

INNOVATIE GESUBSIDIEERD

Een institutioneel onderzoek naar het handelen van de overheid op het beleidsterrein industrie- en technologiebeleid, 1945 – 2001

PIVOT-rapport nr. 148

Dit rapport is een gezamenlijke uitgave van het Ministerie van Economische Zaken & Rijksarchiefdienst/PIVOT

2003

Tekst: mw. drs. R. Baan en drs. J.E. Ipema

INHOUDSOPGAVE

1	AFKORTINGEN	5
2	INDUSTRIE- EN TECHNOLOGIEBELEID	7
2.1	INLEIDING	7
2.2	AFBAKENING VAN HET ONDERZOEK	9
2.3	RUIIM TWEEËNHALVE EEUW INDUSTRIE	10
2.4	INNOVEREN IN TECHNOLOGIE NA 1945	13
2.4.1	Jaren zeventig en tachtig	14
2.4.2	Innovatie	15
2.4.3	Technologiebeleid in de jaren negentig	15
2.4.4	Kenniseconomie	16
2.4.5	Kennisinfrastructuur	19
2.5	ACTORENLIJST	20
2.5.1	Ministers	20
2.5.2	Commissies e.d.	23
3	ALGEMENE HANDELINGEN	33
3.1	BELEIDSONTWIKKELING EN EVALUATIE	34
3.2	TOTSTANDKOMING VAN WET- EN REGELGEVING	35
3.3	VERANTWOORDING VAN BELEID	35
3.4	INFORMATIEVERSTREKKING	36
3.5	ONDERZOEK	37
3.6	SECRETARIAAT	37
4	STIMULERING EN FINANCIERING	36
4.1	INDUSTRIALISATIEBELEID	38
4.2	DE WET INVESTERINGSREKENING (WIR)	42
4.3	ACQUISITIE VAN BUITENLANDSE INVESTERINGEN	49
4.4	TECHNISCH-WETENSCHAPPELIJK ATTACHÉ (TWA)	53
5	SECTORBELEID	54
5.1	SECTORSTRUCTUUR- EN SECTORBELEID	54
5.2	VERSTERKING EN HERSTRUCTURERING VAN SECTOREN	57
5.2.1	De Nederlandse Herstructureringsmaatschappij (NEHEM)	57
5.2.2	Structuuronderzoeken, bedrijfstakverkenningen en herstructureringsprogramma's	60
5.3	SECTORSPECIFIEKE STEUNVERLENING	64
5.3.1	De zeescheepsnieuwbouwindustrie	67
5.3.2	De textielsector	73
5.3.3	Overige sectorspecifieke steunverlening	76
5.4	STIMULERING SECTORSPECIFIEK ONDERZOEK	85
5.4.1	Stimulering luchtvaartonderzoek	85
5.4.2	Stimulering ruimtevaartonderzoek	88
5.4.3	Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart (NIVR)	95
5.4.4	Stimulering maritiem onderzoek	100

6	INDIVIDUELE STEUNVERLENING	110
6.1	RIJN-SCHELDE-VEROLME-CONCERN (RSV-CONCERN)	188
6.2	KONINKLIJKE NEDERLANDSE VLIEGTUIGENFABRIEK FOKKER	120
6.3	OVERIGE BEDRIJVEN	121
7	TECHNOLOGIE IN BEWEGING	123
7.1	PIJLERS VAN HET TECHNOLOGIEBELEID	123
7.1.1	Technisch Ontwikkelingskrediet (TOK)	123
7.1.2	Innovatiestimuleringsregeling (INSTIR)	126
7.1.3	Technische Ontwikkelingsprojecten (TOP)	127
7.2	INNOVATIEGERICHTE ONDERZOEKPROGRAMMA'S (IOP'S)	129
7.2.1	Stuurgroep IOP's	133
7.2.2	Programmacommissie IOP	135
7.2.3	Programmacommissie biotechnologie (PC-b) als voorbeeld van een PC	137
7.2.4	Tijdelijke Programmacommissie (Tijdelijke PC)	138
7.2.5	Tijdelijke Programmacommissie Industriële Biotechnologie (PcIB) als voorbeeld van een Tijdelijke PC	139
7.2.6	Tijdelijke adviescommissie IOP's	141
7.2.7	Tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b) als voorbeeld van een tijdelijke adviescommissie IOP's	142
7.2.8	Programmacollege IOP's	144
7.2.9	Programmacollege IOP Milieutechnologie als voorbeeld van een programmacollege IOP's	145
7.3	BEDRIJFSGERICHTE TECHNOLOGIESTIMULERING	146
7.3.1	Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering (PBTS)	146
7.3.2	Bedrijfsgericht Technologisch Onderzoek door Collectiviteiten (BTOC)	153
7.3.3	Toeleveren & Uitbesteden (T&U)	156
7.3.4	Bedrijfsgerichte Technologiestimulering Internationale Programma's (BTIP) en Bedrijfsgerichte Internationale Technologieprogramma's (BIT)	159
7.3.5	Bedrijfsgerichte Technologische Samenwerkingsprojecten (BTS)	163
7.4	INFORMATIE & TELEMATICA	165
7.4.1	Bedrijfsvoorlichting Informatietechnologie (SBI)	165
7.4.2	Branchegewijze Informaticastimulering (BIS)	166
7.4.3	Stimuleringsprogramma informatietechnologie overheidsaanschaffingen (SPIN-OV)	169
7.4.4	Telematica Gidsprojecten (TGP)	170
7.4.5	Informatietechnologie (IT)	172
7.4.6	Informatietechnologie en Recht (ITeR)	176
7.4.7	Kredieten Electronische Dienstverlening (KREDO)	179
7.5	OVERIGE REGELINGEN	182
7.5.1	Economie, Ecologie en Technologie (E.E.T.)	182
7.5.2	Kennisinfrastructuur (ICES-KIS-2)	185
7.5.3	Life sciences (LS)	187
7.5.4	Technologie & Samenleving (T&S)	190

7.6	COMMISSIES	193
7.6.1	Interdepartementale overleggroep voor technologiebeleid (IOT)	193
7.6.2	Tijdelijke Adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid (Commissie-Dekker)	194
7.6.3	Tijdelijke Vervolgcommissie Technologiebeleid (VCT)	197
8	INDUSTRIE EN TECHNOLOGIE OVER DE GRENZEN	198
8.1	DE EUROPESE UNIE (EU)	199
8.2	DE VERENIGDE NATIES (VN)	202
8.3	ORGANISATIE VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING EN ONTWIKKELING (OESO)	203
8.4	OVERIGE	206
9	WET- EN REGELGEVING	206
10	LITERATUURLIJST	211
11	NOTEN	215

1 AFKORTINGEN

RIO	Rapport Institutioneel Onderzoek
BSD	Basiselectiedocument
BuZa	Buitenlandse Zaken
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties
EZ	Economische Zaken
LNV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
OC&W	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
V&W	Verkeer en Waterstaat
VROM	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VWS	Volksgesondheid, Welzijn en Sport
AMvB	Algemene maatregel van bestuur
R&D	research & development
O&O	onderzoek & ontwikkeling
CBIN	Commissariaat voor Buitenlandse Investerings in Nederland [EZ-O/CBIN)
CMO	Stichting Coördinatie Maritiem Onderzoek
DIR	Dienst Investeringsrekening [EZ]
ESA	European Space Agency
EU	Economische Unie
EVD	Economische Voorlichtingsdienst
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
MARIN	Maritiem Research Instituut Nederland
NEHEM	Nederlandse Herstructureringsmaatschappij
NIB	Nationale Investeringsbank (Herstelbank)
NIM	Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart
NWO	Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
RSV	Rijn-Schelde-Verolme-concern
TWA	Technisch-wetenschappelijk attaché [EZ-I/SOI]
VN	Verenigde Naties
CISB	Commissie Informatiestimulering Bedrijfsleven
ICOMAR	Interdepartementale Commissie voor het Maritieme Onderzoek
ICR	Interdepartementale Commissie Ruimtevaart
IOP-b	Tijdelijke adviescommissie Innovatiegericht Onderzoekprogramma Biotechnologie
IOT	Interdepartementaal Overleg voor het Technologiebeleid
PC-b	Programmacommissie biotechnologie

PcIB	Tijdelijke programmacollege Industriële Biotechnologie
VCT	Tijdelijke Vervolgcommissie Technologiebeleid
VIB	Adviescommissie inzake de voortgang van het industriebeleid
Commissie-Dekker	Tijdelijke Adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid
Commissie-Wagner	Adviescommissie inzake het industriebeleid
Commissie-Zandbergen	Adviescommissie Maritieme Onderzoeksinfrastructuur
WIR-commissie	Interdepartementale Commissie Wet Investeringsrekening
BIS	Branchegebonden Informatiestimulering
BIT	Bedrijfsgerichte Internationale Technologieprogramma's
BSZ	Besluit Subsidies Zeescheepsnieuwbouw
BTIP	Bedrijfsgerichte technologiestimulering Internationale Programma's
BTOC	Bedrijfsgerichte Technologisch Onderzoek door Collectieven
BTS	Bedrijfsgerichte Technologiestimulering
CVO	Civiele Vliegtuigontwikkeling
E.E.T.	Economie, Ecologie en Technologie
FES	Fonds Economisch Structuurbeleid
ICES	Interdepartementale Commissie inzake het Economische Structuurbeleid
INSTIR	Innovatiestimuleringsregeling
IOP's	Innovatiegerichte Onderzoekprogramma's
IT	Informatietechnologie
ITeR	Informatietechnologie en Recht
LS	Life sciences
KREDO	Kredieten Electronische Dienstenontwikkeling
PBTS	Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering
SBI	Subsidieregeling Bedrijfsvoorlichting informatietechnologie
SMO	Subsidies Maritiem Onderzoek
SPIN-OV	Stimuleringsprogramma Informatietechnologie Overheidsaanschaffingen
T&S	Technologie & Samenleving
T&U	Toeleveren & Uitbesteden
TGP	Telematica Gidsprojecten
TOK	Technische Ontwikkelingskredieten
TOP	Technische Ontwikkelingsprojecten
WIR	Wet Investeringsrekening (<i>Stb.</i> 1978, 368)

2 INDUSTRIE- EN TECHNOLOGIEBELEID

2.1 INLEIDING

Dit Rapport Institutioneel Onderzoek (RIO) is het resultaat van een institutioneel onderzoek dat in de periode september 2000 tot en met oktober 2001 is verricht op het beleidsterrein industrie- en technologiebeleid. De periode waarop dit onderzoek betrekking heeft, is van 1945 tot en met 2000. Het RIO geeft een historische beschrijving van het beleidsterrein en een overzicht van de handelingen die overheidsorganen hierop hebben verricht. Het uiteindelijke doel van dit RIO is het bieden van een instrument voor het formuleren van selectiecriteria ten aanzien van het overheidshandelen op het beleidsterrein industrie- en technologiebeleid. Dit betekent dat er geen handelingen zijn opgenomen van particulieren instellingen en natuurlijke personen. De handelingen worden geplaatst in de context van de ontwikkelingen op het beleidsterrein. In combinatie met de weergave van een aantal inhoudelijk en organisatorische aspecten is het noodzakelijk om uiteindelijk – in de fase van het opstellen van het op dit rapport gebaseerde basisselectiedocument (BSD) – de geformuleerde handelingen te waarderen en daarmee te bepalen wat er met de uit die handelingen voortvloeiende neerslag dient te gebeuren (bewaren of vernietigen).

Het RIO is als volgt ingedeeld:

- In dit tweede hoofdstuk wordt het industrie- en technologiebeleid afgebakend met andere economische beleidsterreinen. Tevens geeft het een overzicht van de geschiedenis van het beleidsterrein en worden alle actoren die op het beleidsterrein actief zijn (geweest) weergegeven.
- In hoofdstuk drie worden de algemene handelingen beschreven.
- In hoofdstuk vier worden het industrialisatiebeleid, de WIR en het CBIN behandeld.
- Hoofdstuk vijf geeft een weergave van het steunbeleid voor hele sectoren, zoals de zeescheepsnieuwbouwindustrie en de textielsector.
- Hoofdstuk zes daarentegen is een weergave van het steunbeleid aan individuele bedrijven, zoals Fokker en het Rijn-Schelde-Verolme-concern.
- Hoofdstuk zeven gaat dieper in op het technologiebeleid.
- De internationale handelingen op het beleidsterrein staan in hoofdstuk acht. Dit zijn handelingen met betrekking tot de EU, de VN en de OESO.

De handelingen worden omschreven in een zogenaamd handelingenblok. Een dergelijk blok ziet er als volgt uit:

(nr.)	Dit is het volgnummer van de handeling. Dit nummer is uniek voor de betreffende handeling. Het komt terug in het BSD.
Actor:	Hier staat het orgaan dat formeel verantwoordelijk is voor de uitvoering van de handeling. Het heeft de bevoegdheid tot het zelfstandig verrichten van handelingen op grond van attributie of delegatie.
Handeling:	Dit is een complex van activiteiten die een actor verricht ter invulling van een taak of op grond van een bevoegdheid. In de praktijk komt een handeling vaak overeen met een procedure of een werkproces.

Periode:	Hier staat het tijdvak vermeld waarin de handeling wordt verricht. Wanneer er geen eindjaar staat vermeld, wordt de handeling op het moment van het verschijnen van het rapport nog steeds uitgevoerd.
Grondslag:	Dit is de wettelijke basis op grond waarvan de actor de handeling verricht. Wanneer er geen wettelijke grondslag voor een handeling bestaat, kan de bron worden genoemd waarin de betreffende handeling staat vermeld.
Product:	Hier staat het product vermeld waarin de handeling resulteert of zou moeten resulteren. De opgegeven opsommingen van producten zijn niet altijd uitputtend. Vaak wordt volstaan met een algemeen omschreven voorbeeld.
Opmerking:	Hier wordt aanvullende informatie gegeven die met het oog op de handeling van belang is of kan zijn.

Dit RIO is tot stand gekomen in overleg met de volgende beleidsmedewerkers van het Ministerie van Economische Zaken:

- drs. K.S.A.M. de Beer, Directoraat-generaal Ondernemingsklimaat, Directie Bedrijven;
- ir. M.C.F. van den Bosch, Directoraat-generaal Innovatie, Directie Markt en Innovatie;
- drs. J.P. Broersen, Directoraat-generaal Innovatie, Directie Infrastructuur en Innovatie;
- mw. ir. M.L.A. Durville, Directoraat-generaal Innovatie, Directie Markt en Innovatie;
- dhr. H.C.P. Jacobs, Directoraat-generaal Ondernemingsklimaat, Directie Commissariaat voor Buitenlandse Investerings in Nederland;
- drs. J.P.C. van Kooten, Directoraat-generaal Ondernemingsklimaat, Directie Bedrijven;
- drs. J.B. Lindeman, Directoraat-generaal Innovatie, Directie Markt en Innovatie;
- ir. F.W. Olivier, Directoraat-generaal Innovatie, Directie Strategie, Onderzoek en Internationaal;
- dhr. A. Soerdien, Directoraat-generaal Ondernemingsklimaat, Directie Bedrijven;
- mw. drs. M.J.M.F. van Valkenhoef, Directoraat-generaal Innovatie, Directie Markt en Innovatie;
- mw. drs. A.M. Wanrooij, Directoraat-generaal Ondernemingsklimaat, Directie Commissariaat voor Buitenlandse Investerings in Nederland;
- drs. A.C. van der Zwan, Directoraat-generaal Innovatie, Directie Strategie, Onderzoek en Internationaal.

Uiteraard berust de verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit rapport bij de samenstellers.

2.2 AFBAKENING VAN HET ONDERZOEK

Voor de afbakening van dit onderzoek met andere nauw verwante beleidsterreinen is gebruikt gemaakt van de volgende RIO's:

- Een belangrijk gedeelte van de financiering van het bedrijfsleven met uitzondering van subsidies staat in het RIO *Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven. Een onderzoek naar de handelingen, taken van de overheid op het beleidsinstrument staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven* (PIVOT-rapport nummer 57).

- Het RIO *Belastingen: de geheiligde schuld. Een institutioneel onderzoek naar het handelen van actoren op het beleidsterrein van de heffing van Rijksbelastingen op grond van wet- en regelgeving betreffende de zogenoemde heffingswetten, per belastingsoort, met uitzondering van de invoerrechten en accijnzen, 1940-1993* (PIVOT-rapport nummer 65) is van belang vanwege de vele raakvlakken tussen industrie, technologie en belastingheffing door middel van (gedeeltelijk) fiscale regelingen, zoals de WIR. Vanwege de fiscale aspecten zal de Wet bevordering speur- en ontwikkelingswerk (*Stb.* 1994, 312 – WBSO) en diens opvolger de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor volksverzekeringen (*Stb.* 1995, 635 – WVA) worden opgenomen in de nog te verschijnen, herziene versie van het RIO *Belastingen*.
- De handelingen van de Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT), TNO, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk onderzoek (NWO) en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) staan in het RIO *Wetenschapsbeleid. Een institutioneel onderzoek naar het wetenschapsbeleid van de rijksoverheid in de periode 1945 - 1999* (PIVOT-rapport nummer 96). Het gaat hier om handelingen op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en wetenschapsbeleid.
- Alle handelingen met betrekking tot de wereldhandel in het algemeen komen in het nog te verschijnen RIO *Buitenlandse Economische Betrekkingen*.
- Het beleid gericht op het industriële midden- en kleinbedrijf (MKB) komt in het nog te verschijnen RIO *Stimulering MKB*.
- Handelingen met betrekking tot regionale stimulering van de industrie zullen terecht komen in het nog te verschijnen RIO *Ruimtelijke Economische Betrekkingen*.
- Voor handelingen op het gebied van (industriële) energievoorziening en de (eventueel) bijbehorende subsidies wordt verwezen naar het RIO *Energiebeleid*.

Naast bovengenoemde RIO's heeft dit RIO nog (algemene) raakvlakken met de onderstaande RIO's. Deze zijn echter niet gebruikt voor de afbakening, maar zijn een verdere aanvulling op wat er in dit RIO geschreven staat:

- Handelingen op het gebied van de (civiele) burgerluchtvaart buiten het onderzoek om staan in het RIO *Luchtvaart gebonden. Een institutioneel onderzoek op het terrein van de burgerluchtvaart* (PIVOT-rapport nummer 16). Zie 5.4.1.
- Voor militairgerichte onderzoeksprojecten op onder andere het gebied van de luchtvaart wordt verwezen naar het RIO *Roeien met de riemen. Een onderzoek naar instituties, bedrijfsprocessen en handelingen met betrekking tot het beleidsterrein militair materieel Koninklijke Marine, 1945-1993* (PIVOT-rapport nummer 20).

- Met betrekking tot de scheepvaart buiten de (zee)scheepsbouw wordt verwezen naar het RIO *De stuurliu aan wal. Een institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein scheepvaart en maritieme zaken, 1980-1994* (PIVOT-rapport nummer 21). Zie 5.3.1.
- Voor handelingen met betrekking tot het prijsbeleid van de overheid en de prijsvorming op de Nederlandse markt – onder andere in de jaren zestig en zeventig – wordt verwezen naar het RIO *Prijsbeleid en economische controle. Een tweetal institutionele onderzoeken naar het handelen van de rijksoverheid met betrekking tot prijsregulering voor zover dit werd aangestuurd door het Ministerie van Economische Zaken, over de jaren 1946-1999 en naar het handelen van de Economische Controledienst en zijn voorgangers over de jaren 1946-1999* (PIVOT-rapport nummer 108).
- Het RIO *Macro-economische politiek. Een institutioneel onderzoek op het beleidsterrein macro-economische politiek in de periode 1947-1998* (PIVOT-rapport nummer 81) gaat in op de economische structuur en het conjunctuur van de Nederlandse economie. Dit RIO geeft een globaal overzicht van de economische ontwikkelingen in de afgelopen vijftig jaar.
- Voor de beroep- en bezwaarschriftprocedure wordt meerdere malen verwezen naar het College van Beroep voor het bedrijfsleven. De handelingen met betrekking tot dit college staan in het RIO *Sociaal-Economische Raad. Een institutioneel onderzoek naar het handelen van de SER, adviesorgaan van de regering en toporgaan van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, 1950-1997* (PIVOT-rapport nummer 58).

In dit RIO zijn bij diverse hoofdstukken ook relevante verwijzingen naar deze en andere RIO's opgenomen.

2.3 RUIM TWEEËNHALVE EEUW INDUSTRIE

De Industriële Revolutie begon gedurende de tweede helft van 18e eeuw in Groot-Brittannië. Wijzigingen in het productieproces maakten het mogelijk om mensen te vervangen door machines. Productiviteit en technische doelmatigheid stegen hierdoor aanmerkelijk. De veranderingen, die de Industriële Revolutie met zich meebracht, zorgden niet alleen voor aanpassingen in de traditionele agrarische economieën: de gehele maatschappij transformeerde. De economische vooruitgang bracht een verrijkende sociale metamorfose teweeg en tevens de trek van platteland naar stad, een grotere variëteit in materiële goederen en een nieuwe manier van zaken doen. Vanuit Groot-Brittannië verspreidde deze ontwikkeling zich in de loop van de 19e eeuw over West-Europa en de Verenigde Staten. Zodoende was de Industriële Revolutie de eerste stap op weg naar moderne economische groei en ontwikkeling.

Ondanks de inspanningen van Willem I kwam de industrialisatie van Nederland pas na 1850 op gang. Toch kan hij gezien worden als de grondlegger van het Nederlandse industriebeleid. Hij

stichtte verscheidene industriële bedrijven en handelsondernemingen, waaronder de Nederlandsche Handel-Maatschappij (1824 – NHM). Ten bate hiervan startte hij grote infrastructurele projecten, zoals kanalen voor de binnenscheepvaart en spoorlijnen (1). Zo is er wel enige vooruitgang te constateren: vooral de Twentse katoennijverheid ontwikkelde zich voorspoedig. Deze nijverheid heeft zich met name kunnen ontwikkelen vanwege de garandeerde afzet in Nederlands-Indië. De producenten kregen een relatief hoge prijs voor hun producten. Deze constructie had zowel een economisch als een sociaal oogmerk: in het eerste geval werd de Nederlandse katoenindustrie gestimuleerd, in het tweede geval verschafte het enige bestaanszekerheid aan de arme inwoners van Twente.

Na 1850 kwam in de nijverheid de economische groei pas goed op gang. Kapitaalgoederen in de vorm van stoommachines gingen een belangrijke rol spelen in het productieproces, waardoor het groeitempo aanmerkelijk werd verhoogd. Toch was de groei in de jaren 1880 tot 1910 lager dan tussen 1850 en 1880. Dit had te maken met het lage internationale prijsniveau tussen 1873 en 1895. Door de industriële ontwikkeling werd de Nederlandse economie gevoeliger voor de internationale conjunctuur. Het Nederlandse bedrijfsleven ondervond hierdoor ook de negatieve invloed van lage internationale prijzen.

Voor de Nederlandse economische ontwikkeling is de koloniale markt van grote betekenis geweest. Naast de textielindustrie profiteerde ook andere takken van nijverheid van de Indische markt. De suikerraffinaderijen konden hun productie opvoeren omdat de aanvoer van ruwe suiker uit Java toenam. Hier had ook de machine-industrie baat bij, omdat de suikerraffinaderijen op grote schaal gebruik maakten van stoommachines. Scheepswerven profiteerden van de bescherming door de NHM, want deze bevrachtte alleen in Nederland gebouwde schepen. De rol van de overheid in deze economische ontwikkelingen in de 19e eeuw is overigens beperkt geweest. Behalve de activiteiten rond de NHM, zijn er bijna geen andere voorbeelden van directe overheidsinterventie in de economische ontwikkeling.

Na 1895 trok de internationale conjunctuur weer aan. Hierdoor versnelde ook in Nederland de economische groei. Door de gunstige ligging tussen Engeland en Duitsland kreeg de Nederlandse internationale handel een impuls. Verbeteringen aan de infrastructuur – de aanleg van het Noordzeekanaal, de Nieuwe Waterweg en spoorwegen – zorgden ervoor dat Amsterdam en Rotterdam aantrekkelijke internationale havens werden. De infrastructurele verbeteringen, gecombineerd met een stijgende bevolkings- en koopkrachtgroei deden ook de binnenlandse handel sterk toenemen.

Na een periode van groei (1895-1914) werd het vertrouwen in de economische vooruitgang ernstig geschaad door de Eerste Wereldoorlog. Halverwege de jaren twintig waren de toekomstverwachtingen echter weer positief. Ondanks gunstige groeicijfers waren er fundamentele problemen, waaronder een structurele overproductie in de landbouw. In de jaren twintig nam de instabiliteit van de wereldeconomie toe, die echter niet voldoende erkend werd, want de toekomstverwachtingen waren rooskleurig en verdere economische groei lag in de verwachting. Tot op 29 oktober 1929 de beurs op Wall Street instortte. De beurskrach luidde een

van de diepste en meest vergaande economische depressies in die zich in de moderne tijd heeft voorgedaan. Via de wereldhandel verspreidde de crisis zich over de gehele wereld. In Nederland hield het crisisbestrijdingsbeleid in dat er zowel steun gegeven werd aan de getroffen, als dat men zich probeerde aan te passen aan de nieuwe situatie. Het herstel kwam pas na 1937. De overheid steunde vanaf het begin van de 20ste eeuw wel bedrijven, maar hield zich zo veel mogelijk afzijdig. Slechts bij een aantal uitzonderingen nam de overheid deel in het aandelenkapitaal, waaronder de Hoogovens en de KLM. Er was namelijk geen behoefte aan staatsbedrijven.

Na de Tweede Wereldoorlog was het hele productieapparaat in West-Europa verwoest. Toch verliep het herstel, ook in Nederland, voorspoedig. De Marshallhulp is hierbij van grote betekenis geweest (2). Hierdoor versnelde het herstel met enkele jaren. Herstel en wederopbouw vonden plaats in een gunstig economische klimaat (3).

De wederopbouw in Nederland (1945-1955) verliep voorspoedig. In het herstelbeleid werd de vooroorlogse lijn van mogelijke individuele kapitaalsteun voortgezet. Het ondernemersrisico kwam zo gedeeltelijk voor de rekening van de overheid. De industriële uitbreiding zou volgens de overheid plaats moeten vinden bij het midden- en kleinbedrijf (MKB). Het accent lag echter op de basisindustrieën en de daarin opererende grote ondernemingen.

Het succes van het industriebeleid in de jaren vijftig kan worden verklaard door het grotendeels ontbreken van een zelfstandige sturende rol van de overheid. In deze jaren werden belangrijke relaties opgebouwd tussen de overheid en de sociale partners. Dit werd gekenmerkt door een reeks van wet- en regelgeving en de geleide loon- en prijspolitiek (4). Dit heeft een aanzienlijke invloed gehad op de wederopbouw en de Nederlandse industrialisatie. Door het lage loonniveau had Nederland een betere concurrentiepositie. Hiernaast hebben ook de gunstige ontwikkeling van de internationale conjunctuur, een toenemende wereldhandel en de aanbod van goedkope energie hieraan bijgedragen.

Aan het begin van de jaren zestig kwam er een einde aan de gematigde werking van de geleide loonpolitiek. Door een geleidelijk oplopende loon-prijsspiraal ontstond een hoge inflatie en een stagnerende economie. Dit economisch verschijnsel staat bekend als stagflatie. De samenwerking tussen de sociale partners kwam langzaamaan steeds meer onder spanning te staan, met onder andere stakingen als gevolg. Door de oliecrises van 1973 en 1979 verergerde de stagflatie. Veel industriële bedrijfstakken raakten in de problemen. In deze periode komt het sector- en structuurbeleid op gang. Zie voor deze periode § 5.

Toch was er het besef in de jaren zeventig dat het roer structureel om moest. De steeds verder groeiende rol van de overheid in de economie moest worden opgegeven. Er moest ruimte worden geschapen voor winstherstel, waardoor de werkgelegenheid voor het bedrijfsleven zou kunnen groeien. Het is echter opmerkelijk dat in deze periode de overheidsuitgaven steeds verder uit de hand lopen.

De economische crisis die Nederland na de tweede oliecrisis (1979) in het begin van de jaren tachtig trof, zorgde voor een omslag in het perspectief en het beleid van de overheid. Het symbool van deze ommekeer is het Akkoord van Wassenaar uit 1982. Hierin werd met werkgevers en -

nemers afgesproken dat er loonmatiging over de hele linie zou plaatsvinden in ruil voor behoud van werkgelegenheid. De loonmatiging verbeterde de concurrentie- en winstpositie en deed de werkgelegenheid aanmerkelijk groeien. Het industriebeleid in de jaren tachtig werd offensiever van karakter. Innovatie werd nu belangrijker. Hoewel er nog steeds (staats)steun werd gegeven aan bedrijven, werd dat steeds meer afgebouwd. De overheid was niet langer bereid om rekeningen voor het bedrijfsleven te betalen, maar streefde naar verbetering van het industriële klimaat (5).

Het Akkoord van Wassenaar kan zo worden gezien als de basis van het poldermodel. Hierin zijn zowel de vakbonden, de ondernemingen, als de overheid verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de economie. “Het poldermodel blijkt aan de wieg te hebben gestaan van de, ook in internationaal perspectief, fraaie economische prestaties van de afgelopen twee decennia. Het model is gestoeld op een vijftal pijlers: de herstructurering van de overheidsfinanciën, het hervormen van de sociale zekerheid, het bewerkstellingen van loonkostenmatiging, het verbeteren van de werking van markten en het zorgen voor een stabiel monetair klimaat. Deze pijlers betreffen voornamelijk het in de afgelopen twintig jaar gevoerde kabinetsbeleid en hangen bovendien nauw met elkaar samen. Doordat ze elkaar versterken, zijn de pijlers meer dan de som der delen. Het poldermodel heeft ook het klimaat gecreëerd, waarin de sterke stijging van het arbeidsaanbod in een toename van de werkgelegenheid kon resulteren. De Nederlandse economie kent, ondanks de voorspoedige economische ontwikkeling van de afgelopen decennia, nog altijd een aantal structurele zwakten. Deze worden langzamerhand steeds zichtbaarder onder druk van de hoogconjunctuur: in het oog springen onder meer de schaarste op de arbeidsmarkt, de toenemende congestie, het gebrek aan industrieterreinen en een in kwantitatief en kwalitatief opzicht tekortschietend aanbod van woningen. (...) [Hiernaast drukken] de ICT-revolutie, de vergrijzing, de toename van het aantal allochtonen en de verdergaande individualisering hun stempel op [de] maatschappij” (6). Deze problemen moeten de komende jaren opgelost worden, wil de Nederlandse economie kunnen blijven groeien.

Het huidige industriebeleid is er zodoende vooral op gericht om het aanpassings- en vernieuwingsvermogen van bedrijven te versterken. De overheid wil dit bereiken door voorwaarden te scheppen. Zij wil geen interventionalistisch sectorstructuurbeleid voeren, maar een overwegend generiek beleid wat gericht is op de bevordering van de concurrentiepositie en dat tevens flexibel en dynamisch is (7).

2.4 INNOVEREN IN TECHNOLOGIE NA 1945

De bemoeienis van de overheid met de technische en economische ontwikkelingen van het industriële bedrijfsleven heeft – na het leggen van een basis in de jaren dertig – vooral na de Tweede Wereldoorlog gestalte gekregen. In de eerste helft van de twintigste eeuw zijn op het terrein van de technologie belangrijke instellingen opgericht als TNO, de Technische Universiteit Twente, de toenmalige Rijksnijverheidsdienst en de provinciale Economische Technologische Instituten.

Begin jaren vijftig kwam er binnen het industrialisatiebeleid meer aandacht voor technologische innovatie. Zo werd in de vierde industrialisatienota uit 1953 de researchfunctie van TNO

uitgebreid en werden verbindingspersonen tussen onderzoekinstellingen en de industriële nijverheid aangesteld. Ter stimulering van de ontwikkeling van nieuwe producten werd eveneens in 1953 het Technisch Ontwikkelingskrediet (TOK) ingesteld, een instrument dat nog steeds bestaat en dat wordt gezien als één van de belangrijkste pijlers van het technologiebeleid.

2.4.1 JAREN ZEVENTIG EN TACHTIG

Sinds de jaren zeventig is de ontwikkeling rond technologie en innovatie in een stroomversnelling geraakt, mede als gevolg van sociaal-economische factoren. Speelden in de jaren vijftig en zestig de primaire verwerking en opslag van halffabrikaten een belangrijke rol, eind jaren zestig veranderde dat onder invloed van een sterk tegenvallend groeitempo in de economische ontwikkeling en een toenemend aantal werklozen. Noodgedwongen verschoof de aandacht naar meer hoogwaardige producten die zich onderscheidden door kwaliteit en unieke eigenschappen waardoor het hoge loonkostenniveau gerechtvaardigd kon worden. In de tweede helft van de jaren zeventig was tevens sprake van een explosie van nieuwe technologische vindingen op terreinen als informatica, micro-elektronica en nieuwe materialen, zoals door glasvezel versterkte kunststoffen. Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig werd het defensieve industriebeleid omgevormd tot een offensief technologiebeleid waar minder plaats was voor sectorspecifieke steunverlening. Als startpunt van deze ontwikkeling kan de 'Voortgangsnota economisch structuurbeleid' ('Sectornota' – 1979) van de toenmalig Minister van Economische Zaken, Van Aardenne, worden beschouwd. Daarin werd het defensieve steunbeleid omgevormd in offensieve richting, hetgeen een grotere stimulering van research & development (R&D) betekende.

In de 'Innovatienota' (1979) en onder de verantwoordelijkheid van de toenmalig Minister voor Wetenschapsbeleid, Peijnenburg, werd de Innovatie Stimuleringsregeling (INSTIR) ingesteld op grond waarvan subsidies werden uitgegeven voor de directe loonkosten voor R&D en de vernieuwingskosten van licenties en octrooien (8).

De noodzaak tot technologische vernieuwing door meer aandacht voor perspectiefvolle activiteiten op gebieden als biotechnologie en micro-elektronica werd in de 'Innovatienota' aan de hand van vier hoofdlijnen weergegeven:

1. het verbeteren van de concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven en de Nederlandse economie op de middellange en lange termijn;
2. het leveren van een bijdrage aan de toename van hoogwaardige arbeidsplaatsen op de middellange en lange termijn;
3. het richten van technologische vernieuwing op de realisatie van de zogenaamde facetdoelstellingen op gebieden waarbij de overheid sterk betrokken is als gezondheidszorg, verkeer en milieu en energie;
4. het versterken van de bijdrage van technologische vernieuwing aan de kwaliteit van de collectieve dienstverlening.

Naast de 'Innovatienota' verscheen in 1979 de beleidsnota 'Universitair onderzoek' van de toenmalige Minister van Onderwijs en Wetenschappen, Pais. Hierin werd meer ruimte gemaakt voor contract-research en een betere oriëntatie van het wetenschappelijk onderzoek op de behoefte van het bedrijfsleven. Het concept van netwerkvorming of clustervorming was geboren. Hierin

werkten onderzoekinstellingen en bedrijfsleven meer met elkaar samen bij de realisatie van nieuwe producten of diensten.

Eind 1981 bracht de Adviescommissie inzake de voortgang van het Industriebeleid adviezen uit die leidden tot een versterkte koppeling tussen technologie- en industriebeleid. Er werden meer operationele beleidsinstrumenten ingesteld, zoals de Innovatiegerichte Onderzoekprogramma's (IOP's) en de Regeling flexibele productie-automatisering. Tevens werden er Innovatiecentra (IC's) ingesteld die zich richtten op het midden- en kleinbedrijf (MKB). Dat laatste was van groot belang om bedrijfsmatige R&D meer te spreiden over de verschillende lagen van het bedrijfsleven. Een groot deel van het R&D vond en vindt namelijk plaats binnen multinationals als Philips, Shell, Akzo-Nobel, DSM en Unilever.

2.4.2 INNOVATIE

Sinds 1983 ligt de coördinatie van het technologiebeleid bij de Minister van Economische Zaken. Door het aanwijzen voor een project Minister voor het technologiebeleid werd dit tot een politieke prioriteit gemaakt. Technologiebeleid en innovatiebeleid werden als een eenheid opgevat die binnen het algemene industriebeleid viel. Technologie en innovatie waren en zijn nauw verweven met de industriepolitiek, hetgeen ook de reden is om industrie- en technologiebeleid in dit RIO als één samenhangend onderzoeksterrein te presenteren.

Binnen het technologiebeleid is innovatie een centraal begrip. Letterlijk betekent het vernieuwing. In verschillende overheidspublicaties wordt innovatie opgevat als een proces gericht op de ontwikkeling en succesvolle introductie van nieuwe en verbeterde goederen, diensten, productie- of distributieprocessen (9). Het gaat hierbij om nieuwe organisatievormen, inzet van software en logistieke verbeteringen als just in time management om werkprocessen soepeler te laten verlopen. Sinds de tweede helft van de jaren negentig wordt innovatiebeleid ook wel aangeduid als een 'zachte' beleidsvorm, terwijl het technologiebeleid zich meer richt op het stimuleren van nieuwe technologieën aan de hardwarekant van het werkproces. Hierbij valt te denken aan de inzet van nieuwe productiemiddelen als generatoren in chemische productieprocessen.

In de uitgave 'Innovatie en Overheidsbeleid' (1986) werden zes fasen binnen het proces van technologische vernieuwing geciteerd:

1. zuiver wetenschappelijk onderzoek;
2. wetenschappelijke ontdekkingen;
3. uitvindingen;
4. ontwikkeling,;
5. innovatie;
6. innovatiediffusie (verspreiding) (10).

Deze genoemde fasen kunnen worden ondergebracht in het zogenoemde «kennistraject» waarop het technologiebeleid sinds de jaren negentig is gebaseerd. Het traject bestaat uit de volgende schakels: het ontwikkelen, verspreiden en toepassen van technologische kennis (11).

2.4.3 TECHNOLOGIEBELEID IN DE JAREN NEGENTIG

In de uitgave 'Technologie in een economie met open grenzen' (1992) werd een karakterisering gegeven die uitging van drie generaties of fasen in het technologiebeleid:

- de eerste generatie van de aanbodkant;
- de tweede generatie van een brede verspreiding en toepassing van technologische kennis;
- de derde generatie van de maatschappelijke integratie van technologische ontwikkelingen.

Bij de eerste generatie ging het om het ontwikkelen van een instrumentarium gericht op het innoverend vermogen van de marktsector. Dit was gericht op het uitbreiden van het reeds bestaande Technisch Ontwikkelingskrediet (TOK) en het ontwikkelen van nieuwe programma's, waaronder de Innovatiestimuleringsregeling (INSTIR), Programmatische Bedrijfsgerichte Stimulering (PBTS) en de Innovatiegerichte Onderzoekprogramma's (IOP's). In hoofdlijnen ging het om het verhogen van het kennisniveau in de publieke en private kennisinfrastructuur en om het ontwikkelen van basistechnologieën, zoals informatie-, bio- en nieuwe materialentechnologie.

Bij de tweede generatie ging het om een brede verspreiding en toepassing van de aanwezige kennis in producten, processen en diensten. Nadruk werd vooral gelegd op de doorgifte van kennis en advisering via regionale innovatiecentra (IC's) en de marktgerichtheid van de Grote Technologische Instituten (GTI's). Bovendien begon men meer belang te hechten aan 'kennisdragers', het human capital. In overeenstemming met de Ministeries van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid werd de scholing op het gebied van technologiebeleid geïntensiveerd. Hierbij kan gedacht worden aan het nascholen van docenten in het beroepsonderwijs (NaBoNT), het leerlingwezen, het opzetten van onderzoekscholen en het ontwikkelen van scholingsprogramma's rond nieuwe technologieën.

Bij de derde generatie draaide het om de begrippen 'technologie & samenleving' en ging het om de integratie van technologische ontwikkelingen in de maatschappij en cultuur. Sociaalorganisatorische ontwikkelingen in combinatie met een breed maatschappelijk draagvlak bleken noodzakelijk om technologische ontwikkelingen goed tot ontwikkeling te laten komen. Een onderdeel van de derde generatie is ook de ontwikkeling van adequate rechtssystemen om technologische ontwikkeling te begeleiden. Een voorbeeld hiervan is het programma Informatietechnologie en Recht (ITeR) dat sinds 1995 wetenschappelijk onderzoek doet naar actuele juridische vraagstukken op het terrein van de informatietechnologie (12).

In 1991 bracht de *Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* (WRR) het advies 'Technologie en Overheid' uit. Daarin werd gesteld dat de overheid haar technologiebeleid moest verbreden ten gunste van de oplossing van maatschappelijke problemen. Het ging hierbij om een probleemgestuurde technologiestimulering bij maatschappelijke vraagstukken als criminaliteit, vergrijzing van de bevolking, milieu en ecologie en de vervoersproblematiek. In dit kader is de Subsidieregeling Programma Technologie en Samenleving (T&S) te noemen die in 1998 is ingesteld.

2.4.4 KENNISECONOMIE

In 1995 verscheen namens de Minister van Economische Zaken, Wijers, de nota 'Kennis in Beweging'. Deze nota paste in de lijn van een offensieve industriepolitiek en concentreerde zich op de betekenis van kennis voor de economie. Er werd zelfs gesproken van een kenniseconomie.

In de nota maken, naast de Minister van EZ, ook de Ministers van OC&W en LNV hun beleid bekend. Er werden drie actielijnen geformuleerd:

1. het verbeteren van de basiscondities voor innovatie waarbij een versterking van de onderzoeksinfrastructuur, een kwalitatief hoogopgeleide beroepsbevolking en doorzichtige voorlichtingsstructuur van belang zijn;
2. het verbeteren van de afstemming tussen vraag en aanbod van kennis via kennisnetwerken;
3. het nemen van maatregelen om de kansen van opkomende technologieën te vergroten.

Eerste actielijn

Binnen de eerste actielijn werden maatregelen genomen om de innovatie in het bedrijfsleven te vergroten. Daartoe vond uitbreiding plaats van de Wet Bevordering Speur en Ontwikkelingswerk (WBSO) en de TOK (13). Daarnaast werden er fondsen opgezet ter bevordering van technostarters. Dit zijn ondernemers die in Nederland kennisintensieve bedrijvigheid (willen) ontplooiën. Binnen de eerste actielijn vielen ook maatregelen die de scholing en inzetbaarheid van mensen – *employability* – betreffen. Een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt leidde onder andere tot de instelling in 1996 van het Innovatiefonds Technologie en Beroepsonderwijs door de Ministers van EZ en OC&W. Doel hiervan was een snellere doorstroming van technologische kennis naar het beroepsonderwijs te bevorderen, zodat beter ingespeeld kon worden op de behoeften van het bedrijfsleven. Eveneens trad in 1996 de Fiscale faciliteit leerlingwezen in werking getreden die de loonkosten voor werkgevers van leerlingen uit het leerlingwezen verlaagde.

Wat internationale samenwerking betreft is er per 1 januari 1997 één loket voor alle internationale technologische samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen, namelijk het EZ-agentschap Senter.

Het belang van de innovatiestimulering in het MKB wordt in toenemende mate onderkend en heeft geleid tot uitbreiding van de regeling Kennisdragers in het Midden- en Kleinbedrijf (KIM) en het instellen van een Haalbaarheidsfaciliteit, een MKB-initiatief van TNO en andere. Wat het MKB betreft, wordt verwezen naar een nog te verschijnen RIO *Stimulering MKB*.

Tweede actielijn

Het bereiken van een betere aansluiting tussen vraag en aanbod van kennis wordt in de tweede actielijn nagestreefd. Hierdoor moet het rendement van publieke en private R&D vergroot worden. De maatregelen ter stimulering van technologische samenwerking en netwerkvorming zijn gericht op:

- de aanbodzijde: aansturing publieke kennisinstellingen;
- de vraagzijde: bedrijfsgerichte instrumentarium voor samenwerking;
- de rol van de overheid als makelaar/schakelaar en veeleisende marktpartij bij netwerkvorming.

Aan de aanbodzijde is de EZ-doelfinanciering van TNO per 1 januari 1997 gewijzigd in een meer marktgerichte programmafinanciering, waarbij cofinanciering met het bedrijfsleven een grotere rol is gaan spelen. Begin 1998 werden de Technologische Topinstituten (TTI's) operationeel. Zij

voorzien in de behoefte van bedrijven uit de R&D-intensieve sectoren naar een fundamenteel-strategische kennisbasis. Het Ministerie van EZ heeft een aantal businessplannen gehonoreerd op de technologiegebieden telematica, voedselwetenschappen, metaaltechnologie en polymeren. Binnen de aanbodzijde is ook de Stichting Technische Wetenschappen (STW) actief, dat kwalitatief hoogwaardig technisch-wetenschappelijk onderzoek aan universiteiten stimuleert. De doelstelling hierbij is het versterken van netwerken van onderzoekinstellingen met het bedrijfsleven.

Aan de vraagzijde is het bedrijfsgerichte technologie-instrumentarium nog sterker gericht op de samenwerking tussen bedrijven en onderwijsinstellingen. Sinds 1 januari 1997 is het Besluit Bedrijfsgerichte Technologische Samenwerkingsprojecten (BTS) van kracht. De BTS is het product van het samenvoegen van een aantal oudere regelingen en programma's, namelijk Bedrijfsgericht Technologisch Onderzoek door Collectiviteiten (BTOC), Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering (PBTS), Informatietechnologie-programma (IT) en het Toeleveren & Uitbesteden-programma (T&U). Doel van de generieke BTS is het versterken van de technologische samenwerking tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven en kennisinstellingen. In juli 1997 is de Bedrijfsgerichte Technologie Stimulering Internationale Programma's (BTIP) vervangen door de Bedrijfsgerichte Internationale Technologieprogramma's (BIT). De BIT vormt nu de juridische grondslag voor zowel financiële ondersteuning van de diverse EUREKA-projecten als technologische samenwerkingsprojecten met een aantal landen buiten Europa. Hiervoor zijn onder meer de Verenigde Staten, Japan, Singapore, Israël, Zuid-Afrika, Indonesië en India geselecteerd.

De rol van de overheid en in het bijzonder van de Minister van Economische Zaken als informatieverschaffer en veeleisende marktpartij heeft geleid tot de Technologie Radar en het Innovatief Aanbesteden. Zij passen in het proces van clustervorming tussen kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Bij de Technologie Radar verschaft de overheid strategische informatie over technologiegebieden die voor de concurrentiepositie van verschillende sectoren in de economie. Bij het Innovatief Aanbesteden wordt bij de aanbesteding van grote publieke werken meer ruimte gelaten voor initiatieven zodat een betere prijs-kwaliteitverhouding mogelijk wordt.

Derde actielijn

Het kernpunt van de derde actielijn is het vergroten van de kansen voor opkomende technologieën. Binnen deze actielijn zijn de volgende terreinen opgenomen:

- a. informatie- en communicatietechnologie (ICT);
- b. een duurzame economie met behulp van milieutechnologie en energiebeleid;
- c. technologie ten behoeve van maatschappelijke vraagstukken.

ad a. Het kader voor veel beleidsinitiatieven op ICT-terrein wordt gevormd door het Nationaal Actieprogramma Electronische Snelwegen (NAP – 1994) en het Software Actieplan 1996-2000 (SWAP 2000) dat door EZ en OC&W in 1996 van start ging. Bij het stimuleren van de elektronische snelweg is de infrastructuur van belang. In dit verband is ook het Informatica Stimuleringsplan (INSP) uit 1984 te noemen, waarin de fundamenten gelegd werden voor de inzet van informatietechnologie in het Nederlandse bedrijfsleven ter verbetering van administratieve en

productieprocessen. In 1996 is het Besluit Kredieten Electronische Diensten Ontwikkeling (KREDO) in werking getreden waardoor de ontwikkeling van elektronische diensten werd gestimuleerd. Projecten die binnen KREDO vielen, moesten een innovatief karakter en voorbeeldwerking hebben.

Een belangrijke schakel in de ontwikkeling van ICT is de micro-elektronica. Bij de stimulering van onderwijs en onderzoek met betrekking tot micro-elektronica speelt het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een belangrijke rol door zitting te nemen in een commissie als Evaluatie stimulering micro-elektronica (Stcr. 1986, 150). Sinds de tweede helft van de jaren negentig zijn projecten op het gebied van de micro-elektronica ondergebracht binnen de IT-regeling.

EZ heeft als aanschaffer en met haar voorbeeldfunctie voorbeeldprojecten gestart in het openbaar bestuur. Dit betreft onder meer elektronische subsidieverlening via Senter en het online toegankelijk maken van octrooi-informatie en handelsinformatie.

ad b. Binnen het terrein van duurzame economie zijn met behulp van milieutechnologie en het energiebeleid twee categorieën van maatregelen te onderscheiden:

- stimulering van technologie-ontwikkeling;
- het geven van voorlichting en advies.

Een belangrijke besluit op het gebied van milieutechnologie is het Besluit Economie, Ecologie en Technologie (*Stb.* 1997, 13 – EET) dat in 1996 in werking is getreden. Op basis van dit besluit worden subsidies verstrekt voor technologische ontwikkelingen die het spanningsveld tussen economische groei en ecologische duurzaamheid moeten overbruggen. EET wordt gezamenlijk uitgevoerd door EZ, OC&W en VROM.

Naast de EET is er de Subsidieregeling referentieprojecten milieutechnologie die in dit onderzoek niet verder aan de orde komt door haar focus op het MKB. Deze regeling zal verder ter sprake komen in het nog te verschijnen RIO Stimulering MKB.

Stimuleringsregelingen op het gebied van energiebesparing en duurzame energie vallen eveneens buiten dit onderzoek. Er wordt hierbij verwezen naar de RIO *Energiebeleid* en *Energiedelfstoffen*.

ad c. Het laatste terrein binnen de derde actielijn richt zich op technologie ten behoeve van maatschappelijke vraagstukken. Van belang hierbij is het programma Technologie & Samenleving (T&S) dat door het innovatief toepassen van technologie maatschappelijke vraagstukken rond criminaliteit, gezondheidszorg en het arbeidsproces probeert op te lossen. Op basis van T&S-thema's worden pilotprojecten uitgevoerd die resulteren in innovatieve producten en diensten, zoals internetfaciliteiten voor ouderen.

2.4.5 KENNISINFRASTRUCTUUR

In 1994 besliste het Kabinet dat twee financiële impulsen – ICES-1 en ICES-2 – uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) beschikbaar moesten komen voor de uitvoering van projecten in de kennisinfrastructuur. De Minister van Economische Zaken stelde zich verantwoordelijk voor de uitvoering van deze projecten, die gericht waren op onder andere

hoogwaardige informatie en telecommunicatie toepassingen en de sanering van vervuilde bodems met behulp van biotechnologie. De projecten hadden als doel om via een gericht structurele publiek-private samenwerking tot een versterking van de kennisinfrastructuur te komen.

De *Interdepartementale Commissie inzake het Economisch Structuurbeleid* (ICES) adviseert over de besteding van geldmiddelen uit het FES ten behoeve van projecten die de kennisinfrastructuur (KIS) versterken. Zulke projecten worden ook wel aangeduid als ICES-KIS-projecten. In april van 2001 is de Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 ingesteld die subsidie regelt voor experimentele onderzoeksfaciliteiten bij de publieke kennisinfrastructuur. Om dit onderzoek uit te voeren zijn kennisinstellingen en zogenoemde ICES-KIS-2-instellingen aangewezen, waaronder de Stichting Biomade en de Stichting Delft Cluster (14).

ICES-KIS sluit aan bij het uitgangspunt van het Ministerie van Economische Zaken dat het Nederlandse bedrijfsleven moet concurreren op kennis in plaats van op loonkosten.

2.5 ACTORENLIJST

Op het beleidsterrein van het industrie- en technologiebeleid zijn verschillende organen van de rijksoverheid actief (geweest). Per overheidsorgaan is slechts een globale aanduiding gegeven van de rol die deze actor speelt of heeft gespeeld op het beleidsterrein. Als actoren worden de volgende organen aangemerkt:

2.5.1 MINISTERS

Minister van Economische Zaken

De Minister van Economische Zaken is de hoofdfactor op dit beleidsterrein. Hij voert de wet- en regelgeving uit.

Voor de volgende diensten is EZ zorgdrager (geweest):

Commissariaat Buitenlandse Investeringen in Nederland – CBIN

In samenwerking met regionale en lokale overheden is het CBIN verantwoordelijk voor het Nederlandse acquisitiebeleid. Zo streeft het CBIN ernaar de Nederlandse industriële en dienstverlenende structuur te versterken door het aantrekken van investeringen van buitenlandse bedrijven. Het CBIN valt onder het Directoraat-generaal Ondernemingsklimaat van het Ministerie van Economische Zaken.

Dienst Investeringsrekening – DIR

De Dienst Investeringsrekening (DIR) was van 1979 tot en met 1992 een buitendienst van het Ministerie van Economische Zaken. De dienst was onder andere belast met het goedkeuren van diverse toeslagen die verbonden waren aan de Wet Investeringsrekening (WIR), en het uitvoeren van de INSTIR en enkele andere regelingen.

Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart – NIVR

In 1946 is het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling (NIV) opgericht. In 1971 werd daar ruimtevaart aan toegevoegd. Sindsdien heet het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart (NIVR). Tot haar belangrijkste taken behoren het adviseren van de Staat en het uitvoeren van de opdrachten die haar door de Staat worden verstrekt.

Nederlandse Herstructureringsmaatschappij – NEHEM

De NEHEM is in 1972 opgericht om bij te dragen aan de structuurverbetering van het Nederlandse bedrijfsleven, zowel op het economische als op het sociale vlak. Zij deed dit door middel van sectorstructuuronderzoeken.

Senter

Senter is het agentschap van het Ministerie van Economische Zaken dat verantwoordelijk is voor het uitvoeren van subsidie-, krediet- en fiscale regelingen en programma's op het gebied van technologie, energie, milieu, export en internationale samenwerking. Doelstelling hierbij is het duurzaam versterken van de positie van het bedrijfsleven en kennisinstellingen in Nederland.

Technisch-wetenschappelijk attaché – TWA

Binnen het Ministerie van Economische Zaken zijn de technisch-wetenschappelijk attachés onder andere verantwoordelijk voor het signaleren van technologische ontwikkelingen in het buitenland. Zij vormen hierdoor als het ware de ogen-en-orenfunctie voor het Nederlandse bedrijfsleven.

Minister van Financiën

De Minister van Financiën speelt met name een belangrijke rol bij de Wet Investeringsrekening (WIR), dat een korting op de inkomsten- en vennootschapsbelasting inhield. Tevens is de Minister betrokken bij de financiële steun aan bedrijven, namelijk bij de Regeling steun aan individuele bedrijven en de Regeling herstellfinanciering 1984.

Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid – als Minister van Sociale Zaken – is betrokken bij de sociale kant van het industriebeleid. Dit gebeurde tijdens de stagflatie aan het einde van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig. De toenmalige steunregelingen en de WIR waren onder andere bedoeld om de werkgelegenheid te beschermen.

Minister van Verkeer en Waterstaat

De Minister van Verkeer en Waterstaat is op dit beleidsterrein vooral belangrijk als het gaat om de zeescheepsnieuwbouw, het lucht- en ruimtevaartonderzoek, het maritieme onderzoek en de Regeling Herstellfinanciering 1984.

Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is als Minister van Landbouw en Visserij voornamelijk betrokken geweest bij sectoren of regelingen die raakvlakken hadden met de

landbouwsector, zoals de houtindustrie en de pluimveeslachterijen. Tevens is de Minister betrokken bij de ruimtevaart, vanwege de aardobservatie.

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Deze Minister is als Minister van Onderwijs en Wetenschappen in dit RIO voornamelijk betrokken bij het ruimtevaartonderzoek en het maritieme onderzoek. Bij de instelling van de Stuurgroep IOP's handelt de Minister in overeenstemming met de Minister van Economische Zaken.

Minister voor Wetenschapsbeleid

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen is voor de hele rijksoverheid coördinerend Minister voor het wetenschapsbeleid. Alleen in de periode 1973-1981 is er een aparte Minister voor Wetenschapsbeleid (zonder portefeuille) geweest. Op het beleidsterrein van industrie- en technologiebeleid heeft de toenmalige Minister zich onder andere bezig gehouden met het maritieme onderzoek. Tevens benoemde hij de leden, voorzitter en secretaris van de Stuurgroep IOP's.

Minister van Onderwijs en Wetenschappen

Van 1981 tot 1992 benoemde deze Minister de leden, voorzitter en secretaris van de Stuurgroep IOP's. De Minister was tevens betrokken bij de benoeming van de secretaris en leden van de Adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b).

Minister van Defensie

Als er sprake is van militair-gerelateerde projecten komt de Minister van Defensie als actor voor. Dit is onder andere het geval bij het bijeenbrengen van het ruimtevaartbudget. Bij de oprichting van de NIVR kwamen de Ministers van Oorlog en van Marine als actor voor. Deze worden in dit RIO echter weergegeven als Minister van Defensie, daar de laatste de taakopvolger van de eerder genoemde Ministers is.

Minister van Buitenlandse Zaken

Deze Minister was betrokken bij het instellen van de Interdepartementale commissie voor ruimteonderzoek en ruimtetechnologie. Tussen 1971 en 1999 behoorde de Minister ook tot de Ministergroep die betrokken was bij het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart (NIVR).

Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Tussen 1966 en 1994 was de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport – als Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur – betrokken bij de Interdepartementale commissie voor ruimteonderzoek en ruimtetechnologie. Daarnaast was hij betrokken bij de instelling van de Tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b). Tevens was de Minister – als Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne – tussen 1978 en 1990 betrokken bij het aanstellen van leden van de Interdepartementale Adviescommissie Wet

Investeringsrekening. Ook was hij betrokken bij de instelling van de Tijdelijke programmacommissie industriële biotechnologie (PcIB).

Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

De Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening speelt een rol bij het bijeenbrengen van het ruimtevaartbudget en het benoemen van een lid in de Interdepartementale commissie ruimtevaart. De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer is de taakopvolger van de als eerste genoemde Minister. De Minister was tevens betrokken bij de instelling van de Adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b).

Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

Deze Minister was betrokken bij de instelling van de Adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b).

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is vanaf het begin betrokken bij het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart (NIVR). Hij maakte als toenmalige Minister voor Overzeese Gebiedsdelen deel uit van de Ministersgroep die het instituut oprichtte. De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties benoemt tevens de leden en voorzitter van de Stuurgroep ITeR.

Minister van Justitie

De Minister benoemt de leden en voorzitter van de Stuurgroep ITeR.

Minister van Landbouw, Natuur en Visserij

De Minister was betrokken bij de instelling van de Programmacommissie industriële Biotechnologie (PcIB). Tevens is hij betrokken bij het sectorbeleid als de regelingen betrekking hadden op de landbouw.

Minister voor Ontwikkelingssamenwerking

De Minister voor Ontwikkelingssamenwerking is betrokken bij het benoemen van de leden van de Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR).

Vakminister

Het kan zijn dat handelingen door verschillende Ministers worden uitgevoerd. Zo is het mogelijk dat naast de Minister van Economische Zaken een andere Minister de handeling mede uitvoert, maar dat deze laatste steeds wisselt. Een andere mogelijkheid is dat verschillende Ministers één handeling uitvoeren, maar wel ieder vanuit zijn eigen visie. Dit wordt gevangen onder de term Vakminister.

2.5.2 COMMISSIES e.d.

Adviescolleges informatietechnologieprogramma's

De Adviescolleges voor informatietechnologieprogramma's werden ingesteld op basis van het Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432; artikel 5 lid 1) en hadden als taak, het adviseren van de Minister van Economische Zaken over subsidieaanvragen op grond van dit Besluit. De adviescolleges werden niet bij afzonderlijke Ministeriële regelingen ingesteld. Er waren adviescolleges behorende bij de informatietechnologieprogramma's die vastgesteld werden met de Uitvoeringsregeling IT 1995 (*Stcrt.* 1995, 30; artikel 1):

- uitbesteding aan onderzoekinstellingen;
- branchetoepassingen;
- telematica.

Adviescollege internationale technologieprogramma's

Het adviescollege is ingesteld met het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologiestimulering internationale programma's – BTIP (*Stb.* 1994, 434; artikel 5) en had als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent aanvragen op grond van dit Besluit. Met het Besluit subsidies bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's – BIT (*Stb.* 1997, 331; artikel 5) is het adviescollege overgegaan van de BTIP naar de BIT.

Adviescolleges PBTS 1992

De Adviescolleges PBTS 1992 zijn ingesteld met de Instelling adviescolleges PBTS 1992 (*Stcrt.* 1992, 54; artikel 2) en hadden als taak het adviseren van de Minister van Economische Zaken omtrent aanvragen tot deelname aan technologieprogramma's op basis van de Subsidieregeling programmatisch bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stcrt.* 1988, 42) De hier bedoelde adviescolleges die vervielen per 1 januari 1993 zijn:

- Adviescollege programmatische stimulering biotechnologie 1992;
- Adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie 1992;
- Adviescollege programmatische stimulering milieutechnologie 1992.

Adviescolleges programmatische stimulering informatietechnologie 1991

De adviescolleges zijn ingesteld met de Instelling Adviescolleges programmatische stimulering informatietechnologie 1991 (*Stcrt.* 1991, 149; artikel 2) en hadden als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren over aanvragen tot deelname aan technologieprogramma's op basis van de Subsidieregeling programmatisch bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stcrt.* 1988, 42). De hier bedoelde adviescolleges die vervielen per 1 januari 1992 zijn:

- Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie, onderdeel in- en externe integratie;
- Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie, onderdeel micro-electronica;
- Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie, onderdeel gedistribueerde multimediasystemen

Adviescolleges programmatische stimulering informatietechnologie 1993

De adviescolleges zijn ingesteld met de Instelling vijf adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering voor 1993 (Stcrt. 1993, 110; artikel 2) en hadden als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren over aanvragen tot deelname aan technologieprogramma's op basis van de Subsidieregeling PBTS voor 1992 (Stcrt. 1993, 40). De hier bedoelde adviescolleges, die vervielen per 1 januari 1994, zijn:

- Adviescollege programmatische stimulering biotechnologie 1993;
- Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie 1993, onderdeel geavanceerde IT-systemen;
- Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie 1993, onderdeel mechatronica;
- Adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie 1993;
- Adviescollege programmatische stimulering milieutechnologie 1993.

Adviescommissie economie, ecologie en technologie

De Adviescommissie economie, ecologie en technologie is ingesteld bij het Besluit subsidies economie, ecologie en technologie (Stb. 1997, 13; artikel 5). Deze adviescommissie adviseert de Minister van Economische Zaken in overeenstemming met de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen omtrent aanvragen om subsidie op grond van het Besluit subsidies economie, ecologie en technologie.

Adviescommissie elektronische diensten

De Adviescommissie elektronische diensten is ingesteld bij de Kredietregeling elektronische diensten-ontwikkeling 1996 (Stcrt. 1996, 112; artikel 5). Deze adviescommissie adviseerde de Minister van Economische Zaken omtrent aanvragen om een krediet op grond van de Kredietregeling elektronische diensten-ontwikkeling 1996.

Adviescommissie experimentele faciliteiten

De adviescommissie is ingesteld met de Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (Stcrt. 2001, 79; artikel 5 lid 1) en heeft als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent subsidieaanvragen op grond van deze regeling.

Adviescommissie flexibele productie-automatisering

De Adviescommissie flexibele productie-automatisering is ingesteld bij Instelling adviescommissie flexibele productie-automatisering (Stcrt. 1983, 89; artikel 2), omdat de Minister van Economische Zaken het wenselijk achtte geadviseerd te worden over het toekennen van steun krachtens de Subsidieregeling demonstratieprojecten flexibele productie-automatisering (Stcrt. 1983, 89). De commissie is in 1985 opgeheven.

Adviescommissie inzake het industriebeleid

De belangrijkste taak van de Adviescommissie inzake het industriebeleid bestond uit het adviseren van de Ministerraad over eventuele wijzigingen in het industriebeleid. Zij moest dit doen voor 16 juli 1981.

Adviescommissie Maritiem onderzoek

De Adviescommissie Maritieme onderzoek is ingesteld bij Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555; artikel 5). De commissie adviseert de Minister van Economische Zaken over het verbeteren van de maritieme infrastructuur. Tevens stelt de commissie jaarlijks een verslag van haar werkzaamheden op en wordt te minste om de vier jaar een evaluatieverslag opgesteld.

Adviescommissie Maritieme onderzoeksinfrastructuur

De adviescommissie – ingesteld in 1993 – had als hoofdtak het adviseren van de Minister van Economische Zaken over de verbetering van de maritieme onderzoeksinfrastructuur.

Adviescommissie technische ontwikkelingsprojecten

De adviescommissie is ingesteld met het Besluit subsidies technische ontwikkelingsprojecten – TOP (Stcrt. 2001, 203; artikel 5 lid 1) en heeft als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent subsidieaanvragen op grond van dit Besluit.

Adviescommissie technologische samenwerkingsprojecten

De Adviescommissie technologische samenwerkingsprojecten is ingesteld met het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (*Stb.* 1996, 638; artikel 5) heeft als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent aanvragen om subsidie op grond van dit Besluit.

Adviescommissie zaaiprojecten life sciences

De adviescommissie is ingesteld bij de Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (Stcrt. 2000, 175; artikel 5 lid 1) heeft als hoofdtak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent subsidieaanvragen voor de uitvoering van een zaaiproject.

Begeleidingscommissie Massiefkartonindustrie

De Begeleidingscommissie Massiefkartonindustrie adviseerde de Minister van Economische zaken over de herstructurering van de massiefkartonindustrie en over het oplossen van problemen in deze sector.

Beleidscommissie voor de katoen-, rayon- en linnenindustrie

De Minister van Economische Zaken werd inzake het te voeren beleid met betrekking tot de katoen-, rayon- en linnenindustrie geadviseerd door de Beleidscommissie voor katoen-, rayon- en linnenindustrie.

Beleidscommissie Scheepsbouw

De Beleidscommissie Scheepsbouw werd in 1976 opgezet als een overlegorgaan tussen de betrokken partijen op het gebied van de Nederlandse scheepsbouw, zijnde de werkgevers, de werknemers en de overheid. De commissie zou een beleidsplan moeten ontwikkelen waarin de omvang van de noodzakelijk structurele capaciteitsvermindering zou zijn opgenomen. Hieruit zou een basisplan voor de herstructurering van de sector voortkomen. De commissie werkte echter niet snel, waardoor het merendeel van haar plannen door de realiteit werd achterhaald.

Beoordelingscommissie collectief onderzoek

De Beoordelingscommissie collectief onderzoek werd ingesteld bij de Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 (Stcrt. 1994, 114; artikel 6).

Beoordelingscommissie Maritiem onderzoek

De Beoordelingscommissie Maritiem onderzoek is ingesteld bij Subsidieregeling maritiem onderzoek (Stcrt. 1995, 124; artikel 5). Haar belangrijkste taak was het adviseren van de Minister van Economisch Zaken omtrent subsidieaanvragen op grond van bovengenoemde subsidieregeling. De commissie is komen te vervallen met de intrekking van de subsidieregeling in 1997.

Beoordelingscommissie telematica gidsprojecten (TGP)

De beoordelingscommissie is ingesteld met de Subsidieregeling telematica gidsprojecten (Stcrt. 1991, 96; artikel 5 lid 1) en had als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent aanvragen op grond van deze subsidieregeling.

Commissie Industriële innovatie

Deze commissie was belast met het ontwikkelen van een plan van aanpak voor de industriële innovatieproblematiek in samenhang met het industriebeleid. Hiervoor voerde zij overleg met de Minister van Economische Zaken en TNO.

Commissie informaticastimulering bedrijfsleven

De commissie is ingesteld met de Instelling Commissie Informatica Stimulering Bedrijfsleven (Stcrt. 1984, 242; artikel 1) en had als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren over subsidieaanvragen op grond van de Subsidieregeling bedrijfsvoorlichting informatietechnologie. Daarnaast verrichtte de commissie werkzaamheden om het geven van voorlichting aan bedrijven op het gebied van informatietechnologie te stimuleren. Per 1 april 1984 is de commissie opgeheven. Binnen de Subsidieregeling Branchegebonden Informaticastimulering is de Commissie informaticastimulering bedrijfsleven (CISB) opnieuw ingesteld (Stcrt. 1989, 53; artikel 1. Met het Besluit subsidies IT (Stb. 1994, 432) is deze commissie weer opgeheven.

Commissie Nederlandse scheepsbouw 1965

De Commissie Nederlandse scheepsbouw 1965 heeft in 1966 een rapport uitgebracht over de toestand waarin de Nederlandse scheepsbouw zich bevond. In dit rapport stonden ook aanbevelingen ter verbetering van de sector.

College van Advies voor herstellfinanciering

Het College van Advies is ingesteld bij Regeling herstellfinanciering 1984 (Stcrt. 1984, 60; artikel 2). Haar belangrijkste taak was het adviseren van de Minister van Economische Zaken omtrent de subsidieaanvraag van een grote onderneming ingevolge bovengenoemde regeling.

College van adviseurs voor de werving van buitenlandse bedrijven

Dit College adviseerde de Minister van Economische Zaken over de werving van buitenlandse bedrijven in Nederland.

Interdepartementale adviescommissie Wet investeringsrekening

Met de inwerkingtreding van de Wet investeringsrekening (WIR) in 1978 werd ook de Interdepartementale adviescommissie Wet investeringsrekening ingesteld. De belangrijkste taak van de commissie was het adviseren van de Ministers van Economische Zaken, van Financiën en van Sociale Zaken over aangelegenheden rond de WIR. Na de intrekking van de WIR is ook de commissie in 1992 opgeheven.

Interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie

De Interdepartementale commissieruimteonderzoek en ruimtetechnologie had als taak het adviseren van de Minister van Economische Zaken of andere betrokken Ministers over zaken met betrekking tot de ruimtevaart. Tevens hield de commissie zich bezig met het voorbereiden van standpunten over de ruimtevaart. Zij werd met de instelling van de Interdepartementale commissie ruimtevaart in 1994 opgeheven.

Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR)

De Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR) is de opvolger van de Interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie. Ook het ICR houdt zich bezig met het adviseren van de diverse Ministers met betrekking tot ruimtevaart en het voorbereiden van standpunten over ruimtevaart. Tevens wijst het ICR de Nederlandse vertegenwoordigers aan in de ESA.

Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (ICOMAR)

In 1979 werd door de Minister voor Wetenschapsbeleid de Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (ICOMAR) ingesteld. In 1984 ging de commissie over naar het Ministerie van Economische Zaken. Sinds 1987 functioneerde de ICOMAR als een zelfstandige subcommissie van het Interdepartementaal overleg voor het technologiebeleid (IOT). De commissie werd per 1 januari 1997 opgeheven.

De commissie hield zich bezig met het coördineren van de voorbereiding en de uitvoering van het kabinetsbeleid met betrekking tot het maritieme onderzoek. Hierbij kon de ICOMAR advies uitbrengen aan de Minister van Economische Zaken en/of alle andere betrokken Ministers. Hiernaast hield de commissie zich ook bezig met het afstemmen van het beleid van de

verschillende Ministers die betrokken waren bij onderzoeksplannen en –programma's. Tevens bracht zij jaarlijks verslag uit aan de Minister van Economische Zaken.

Interdepartementaal overleg voor het technologiebeleid (IOT)

Het IOT werd ingesteld bij de Instelling Interdepartementaal Overleg voor het Technologiebeleid (Stcrt. 1984, 53; artikel 1). Het IOT had als taak om de besluitvorming op het gebied van het technologiebeleid voor te bereiden in de Raad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid.

Ontwikkelingsraad

De Ontwikkelingsraad is ingesteld bij de Benoeming voorzitter en leden ontwikkelingsraad (Stcrt. 1954, 142; artikel 1) en had als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren over het verstrekken van krediet aan ondernemers, dit ten behoeve van het ontwikkelen van nieuwe producten, diensten en werkwijzen. De Ontwikkelingsraad die actief was binnen de Technische Ontwikkelingskredieten (TOK) verviel bij het Besluit subsidies technische ontwikkelingsprojecten –TOP (Stb. 2001, 203).

Programmacollege IOP Milieutechnologie als voorbeeld van een programmacollege

Het programmacollege is ingesteld met de Instelling Programmacollege IOP Milieutechnologie (Stcrt. 1991, 253; artikel 2) en is vervallen per 1 december 1994. Het programmacollege IOP's functioneerde organisatorisch hetzelfde als een programmacommissie. Door de verschillende werkgroepen werden de deelprogramma's begeleid en jaarwerkplannen opgesteld. Binnen het IOP milieutechnologie bestonden de deelprogramma's recycling, preventie en milieubiotechnologie.

Programmacommissie biotechnologie als voorbeeld van een programmacommissie

De programmacommissie is ingesteld met de Instelling Programmacommissie biotechnologie (Stcrt. 1981, 178) en had als taak het ontwikkelen en zorgdragen voor de uitvoering van een programma dat viel binnen het kader van het IOP biotechnologie. De programmacommissie beëindigde haar werkzaamheden op 28 mei 1985. De op de industrie gerichte activiteiten uit de ontbonden Programmacommissie Biotechnologie werden voortgezet door de Programmacommissie Industriële Biotechnologie – PcIB (Stcrt. 1985, 101).

Programmacommissie informatietechnologie en recht

De programmacommissie is ingesteld met het Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (Stcrt. 1995, 248; artikel 2). De programmacommissie, die bestaat uit vertegenwoordigers van het werkgebied informatietechnologie en recht, werkt het programma Informatietechnologie en Recht uit en bewaakt de voortgang ervan. Verder behandelt zij ingediende subsidieaanvragen voor projecten.

Stuurgroep IOP's

De coördinatie van de verschillende IOP's berust bij de ambtelijke, interdepartementale Stuurgroep IOP's. In deze stuurgroep zijn de Ministers van Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen vertegenwoordigd. De laatstgenoemde Minister - voorheen

respectievelijk de Minister van Wetenschap en de Minister van Onderwijs en Wetenschappen - benoemde en ontsloeg de leden en de voorzitter van de stuurgroep tot 1992.

In 1992 vond een hernieuwde instelling plaats van de Stuurgroep IOP's, waarbij het instellingsbesluit uit 1981 werd ingetrokken. Deze actualisering had tot gevolg dat de verantwoordelijkheid voor het technologiebeleid is overgegaan naar de Minister van Economische Zaken.

Stuurgroep informatietechnologie en recht

De stuurgroep is ingesteld met het Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (Stcrt. 1995, 248; artikel 2) De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de deelnemende Ministeries – Economische Zaken, Verkeer en Waterstaat, Justitie, Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties en de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Zij keurt de jaarwerkplannen met bijbehorende begroting jaarlijks vast en neemt besluiten inzake de door de programmacommissie gedane projectvoorstellen.

Stuurgroep technologie en samenleving

De stuurgroep is ingesteld met de Subsidieregeling programma technologie en samenleving (Stcrt. 1998, 168; artikel 5 lid 1) en heeft als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren over subsidieaanvragen op grond van deze regeling.

Tijdelijk adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie

Het adviescollege bestaande uit externe deskundigen is ingesteld met de Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie (Stcrt. 1988, 134; artikel 2) en is vervallen per 1 januari 1989. Het college had als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent aanvragen tot deelname aan het technologieprogramma materiaaltechnologie op basis van de Subsidieregeling PBTS (Stcrt. 1988, 42).

Tijdelijk adviescollege programmatische stimulering medische technologie

Het adviescollege bestaande uit externe deskundigen is ingesteld met de Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering medische technologie (Stcrt. 1988, 134; artikel 2) en is vervallen per 1 januari 1989. Het college had als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent aanvragen tot deelname aan het technologieprogramma medische technologie op basis van de Subsidieregeling PBTS (Stcrt. 1988, 42).

Tijdelijk adviescollege programmatische stimulering micro-electronica

Het adviescollege bestaande uit externe deskundigen is ingesteld met de Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering micro-electronica (Stcrt. 1988, 134; artikel 2) en is vervallen per 1 januari 1989. Het college had als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent aanvragen tot deelname aan het technologie-deelprogramma micro-electronica op basis van de Subsidieregeling PBTS (Stcrt. 1988, 42).

Tijdelijk adviescollege programmatische stimulering productvernieuwing

Het adviescollege bestaande uit externe deskundigen is ingesteld met de Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering productvernieuwing (Stcrt. 1988, 134; artikel 2) en is vervallen per 1 januari 1989. Het college had als taak om de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent aanvragen tot deelname aan het technologie-deelprogramma productvernieuwing op basis van de Subsidieregeling PBTS (Stcrt. 1988, 42).

Tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b) als voorbeeld van een tijdelijke adviescommissie IOP's

De adviescommissie is ingesteld met de Instelling tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie – IOP-b (Stcrt. 1985, 101; artikel 1 en is vervallen per 28 mei 1990. Als vervolg op de Programmacommissie Biotechnologie (PCB) is de tijdelijke adviescommissie IOP-b ingesteld die tot taak had voor een evenwichtige uitvoering van het totale IOP-biotechnologie te zorgen. De tijdelijke adviescommissie omvatte naast industriegerichte deel ook een milieugericht, landbouwgericht en gezondheidsgericht deel.

Tijdelijke adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid

De Tijdelijke Adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid werd in 1986 (Stcrt. 1986, 212; artikel 2) ingesteld om het technologiebeleid te intensiveren en daarmee de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven te versterken. De commissie stond ook bekend als de Commissie-Dekker. Doel van de commissie was het weergeven van de inhoudelijke en organisatorische hoofdlijnen van het technologiebeleid zoals zich dat in de komende vijf tot tien jaar zou ontwikkelen. Het advies van de commissie is vervat in het rapport Wissel tussen kennis en markt dat 27 april 1987 aan de Minister van Economische Zaken, De Korte, werd aangeboden.

Tijdelijke programmacommissie industriële biotechnologie (PcIB)

De programmacommissie werd ingesteld met de Instelling tijdelijke programmacommissie industriële biotechnologie (Stcrt. 1985, 101; artikel 1) en werd met ingang van 28 mei 1990 opgeheven. Taken van de programmacommissie waren het via de Stuurgroep IOP's adviseren van de Minister van Economische Zaken alsmede het indienen van een werkplan en begroting bij de genoemde Minister. Daarnaast gaf de programmacommissie voorlichting aan het bedrijfsleven over de mogelijkheden van biotechnologie en actualiseerde zij jaarlijks de meerjarenprogramma's zoals vastgesteld door de programmacommissie biotechnologie.

Tijdelijke vervolgcommissie technologiebeleid (VCT)

De VCT werd ingesteld bij de Instelling Tijdelijke vervolgcommissie technologiebeleid (Stcrt. 1988, 99; artikel 2). Op basis van het rapport voor de Uitbouw van het technologiebeleid van de Adviescommissie Dekker had de VCT als taak om het technologiebeleid te ondersteunen bij de verdere praktische uitwerking ervan. Per 1 juli 1992 is de VCT opgeheven.

Vaste Commissie voor Rijksuitgaven en de Subcommissie Steun individuele bedrijven

In 1978 heeft de Vaste Commissie voor Rijksuitgaven een subcommissie ingesteld, die onderzoek moest doen naar het beleid inzake het verlenen van steun en garanties aan individuele gelden. Deze Subcommissie Steunverlening individuele bedrijven – Commissie-Van Dijk – heeft hierover op 7 december 1979 rapport uitgebracht.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

De Tweede Kamer stelde in 1983 een enquêtecommissie in om onderzoek te doen naar het gevoerde beleid ten aanzien van het Rijn-Schelde-Verolme-concern.

Enquêtecommissie RSV

De commissie werd in 1983 door de Tweede Kamer ingesteld om een onderzoek in te stellen naar het gevoerde beleid ten aanzien van het RSV-concern en in het bijzonder naar de besteding van de daarmee gemoeide overheidsmiddelen en de controle hierop. De commissie heeft in 1984 verslag uitgebracht (TK II 1984-1985, 17 817, Enquête Rijn-Schelde-Verolme (RSV), nr. 16). In 1987 is de commissie opgeheven.

3 ALGEMENE HANDELINGEN

Onder een algemene handeling wordt een handeling verstaan die niet kan worden geformuleerd op basis van wet- en regelgeving of andere bronnen die specifiek zijn voor het beleidsterrein. De handeling is echter wel nodig om het overheidshandelen op het beleidsterrein zo volledig mogelijk te beschrijven. Het kan hier ook gaan om handelingen die hun grondslag in algemenere wetgeving hebben, zoals de Grondwet.

In dit hoofdstuk zijn de handelingen opgedeeld in de volgende categorieën:

- beleidsontwikkeling en evaluatie;
- totstandkoming van wet- en regelgeving;
- verantwoording van beleid;
- informatieverstrekking;
- onderzoek.

De internationale handelingen op het gebied van industrie- en technologiebeleid staan in § 8.

3.1 BELEIDSONTWIKKELING EN EVALUATIE

(1)

- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het voorbereiden, mede vaststellen, coördineren en evalueren van het beleid ten aanzien van het industriebeleid.
- Periode: 1945 –
- Product: Beleidsnota's, beleidsnotities, rapporten, adviezen, evaluaties, enz.
- Opmerking: Onder deze handeling valt ook:
- het voeren van overleg met de andere betrokken actoren op het beleidsterrein;
  - het voorbereiden van een standpunt ter inbrenging in de Ministerraadvergaderingen voor beraad en besluitvorming betreffende het beleidsterrein;
  - het voeren van overleg met/het leveren van bijdragen aan het overleg met het Staatshoofd betreffende het beleidsterrein;
  - het voorbereiden van de Memorie van toelichting op de Rijksbegroting betreffende het beleidsterrein;
  - het toetsen van de uitvoering van het beleid (evaluatie);
  - het aan externe adviescommissies verzoeken om advies betreffende het beleidsterrein;
  - het informeren van het Kabinet van de Koningin over ontwikkelingen op het beleidsterrein;
  - het voorbereiden en vaststellen van het voorlichtingsbeleid (als beleidsinstrument).

(2)

- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het voorbereiden, mede vaststellen, coördineren en evalueren van het beleid ten aanzien van het technologiebeleid.
- Periode: 1945 –
- Product: Beleidsnota's, beleidsnotities, rapporten, adviezen, evaluaties, enz.
- Opmerking: Onder deze handeling valt ook:
- het voeren van overleg met de andere betrokken actoren op het beleidsterrein;
  - het voorbereiden van een standpunt ter inbrenging in de Ministerraadvergaderingen voor beraad en besluitvorming betreffende het beleidsterrein;
  - het voeren van overleg met/het leveren van bijdragen aan het overleg met het Staatshoofd betreffende het beleidsterrein;
  - het voorbereiden van de Memorie van toelichting op de Rijksbegroting betreffende het beleidsterrein;
  - het toetsen van de uitvoering van het beleid (evaluatie);

- het aan externe adviescommissies verzoeken om advies betreffende het beleidsterrein;
- het informeren van het Kabinet van de Koningin over ontwikkelingen op het beleidsterrein;
- het voorbereiden en vaststellen van het voorlichtingsbeleid (als beleidsinstrument).

3.2 TOTSTANDKOMING VAN WET- EN REGELGEVING

(3)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het voorbereiden van de totstandkoming, wijziging en intrekking van wet- en regelgeving op het gebied van industriebeleid.
 Periode: 1945 –
 Product: Wetten, AMvB's, Koninklijke Besluiten en kaderregelingen

(4)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het voorbereiden van de totstandkoming, wijziging en intrekking van wet- en regelgeving op het gebied van technologiebeleid.
 Periode: 1945 –
 Product: Wetten, AMvB's, Koninklijke Besluiten en kaderregelingen

3.3 VERANTWOORDING VAN BELEID

(5)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het opstellen van periodieke verslagen over de ontwikkelingen op het beleidsterrein industrie- en technologiebeleid.
 Periode: 1945 –
 Product: Jaarverslagen, kwartaalverslagen, maandverslagen

(6)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het beantwoorden van Kamervragen en het anderszins op verzoek incidenteel informeren van leden of commissies uit de Kamers der Staten-Generaal inzake het industrie- en technologiebeleid.
 Periode: 1945 –
 Grondslag: Grondwet 1938/46/48, artikel 97.
 Grondwet 1953/56/72, artikel 104.
 Grondwet 1983/87/95, artikel 68.
 Product: Brieven, notities, nota's

(7)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het informeren van de Commissies voor Verzoekschriften en andere tot het onderzoeken van klachten bevoegde commissies uit de Kamers der Staten-Generaal en de Nationale Ombudsman naar aanleiding van klachten over de uitvoering of de gevolgen van het beleid betreffende het industrie- of technologiebeleid.
Periode: 1945 –
Product: Brieven, notities, nota's

(8)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het beslissen op beroepschriften naar aanleiding van een (subsidie)besluit betreffende het industriebeleid.
Periode: 1945 –
Grondslag: Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ (*Stb.* 1993, 650), artikel 9, vervallen bij Wet van 29 februari (*Stb.* 1996, 180).
Kaderwet EZ-subsidies (*Stb.* 1996, 180), artikel 9.
Product: Beschikkingen
Opmerking: Het beroepschrift moet ingediend worden bij het *College van Beroep voor het bedrijfsleven*. Zie voor de handelingen van dit college het RIO *Sociaal-Economische Raad* (PIVOT-rapport nummer 58).

(9)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het beslissen op bezwaarschriften naar aanleiding van beschikkingen betreffende het technologiebeleid.
Periode: 1945 –
Product: Beschikkingen

(10)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het voeren van verweer in beroep- of bezwaarschriftprocedures voor administratief rechterlijke organen betreffende het industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1945 –
Product: Verweerschriften

3.4 INFORMATIEVERSTREKKING

(11)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het beantwoorden van vragen van individuele burgers, bedrijven en instellingen over het industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1945 –
Product: Brieven, notities, nota's

(12)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het uitvoeren van voorlichtingsactiviteiten op het beleidsterrein industrie en technologie.

Periode: 1945 –
Product: Voorlichtingsmateriaal

3.5 ONDERZOEK

(13)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van de opdracht en het eindproduct van (wetenschappelijk) onderzoek en het vaststellen van onderzoeksrapporten over het industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1945 –
Product: Offerte, brieven, rapport(ten) en nota's

(14)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het voorbereiden en begeleiden van (wetenschappelijk) onderzoek op het gebied van het industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1945 –
Product: Notities, notulen, brieven en nota's

(15)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verzamelen en bewerken van gegevens ten behoeve van (wetenschappelijk) onderzoek op het gebied van het industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1945 –

(16)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het financieren van (wetenschappelijk) onderzoek op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1945 –
Product: Rekeningen, declaraties

3.6 SECRETARIAAT

(17)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het voeren van het secretariaat voor diverse commissies.
Periode: 1945 –
Product: Brieven, notities, nota's etc.

4 STIMULERING EN FINANCIERING

Eén van de middelen om industriële activiteit en economische groei te bevorderen is het stimuleren van investeringsactiviteiten. Dit stimuleringsbeleid bevindt zich voor een groot deel op het terrein van het Ministerie van Financiën, omdat het meestal gaat om fiscale instrumenten, zoals bijvoorbeeld de Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO). In dit hoofdstuk worden de uitzonderingen op deze regel behandeld.

Voor handelingen op het gebied van staatsdeelnemingen en (directe) financiering van het bedrijfsleven door middel van staatsgaranties, borgstellingen, kredieten en leningen wordt verwezen naar het RIO *Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven* (PIVOT-rapport nummer 57).

4.1 INDUSTRIALISATIEBELEID

Ten tijde van de industrialisatie in de jaren vijftig en in de periode van het selectieve groeibeleid aan het einde van de jaren zeventig heeft de overheid zich in sterke mate bezig gehouden met industrialisatiebeleid.

industrialisatie- of industriebeleid = beleid gericht op het bevorderen van specifieke industriële activiteiten door overheidsingrijpen.

Om deze definitie te kunnen gebruiken, moet eerst worden vastgesteld wat er onder 'industrie' verstaan wordt. Tegenwoordig is de definitie van industrie namelijk nogal aan veranderingen onderhevig. Traditioneel wordt de 'maakindustrie' nog altijd beschouwd als dé industrie. De Angelsaksische betekenis is echter steeds meer in opkomst. Daaronder valt niet alleen de maakindustrie, maar ook de banking industry, de dienstverlenende sector. In de literatuur en beleidsnota's worden beide definities van industrie door elkaar gebruikt, wat voor de nodige verwarring kan zorgen. In dit RIO wordt uitgegaan van industrie in enge zin.

Het industriebeleid kan op vier manieren worden uitgevoerd:

1. via generieke maatregelen, die gericht zijn op de gehele economie;
2. via specifieke maatregelen, die gericht zijn op een doelgroep;
Het beleid wordt steeds specifiek naar mate er minder bedrijven of sectoren bij betrokken zijn.
3. via defensieve maatregelen, zoals het verstrekken van subsidies aan bedrijven;
4. via offensieve maatregelen, die vooral gericht zijn op het ontwikkelen van R&D.

De keuze tussen offensieve of defensieve maatregelen hangt af van het feit of de overheid werkgelegenheid en productie wil behouden of wil creëren. Hiernaast is het ook nog mogelijk om onderscheid te maken tussen maatregelen die gericht zijn op de structuur tussen bedrijfstakken of op de structuur binnen een bedrijfstak.

In Nederland hebben verschillende vormen van industriebeleid elkaar afgewisseld. Dit was afhankelijk van de conjunctuur waarin Nederland zich op dat moment bevond. Industriepolitiek werd en wordt bedreven, omdat men denkt dat de economie beter functioneert met enige mate van directe overheidsbemoeienis (15).

De periode van 1945 tot 1955 wordt veelal aangeduid als een van wederopbouw. Er was sprake van zowel (selectieve) kapitaalsteun als van bedrijfsmatige oplossingen. De in 1945 opgerichte Herstelbank was vooral gericht op het lenigen van de financieringsnood van individuele bedrijven (16). Er werden voornamelijk leningen verstrekt, die als doel hadden de vermogensstructuur van bedrijven te versterken. De bank diende als een overheidsinstrument in de vorm van een financiële instelling om het economisch herstel van Nederland te bevorderen. Het waren vooral de kapitaalintensieve, hooggeconcentreerde bedrijfstakken waar de Herstelbank zich richtte. Ook na het herstel van de Nederlandse economie bleef de bank een specifieke rol vervullen voor de overheid als adviseur en als uitvoerder van regelingen (17).

Het naoorlogse herstelbeleid trok de vooroorlogse lijn van individuele kapitaalsteun door. Zodoende kwamen ondernemersrisico's (gedeeltelijk) voor rekening van de overheid. Risicobeperking was het centrale element van de Nederlandse industriepolitiek. In de acht industrialisatieschema's lag het accent op de basisindustrieën en de daarin opererende grote ondernemingen. De gunstige geografische ligging van Nederland en de hoge productiviteit in deze sectoren werden als argument gebruikt om juist in deze ondernemingen te investeren. De industriepolitiek kreeg zo een offensief karakter. Men poogde de economische structuur te versterken. Dit beleid kwam eveneens tot uitdrukking in het nastreven van de versterking van het Nederlandse R&D-potentieel.

Aan het einde van de jaren zestig kwam er een einde aan de naoorlogse periode van voorspoed. De economische stagnatie werd verergerd door de oliecrises van 1973 en 1979. Vele industriële bedrijfstakken kwamen in de problemen (18). Hierom werd in 1972 de NEHEM opgericht. Deze stichting moest het bedrijfsleven ter zijde staan bij het oplossen van structurele problemen. Hiermee kwam een einde aan het meer algemene industriebeleid. Voortaan was het beleid meer gericht op sectoren.

Handelingen

(18)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het stimuleren van bedrijfs-R&D.

Periode: 1954 –

Bron: TK II 1992-1993, 23 031, *Industriebeleid in de jaren negentig*, nr. 1, p. 4.

Opmerking:

- Tot 1994 vond de uitvoering plaats via StiPT. Vanaf 1994 is de uitvoering overgenomen door Senter.
- Dit heeft betrekking op:
  - het stimuleren van de ontwikkeling van nieuwe technologieën in bedrijven met behulp van de regelingen ‘Technische Ontwikkelingskrediet’ (TOK) en ‘Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering’ (PBTS);
  - het versterken van de kennisinfrastructuur;
  - het stimuleren van de verspreiding en toepassing van technologische kennis.
- Zie verder § 7.

(19)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en bekendmaken van industriële investeringsprogramma's
Periode: 1954 –
Bron: Staatsalmanak 1954, p. 685.
Product: Industriële investeringsprogramma's

(20)

Actor: *Adviescommissie inzake het industriebeleid – Commissie Wagner*
Handeling: Het adviseren van de Raad van Ministers omtrent eventuele wijzigingen in het industriebeleid.
Periode: 1981
Grondslag: Instelling adviescommissie inzake het industriebeleid (Stcrt. 1981, 97), artikel 3.
Product: Advies
Opmerking:

- Hiervoor zal de commissie:
  - een evaluatie maken van het bestaande industriebeleid;
  - een verkenning maken van industriële activiteiten met een veelbelovend toekomstperspectief;
  - suggesties doen over nieuwe accenten in het industriebeleid;
  - adviseren over de organisatie van het te voeren industriebeleid, zowel met betrekking tot de gehele industrie als tot de verschillende sectoren.
- Tevens kan de commissie de Raad van Ministers adviseren over bovengenoemde onderwerpen vóór de aanbidding van het eindrapport.
- Telkens als een onderdeel van haar taak is afgerond, zal de commissie de Raad van Ministers rapporteren over haar bevindingen.
- De commissie is ook bekend als de Commissie-Wagner.

(21)

Actor: *Adviescommissie inzake het industriebeleid – Commissie Wagner*
Handeling: Het instellen van werkgroepen.
Periode: 1981
Grondslag: Instelling adviescommissie inzake het industriebeleid (Stcrt. 1981, 97), artikel 6 lid 1.
Product: Instellingsbesluit
Opmerking: Er kunnen ook personen van buiten de commissie zitting hebben in de werkgroepen.

(22)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het instellen van de *Adviescommissie inzake de voortgang van het industriebeleid (VIB)*.
Periode: 1982 – 1983
Bron: TK II 1981-1982, 17 100-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1982*, nr. 52, p. 1.
Product: Instellingsbesluit

(23)

Actor: *Adviescommissie inzake de voortgang van het industriebeleid (VIB)*
Handeling: Het adviseren van de Raad van Ministers over het te voeren beleid met betrekking tot de industrie en de commerciële dienstverlening in het algemeen en de herindustrialisatie in het bijzonder.
Periode: 1982 – 1983
Grondslag: TK II 1981-1982, 17 100-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1982*, nr. 52, p. 1.
Product: Advies
Opmerking:

- De commissie geeft niet alleen advies over het beleid, maar ook over de verwezenlijking daarvan.
- In het advies moet ook de daarmee samenhangende aspecten van het sociaal-economisch beleid meegenomen zijn.
- Het advies wordt gericht aan de Minister van Economische Zaken.
- De commissie heeft tevens als taak te signaleren welke voortgang bij de uitvoering van de beleidsvoornemens worden gemaakt.

(24)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het instellen van de *Commissie Industriële innovatie*.
Periode: 1973 –
Product: Commissie Industriële Innovatie geïnstalleerd (Stcrt. 1973, 239).

(25)

Actor: *Commissie Industriële innovatie*

Handeling:	Het ontwikkelen van plan van een aanpak voor de industriële innovatieproblematiek in samenhang met het industriebeleid.
Periode:	1973 –
Bron:	Commissie Industriële Innovatie geïnstalleerd (<i>Stcrt.</i> 1973, 239).
Product:	Plan van aanpak/advies
Opmerking:	Hiervoor wordt overleg gevoerd met de Minister van EZ en TNO.

4.2 DE WET INVESTERINGSREKENING (WIR)

Het stimuleren van investeringsactiviteiten door de overheid is niet nieuw. Het wordt al enkele decennia door de overheid gedaan. In de jaren vijftig gebeurde dit via een investeringsaftrek en een vervroegde afschrijving bij de belasting. De nadruk lag op een algemene en globale stimulering van de investeringen. Deze maatregel had groot succes in de jaren vijftig en zestig. In de loop van de tijd is er meer nadruk komen te liggen op een conjunctuurpolitieke aanwending van het beleidsinstrument. Op 9 juni 1976 werd de ‘Economische Structuurnota’ uitgebracht. Hierin werd aangekondigd dat op de middellange termijn aanzienlijk bedragen zouden worden vrijgemaakt om bedrijfsinvesteringen te stimuleren. Deze middelen werden aangewend via een nieuw beleidsinstrument, dat in de nota werd aangeduid als een speciale investeringsrekening bij de Nederlandsche Bank (DNB). Op deze rekening zou jaarlijks door het Rijk een bedrag worden gestort. Bij de indiening van het wetsontwerp werd om staatsrechtelijke redenen afgezien van een afzonderlijke rekening bij DNB. In plaats daarvan werd gekozen voor een zogenaamd begrotingsfonds. Ondanks deze wijziging was wel vastgehouden aan de naam ‘Investeringsrekening’. Het fonds werd beheerd door de Ministers van EZ, Financiën en Sociale Zaken.

De Wet Investeringsrekening (WIR) trad met terugwerkende kracht op 24 mei 1978 in werking. Met de ingang van die datum werden tevens de investeringsaftrek en de vervroegde afschrijving afgeschaft. De WIR was sterk verweven met de fiscale wetgeving, namelijk de Wet inkomstenbelasting 1964 en de Wet vennootschapsbelasting 1969. Een groot deel van de uitvoering van de wet en de uitbetaling ervan was gedelegeerd aan de Belastingdienst. Echter, bij een milieu- en/of energietoeslag was de goedkeuring van EZ – Dienst Investeringsrekening, DIR – vereist. Zodoende kon bij de WIR niet van een zuiver fiscale regeling gesproken worden.

De toegekende investeringsbijdragen, basispremies en investeringstoelagen werden bij de aanslagregeling verrekend met de inkomsten- en vennootschapsbelasting. De aanvraag van WIR-premies geschiedde via het aangiftebiljet voor de inkomsten- of vennootschapsbelasting. De WIR-premie betekende zo een vermindering op de te betalen belasting. Zij was dan ook bestemd voor ondernemers die belastingplichtig waren aan de Wet op de inkomstenbelasting of de Wet op de vennootschapsbelasting.

De WIR kende een generiek en een specifiek sturend deel. Het generieke deel bestond uit het toekennen van basispremies of investeringsbijdragen. Via deze subsidies werd beoogd de investeringsactiviteiten over een zo breed mogelijk front te stimuleren. In principe kwamen alle

bedrijfsinvesteringen hiervoor in aanmerking. Het specifieke deel was een stelsel van toeslagen op de investeringsbijdrage. Via de toeslagen werd inhoud gegeven aan het sturende karakter van de WIR: toeslagen werden alleen toegekend voor investeringen die qua aard of omvang aan bijzondere vereisen voldeden. Het stelsel van toeslagen is in fasen uitgebouwd en later weer ingekrompen.

Bij de start in mei 1978 kende de WIR vier toeslagen:

- de kleinschaligheidstoelage (KST);
- de bijzondere regionale toeslag (BRT);
- de ruimtelijke ordeningstoelage (ROT);
- de grote projectentoelage (GPT).

Op de kleinschaligheidstoelage na werden deze toeslagen in de loop van 1983 beëindigd. De KST werd per 1 januari 1990 afgeschaft en omgezet in een investeringsaftrek voor investeringen van beperkte omvang.

In het begin van de jaren tachtig werden ook de toeslagen van de zogenoemde 'tweede fase' ingesteld. Met de verwezenlijking van twee nieuwe toeslagen kreeg de WIR zijn maximale omvang:

- de milieutoelage (MT);
- de energietoelage (ET).

Deze toeslagen werden per 1 januari 1988 beëindigd.

Tussen 1986 en 1989 bleken de WIR-uitgaven hoger uit te vallen dan was verwacht. Hierdoor nam het kabinet in het voorjaar van 1990 maatregelen om deze overschrijdingen te compenseren. Dit gebeurde door de verrekening van alle nog openstaande WIR via de zogenaamde WIR-knip (19).

Deze wet bevatte twee maatregelen:

1. het temporiseren van de uitbetaling van de investeringsbijdragen;
Temporiseren hield in dat investeringsbijdragen zouden worden uitbetaald over vijf jaar verspreid in vijf gelijke delen. Het betrof bijdragen die betrekking hadden op de belastingjaren na 1986 en die op 1 juli 1990 nog niet bij een belastingaanslag waren meegenomen. Het ging hier om investeringsbijdragen van meer dan fl 150000.
2. het op termijn beëindigen van de investeringsbijdragen;
Dit behelsde de beëindiging van de verrekening van WIR-bedragen op termijn. Het belastingjaar 1999 zou het laatste jaar zijn waarover de belasting kon worden vermindert of vermeerderd door middel van een investerings- of desinvesteringsbijdrage (20).

De afschaffing van de WIR is vanaf het begin van de jaren tachtig in het diepste geheim voorbereid. De overheid bleef namelijk van mening dat het stimuleren van bedrijfsinvesteringen teveel neer kwam op een van overheidswege financiering van het bedrijfsleven. De afbouw van de WIR liep zodoende gelijk met de opkomst van een offensief industriebeleid, het technologiebeleid (21). De WIR werd toch voor het bedrijfsleven vrij plotseling ingetrokken per 1 januari 1990. Deze gebeurtenis staat ook wel bekend als het 'WIR-weekend'.

De belastingtechnische kant van de WIR komt ten sprake in het RIO *Belastingen: de geheiligde schuld* (PIVOT-rapport nummer 65), zie hiervoor het hoofdstuk over de inkomstenbelasting (§ 12.1.2; pagina 145 tot 243).

Handelingen:

(26)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Financiën
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Vakminister

Handeling: Het (mede) voorbereiden, vaststellen en wijzigen van regels met betrekking tot de stimulering en sturing van bedrijfsinvesteringen.

Periode: 1978 – 1990

Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), artikel 5 leden 5 en 6; 6 leden 3 en 5; 12 en 22, vervallen bij Wet van 28 december 1989 (*Stb.* 1989, 601).

Product: Ministeriële regeling of AMvB, zoals:

- Bijstelling bedragen grote projecten WIR (*Stcrt.* 1980, 94).
- Wet temporisering uitbetaling investeringsbijdragen (*Stb.* 1991, 356).
- Besluit uitvoering van artikel 6, derde lid, van de Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 452).

Opmerking: Hieronder valt niet de belastingwetgeving ter stimulering van bedrijfsinvesteringen.

(27)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Financiën
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Handeling: Het (mede) beheren van en het jaarlijks verantwoording afleggen over de Investeringsrekening.

Periode: 1978 – 1990

Grondslag: Wet investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), artikel 2 lid 2 en 3 lid 1, vervallen bij Wet van 28 december 1989 (*Stb.* 1989, 601).

Product: Rekening en/of begroting

(28)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het jaarlijks uitbrengen van een verslag aan de beide Kamers der Staten-Generaal over de toepassing van de WIR.

Periode: 1978 – 1990

Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), artikel 26, vervallen bij Wet van 28 december 1989 (*Stb.* 1989, 601).

Product: Jaarverslag
Opmerking: In dit verslag wordt zoveel mogelijk aangegeven op welke wijze en in welke mate de investeringen hebben bijgedragen aan de verwezenlijking van de doelstellingen van de wet.

(29)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Financiën
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Handeling: Het (mede) voorbereiden van begrotingen van inkomsten en uitgaven van het Fonds Investeringsrekening
Periode: 1978 – 1990
Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), artikel 3, vervallen bij Wet van 28 december 1989 (*Stb.* 1989, 601).
Product: Wet, zoals: Wet tot vaststelling van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Fonds Investeringsrekening 1978 (*Stb.* 1978, 742).
Opmerking: Hiervoor gelden dezelfde regelen als voor de Rijksbegroting en Rijksrekening.

(30)

Actor: *Interdepartementale Adviescommissie Wet Investeringsrekening*
Handeling: Het adviseren van de Ministers van Economische Zaken, Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid over aangelegenheden betreffende de WIR.
Periode: 1978 – 1992
Grondslag: Besluit van de Minister van Economische Zaken van 7 april 1978, nr. WJA 678/248, artikel 2.
Opheffing Interdepartementale Adviescommissie WIR (*Stcrt.* 1992, 98)
Product: Advies
Opmerking:

- Deze aangelegenheden betreffen:
  - het adviseren van de betrokken Ministers omtrent de voorbereiding en de uitvoering van de WIR;
  - het zorgdragen voor de uitvoering van de door de betrokken Ministers genomen besluiten;
  - het voorbereiden van de begroting van de WIR;
  - het voorbereiden van het jaarverslag aan de Staten-Generaal over de WIR.
- Deze commissie wordt ook wel de WIR-commissie genoemd.

(31)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Financiën
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Minister voor Wetenschapsbeleid
Minister van Buitenlandse Zaken
Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Minister van Verkeer en Waterstaat

Handeling: Het (mede) benoemen van de voorzitter en leden van de WIR-commissie.
Periode: 1978 – 1992
Grondslag: Besluit van de Minister van Economische Zaken van 7 april 1978, nr. WJA 678/248, artikel 3 lid 1.
Product: Benoemingsbesluit
Opmerking:

- De Minister van EZ wijst de voorzitter, tevens lid, aan.
- De Ministers van EZ, SZW en Financiën wijzen elk twee leden aan.
- De Ministers van VROM, VWS, Wetenschapsbeleid, BuZa, LNV en V&W wijzen elk één lid aan.

(32)

Actor: Minister van Economische Zaken/DIR
Handeling: Het vaststellen, toezeggen en verlenen van investeringsbijdragen aan een ondernemer.
Periode: 1978 – 1990
Grondslag: Wet investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), zoals gewijzigd bij Wet van 25 juni 1980 (*Stb.* 1980, 389), artikel 5 lid 1 en 3, vervallen bij Wet van 28 december 1989 (*Stb.* 1989, 601).
Product: Beschikking

(33)

Actor: Minister van Economische Zaken/DIR
Handeling: Het terugvorderen van teveel toegekende investeringstoelagen.
Periode: 1978 – 1990
Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), zoals gewijzigd bij Wet van 25 juni 1980 (*Stb.* 1980, 389), artikel 13, vervallen bij Wet van 28 december 1989 (*Stb.* 1989, 601).
Product: Beschikking

(34)

Actor: Minister van Economische Zaken/DIR
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van investeringstoelagen ter bevordering of verbetering van de kleinschaligheid bij het ondernemen (KST).
Periode: 1978 – 1990
Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), artikel 5 lid 3 onder a, vervallen bij Wet van 28 december 1989 (*Stb.* 1989, 601).
Product: Beschikking

Opmerking: De kleinschaligheidstoelage is omgezet in een investeringsaftrek voor investeringen van beperkte omvang.

(35)

Actor: Minister van Economische Zaken/DIR

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van investeringstoelagen voor grote projecten (GPT).

Periode: 1978 – 1985

Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), artikels 6 lid 1; 7 leden 3 en 4; 8; 11 en 14, vervallen bij Wet van 16 januari 1985 (*Stb.* 1985, 67).
Besluit voorschotten grote projecten WIR (*Stb.* 1980, 442), artikels 2 en 5.

Product: Beschikking

Opmerking: Hieronder valt ook het verlenen van voorschotten op de GPT.

(36)

Actor: Minister van Economische Zaken/DIR

Handeling: Het afgeven, wijzigen of intrekken van verklaringen omtrent de nieuwigheid van installaties met betrekking tot de bijzondere regionale toeslag (BRT).

Periode: 1978 – 1983

Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), zoals gewijzigd bij Wet van 25 juni 1980 (*Stb.* 1980, 389), artikel 15, vervallen bij Wet van 5 juli 1984 (*Stb.* 1984, 366).

Product: Beschikking (verklaring)

(37.)

Actor: Minister van Economische Zaken/DIR

Handeling: Het afgeven, wijzigen of intrekken van verklaringen omtrent de verplaatsing van activiteiten met betrekking tot de ruimtelijke ordeningstoelage (ROT).

Periode: 1978 – 1983

Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), zoals gewijzigd bij Wet van 25 juni 1980 (*Stb.* 1980, 389), artikel 16, vervallen bij Wet van 5 juli 1984 (*Stb.* 1984, 366).

Product: Beschikking (verklaring)

(38.)

Actor: Minister van Economische Zaken/DIR

Handeling: Het afgeven, wijzigen of intrekken van verklaringen omtrent de voorlopige toekenning van WIR-premie met betrekking tot de negatieve voorlopige aanslag (VTI).

Periode: 1978 – 1986

Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), artikel 17, vervallen bij Wet van 29 april 1986 (*Stb.* 1986, 216).

- Product: Beschikking (verklaring)
- (39.)
- Actor: Minister van Economische Zaken/DIR
- Handeling: Het afgeven, wijzigen of intrekken van verklaringen omtrent investeringen die van belang zijn voor een goed leefmilieu, met betrekking tot de milieutoeslag (MT).
- Periode: 1980 – 1988
- Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1980, 389), zoals gewijzigd bij Wet van 16 januari 1985 (*Stb.* 1985, 81), artikel 16a, vervallen bij Wet van 23 december 1987 (*Stb.* 1987, 624).
- Product: Beschikking (verklaring), zoals: Aanwijzingsbeschikking milieutoeslag WIR (*Stcrt.* 1980, 135)
- (40.)
- Actor: Minister van Economische Zaken/DIR
- Handeling: Het afgeven, wijzigen of intrekken van verklaringen omtrent investeringen die van belang zijn voor een doelmatig gebruik van energie, met betrekking tot de energietoeslag (ET).
- Periode: 1980 – 1988
- Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1980, 389), zoals gewijzigd bij Wet van 16 januari 1985 (*Stb.* 1985, 81), artikel 16b, vervallen bij Wet van 23 december 1987 (*Stb.* 1987, 624).
- Product: Beschikking (verklaring), zoals: Aanwijzingsbeschikking energietoeslag WIR (*Stcrt.* 1980, 136)
- (41.)
- Actor: Minister van Economische Zaken/DIR
- Handeling: Het verlenen van ontheffingen voor bepalingen in de Wet Investeringsrekening (WIR).
- Periode: 1978 – 1990
- Grondslag: Wet Investeringsrekening (*Stb.* 1978, 368), artikel 24 lid 2, vervallen bij Wet van 28 december 1989 (*Stb.* 1989, 601).
- Product: Beschikking
- (42.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Financiën
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Handeling: Het (mede) voorbereiden, vaststellen en wijzigen van regels ter bevordering van een goede uitvoering van de WIR-knip.
- Periode: 1991 –

- Grondslag: Wet temporisering uitbetaling investeringsbijdragen (Stb. 1991, 356), artikels 5 leden 2 en 7.
- Product: Ministeriële regeling, zoals:
- Regeling vaststelling formulier melding WIR-aanspraken (*Stcrt.* 1991, 135)
  - Uitvoeringsregeling WIR-temporisering (*Stcrt.* 1991, 204)

4.3 ACQUISITIE VAN BUITENLANDSE INVESTERINGEN

De Nederlandse regering – het betreft hier EZ – is vanaf de jaren vijftig actief bezig geweest om buitenlandse bedrijven aan te trekken om naar Nederland te komen. In de beginjaren was dit beleid vooral gericht op de Verenigde Staten. EZ bleef hierbij achter de schermen. Het werk werd voornamelijk uitgevoerd door het onafhankelijke *Instituut voor Nederlands Amerikaanse Industriële Samenwerking* (INAIS). EZ was voor het INAIS een belangrijkste bron van informatie over de Nederlandse industrie. Tevens was EZ verantwoordelijk voor de officieuze koers van het instituut. INAIS werd overigens wel door de overheid gefinancierd en had kantoren in Amsterdam, New York en enige tijd ook in Chicago. Het moest buitenlandse, ook niet-Amerikaanse, geïnteresseerde bedrijven benaderen en hulp aanbieden bij het vinden van de juiste wegen om een vestiging in Nederland te realiseren.

Tot circa 1959 was het beleid er vooral op gericht om zoveel mogelijk buitenlandse industriële ondernemingen aan te trekken. Het maakte hierbij niet uit uit welke sectoren de ondernemingen kwamen. Vanaf 1959 had de INAIS de opdracht om een selectief beleid te gaan voeren in verband met een algehele schaarste op de arbeidsmarkt. Het doel was nu om zoveel mogelijk buitenlandse belangstelling te creëren voor de ontwikkelingskernen in de achtergebleven regio's in Nederland. Het accent lag hierbij op ondernemingen die in technologisch gebied vooraan stonden, zoals de petroleumindustrie en de elektronische industrie. Deze sectoren werden namelijk als kansrijk gezien. De activiteiten van het INAIS werden vanaf het begin van de jaren zestig afgebouwd. Men vond dat de bedrijvigheid in Nederland voldoende was gegroeid (22).

In 1976 werd er in New York een *industrial commissioner* aangesteld, belast met het werven van Amerikaanse ondernemingen (23). Vanaf 1978 werd de acquisitie breder aangepakt met de oprichting van het *Commissariaat Acquisitie*, waaronder ook de commissioners en een Nederlandse afdeling vielen. De *commissioners* waren inmiddels ook in andere landen aanwezig, waaronder in Japan (Tokyo). Het commissariaat was en is nog steeds belast met de volgende taken:

- het informeren en adviseren van het bedrijfsleven in binnen- en buitenland over vestigingsmogelijkheden en stimuleringsmaatregelen;
- het vormen en uitvoeren van het wervingsbeleid in binnen- en buitenland met betrekking tot de vestiging en uitbreiding van industriële en dienstverlenende bedrijven in Nederland; het coördineren van de overheidsaspecten met betrekking tot deze projecten, projectbegeleiding en het voorbereiden van overeenkomsten terzake (24).

In 1983 werd de naam van het commissariaat gewijzigd in het *Commissariaat Buitenlandse Investeringen in Nederland* (CBIN).

De buitenlandse investeringen zijn belangrijk, want zij dragen bij aan het creëren van werk en welvaart in Nederland. Door de buitenlandse bedrijven kunnen Nederlandse bedrijven tevens een goede aansluiting behouden bij internationale netwerken. Overigens dragen de buitenlandse investeringen ook bij aan een snellere introductie en verspreiding van nieuwe kennis en technologie. Bovendien houden ze het Nederlandse bedrijfsleven 'scherp' en brengen de buitenlandse bedrijven belastinginkomsten op. Buitenlandse investeringsprojecten hebben zo een duidelijke meerwaarde voor de Nederlandse economie.

Het CBIN concentreert zich voornamelijk op 'footloose' investeringen. Dit zijn investeringsprojecten die in een aantal landen terecht zouden kunnen komen en waarvoor Nederland een optie zou kunnen zijn. "Bedrijven maken hun vestigingsplaatskeuze op basis van de 'match' tussen de kenmerken van de diverse potentiële vestigingslocaties en de voor hun operaties belangrijkste locatiefactoren (25)." Het CBIN en de lokale overheden spelen hierom maximaal in op de sterke kanten van het Nederlandse vestigingsklimaat. Voor Nederland zijn dit onder andere de geografische positie, de hoog opgeleide meertalige beroepsbevolking, de stabiele economie en de sterke internationale oriëntatie. De Nederlandse economie kent echter ook een aantal knelpunten, waarvan de niet geheel optimale exploitatie van de beschikbare kennis nu één van de belangrijkste is (26).

Het commissariaat is onderverdeeld in een nationaal en een internationaal gedeelte. De thuisbasis is in Den Haag gevestigd. Er is een netwerk van buitenkantoren in de belangrijkste herkomstlanden van uitgaande investeringen, namelijk de Verenigde Staten, Japan, Taiwan, Korea, het Verenigd Koninkrijk, en Hongkong en Singapore. In het buitenland opereert het CBIN trouwens onder de naam *Netherlands Foreign Investment Agency* (NFIA).

De werving van buitenlandse investeringen kenmerkt zich door een intensieve samenwerking tussen nationale, regionale en lokale organisaties die zich bezighouden met acquisitie. Naast het CBIN op nationaal niveau zijn hierbij op regionaal en lokaal niveau betrokken:

1. vijf regionale ontwikkelingsmaatschappijen (NOM, OOM, GOM, BOM, LIOF) (27),
2. vijf provincies (Flevoland, Utrecht, Zeeland, Noord- en Zuid-Holland) en
3. drie grote steden (Amsterdam, Rotterdam en Den Haag).

Daarnaast wordt – vooral bij logistieke projecten – samengewerkt met de stichting *Nederland Distributieland* (NDL). Bij bepaalde investeringsprojecten worden ook het Ministerie van Financiën en het *Aanspreekpunt Grote Ondernemingen* in Rotterdam ingeschakeld. Het CBIN vervult hierbij een coördinerende rol. Het onderhoudt hiervoor intensieve contacten met regionale en lokale instanties en bestuurders.

Het wervingsproces is in 5 fasen onder te verdelen:

- fase 1. Contacten genereren
- fase 2. Informatievoorziening
- fase 3. 'Fact finding'
- fase 4. Realisatie
- fase 5. Nazorg

Het tot stand brengen van contacten (fase één) is één van de hoofdtaken van het CBIN en de primaire taak van de CBIN-kantoren in het buitenland. In de tweede fase is de informatievoorziening kenmerkend. Deze kan worden onderverdeeld in het vervaardigen van promotiemateriaal (brochures, maar ook internetsites), het beantwoorden van vragen van bedrijven en het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten en seminars. Met name op het gebied van vervaardiging van promotiemateriaal wordt nauw samengewerkt met de regionale partners. Fase drie van het wervingsproces is de organisatie en uitvoering van 'fact finding'-missies in Nederland. Wanneer het lukt om Nederland bij een buitenlandse onderneming in beeld te brengen en de ondernemer komt naar Nederland komt om de vestigingscondities te onderzoeken, wordt deze daarin begeleid door het CBIN, en de regionale en de lokale partners. Daarbij worden onder andere locaties bekeken, bezoeken afgelegd aan reeds gevestigde buitenlandse ondernemingen en presentaties gegeven door mogelijke dienstverleners en toeleveranciers. De fase vier ('Realisatie') en vijf ('Nazorg') zijn de primaire verantwoordelijkheid (geweest) van de regionale en lokale overheden (28).

Handelingen:

(43.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van een *industrial commissioner*
Periode: 1976 –
Bron: Staatsalmanak 1976, p. O6.
Product: Benoeming

(44.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van een commissaris voor het CBIN.
Periode: 1983 –
Product: Benoeming, zoals: Ir. J.P. Hanse nieuwe commissaris buitenlandse investeringen (*Stert.* 1994, 76).

(45.)

Actor: *College van adviseurs voor de werving van buitenlandse bedrijven*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken over zaken betreffende de werving van buitenlandse bedrijven voor vestiging in Nederland.
Periode: 1978 – 1986
Bron: Staatsalmanak 1978, p. O24.
Product: Advies

(46.)

Actor: Minister van Economische Zaken/CBIN
Handeling: Het aantrekken van buitenlandse investeringen in Nederland.

- Periode: 1978 –
 Bron: Ministerie van Economische Zaken (CBIN), *Werving voor werk en welvaart. Motieven en middelen voor het Nederlandse acquisitiebeleid* (Den Haag 1999) p. 33.
 TK II 1977-1978, 14 800-XIII, *Rijksbegroting voor het dienstjaar 1978*, nr. 2, p. 37.
- Opmerking: Dit houdt onder andere in:
- het organiseren van bijeenkomsten en seminars ter promotie van Nederland als vestigingslocatie voor buitenlandse ondernemingen;
  - het ontwikkelen, verbeteren en uitgeven van promotiemateriaal over Nederland als vestigingslocatie voor buitenlandse ondernemingen.
  - het begeleiden van buitenlandse ondernemingen bij (mogelijke) investering in Nederland.
- (47.)
 Actor: Minister van Economische Zaken/CBIN
 Handeling: Het signaleren van relevante veranderingen in het vestigingsklimaat in Nederland.
 Periode: 1978 –
 Bron: TK II 1978-1979, 15 300-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1979*, nr. 2, p. 47-48.
 Product: Rapport
- (48.)
 Actor: Minister van Economische Zaken/CBIN
 Handeling: Het coördineren van het beleid gericht op de acquisitie van buitenlandse investeringen met de lagere overheden in Nederland.
 Periode: 1978 –
 Bron: Ministerie van Economische Zaken (CBIN), *Werving voor werk en welvaart. Motieven en middelen voor het Nederlandse acquisitiebeleid* (Den Haag 1999), p. 32.
 TK II 1977-1978, 14 800-XIII, *Rijksbegroting voor het dienstjaar 1978*, nr. 2, p. 37.
 Product: Rapporten
- (49.)
 Actor: Minister van Economische Zaken/CBIN
 Handeling: Het opmaken van een jaarbeeld.
 Periode: 1986 –
 Bron: Op basis van een interview met een materiedeskundige.
 Product: Jaarverslag

- Opmerking:
- In het jaarbeeld wordt de verantwoording afgelegd over wat er het afgelopen jaar bereikt is en worden trends gesignaleerd voor het nieuwe jaar.
  - Dit jaarbeeld wordt ook toegestuurd aan de Tweede Kamer.

4.4 TECHNISCH-WETENSCHAPPELIJK ATTACHÉ (TWA)

Vanaf de jaren vijftig is er een technisch-wetenschappelijk attaché (TWA) verbonden aan de ambassade van Washington. In de afgelopen jaren is het aantal attachés steeds verder uitgebreid. Naast de Verenigde Staten (Washington en later ook Silicon Valley) zijn er nu ook TWA's in Japan (Tokyo), Duitsland (Berlijn), Frankrijk (Parijs), Singapore en Italië (Rome). Zij verzamelen informatie over technologie en technologiebeleid voor Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen, universiteiten en de overheid. De belangrijkste diensten van dit TWA-netwerk zijn het (op verzoek) informeren van Nederlandse bedrijven en instellingen over technologische ontwikkelingen en het leggen van internationale contacten. De TWA-posten worden vanuit het Ministerie van Economische Zaken ondersteund door de TWA-thuisbasis.

De TWA kent een uitgebreide taak:

- het beantwoorden van gerichte vragen van Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en overheidsinstanties;
- het uit eigen beweging of op verzoek verwerven van informatie over technisch-wetenschappelijke kennis in het geografische werkgebied;
- het leggen van contacten en het verlenen van persoonlijke begeleiding;
- het rapporteren over technisch-economische, industrieelstrategische en sociaal-economische aspecten van technologische veranderingen.
- het signaleren en rapporteren in het voorlichtingsblad *Technieuws* van technologische ontwikkelingen die voor het bedrijfsleven, de kennisinfrastructuur en de overheid in Nederland van belang zijn (29).

Handelingen:

(50.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van een technisch-wetenschappelijk attaché in het buitenland.
Periode: 1952 –
Product: Benoeming, zoals: J. Kieboom industrieel attaché in Singapore (*Stcrt.* 1995, 191)

(51.)

Actor: Minister van Economische Zaken/TWA
Handeling: Het rapporten over technologische veranderingen en ontwikkelingen in het buitenland.
Periode: 1952 –
Bron: *Staatsalmanak* 1953, p. 697.

Product: Rapporten, *Technieuws*, etc.
Opmerking: Dit wordt doorgespeeld aan het Nederlandse bedrijfsleven, de kennisinstellingen en de andere departementen.

(52.)

Actor: Minister van Economische Zaken/TWA
Handeling: Het beantwoorden van vragen en het verwerven van informatie over technisch-wetenschappelijke kennis.
Periode: 1952 –
Bron: Staatsalmanak 1953, p. 697.
Product: Informatie

(53.)

Actor: Minister van Economische Zaken/TWA
Handeling: Het leggen van contacten en het verlenen van persoonlijke begeleiding
Periode: 1952 –
Bron: Staatsalmanak 1953, p. 697.

5 SECTORBELEID

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op het sectorbeleid dat door de overheid is gevoerd in de jaren zeventig en tachtig. Het gaat hier met name om steunverlening aan (industriële) sectoren. Voor de steunverlening aan individuele bedrijven wordt verwezen naar § 6.

5.1 SECTORSTRUCTUUR- EN SECTORBELEID

“Sectorgewijze problematiek is niet nieuw. Zelfs bij de gunstige macro-economische omstandigheden van de jaren vijftig en zestig deden zich in bepaalde sectoren structurele problemen voor. (30)” In een aantal gevallen leidde dat tot een sectorgewijze aanpak. Uit deze maatregelen groeide in de jaren zeventig het sectorbeleid.

sectorstructuurbeleid = het selecteren, op basis van een gedegen analyse, van kansrijke sectoren om daar het overheidsbeleid op te richten.

Het sectorstructuurbeleid is meer een denkmodel gebleven. Het gaat om het maken van een blauwdruk van het bedrijfsleven en het voorbereiden van politieke keuzes voor het eventueel steunen van sectoren. Het is echter nooit integraal in de praktijk toegepast, omdat de politieke keuzes werden bemoeilijkt door lobbies uit verschillende hoeken van het bedrijfsleven, met name door de werkgevers, de werknemers en de regio's. In de ‘Nota inzake de selectieve groei’ (1976) was het model al losgelaten en werd er gesproken van ‘facetten’.

sectorbeleid = het beleid dat gericht is op het realiseren van de overheidsdoelstellingen binnen een bepaalde sector.

Bij het sectorbeleid wordt er per sector gekeken, los van het kader of van de blauwdruk van het sectorstructuurbeleid. Dit beleid is wel in de praktijk uitgevoerd. Het kan zowel defensief als offensief worden toegepast.

Het zijn dus beide vormen van beleid die plaatsvinden vanuit een overkoepelende visie op alle sectoren binnen de Nederlandse economie en de samenhang tussen deze sectoren.

G.J. Wijers wijst erop dat ervaringen in Nederland tot nu toe aannemelijk hebben gemaakt dat het mogelijk is om een sectorbeleid te voeren zonder dat daar een sectorstructuurbeleid aan ten grondslag ligt. Sectorstructuur- en sectorbeleid kunnen dus onafhankelijk van elkaar voorkomen. Het begrip sector is wat lastiger vast te leggen. In de vakliteratuur en het sectorbeleid worden echter begrippen als bedrijfstak, sector en branche vaak door elkaar gebruikt. Bovendien is het begrip 'sector' vrij flexibel. Binnen de 'hoofdsectoren' industrie, landbouw en diensten wordt bijvoorbeeld de textielindustrie als een sector gezien. In andere regelingen wordt de wolindustrie echter als aparte sector beschouwd, naast bijvoorbeeld de katoen-, rayon- en linnenindustrie. Globaal kan gezegd worden dat een sector een homogene groep bedrijven bevat die in hetzelfde (industriële) vakgebied bezig zijn (31).

De eerste aanzetten tot een sector(structuur)beleid zijn te vinden in de in 1966 uitgebrachte 'Nota inzake groei en structuur van onze economie'. In de slotbeschouwing wordt de mogelijkheid geopperd om het groeibeleid naar sectoren te differentiëren: "Bezie men de zeer uiteenlopende ontwikkelingen van de sectoren en bedrijfstakken, dan laat zich denken dat bedrijfstakken, die in het bijzonder tot de groei bijdragen extra worden gestimuleerd ten koste van nauwelijks groeiende branches elders in de economie. (32)" Er werd echter meteen daarna gesteld dat er niet voor een sectorbeleid gekozen zou worden. Twee overwegingen speelden hierbij een rol: ten eerste, als het verwachte algemene groeitempo op basis van een gericht algemeen beleid gunstig uitviel, dan was het bij het sectorbeleid behorende bewuste onderscheid tussen sectoren en bedrijven moeilijker te verdedigen. Ten tweede was het inzicht in de structurele materie nog te beperkt. Dit gold vooral voor de regionale verschillen in de economie. De Minister van Economische Zaken wilde niet alleen een algemeen beleid voeren, maar ook rekening houden met bijvoorbeeld de herstructurering van sterk agrarische gebieden en de zogenaamde oude industriegebieden (33). Toen aan het einde van de jaren zestig de economische hausse tegen zijn einde liep, kreeg het sectorbeleid toch extra impulsen. Vooral ten aanzien van sectoren met structurele problemen werd een defensief sectorbeleid gevoerd. Het sectorbeleid moest ervoor zorgen dat de Nederlandse economie de crisis doorstond. De economische crisis was ontstaan door de slechte economische omstandigheden en werd verergerd door de hoge loonkosten en de sterke gulden. Van een op herstel en nieuwe groei gericht algemeen beleid was in dit stadium nog geen sprake. In eerste instantie leidde het gevoerde beleid tot maatregelen als herstructurering, inkrimping en in sommige gevallen tot afbouw. In de 'Nota inzake de selectieve groei' (1976) werd naast een algemeen structuurbeleid veel aandacht besteed aan het sectorbeleid. In de nota werd gesteld dat het ging om het bevorderen van hoogwaardige activiteiten en het verminderen van sectorale knelpunten (34). Hierna kwam het sectorbeleid pas echt goed van de grond. Vele sectoren en bedrijven werden nu financieel door de overheid gesteund. Zie hiervoor de § 5.2, § 5.3 en § 6.

Tegenwoordig is het sectorbeleid in sterke mate beperkt. Afgezien van de stimulering van zeescheepsbouw heeft het sectorbeleid vooral een technologische invalshoek gekregen. Het gaat hier dan om de stimulering van onderzoek gericht op specifieke sectoren. In plaats van sectorale benadering wordt daarbij nu vaak gewerkt met sectoroverschrijdende clusters. Zie hiervoor § 7.

De algemene verantwoordelijkheid voor het sectorbeleid lag bij de Minister van Economische Zaken. Toch zijn voor bepaalde sectoren andere Ministers (mede) verantwoordelijk (geweest). In de beleidsvorming op deze gebieden vond continue afbakening of samenwerking met de volgende Ministers plaats:

- De Minister van Landbouw is verantwoordelijk voor de gehele landbouwsector, maar de verhouding met de Minister van Economische Zaken wordt gecompliceerder wanneer er wordt gekeken naar de verwerking van agrarische producten. Het gaat hier bijvoorbeeld om de pluimveeslachterijenbranche, de leerindustrie of de houthandel.
- De bouwsector is altijd de verantwoordelijkheid geweest van de Minister van Volkshuisvesting, waardoor er op dit gebied weinig beleidsafbakening heeft plaatsgevonden.
- De zeescheepvaartsector is de verantwoordelijkheid van de Minister van Verkeer en Waterstaat. De zeescheepsbouw- en offshore-activiteiten daarentegen vallen onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Economische Zaken. Voor wat betreft de stimulering van de scheepsbouw wordt veel samengewerkt tussen de Ministeries. V&W-maatregelen betreffen de stimulering aan de vraagkant: investeringspremies voor de aanschaf van zeeschepen. EZ-maatregelen gaan om verdere stimulering aan de aanbodkant: de financiering van de bouw van zeeschepen.
- Ook voor wat betreft de vliegtuigindustrie is er veelvuldig overleg (geweest) V&W. Het ruimtevaartbeleid is echter de verantwoordelijkheid van EZ, maar vrijwel alle andere Ministeries zijn hierbij betrokken.

Handelingen:

(54.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister

Handeling: Het (mede) voeren van een intensief sectorbeleid ter versterking van de economische structuur en verbetering van de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven.

Periode: 1980 –

Bron: TK II 1980-1981, 16 419, *Vestigingsplaats NEHEM*, nr. 1, p. 4.

Opmerking: Voor de NEHEM is bij de voorbereiding en bij de uitvoering van dit beleid een belangrijke taak weggelegd.

(55.)

Actor:	Minister van Economische Zaken
Handeling:	Het voorbereiden, vaststellen en evalueren van het beleid inzake de instandhouding en stimulering van specifieke bedrijfstakken en sectoren.
Periode:	1965 –
Bron:	Begrotingen EZ
Product:	Rapporten, brieven, zoals: Brief van de Minister van Economische Zaken aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (TK II 1980-1981, 16 431, <i>Zeescheepsnieuwbouw</i> , nr. 1)

5.2 VERSTERKING EN HERSTRUCTURERING VAN SECTOREN

Na de oorlog werd de Nederlandse regering geconfronteerd met een explosieve bevolkingsgroei, het verlies van Nederlands-Indië en met de noodzaak om via de export de nodige deviezen te krijgen om de voor de wederopbouw benodigde importen te kunnen financieren. Nadat de belangrijkste herstelwerkzaamheden waren verricht, werd gekozen voor een expansieve industriële structuurpolitiek (35). Medio jaren zestig kwam er een einde aan de naoorlogse voorspoed. De werkgelegenheid begon sterk te dalen. Vele (industriële) bedrijfstakken kwamen in de problemen. Om dit te ondervangen werden sinds het begin van de jaren zeventig op grote schaal herstructureringen van bedrijfstakken en sectoren opgezet. Het doel hiervan was enerzijds een behoud van werkgelegenheid en het doorvoeren van modernisering. Doorgaans bevatten de maatregelen namelijk een investeringscomponent waarmee vernieuwingen van de bedrijven die behouden bleven werden aangemoedigd. Anderzijds behelsde het ook een gecontroleerde afbouw van de overcapaciteit.

5.2.1 DE NEDERLANDSE HERSTRUCTURERINGSMAATSCHAPPIJ (NEHEM)

In 1972 werd de NEHEM als een niet-ambtelijke organisatie opgericht om bij te dragen aan de verbetering van de structuur van het Nederlandse bedrijfsleven, nadat daar reeds geruime tijd door de toenmalige ondernemersorganisaties VNO en NCW op was aangedrongen. De maatschappij moest dienen als orgaan voor de herstructurering van de economie. Zij moest het geld van de overheid verdelen en controle uitoefenen. De NEHEM begon met structuuronderzoeken en het instellen van structuurcommissies.

Om niet geheel duidelijke redenen werd bij de oprichting van de NEHEM in 1972 voor een stichtingsvorm gekozen en niet voor een NV. Dit had tot gevolg dat de NEHEM geen risicodragend kapitaal kon aantrekken. De NEHEM had zodoende zelf slechts een gering budget tot haar beschikking voor sectorstructuuronderzoeken en apparaatkosten. De NEHEM kreeg zo'n beperkt budget, omdat Financiën geen grote bedragen bij de NEHEM wilde deponeren. Naast deze financiële afhankelijkheid was de NEHEM ook in de uitvoering niet geheel autonoom ten opzichte van de Minister van Economische Zaken. De Minister kon onder meer aanwijzingen geven aan de NEHEM en beslissen op beroepen en bezwaren tegen besluiten van de NEHEM. In het uiterste geval konden haar besluiten geschorst of vernietigd worden.

Tussen 1972 en 1975 viel er een gat: de NEHEM werd min of meer aan haar lot overgelaten. De organisatie was zwak en de discussie over hoe de NEHEM versterkt kon worden duurde jaren. Dit

alles heeft er voor gezorgd dat de NEHEM nooit echt goed van de grond kwam, zoals bij de oprichting was beoogd.

Al tijdens het kabinet-Den Uyl (1973-1977) bleek dat er behoefte bestond aan een verdere uitdieping van het sectorale element van het structuurbeleid. Door de regeringwissel duurde het tot 1979 voordat de 'Voortgangsnota inzake het economische structuurbeleid', oftewel de 'Sectornota', verscheen. Een opvallend initiatief in deze nota was het idee tot het opzetten van een nieuw 'Instituut voor Structuurverbetering' ter vervanging van de NEHEM. Volgens de regering-Van Agt I (1977-1981) voldeed de NEHEM-formule niet. Tevens was voor het nieuwe sectorbeleid een nieuw instituut nodig, dat direct onder het Ministerie van Economische Zaken zou vallen. Vooruitlopend op de nieuwe situatie werden de statuten van het NEHEM al aan het begin van 1980 aangepast aan de komende veranderingen. Het nieuwe instituut is er uiteindelijk toch niet gekomen. Door de grote openheid van de Nederlandse economie kon de regering het zich niet veroorloven een al te grote invloed op de economie te gaan uitoefenen.

Tussen 1980 en 1988 is de NEHEM zodoende niet versterkt. In deze periode hield zij zich voornamelijk bezig met het uitvoeren van de door EZ vastgestelde kader- en subsidieregelingen, bijvoorbeeld de Kaderregeling voor de schoenindustrie 1982 (*Stcrt.* 1982, 80) of de Subsidieregeling landbouwmachine-industrie 1983 (*Stcrt.* 1983, 240) (36).

In mei 1989 wijzigde de verhouding tussen de NEHEM en EZ. Er werd een convenant afgesloten, waarin de nieuwe missie van de NEHEM werd vastgelegd en een verzelfstandigde positie werd uitgewerkt. Aan het convenant lag ten grondslag dat de NEHEM een stimulerende rol moest gaan spelen bij het versterken van de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven. De missie van de NEHEM werd op drie terreinen gezien:

1. de ketenversterking: het bevorderen van de samenwerking binnen het Nederlandse bedrijfsleven;
2. personeelsvoorziening/Human capital: het investeren in mensen om aan een bepaalde behoefte van de markt te kunnen voorzien;
3. signaleerfunctie: het waarnemen van trends en ontwikkelingen die van belang zijn voor zowel het industrie- en dienstenbeleid, als het strategisch beleid van bedrijven.

Door het convenant kreeg ook de financiële relatie tussen de NEHEM en EZ een andere inhoud. De belangrijkste verandering hierbij was dat EZ niet meer de totale apparaatskosten van de NEHEM financierde.

De ervaringen met het convenant waren voor beide partijen zodanig positief dat er werd gezocht naar nieuwe mogelijkheden om de NEHEM nog meer zelfstandigheid te geven. Op 10 september 1991 is er een overeenkomst gesloten tussen EZ en de NEHEM, waarin het werd vastgelegd dat per 1 juli 1991 de NV NEHEM werd opgericht. De oorspronkelijke Stichting NEHEM zou zich nog voornamelijk richten op het bevorderen van maatschappelijk relevante advisering door de NV. Tevens zou de stichting de prioriteitsaandelen in de NV beheren. Tot 1999 betaalde EZ een vergoeding voor het advieswerk gericht op de overheid en het bedrijfsleven. De vergoeding werd in termijnen afgebouwd en kon tevens beschouwd worden als een basisvergoeding ter dekking van de exploitatiekosten van de NV om de overstap naar commercieel bedrijf te kunnen maken (37).

Een groot aantal problemen, waarmee de NEHEM tijdens haar bestaan geconfronteerd werd, kwamen voort uit de tegengestelde belangen, die zij trachtte te verenigen. Bedrijven waren niet altijd bereid om belangrijke bedrijfsinformatie betreffende capaciteit en orderposities te verstrekken aan hun concurrenten en de vakbonden. Daarnaast waren de bedrijven niet gauw bereid om een bijdrage te leveren aan de capaciteitsvermindering. Het gevolg van het gebrek aan overeenstemming binnen de sectorstructuurcommissies was dat er slechts een gering aantal herstructureringszaken zijn doorgevoerd (38). Daarnaast frustreerde het steunbeleid van de overheid voor individuele bedrijven in een aantal gevallen de bereidheid tot een sectorale oplossing. De relatie tussen de NEHEM en het Ministerie van Economische Zaken werd ook bemoeilijkt, doordat het Ministerie in een aantal belangrijke herstructureringsprocessen de begeleiding op zich nam, waaronder bij de scheepsbouw en de massiefkartonindustrie. De NEHEM werd hier buiten gehouden (39).

Handelingen:

(56.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het oprichten van de *Nederlandse Herstructureringsmaatschappij* (NEHEM).
Periode: 1972 – 1991
Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p.45, 243.
TK II 1991-1992, 22 300-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1992*, nr. 44.

(57.)

Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
Handeling: Het leveren van een bijdrage aan een verbetering van de structuur van het Nederlandse bedrijfsleven.
Periode: 1972 – 1991
Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p. 243.
Opmerking: Dit gebeurt onder andere door:
- het uitvoeren van sectorstructuuronderzoeken;
- het uitvoeren van herstructureringsplannen.

(58.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het geven van aanwijzingen aan de NEHEM over herstructureringszaken van bijzondere aard.
Periode: 1972 – 1979
Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p. 243.
Product: Beschikking (aanwijzing)

(59.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het beslissen op beroepen en bezwaren tegen besluiten van de NEHEM.
Periode: 1972 – 1979
Grondslag: Kaderregeling voor de schoenindustrie 1982 (*Stcrt.* 1982, 80), artikel 12.
Subsidieregeling advieskosten in de houthandel 1983 (*Stcrt.* 1983, 136), artikel 12.
Subsidieregeling landbouwmachine-industrie 1983 (*Stcrt.* 1983, 240), artikel 12.
Subsidieregeling databankuitgeven 1983 (*Stcrt.* 1983, 241), artikel 12.
Subsidieregeling stukgoedoverslagbedrijven (*Stcrt.* 1984, 3), artikel 12.
Subsidieregeling structuurversterking houthandel 1984 (*Stcrt.* 1984, 108), artikel 13.
Product: Besluit
Opmerking: Een ondernemer kan bij de Minister van Economische Zaken een beroepschrift indienen tegen een beslissing van de NEHEM.

(60.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het beoordelen en goedkeuren, schorsen of vernietigen van besluiten van de NEHEM.
Periode: 1972 – 1991
Grondslag: Kaderregeling voor de schoenindustrie 1982 (*Stcrt.* 1982, 80), artikel 12.
Subsidieregeling advieskosten in de houthandel 1983 (*Stcrt.* 1983, 136), artikel 12.
Subsidieregeling landbouwmachine-industrie 1983 (*Stcrt.* 1983, 240), artikel 12.
Subsidieregeling stukgoedoverslagbedrijven 1983 (*Stcrt.* 1984, 3), artikel 12.
Subsidieregeling structuurverbetering houthandel 1984 (*Stcrt.* 1984, 108), artikel 13.
Opmerking: Een ondernemer kan bij de Minister van Economische Zaken een beroepschrift indienen tegen een beslissing van de NEHEM.

(61.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het aangaan van een convenant met de NEHEM.
Periode: 1989 – 1991
Bron: TK II 1988-1989, 20 800-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1989*, nr. 83.
TK II 1991-1992, 22 300-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1992*, nr. 44.
Product: Convenant

5.2.2 STRUCTUURONDERZOEKEN, BEDRIJFSTAKVERKENNINGEN EN HERSTRUCTURERINGSPROGRAMMA'S

In de aanpak van de herstructurering van specifieke sectoren of bedrijfstakken zijn steeds drie elementen aanwezig geweest:

- het bevorderen van een beter inzicht in de ontwikkelingen welke in de betrokken sectoren of bedrijfstakken gaande waren;
- het formuleren van aanbevelingen inzake de noodzakelijk geachte aanpassingen in de structuur van de betrokken sectoren en de betrokken ondernemingen;
- het stimuleren van de verwezenlijking van de aanbevolen veranderingen.

Als informatiebronnen waren bij dit beleid de middellange termijnprognoses van het CPB van belang betrokken, naast de (sector)structuuronderzoeken die vanaf het midden van de jaren zestig van de grond kwamen. Deze onderzoeken waren vooral gericht op kwaliteit en dienden door het bedrijfsleven te worden opgezet. De (sector)structuuronderzoeken beoogden de zwakke plekken van een sector te signaleren en de wenselijkheid aan te tonen van onder andere modernisering, veranderingen in producties of afzetmarkten, verbetering van de internationale concurrentiepositie en meer samenwerking tussen ondernemingen. Soms was een onderzoek al voldoende om inzicht te geven in de problemen van een sector. In andere sectoren – zoals de scheepsbouw en de massiefkarton – zijn de onderzoeken gevolgd door financiële maatregelen. In veel sectoren lag de nadruk op onderzoek. Het werd echter aan de bedrijven in de sector zelf overgelaten of zij iets met de uitkomsten van het onderzoek deden. In de praktijk bleek dat het verwezenlijken van de aanbevelingen uit de onderzoeken tot problemen konden leiden. Deze problemen lagen vooral in de hoek van de praktische toepasbaarheid en de benodigde nadere uitwerking. Een groot aantal bedrijven in een sector moest namelijk bereid zijn om de uitkomsten van het onderzoek te accepteren en de voorgestelde maatregelen uit te voeren. Dit was niet altijd het geval. Om deze problematiek te ondervangen werd in 1972 de NEHEM opgericht. Zie voor de NEHEM § 4.2.2.

Op een structuuronderzoek moest een herstructureringsproject volgen. Alleen in die gevallen, waarin de brancheorganisaties niet in staat waren om de implementatie van zo'n project tot een goed einde te brengen, zou de NEHEM bij de herstructurering betrokken worden. Een herstructureringsproject kon slechts doorgang vinden, als er voldoende draagvlak ($\frac{3}{4}$ van de sector) binnen de sector aanwezig was. Kenmerkend was de integrale aanpak van de problemen. Voor elk project werd een projectteam geformeerd en een structuurcommissie ingesteld. Het projectteam bestond uit medewerkers van de NEHEM. Het team begeleidde het onderzoek, ontwikkelde plannen en was nauw betrokken bij de uitvoering daarvan. In de commissie waren de werkgeversorganisaties, de vakbonden en de Ministeries van Sociale Zaken en Economische Zaken vertegenwoordigd. Zij was het centrale orgaan voor het herstructureringsproject. De aanbevelingen in de sectorstructuuronderzoeken dienden door de structuurcommissie goedgekeurd te worden, voordat zij tot uitvoering werden gebracht (40).

herstructureringsproject = “een in tijd begrensd, gepland en georganiseerd geheel van activiteiten, dat tot doel heeft het bereiken van een optimale, op continuïteit gerichte sociaal-economische structuur van een bedrijfssector (41) ”.

Na 1980 kreeg het sectorbeleid een meer offensief karakter. Afgezien van steun aan de scheepsbouwsector werd de meeste generieke sectorsteun opgeheven. Wat overbleef, was het bijhouden van de ontwikkelingen in de sectoren en bedrijfstakken. Dit werd en wordt door EZ uitgewerkt in bedrijfstakverkenningen en (vanaf 1995) bedrijfstaktoetsen. Daarnaast wordt er nu meer aandacht besteed aan sectorgewijze projecten die gericht zijn op technologische innovatie. De rol van EZ bij deze projecten is vooral initiërend en soms begeleidend, waarbij ook een financiële bijdrage geleverd kan worden. Zie hiervoor § 7.

Handelingen:

(62.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het instellen, instrueren en opheffen van structuurcommissies voor de herstructurering van bedrijfstakken en sectoren.
Periode: 1965 –
Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p. 244.
Product: Beschikking

(63.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het bevorderen, voorbereiden en begeleiden van structuuronderzoeken ter herstructurering van bedrijfstakken en sectoren.
Periode: 1965 –
Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p. 243 e.v.
Product: Onderzoeksrapporten
Opmerking: Deze handeling is voor een deel overgedragen aan de NEHEM.

(64.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen, actualiseren en uitbrengen van bedrijfstakverkenningen.
Periode: 1977 –
Bron: TK II 1979-1980, 15 818, *Sectornota*, nrs. 1-2, p. 41.
Product: Rapporten (periodiek uitgebracht), zoals:

- Bedrijfstakverkenning 1978 (TK II 1977-1978, 14 805);
- de serie Bedrijfstakverkenning 1980, bestaande onder andere uit:
- Bedrijfstakverkenning Textiel- en kledingindustrie;
- Bedrijfstakverkenning Basismetaalindustrie;
- Bedrijfstakverkenning Metaalproducten- en machine-industrie;
- Bedrijfstakverkenning Transportmiddelenindustrie;
- Bedrijfstakverkenning Detailhandel (1985);
- Bedrijfstaktoets 1995;
- Bedrijfstaktoets 1997;

- Bedrijfstaktoets 2000.
- Opmerking: Vanaf 1995 wordt gesproken over een bedrijfstaktoets, in plaats van een bedrijfstakverkenning.
- (65.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister
- Handeling: Het (mede) ontwikkelen en vaststellen van herstructureringsplannen voor specifieke bedrijfstakken en sectoren.
- Periode: 1975 –
- Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p. 243-245.
- Product: Rapporten
- Opmerking: Het vaststellen of bekrachtigen van herstructureringsplannen impliceert (mede)financiering, waarvoor kaderregelingen werden ingesteld.
- (66.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister
- Handeling: Het (mede) begeleiden van de uitvoering van herstructureringsplannen voor specifieke bedrijfstakken of sectoren.
- Periode: 1975 –
- Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p. 244-245.
- Opmerking:
  - In de uitvoering wordt meestal gesproken over een herstructureringsproject. Hiervoor werden met afzonderlijke bedrijven herstructureringsovereenkomsten gesloten.
  - Naast een inhoudelijke bijdrage vanuit het Ministerie van Economische Zaken en eventuele betrokken andere departementen werd meestal ook een financiële bijdrage geleverd. Onder deze handeling valt alleen financiële steunverlening, voor zover deze niet op basis van een wettelijke regeling is geregeld.
- (67.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het initiëren en het leveren van bijdragen aan projecten ter stimulering van specifieke sectoren.
- Periode: 1975 –
- Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p. 246-247, 298-299.
- Opmerking: Naast een inhoudelijke bijdrage wordt meestal ook een financiële bijdrage geleverd.

5.3 SECTORSPECIFIEKE STEUNVERLENING

Steunverlening = “het verschaffen van overheidswege van een direct of indirect geldelijk voordeel, althans verlichting van de lasten die normaliter op het budget van de onderneming drukken, ten einde een bepaald doel te bereiken dat in het algemeen zonder hulp van buiten niet zou kunnen worden bereikt (42) ”.

Steun kan per sector verleend worden. De belangrijkste vormen van deze sectorgewijze steunregelingen zijn:

1. de steunregelingen die uitvoering geven aan een voor een sector geformuleerd structuurplan en die gebaseerd zijn op een zogenaamde kaderregeling;
2. individuele steunregelingen waarvoor de toepassing beperkt is tot één sector (43).

Op 1 april 1992 trad de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ in werking (*Stb.* 1991, 767). Deze wet was bedoeld om een wettelijk kader te scheppen voor het financieel stimuleren van ondernemers. Tevens was het de bedoeling om tot een grotere doorzichtigheid van het stimuleringsinstrumentarium van EZ te komen. Hiernaast moest de rechtsgelijkheid van de betrokken ondernemers, de juiste aanbesteding en een goede beheersing van de beschikbare overheidsmiddelen bevorderen worden.

Echter, door de komst van de derde tranche van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) veranderde de situatie. In de Awb worden nu in hoofdstuk 4.2 een aantal algemene aspecten voor het verstrekken van subsidies geregeld. Bovendien wordt er in artikel 4.23.1 geëist dat er voor het verstrekken van subsidie een wettelijke grondslag is, tenzij het gaat om een incidentele of tijdelijke subsidiefaciliteit. Door de komst van deze tranche moesten er wijzigingen in de kaderwet verstrekking financiële middelen EZ worden doorgevoerd: een aantal artikelen kon eruit, omdat de Awb daar nu in voorzag. De grondslag die de kaderwet bood was echter te smal. De wet was namelijk beperkt tot het verstrekken van financiële middelen aan ondernemers. Zodoende werd besloten om de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ per 1 januari 1998 te vervangen door de Kaderwet EZ-subsidies (*Stb.* 1996, 180) (44).

Niet alle sectoren van de Nederlandse economie werden gesteund door dit sectorspecifieke beleid. Een aantal sectoren, waaronder de zeescheepsbouwindustrie, profiteerde het meest van deze regelingen.

Naast steunverlening in de vorm van subsidies bestonden er ook andere regelingen om de financiële situatie van ondernemingen te ondersteunen. Eén voorbeeld daarvan is de Bijzondere Financieringsregeling 1971 (de B.F.-regeling). Deze regeling had als doelstelling knelpunten in de kapitaalmarkt van rendabele en goed geleide ondernemingen te verhelpen. Zo bood de regeling ondernemers de mogelijkheid om (achtergestelde) financieringen onder (gedeeltelijke) staatsgaranties aan te trekken, indien deze bedrijven niet op een andere wijze tegen aanvaardbare condities in hun vermogensbehoeften konden voorzien. De B.F.-regeling wordt behandeld in het RIO Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven (PIVOT-rapport nummer 57). Zodoende wordt de regeling hier verder niet besproken.

Handelingen:

(68.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister

Handeling: Het (mede) voorbereiden en vaststellen van regels en richtlijnen met betrekking tot steunverlening aan specifieke bedrijfstakken en sectoren.

Periode: 1975 – 1992

Bron: TK II 1975-1976, 13 955, *Economische structuurnota*, nr. 2, p. 244-245.

Product: Ministeriële regeling, zoals:

- Richtlijnen kaderregeling herstructurering Nederlandse ijzergieterijen (*Stcrt.* 1977, 83);
- Kaderregeling chemische apparatenbouw (*Stcrt.* 1980, 73);
- Subsidieregeling procesbeheersingapparatuur papier- en kartonindustrie (*Stcrt.* 1981, 130);
- Kaderregeling voor de katoen-, rayon-, linnen- en jute-industrie (*Stcrt.* 1981, 179);
- Kaderregeling voor de wolindustrie (*Stcrt.* 1981, 179);
- Tweede regeling investeringsbijdrage klompenindustrie (*Stcrt.* 1981, 159);
- Kaderregeling voor de schoenindustrie 1982 (*Stcrt.* 1982, 80);
- Subsidieregeling upgradingapparatuur papier- en kartonindustrie (*Stcrt.* 1982, 198);
- Subsidieregeling ontwerpbeleid meubelindustrie 1982 (*Stcrt.* 1983, 83);
- Subsidieregeling advieskosten in de houthandel 1983 (*Stcrt.* 1983, 136);
- Subsidieregeling verdampingskoelapparatuur pluimveeslachterijen 1983 (*Stcrt.* 1983, 203);
- Subsidieregeling landbouwmachine-industrie 1983 (*Stcrt.* 1983, 240);
- Kaderregeling textielindustrie 1983 (*Stcrt.* 1984, 38);
- Kaderregeling confectie- en tricotage-industrie 1983 (*Stcrt.* 1984, 38);
- Subsidieregeling structuurversterking houthandel 1984 (*Stcrt.* 1984, 108);
- Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1985 (*Stcrt.* 1986, 80);
- Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1987 (*Stcrt.* 1987, 231);
- Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1988 (*Stcrt.* 1988, 215);
- Subsidieregeling zeescheepsnieuwbouw 1991 (*Stcrt.* 1991, 68).

(69.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het voorbereiden, vaststellen en wijzigen van regels met betrekking tot het verstrekken van financiële middelen aan ondernemers.

Periode: 1992 – 1998

Grondslag: Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ (*Stb.* 1991, 767), artikel 2, vervallen bij Wet van 29 februari (*Stb.* 1996, 180).

Product: AMvB of Ministeriële regeling, zoals:

- Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432)
- Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw 1994 (*Stb.* 1994, 437)
- Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 124)
- Subsidieregeling economie, ecologie en technologie (*Stcrt.* 1996, 91)

Opmerking:

- Het gaat om bepalingen met betrekking tot:
  - de criteria voor de verstrekking van de financiële middelen;
  - de aanvraag en de besluitvorming;
  - de verplichtingen voor de ontvanger van de financiële middelen;
  - de hoogte van de subsidie;
  - de verstrekking van gegevens door degene aan wie de subsidie is toegekend;
  - de voorschriften en voorwaarden waaronder de subsidie verstrekt wordt;
- De Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ werd ingetrokken bij de inwerkingtreding van de Kaderwet EZ-subsidies op 1 januari 1998. De vervallen wet blijft echter wel van toepassing op subsidies die voor de inwerkingtreding van de Kaderwet EZ-subsidies zijn verleend of vastgesteld. Na de inwerkingtreding van de laatst genoemde wet berusten de, op grond van artikel 2 van de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ ingestelde, AMvB's en Ministeriële regelingen op artikel 3 van de Kaderwet EZ-subsidies.

(70.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen van regels met betrekking tot het openbare register, waarin de beschikkingen tot het verstrekken van financiële middelen worden vermeld.

Periode: 1992 – 1998

Grondslag: Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ (*Stb.* 1991, 767), artikel 11 lid 6, vervallen bij Wet van 29 februari (*Stb.* 1996, 180).

Product: AMvB, zoals: Besluit ex artikel 11 van de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ (*Stb.* 1992, 453)

(71.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het voorbereiden, vaststellen en wijzigen van regels met betrekking tot het verstrekken van subsidies

Periode: 1998 –
Grondslag: Kaderwet EZ-subsidies (*Stb.* 1996, 180), artikel 3.
Product: AMvB of Ministeriële regeling, zoals:

- Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (*Stb.* 1996, 638 – BTS)
- Besluit subsidies economie, ecologie en technologie (*Stb.* 1997, 13 – EET)
- Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555 – SMO)
- Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stb.* 2000, 206 – CVO)

Opmerking:

- Het gaat om bepalingen met betrekking tot:
  - het bedrag en de wijze waarop dit bepaald wordt;
  - de aanvraag en de besluitvorming daarover;
  - de voorwaarden voor het verlenen;
  - de verplichtingen van de subsidieontvanger;
  - het vaststellen van de subsidie;
  - het intrekken of wijzigen van de subsidieverlening of -vaststelling;
  - de betaling en het verlenen van voorschotten;
  - het vaststellen van een subsidieplafond;
  - de wijze van verdeling van de subsidie.
- De Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ werd ingetrokken bij de inwerkingtreding van de Kaderwet EZ-subsidies op 1 januari 1998. De vervallen wet blijft echter wel van toepassing op subsidies die voor de inwerkingtreding van de Kaderwet EZ-subsidies zijn verleend of vastgesteld. Na de inwerkingtreding van de laatst genoemde wet berusten de, op grond van artikel 2 van de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ ingestelde, AMvB's en Ministeriële regelingen op artikel 3 van de Kaderwet EZ-subsidies.

(72.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het aanwijzen van personen om toezicht te houden op de naleving van de aan de subsidieontvanger opgelegde verplichtingen.
Periode: 1998 –
Grondslag: Kaderwet EZ-subsidies (*Stb.* 1996, 180), zoals gewijzigd bij Wet van 6 november 1997 (*Stb.* 1997, 638), artikel 8 lid 1.
Product: Aanwijzingsbesluit

5.3.1 DE ZEESCHEEPSNIEUWBOUWINDUSTRIE

De eerste problemen in de scheepsbouwsector begonnen in de jaren zestig. De kapitaalintensieve sector was verouderd en had te lijden onder concurrentie uit Oost-Europa en het Verre Oosten. De scheepsbouwsector werd van zeer groot belang geacht voor Nederland: een land dat altijd een

vloot had gehad en haar economische groei voor een groot deel dankte aan de overzeese handel, werd geacht niet zonder een eigen scheepsbouwindustrie te kunnen. Daarnaast bood de scheepsbouwindustrie een veel werkgelegenheid. Hierdoor meende de overheid dat een ingrijpen in deze sector voldoende gelegitimeerd was.

In 1967 werd binnen het Ministerie van Economische Zaken een rente-overbruggingsregeling opgesteld, waarbij scheepswerven subsidie kregen op de rente die zij verschuldigd waren op scheepsbouwkredieten. Deze scheepsbouwkredieten werden in de regel aangegaan, wanneer een scheepswerf moest investeren om aan een scheepsbouwoorder te kunnen voldoen. Door de subsidies van EZ werd het voor scheepswerven gemakkelijker om een dergelijk krediet af te sluiten. In het midden van de jaren zeventig werd de steunverlening uitgebreid met een verliesparticipatieregeling. Deze werd opgezet door de *Beleidscommissie Scheepsbouw*. In hoofdlijnen kwam de regeling erop neer dat een scheepswerf zelf maar 25% van het verlies op een scheepsorder hoefde te financieren. De resterende 75% werd door de overheid gefinancierd; voor de helft door middel van een subsidie en voor de andere helft in de vorm van een bijzondere achtergestelde lening (b.a.g.l.). Wanneer de vermogenspositie van de onderneming te zeer door terugbetaling zou worden aangetast, kon de lening worden omgezet in een 'b.a.g.l.-bewijs'. Doordat de werking van het bewijs onduidelijk was, betekende dit in feite een omzetting van een lening in een subsidie (45). De regeling had een tijdelijk karakter en is dan ook nooit in de Staatscourant terecht gekomen.

Verwacht werd dat de Nederlandse scheepsbouw na een overbruggingsperiode van vier jaar weer op eigen benen zou kunnen staan. De crisis in de scheepsbouw werd echter schromelijk onderschat, waardoor in 1980 de scheepsbouw wellicht nog in grotere problemen was dan in 1976. In 1980 werd op advies van de *Beleidscommissie Scheepsbouw* en de brancheorganisaties de verliesparticipatieregeling omgezet in een generieke subsidieregeling. Ook deze had overigens een tijdelijk karakter.

Na de parlementaire enquête rond de steunverlening aan het Rijn-Schelde-Verolme concern (RSV – zie hoofdstuk 56.1) inaan het begin van de jaren tachtig en de toenemende invloed van de Europese Gemeenschap op de steunverlening, werd de steunverlening omlaag geschroefd. Steunverlening werd nog wel gelegitimeerd vanuit een het 'level-playing-field'-concept:gedachte. Zodra de Nederlandse scheepsbouw concurrentieproblemen ondervond, doordat buitenlandse werven staatssteun ontvingen, dan werd dit verlies gecompenseerd. Vanaf 1986 heeft de Nederlandse overheid in Europees verband geprobeerd om deze vorm van steunverlening in Europa ten einde te brengen (46).

Een andere verandering in de subsidieverlening aan de scheepsbouw was de invoering van een budgetstelsel. Dit werd aan het eind van de jaren tachtig ingevoerd. Het hield in dat er jaarlijks voor werven een budget werd gereserveerd dat evenredig was met het aandeel van de betreffende werf in de totale productiewaarde van de scheepsbouwsector. Vervolgens diende de werf per schip subsidieaanvragen in, om zo het toegekende budget te innen. Dit had voor het Ministerie van Economische Zaken als voordeel dat er een betere controle gewaarborgd kon worden. Voor de sector bracht het systeem een zekere continuïteit met zich mee; voorheen bestond er een "wie het

eerst komt, het eerst maalt"-systeem (47). Na de grootscheepse aanpassing van de Algemene Wet Bestuursrecht begin jaren negentig, werd de subsidieregeling omgezet in een AMvB, het 'Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw 1994'.

Scheepsbouwsteun was de enige sectorsteun die in de jaren negentig nog bestond. Steun aan de scheepsbouw had echter al 25 jaar niet geholpen om de werven meer concurrentiekracht te geven. Dit heeft ook bijgedragen aan het besluit de steunverlening aan de scheepsbouw per 31 december 2000 stop te zetten. In 1996 overwoog de OESO om de steunverlening aan de scheepsbouwsector stop te zetten (48). Dit ging echter niet door, omdat de VS weigerde haar steun stop te zetten. Er zijn toen binnen Europa afspraken gemaakt om de steun aan de scheepsbouw te beëindigen per 31 december 2000. Dit is ook gebeurd. De dumping van schepen door Zuid-Korea op de wereldmarkt heeft de Europese landen echter van gedachten veranderd. Korea probeert door schepen onder de marktprijs te verkopen en zo de markt te verstoren een aandeel te verkrijgen in de wereldmarkt voor tankers en grote schepen. De westerse landen zijn bang hierdoor technologie en kennis te verliezen. De EU heeft een klacht ingediend bij de WTO en overweegt om de steunregelingen opnieuw in te stellen. Binnen Europa is er echter ook sprake van wanverhoudingen. Nederland heeft de afgelopen jaren minder steun verleend aan de scheepsbouwsector dan de andere Europese landen (3 à 4% tegen 9%). De Oost- en Zuid-Europese landen grijpen de huidige situatie aan om opnieuw steun te verlenen. Tevens vindt er door de dumping van Korea een marktverschuiving plaats: andere landen gaan nu in 'onze vijver vissen'.

De laatste tien jaar is de sector stabiel geweest. De RSV-enquête heeft voor een culturele omslag gezorgd: de overheid treedt niet langer op als ondernemer, maar voert een voorwaardenscheppend beleid. Het effect van dit alles is vergroot door een gunstige economische ontwikkeling. Als de handelsoorlog met Korea echter te lang duurt, loopt de scheepsbouwsector wel het gevaar uitgehold te worden.

Voor handelingen op het gebied van de (civiele zee)scheepvaart buiten de scheepsbouw wordt verwezen naar het RIO *De stuurlied aan wal* (PIVOT-rapport nummer 21).

Handelingen:

(73.)

Actor: *Commissie Nederlandse scheepsbouw 1965*

Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake het te voeren beleid met betrekking tot de scheepsbouwindustrie.

Periode: 1965 – 1966

Bron: TK II 1984-1985, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme* (RSV), nr. 18, p. 24-46.

Product: Advies

Opmerking: Deze commissie werd ook wel de Commissie-Keyzer genoemd.

(74.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Sociale Zaken

Handeling: Het (mede) instellen van de *Beleidscommissie Scheepsbouw*.

Periode: 1976 – 1985

Product: Instellingsbesluit, zoals:

- Beleidscommissie Scheepsbouw. Voorstel taak en werkwijze naar scheepsbouworganisaties en vakverenigingen (*Stcrt.* 1976, 58)
- Akkoord Beleidscommissie Scheepsbouw (*Stcrt.* 1976, 77)
- Beleidscommissie Scheepsbouw geïnstalleerd (*Stcrt.* 1976, 121)

(75.)

Actor: *Beleidscommissie scheepsbouw*

Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake het te voeren beleid met betrekking tot de zeescheepsnieuwbouwindustrie.

Periode: 1976 – 1985

Bron: Taak en werkwijze Beleidscommissie Scheepsbouw [Brief van de Minister van Economische Zaken] (*Stcrt.* 1976, 58).
Beleidscommissie Scheepsbouw geïnstalleerd (*Stcrt.* 1976, 121).
TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 1 en bijlage III.
TK II 1984-1985, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 5, p. 7.
TK II 1984-1985, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme* (RSV), nr. 16, p. 211.

Product: Advies (beleidsplan)

(76.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en wijzigen van maximale overbruggingspercentages voor het verstrekken van rentesubsidies aan ondernemers actief in de scheepsbouw.

Periode: 1967 – 1986

Bron: Brief aan de voorzitter van het College voor de Scheepsbouw (*Stcrt.* 1970, 16)
TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 9.
TK II 1985-1986, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 16, p. 1-5.

Product: Beschikking

Opmerking: Het maximum overbruggingspercentage heeft betrekking op een de rente-overbruggingsregeling, die waarschijnlijk niet in de *Staatscourant* is gepubliceerd.

(77.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie aan ondernemers actief in de scheepsbouw ter financiering van verschuldigde rente op scheepsbouwkredieten.

Periode: 1967 – 1986

Bron: TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 9.
TK II 1985-1986, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 16, p. 1-5.
Product: Beschikking
Opmerking: In dit verband wordt gesproken over een een rente-overbruggingsregeling, die waarschijnlijk niet in de *Staatscourant* is gepubliceerd.

(78.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van financiering van door ondernemers in de scheepsbouw geleden verliezen.
Periode: 1976 – 1980
Bron: TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 4-7.
TK II 1984-1985, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme* (RSV), nr. 16, p. 212-213, 219.
Product: Beschikking
Opmerking: In dit verband wordt gesproken over een verliesparticipatieregeling, die nooit is uitgewerkt in een definitieve vorm. De financiering bestond voor een deel uit subsidie en voor een deel uit een bijzondere achtergestelde lening (b.a.g.l.).

(79.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van jaarlijkse budgetten en limieten voor steunverlening aan ondernemers voor de (nieuw)bouw van zeeschepen.
Periode: 1980 – 2000
Bron/
Grondslag: TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 6-9;
Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1985 (*Stcrt.* 1986, 80), artikels 6 en 11.
Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1987 (*Stcrt.* 1987, 231), artikels 4 lid 5 en 21.
Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1988 (*Stcrt.* 1988, 215), artikels 4 lid 5 en 21.
Subsidieregeling zeescheepsnieuwbouw 1991 (*Stcrt.* 1991, 68), artikel 9 lid 1.
Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw 1994 (*Stb.* 1994, 437), artikels 5 lid 1 en 10 lid 1.
Product: Beschikking

(80.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie voor de bouw van zeeschepen.
Periode: 1980 – 2000
Bron/

Grondslag: TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 6-9;
Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1985 (*Stcrt.* 1986, 80), artikel 16 lid 1, 30 lid 1, 35;
Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1987 (*Stcrt.* 1987, 231), artikel 2, 11 lid 3, 13, 15 lid 2, 20;
Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1988 (*Stcrt.* 1988, 215), artikel 2, 11 lid 3, 13, 15 lid 2, 20;
Subsidieregeling zeescheepsnieuwbouw 1991 (*Stcrt.* 1991, 68) artikel 16, 24, 27 en 28;
Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw 1994 (*Stb.* 1994, 437), artikel 3, 14, 16, 23, 25 lid 2 en 26.

Product: Beschikking

Opmerking: Het bedrag aan steunverlening wordt in mindering gebracht op het budget van een ondernemer. Hieronder valt ook het uitkeren van voorschotten, het wijzigen van steun- of subsidiebedragen en het intrekken van beschikkingen inzake subsidietoekenning.

(81.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het goedkeuren van gedragslijnen voor de bepaling van winst en omzet bij de bouw van zeeschepen.

Periode: 1980 – 1986

Bron/

Grondslag: TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 6-9;
Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1985 (*Stcrt.* 1986, 80), artikel 23 lid 3.

Product: Beschikking

(82.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen van de bedragen die ondernemers, aan wie steun is verleend voor de bouw van zeeschepen, behoren te betalen aan de Staat.

Periode: 1980 – 1986

Bron/

Grondslag: TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 6-9.
Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1985 (*Stcrt.* 1986, 80), artikel 25.

Product: Beschikking

Opmerking: Dit bedrag is een bepaald gedeelte van de winst die door de ondernemer is gemaakt door de bouw van zeeschepen.

(83.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling:	Het jaarlijks vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw.
Periode:	1994 – 2000
Grondslag:	Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw 1994 (<i>Stb.</i> 1994, 437), artikels 13 en 22, zoals gewijzigd (<i>Stb.</i> 1997, 618), artikels 4, 6, 11, 12, 13, 19 en 22.
Product:	Ministeriële regeling, zoals: <ul style="list-style-type: none"> - Uitvoeringsregeling BSZ 1995 (<i>Stcrt.</i> 1995, 117) - Uitvoeringsregeling BSZ 1996 (<i>Stcrt.</i> 1996, 112) - Wijziging Uitvoeringsregeling BSZ 1996 (<i>Stcrt.</i> 1996, 209) - Uitvoeringsregeling BSZ 1997 (<i>Stcrt.</i> 1997, 128) - Uitvoeringsregeling BSZ 1998 (<i>Stcrt.</i> 1998, 118) - Uitvoeringsregeling BSZ 1999 (<i>Stcrt.</i> 1999, 126) - Wijziging Uitvoeringsregeling BSZ 1999 (<i>Stcrt.</i> 1999, 197) - Uitvoeringsregeling BSZ 2000 (<i>Stcrt.</i> 2000, 65) - Wijziging Uitvoeringsregeling BSZ 2000 (<i>Stcrt.</i> 2000, 209)
Opmerking:	In de regelingen worden de totale budgetten vastgesteld die jaarlijks beschikbaar zijn voor subsidietoezegging, alsmede wijzigingen van percentages voor de bepaling van subsidies.

(84.)

Actor:	Minister van Economische Zaken
Handeling:	Het verlenen van ontheffing van bepalingen in het Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw.
Periode:	1994 – 2000
Grondslag:	Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw 1994 (<i>Stb.</i> 1994, 437), artikel 18 lid 2.
Product:	Beschikking (ontheffing)
Opmerking:	Het gaat hier om de verplichting dat opdrachten voor de bouw van zeeschepen moeten worden uitgevoerd in Nederland en dat de bouw binnen drie jaar na de aanvraag gereed moet zijn.

5.3.2 DE TEXTIELSECTOR

De Nederlandse textielsector was van oorsprong gericht op de arbeidsintensieve massaproductie van standaardgarens en doek. De productie werd in hoofdzaak afgezet aan de West-Europese kledingindustrie. Toen deze in de jaren zestig en zeventig substantieel verminderde, viel een belangrijk stuk van de afzetmarkt weg. De verminderde afzet werd veroorzaakt door een grote verschuiving van de kledingindustrie naar de lagelonenlanden aan de Middellandse Zee, in het Verre Oosten en het toenmalige Oostblok. Later trad ook in de textielsector zelf deze verschuiving op. Genoemde ontwikkelingen hebben geleid tot het verdwijnen van een groot deel van de arbeidsintensieve massaproductie, zowel in Nederland als in andere geïndustrialiseerde landen. Tegenwoordig specialiseert de textielsector zich steeds meer. Eerst werden er voornamelijk gecombineerde stoffen gemaakt, later werden hiernaast ook speciale producten gemaakt, zoals

brandwerende stoffen. Het is een toegepaste industrie geworden. De producten krijgen een hogere toegevoegde waarde. Hierdoor wordt er ook wel gesproken van textielveredeling.

In het begin van de jaren tachtig werd door de overheid diverse kaderregelingen in het leven geroepen om de textielsector te ondersteunen en te stimuleren. De katoen-, de rayon-, de linnen-, de wol-, de confectie-, de tricotage- en de textielindustrie hebben zodoende omvangrijke subsidies ontvangen, omdat zij genoodzaakt waren door de veranderende markt hun productenpakket te wijzigen en nieuwe markten aan te boren. Tevens zou door de subsidies de continuïteit van de betreffende sectoren gehandhaafd blijven en waar mogelijk de bedrijfseconomische positie versterkt worden (49).

Na het opheffen van deze regelingen aan het einde van de jaren tachtig bleek dat de regelingen wel succes hadden gehad. Echter een verder inkrimpen van de sector hadden ze niet kunnen voorkomen. Bedrijven bleven hun productie – weverijen en confectie – naar lage lonenlanden verplaatsen. Tegenwoordig gaat het bij maatschappelijk verantwoord ondernemen niet zozeer meer om het verplaatsen van een industrie naar een lage lonenland, maar veel meer om de vraag of Nederlandse ondernemers eindproducten of halffabrikaten mogen afnemen uit een land waar de sociale omstandigheden beneden de maat zijn.

De textielsector ondergaat nog wel steeds een dalende lijn, maar deze is niet meer zo dramatisch als in het begin van de jaren tachtig. De laatste jaren is ontwikkeling van de sector min of meer stabiel.

Handelingen:

(85.)

Actor: *Beleidscommissie voor de katoen-, rayon- en linnenindustrie*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake het te voeren beleid met betrekking tot de katoen-, rayon- en linnenindustrie.
Bron: TK II 1979-1980, 15 818, *Sectornota*, nrs. 1-2, p. 25.
Product: Advies

(86.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de katoen-, rayon-, linnen- en jute-industrie ter financiering van investeringen.
Periode: 1981 – 1983
Grondslag: Kaderregeling voor de katoen-, rayon-, linnen- en jute-industrie (*Stcrt.* 1981, 179), artikel 12 lid 3.
Product: Beschikking
Opmerking: • Subsidie kon onder meer verstrekt worden voor:
- de sloop of aanpassing van bedrijfsgebouwen voor zover die noodzakelijk zijn voor verrichte investeringen in machines en toebehoren;

- de verplaatsing van machines en toebehoren, welke noodzakelijk is geworden in verband met de verrichte investeringen;
- deelname aan een beurs of tentoonstelling.
- De aanvragen voor subsidie kwamen binnen via het Centraal Bureau van de *Vereniging katoen-, rayon-, linnen- en jute-industrie*.

(87.)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de wolindustrie ter financiering van investeringen.
 Periode: 1981 – 1983
 Grondslag: Kaderregeling voor de wolindustrie (*Stcrt.* 1981, 179), artikel 12 lid 3.
 Product: Beschikking
 Opmerking:

- Subsidie kon onder meer verstrekt worden voor:
  - de sloop of aanpassing van bedrijfsgebouwen voor zover die noodzakelijk zijn voor verrichte investeringen in machines en toebehoren;
  - de verplaatsing van machines en toebehoren, welke noodzakelijk is geworden in verband met de verrichte investeringen;
  - de deelname aan een beurs of tentoonstelling.
- De aanvragen voor subsidie kwamen binnen via het Centraal Bureau van de *Vereniging katoen-, rayon-, linnen- en jute-industrie*.

(88.)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de textielindustrie.
 Periode: 1984 –
 Grondslag: Kaderregeling textielindustrie 1983 (*Stcrt.* 1984, 38), artikels 7; 9; 12; 14 en 17.
 Product: Beschikking
 Opmerking:

- Subsidie kon onder meer verstrekt worden voor:
  - het opstellen van een bedrijfsplan;
  - het verrichten van investeringen;
  - het deelnemen aan cursussen op het gebied van organisatie, techniek, kwaliteitszorg en marketing;
  - het laten adviseren door een extern deskundige op het gebied van organisatie, techniek, kwaliteitszorg en marketing;
  - het deelnemen aan door de EVD opgestelde exportprogramma's.

- De aanvragen voor subsidie kwamen binnen via de *Nationale Investeringsbank* (NIB). De NIB stuurde de aanvragen vergezeld met een advies naar de Minister van Economische Zaken.

(89.)

- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de confectie- en tricotage-industrie.
- Periode: 1984 –
- Grondslag: Kaderregeling confectie- en tricotage-industrie 1983 (*Stcrt.* 1984, 38), artikels 7; 9; 12; 14 en 17.
- Product: Beschikking
- Opmerking:
- Subsidie kon onder meer verstrekt worden voor:
    - het opstellen van een bedrijfsplan;
    - het verrichten van investeringen;
    - het deelnemen aan cursussen op het gebied van organisatie, techniek, kwaliteitszorg en marketing;
    - het laten adviseren door een extern deskundige op het gebied van organisatie, techniek, kwaliteitszorg en marketing;
    - het deelnemen aan, door de EVD opgestelde, exportprogramma's.
  - De aanvragen voor subsidie kwamen binnen via de *Nationale Investeringsbank* (NIB). De NIB stuurde de aanvragen vergezeld met een advies naar de Minister van Economische Zaken.

5.3.3 OVERIGE SECTORSPECIFIEKE STEUNVERLENING

Naast de zeescheepsbouwindustrie en de textielsector werden ook andere sectoren voorzien van financiële steun van de overheid. De voornaamste redenen om deze sectoren (tijdelijk) te ondersteunen waren:

- het herstructureren, het versterken of het verbeteren van de structuur van de sector;
- het bevorderen van een gezonde industrie, welke wel goede perspectieven had, maar waar op aantal punten toch verbetering en aanpassing nodig bleek te zijn;
- het bevorderen van investeringen door ondernemingen in de betreffende sector;
- het beter kunnen inspelen op buitenlandse ontwikkelingen door de betreffende sector.

Handelingen:

(90.)

- Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen actief in de houthandel ter financiering van gemaakte advieskosten.
- Periode: 1983

Grondslag: Subsidieregeling advieskosten in de houthandel 1983 (*Stcrt.* 1983, 136), artikels 2; 7; 8 en 10.

Product: Beschikking

Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de aanwijzing en de vaststelling van de subsidie.
- De NEHEM kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.
- De NEHEM kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
- Het ging om advies over de door de onderneming te treffen maatregelen ter verbetering van de structuur in de sector houthandel.

(91.)

Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen actief in de houthandel ter financiering van automatiseringsinvesteringen.

Periode: 1984 – 1985

Grondslag: Subsidieregeling structuurverbetering houthandel 1984 (*Stcrt.* 1984, 108), artikels 2; 3 lid 1; 4 lid 1; 8; 9 en 10.

Product: Beschikking

Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de toewijzing en de vaststelling van de subsidie.
- De NEHEM kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.

(92.)

Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de papier- en kartonindustrie ter financiering van investeringen.

Periode: 1981 – 1983

Grondslag: Subsidieregeling procesbeheersingapparatuur papier- en kartonindustrie (*Stcrt.* 1981, 130), artikels 2; 4; 6; 7; 8; 9 en 10 lid 3.
Subsidieregeling upgradingapparatuur papier- en kartonindustrie (*Stcrt.* 1982, 198), artikels 2; 4; 6; 7; 8; 9 en 10 lid 3.

Product: Beschikking

Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de *Vereniging van Nederlandse papier- en kartonfabrieken* (VNP). Deze stuurde de aanvragen, vergezeld van een advies, door naar de Minister van Economische Zaken.
- De Minister kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.

- De Minister kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.

(93.)

Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de meubelindustrie voor het opstellen en uitvoeren van ontwerpplannen.

Periode: 1983 – 1985

Grondslag: Subsidieregeling ontwerpbeleid meubelindustrie 1982 (*Stcrt.* 1983, 83), artikels 2; 4; 7; 8; 9 en 10 lid 4.

Product: Beschikking

Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de *Stichting Sectorbeleid Meubelindustrie*. Deze stuurde de aanvragen, vergezeld van een advies, door naar de Minister van Economische Zaken.
- De Minister kan aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.

(94.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Handeling: Het (mede) vaststellen en toezeggen van subsidies aan pluimveeslachterijen ter financiering van investeringen.

Periode: 1983 – 1985

Grondslag: Subsidieregeling verdampingskoelapparatuur pluimveeslachterijen 1983 (*Stcrt.* 1983, 203), artikels 2; 7 en 10.

Product: Beschikking

Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de Directeur Verwerking en Afzet Agrarische Producten van LNV. Deze stuurde de aanvragen vergezeld van een advies naar de Minister van EZ.
- De Minister van EZ kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
- De Minister van EZ kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.

(95.)

Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de landbouwmachine-industrie ter financiering van investeringen.

Periode: 1983 – 1986

Grondslag: Subsidieregeling landbouwmachine-industrie 1983 (*Stcrt.* 1983, 240), artikels 2; 4; 6; 7 en 9.

Product: Beschikking

- Opmerking:
- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze stuurde de aanvragen vergezeld met een advies naar de Minister van Economische Zaken, die vervolgens besliste over toezegging van subsidie. De NEHEM besliste daarna over de vaststelling van de subsidie.
  - De Minister kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
  - De NEHEM kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.

(96.)

- Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de schoenindustrie ter financiering van investeringen.
- Periode: 1982 – 1983
- Grondslag: Kaderregeling voor de schoenindustrie 1982 (*Stcrt.* 1982, 80), artikels 2; 4; 6; 7; 8; 9 en 10 lid 2.
- Product: Beschikking
- Opmerking:
- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de aanwijzing en de vaststelling van de subsidie.
  - De NEHEM kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
  - De Minister kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.

(97.)

- Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de klompenindustrie ter financiering van investeringen
- Periode: 1981 – 1982
- Grondslag: Tweede regeling investeringsbijdrage klompenindustrie (RIK-II) (*Stcrt.* 1981, 159), artikels 6; 8; 9; 10; 11 en 14.
- Product: Beschikking
- Opmerking:
- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de aanwijzing en de vaststelling van de subsidie.
  - De NEHEM kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.

(98.)

- Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de stukgoedoverslagsector ter financiering van investeringen.
- Periode: 1984 – 1986

Grondslag: Subsidieregeling stukgoedoverslagbedrijven 1983 (*Stcrt.* 1984, 3), artikels 2; 4; 6; 7; 8 en 9.

Product: Beschikking

Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de toewijzing en de vaststelling van de subsidie.
- De NEHEM kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
- De NEHEM kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.

(99.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en toezeppen van subsidies aan ondernemingen in de chemische apparatenbouw ter financiering van investeringen.

Periode: 1980 –

Grondslag: Kaderregeling chemische apparatenbouw 1980 (*Stcrt.* 1980, 73), artikels III.1.2; III.3.1 en III.6.2.

Product: Beschikking

Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook – in overeenstemming met de Minister – over de toewijzing en vaststelling van de subsidie
- De NEHEM kon – in overeenstemming met de Minister – aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
- De Minister kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.

(100.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het evalueren van de uitvoering van de Kaderregeling chemische apparatenbouw 1980.

Periode: 1980 –

Grondslag: Kaderregeling chemische apparatenbouw 1980 (*Stcrt.* 1980, 73), artikel V.7.

Product: Evaluatie

Opmerking: Dit gebeurde in samenwerking met de brancheorganisaties, de NIB en de NEHEM.

(101.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen van nadere richtlijnen naar aanleiding van de evaluatie van de Kaderregeling chemische apparatenbouw 1980.

Periode: 1980 –

Grondslag: Kaderregeling chemische apparatenbouw 1980 (*Stcrt.* 1980, 73), artikel V.7.

- Product: Beschikking
- (102)
- Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de ijzergieterijen ter financiering van herstructureringsprojecten.
- Periode: 1977 – 1978
- Grondslag: Richtlijnen kaderregeling herstructurering Nederlandse ijzergieterijen (*Stcrt.* 1977, 83), artikels 15; 22 en 24.
- Product: Beschikking
- Opmerking:
  - De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de toewijzing en vaststelling van de subsidie
  - De NEHEM kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.
- (103.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het aanvullen, wijzigen of aanpassen van de Richtlijnen kaderregeling herstructurering Nederlandse ijzergieterijen.
- Periode: 1977 – 1978
- Grondslag: Richtlijnen kaderregeling herstructurering Nederlandse ijzergieterijen (*Stcrt.* 1977, 83), artikel 26.
- Product: Beschikking (wijziging)
- (104.)
- Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in het geregeld wegvervoer ter financiering van de herstructurering van de sector.
- Periode: 1983 – 1985
- Grondslag: Subsidieregeling geregeld wegvervoer 1983 (*Stcrt.* 1983, 251), artikels 2; 7 en 9.
- Product: Beschikking
- Opmerking:
  - De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de toewijzing en vaststelling van de subsidie
  - De NEHEM kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.
  - De NEHEM kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
- (105.)
- Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies ter ontwikkeling van het databankuitgeven en de hiermee samenhangende dienstverlening.

Periode: 1983 – 1984
Grondslag: Subsidieregeling databankuitgeven 1983 (*Stcrt.* 1983, 241), artikels 2 lid 1; 4 lid 1 en artikel 7.
Product: Beschikking
Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de vaststelling van de subsidie. De Minister deed de toezegging.
- De Minister kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
- De NEHEM kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.

(106.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van een subsidie aan ondernemingen in de groenvoederdrogerijen ter financiering van investeringen.
Periode: 1983 – 1984
Grondslag: Subsidieregeling kolenstook groenvoederdrogerijen (*Stcrt.* 1983, 9), artikels 2 en 9.
Product: Beschikking
Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de Minister van Economische Zaken. Deze besliste ook over de toewijzing en vaststelling van de subsidie.
- De Minister kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.

(107.)

Actor: Minister van Economische Zaken/NEHEM
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in de galvanische industrie ter financiering van milieu-investeringen.
Periode: 1981 – 1986
Grondslag: Kaderregeling milieu-investeringen in de galvanische industrie 1981 (*Stcrt.* 1981, 204)
Product: Beschikking
Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de NEHEM. Deze besliste ook over de toewijzing en de vaststelling van de subsidie.
- De NEHEM kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.
- Er konden voorschotten verstrekt worden op een beschikking tot subsidieverlening.

(108.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van steun aan ondernemingen voor een project inhoudende flexibele productie-automatisering in de onderneming van de aanvrager.

Periode: 1983 – 1985

Grondslag: Vaststelling stimuleringsregeling demonstratieprojecten flexibele productie-automatisering (*Stcrt.* 1983, 89), artikel 2.

Product: Beschikking

Opmerking:

- De aanvragen werden ingediend bij de Minister. Deze besliste ook over de toewijzing en vaststelling van de subsidie.
- De Minister vroeg hiervoor advies aan het *Centraal Instituut voor Industrieontwikkeling* (CIVI).
- De Minister kon aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.

(109.)

Actor: *Adviescommissie flexibele productie-automatisering*

Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken over een subsidieaanvraag betreffende flexibele productie-automatisering.

Periode: 1983 – 1985

Grondslag: Instelling adviescommissie flexibele productie-automatisering (*Stcrt.* 1983, 89), artikel 3.

Opheffing adviescommissie flexibele productie-automatisering (*Stcrt.* 1986, 165).

Product: Advies

Opmerking:

- De commissie adviseerde de Minister over het volgende:
  - de subsidieaanvraag van het betrokken project;
  - de te verwachten voorbeeldwerking;
  - de technische aspecten van het project;
  - of het betrokken bedrijf voldoende basis biedt voor een succesvolle uitvoering van het project;
  - of het project past in de lange termijnvisie van de aanvrager;
  - de aard en de inhoud van de verdere stimulering van flexibele productie-automatisering.
- De commissie deed de Minister tevens voorstellen met betrekking tot de evaluatie van de resultaten van de in behandeling genomen projecten.
- De commissie begeleidde de goedgekeurde voorstellen.

(110.)

Actor: *Begeleidingscommissie Massiefkartonindustrie*

Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken over het oplossen van de problemen in de massiefkartonindustrie.

Periode: 1975 –
Grondslag: Instelling Begeleidingscommissie Massiefkartonindustrie (*Stcrt.* 1975, 247),
artikel 2.
Product: Advies

(111.)

Actor: *Begeleidingscommissie Massiefkartonindustrie*
Handeling: Het instellen van werkgroepen op het gebied van de massiefkartonindustrie.
Periode: 1975 –
Grondslag: Instelling Begeleidingscommissie Massiefkartonindustrie (*Stcrt.* 1975, 247),
artikel 3 lid 1.
Product: Instellingsbesluiten

(112.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidies aan ondernemingen in een bepaalde
economische sector.
Periode: 1945 –
Bron: Staatsalmanak 1946, p. 469.
Product: Beschikking
Opmerking: Het gaat hier om subsidies die buiten de regelingen om verstrekt zijn.

(113.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van de voorzitter en leden in één van de volgende commissies:
- *Werkcommissie textiel-, kleding- en schoenindustrie* (1964-)
- *Werkcommissie papierindustrie* (1964-)
- *Werkcommissie metaalverwerkende nijverheid* (1964-)
- *Werkcommissie chemische nijverheid* (1965-)
Periode: 1964 –
Product: Werkcommissies textiel-, kleding- en schoenindustrie, papierindustrie,
voedingsmiddelenindustrie, chemische nijverheid en metaalverwerkende
nijverheid (*Stcrt.* 1968, 93)

(114.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Handeling: Het (mede) benoemen van de voorzitter en leden van de *Werkcommissie*
voedingsmiddelenindustrie.
Periode: 1965 –

Product: Werkcommissies textiel-, kleding- en schoenindustrie, papierindustrie, voedingsmiddelenindustrie, chemische nijverheid en metaalverwerkende nijverheid (*Stcrt.* 1968, 93)

5.4 STIMULERING SECTORSPECIFIEK ONDERZOEK

Om bij een brede laag van ondernemingen onderzoek en ontwikkeling (O&O) te stimuleren, heeft de overheid generiek onderzoeksbeleid ontwikkeld. Generiek wil in dit verband zeggen dat ondernemingen, onafhankelijk van het type O&O, in aanmerking kunnen komen voor ondersteuning van hun activiteiten op dit gebied. Aan de ene kant worden met deze generieke middelen de kosten voor het O&O verlaagd. Anderzijds wordt aan ondernemingen de mogelijkheid geboden om bij ontwikkelingsprojecten met een zeer hoog technisch risico dit risico te delen met de overheid (50).

Voor technologische ontwikkelingen buiten O&O wordt verwezen naar hoofdstuk § 7.

5.4.1 STIMULERING LUCHTVAARTONDERZOEK

Na de Tweede Wereldoorlog was er van de Nederlandse luchtvaartindustrie niet veel meer over. Aanvankelijke werd er getwijfeld over het opnieuw opzetten van een luchtvaartindustrie. Hiertoe werd echter toch besloten, omdat een nationale luchtvaartindustrie belangrijk zou zijn en omdat het de wederopbouw van andere industrieën zou stimuleren. Het werd noodzakelijk geacht dat de ontwikkeling van de nieuwe luchtvaart gefinancierd zou worden door de overheid. Men vond dat hiervoor een stichting moest komen die de ontwikkelingsgelden van de overheid kon beheren. Zo werd in 1946 het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling (NIV) opgericht. In eerste instantie viel het NIV onder V&W. Pas later, bij de ontwikkeling van ruimtevaartactiviteiten, werd V&W vervangen door EZ.

Vanaf 1946 is het NIV betrokken geweest bij de ontwikkeling van nieuwe programma's op het gebied van luchtvaart en later ook van ruimtevaart. Sinds de oprichting heeft de stichting als doel gehad om industriële activiteiten in de lucht- en ruimtevaart te promoten. Zodoende was en is het NIV(R) nauw betrokken (geweest) bij de ontwikkeling van diverse projecten, waaronder de ANS-satelliet, de F27, de F28, de Fokker 50, de Fokker 100 en de diverse vliegtuigen van Airbus (51). Zie voor het NIVR verder § 5.4.3.

In 1996 besloot de overheid – naar aanleiding van het faillissement van Fokker – tot een evaluatie van de gehele Nederlandse luchtvaartcluster (52). Daaruit vloeide de conclusie voort dat het voor de Nederlandse industriële ontwikkeling goed was als partijen in de luchtvaartcluster de kans kregen om aansluiting te zoeken bij internationale vliegtuigprogramma's en dat betrokkenheid van de Staat hierbij nodig was. Eén van de aangekondigde acties was het ondersteunen van de participatie van de Nederlandse industrie, de technische universiteiten en kennisinstituten - onder andere TNO en het Nederlands Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR) - in verschillende internationale vliegtuigontwikkelingsprogramma's. Het meeste perspectief voor aansluiting bij internationale vliegtuigontwikkeling boden en bieden nog steeds het militaire Joint-Strike-Fighter-programma (JSF) en de civiele ontwikkeling van nieuwe vliegtuigen bij Airbus. Tevens bieden zij goede aanknopingspunten voor de bij de Nederlandse industrie en de kennisinstituten beschikbare

kennis en kunde. Participatie in dergelijke programma's is echter alleen mogelijk indien aan de ontwikkelingsfase risicodragend wordt deelgenomen samen met buitenlandse vliegtuigbouwers of producenten van vliegtuigcomponenten. Met het oog hierop heeft het kabinet besloten om subsidie te verstrekken aan projecten die gericht zijn op nieuwe ontwikkelingen om de mogelijkheden voor het Nederlandse bedrijfsleven en de kennisinfrastructuur te verhogen. Hierdoor is een betere participatie mogelijk in de ontwikkeling en productie van civiele vliegtuigen. Het Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stb.* 2000, 206) en de (militaire) Subsidieregeling demonstratie- en technologieontwikkelingsprojecten JSF (*Stcrt.* 1999, 42) strekken ter uitvoering van het bovenstaande regeringsstandpunt.

Bij de luchtvaartcluster zijn vier Ministeries betrokken:

1. Economische Zaken is verantwoordelijk voor het beleid van de maakindustrie en een deel van het onderhoud van complete vliegtuigen, componenten en (sub)systemen. EZ is tevens namens de overheid (penvoerend) verantwoordelijk voor het NIVR.
2. Defensie is betrokken vanuit de noodzaak van de beschikbaarheid van deskundige ondersteuning bij de aanschaf, het operationeel gebruik en de instandhouding van luchtvaartgebonden systemen.
3. Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen is verantwoordelijk voor de instellingen die de opleidingen verzorgen in de luchtvaartsector en voor het onderzoeks- en wetenschapsbeleid. Dit laatste samen met de vakdepartementen.
4. Verkeer en Waterstaat is verantwoordelijk voor het civiele luchtvaartbeleid. Dit beleid wordt uitgevoerd door de Rijksluchtvaartdienst (RLD). V&W is namens de overheid tevens (penvoerend) verantwoordelijk voor het NLR. De Minister benoemt ook de voorzitter tevens lid van het bestuur van het NLR (53).

Voor de handelingen op het gebied van de (civiele) luchtvaart buiten het onderzoek wordt verwezen naar het RIO Luchtvaart gebonden (PIVOT-rapport nummer 16).

Voor de handelingen op het gebied van militair gericht onderzoek op onder andere het gebied van de luchtvaart wordt verwezen naar het RIO *Roeien met de riemen* (PIVOT-rapport nummer 20). Er kan hierbij gedacht worden aan bijvoorbeeld de Subsidieregeling demonstratie- en technologieontwikkelingsprojecten JSF.

Handelingen:

(115.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Verkeer en Waterstaat

Handeling: Het onderling afstemmen van beleid inzake de vliegtuigindustrie.

Periode: 1975 – 1993

Bron: Staatsalmanak 1988, R.38.

Opmerking: De afstemming met de Minister van Verkeer en Waterstaat vindt plaats in een ambtelijk overleg.

(116.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het verstrekken van een subsidie voor een project dat past in de civiele vliegtuigontwikkeling en dat wordt uitgevoerd in een internationaal programma voor vliegtuigontwikkeling.

Periode: 2000 –

Grondslag: Besluit civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 206), artikels 2 lid 1; 7; 8; 9; 11; 15; 16; 17 lid 1; 22 en 24.

Product: Beschikking (subsidieregeling)

Opmerking:

- De Minister kan voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.
- De Minister kan aan de subsidietoezegging nadere voorwaarden verbinden.

(117.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het bij regeling aanwijzen van een internationaal programma voor vliegtuigontwikkeling, in welk kader onderzoek verricht kan worden.

Periode: 2000 –

Grondslag: Besluit civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 206), artikel 2 lid 1.

Product: Uitvoeringsregeling CVO (*Stcrt.* 2000, 96), artikel 1
Wijziging Uitvoeringsregeling CVO en vaststelling subsidieplafond 2001 (*Stcrt.* 2000, 244)

(118.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het jaarlijks vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling.

Periode: 2000 –

Grondslag: Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stb.* 2000, 206), artikels 3 leden 1 en 2; 5 en 6;
Verlening mandaat uitvoering Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 113).

Product: Ministeriële regeling, zoals:

- Uitvoeringsregeling CVO (*Stcrt.* 2000, 96)
- Wijziging uitvoeringsregeling CVO en vaststelling subsidieplafond 2001 (*Stcrt.* 2000, 244)

Opmerking:

- Dit betreft:
  - het vaststellen van een bedrag;

- het jaarlijks vaststellen van het subsidieplafond;
  - het vaststellen van het subsidieaanvraagformulier;
  - het verlenen van vrijstelling voor het gebruik van het subsidieaanvraagformulier.
- In de regelingen worden de totale budgetten vastgesteld die jaarlijks beschikbaar zijn voor subsidietoezegging, alsmede wijzigingen van percentages voor de bepaling van subsidies.

(119.)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het verlenen van ontheffingen voor bepalingen in het Besluit civiele vliegtuigontwikkeling.
 Periode: 2000 –
 Grondslag: Besluit civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 206) artikels 11; 14 en 15.
 Product: Beschikking (ontheffing)

(120.)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het kwijtschelden van krediet- en rentevergoeding.
 Periode: 2000 –
 Grondslag: Besluit civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 206), artikel 23.
 Product: Beschikking
 Opmerking: Dit gebeurt op aanvraag van de subsidieontvanger en dan alleen als deze heeft voldaan aan alle ingevolge de kredietverlening voor hem geldende verplichtingen en het project technische mislukt is of indien er geen omzet gerealiseerd is.

5.4.2 STIMULERING RUIMTEVAARTONDERZOEK

Het standpunt van het Kabinet met betrekking tot het ruimtevaartbeleid is dat dit beleid Europees of zelfs internationaal beleid is. Geen enkel land is in staat om zelfstandig een complete infrastructuur in de ruimte op te bouwen en in stand te houden. Een partnerschap is altijd noodzakelijk. In Europees verband gebeurt dit via de *European Space Agency* (ESA) en de EU (zie ook hieronder). Ook Nederland draagt hieraan bij. Om het Nederlandse ruimtevaartbeleid beter tot haar recht te laten komen is de volgende overkoepelende doelstelling geformuleerd: “Bijdragen aan het zo goed mogelijk inzetten en benutten van de unieke, toegevoegde waarde van een mondiale ruimtevaartinfrastructuur voor maatschappelijke, economische en wetenschappelijke vooruitgang.” Met deze doelstelling worden een aantal onderling samenhangende, afgeleide dimensies nagestreefd:

1. de politieke dimensie: Nederland als loyale partner in Europees verband. De politiek wil dit bereiken door:
  - deel te nemen aan de opbouw van een Europese ruimtevaartcapaciteit,
  - het handhaven van een onafhankelijke Europese toegang tot de ruimte;

- het totstandkomen van een effectieve technologische samenwerking op internationaal niveau en
  - het leveren van een bijdrage aan de oplossing van mondiale problemen.
2. de gebruikersdimensie: het optimaal gebruik maken van het middel ruimtevaart ten behoeve van onderzoek en maatschappelijke vraagstukken. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van gebruik. De rol van de overheid en daardoor ook het ruimtevaartbeleid verschilt op elk van die terreinen. Het gaat om de volgende subdimensies:
- wetenschappelijk gebruik: het verrichten van grensverleggend wetenschappelijk onderzoek in en vanuit de ruimte. Hiervoor moet zowel op aarde als in de ruimte de benodigde infrastructuur gebouwd en onderhouden worden;
  - institutioneel gebruik: het in Europees verband opbouwen en in stand houden van de benodigde infrastructuur in de ruimte en het toegankelijk maken van dataproducten door middel van een gebruikerinfrastructuur op aarde;
  - commercieel gebruik: het stimuleren van het commerciële gebruik van de ruimtevaart door de private sector. Tevens houdt dit in dat de benodigde infrastructuur in Europees verband gerealiseerd wordt, als de private sector daartoe nog niet in staat is.
3. de industrieel/technologische dimensie: ruimtevaart is noodzakelijk om het bedrijfsleven en de kennisinstellingen hoogwaardige technologische kennis op te laten doen ten behoeve van innovatie en daardoor het bevorderen van de concurrentiepositie. Dit wordt nagestreefd door:
- het Nederlandse bedrijfsleven en instellingen toegang te bieden op het ruimtevaartgebied om op deze wijze innovatie en concurrentiekracht te bevorderen;
  - het bevorderen van een zo groot mogelijk omvang van technologische en kennisintensieve activiteiten in Nederland;
  - het benutten van de opgedane kennis voor het op concurrerende wijze voortbrengen van (nieuwe) producten of diensten;
  - het stimuleren van de samenwerking tussen bedrijven en instelling, zowel nationaal als internationaal.

Het ruimtevaartbudget van Nederland wordt bijeengebracht door zes Ministeries: EZ, OC&W, V&W, Defensie, VROM en LNV (54).

De overheid streeft met de ruimtevaart diverse doelstellingen na, die ieder apart niet direct vallen te rijmen met de aanzienlijke overheidsinspanning. De combinatie van die doelstellingen doet dat echter wel. Daarnaast is gebleken dat de rol van de overheid in de ruimtevaart tot op heden onontbeerlijk was en groot zal blijven. Dit heeft een aantal oorzaken:

- ruimtevaart speelt zich grotendeels af op het taakgebied van de overheid – bijvoorbeeld meteorologische informatie voor het weerbericht – of betreffen activiteiten waar de overheid vanuit haar publieke functie bepaalde verantwoordelijkheden voor draagt – bijvoorbeeld telecommunicatie.
- de overheid is zelf één van de grootste klanten van ruimtevaartapplicaties.
- politieke doelstellingen zijn voor overheden vaak een aanleiding om zich intensief met ruimtevaart te bemoeien.

- De ontwikkeling van ruimtevaarttechnologie geldt als innovatief en hoogtechnologisch. Het is echter wel bijzonder risicovol, duur en tijdrovend. Zonder overheidssteun zouden vele activiteiten op dit gebied nauwelijks van de grond komen.
- het investeren van overheidsmiddelen in technologieontwikkeling en ruimtevaartfaciliteiten blijft vaak noodzakelijk voor het behoud van de eigen (industriële) capaciteit. Dit komt mede doordat overheden van andere landen dit ook doen (55).

Nederland is vanaf het begin van de jaren zestig betrokken geweest bij initiatieven op het gebied van Europese ruimtevaartsamenwerking. Voor een klein land als Nederland is internationale samenwerking op het gebied van ruimtevaart van essentieel belang. Binnen Europa biedt de ESA hiervoor het kader door middel van:

- het formuleren van een Europees ruimtevaartbeleid op de lange termijn;
- het uitwerken en implementeren van activiteiten en programma's
- het oprichten, in stand houden en opereren van gemeenschappelijke activiteiten (56).

De ESA is in 1975 ontstaan door het samenvoegen van de *European Launcher Development Organisation* (ELDO) en de *European Space Research Organisation* (ESRO). De eerste doelstelling van de ESA was om 'bij te komen' bij de stand van de ruimtevaarttechniek in de Verenigde Staten en Rusland. Pogingen om een eigen Europese lanceerraket te bouwen waren eerder mislukt, waardoor men moest vertrouwen op de Amerikanen of de Russen om de eigen experimenten en satellieten de ruimte in te krijgen. Tegenwoordig beschikt men bij ESA over een goedwerkend multinationaal programma met een hoog niveau van knowhow op het gebied van lanceersystemen, wetenschap, telecommunicatie, aardobservatie en bemande ruimtevaart. De meeste lidstaten van de ESA behoren tot de Europese Unie. De EU en de ESA zijn onafhankelijk van elkaar, maar werken nauw samen bij het ontwikkelen van een Europese 'ruimtevaartstrategie'. De rol van de EU op het ruimtevaartgebied neemt toe, vooral op het gebied van milieu en veiligheid. Nederlandse deelname aan toekomstige ruimtevaartprogramma's van de EU is dan ook niet onwaarschijnlijk. De ESA onderhoudt, naast de EU, ook contact met de Raad van Europa, CERN en de *European Southern Observatory* (ESO). Tevens heeft ESA een samenwerkingsverband met Canada (57).

Handelingen:

(121.)

Actor:	Minister van Economische Zaken
	Minister van Buitenlandse Zaken
	Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
	Minister van Financiën
	Minister van Defensie
	Minister van Verkeer en Waterstaat
	Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Handeling:	Het (mede) instellen van de Interdepartementale Commissie voor ruimteonderzoek en ruimtetechnologie.

- Periode: 1966 – 1994
 Bron/
 Grondslag: Ministerraadbesluit van 4 maart 1966.
 Staatsalmanak 1975, P.40.
 Instelling interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie (*Stcrt.* 1987, 108), artikel 1.
 Wijzigingen beschikkingen instelling commissies op terrein technologiebeleid (*Stcrt.* 1988, 254), artikel 2.
 Verlening instellingstermijn Interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie (*Stcrt.* 1992, 248).
 Product: Besluit
- (122.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
 Vakminister
 Handeling: Het benoemen van de voorzitter of lid van de *Interdepartementale commissie voor ruimteonderzoek en ruimtetechnologie*.
 Periode: 1966 – 1994
 Grondslag: Instellingsbesluit interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie (*Stcrt.* 1987, 108), artikel 3 lid 1 onder a.
 Product: Aanstellingsbesluit
 Opmerking: De Minister van EZ wijst de voorzitter aan. De andere betrokken Ministers wijzen elk één lid aan, met uitzondering van de Minister van OC&W, die er twee aanwijst. Tevens worden als adviseurs van de commissie nog één vertegenwoordiger van het NIVR en één van de Space Research Organisation Netherlands aangesteld.
- (123.)
- Actor: *Interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie*
 Handeling: Het voorbereiden van diverse standpunten met betrekking tot ruimteonderzoek en ruimtetechnologie.
 Periode: 1987 – 1994
 Grondslag: Instelling interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie (*Stcrt.* 1987, 108), artikel 2 lid 1 onder a en c.
 Product: Nota's
 Opmerking: Dit betreft:
  - het regeringsbeleid;
  - de standpunten van de Nederlandse delegaties naar ESA en andere internationale organisaties.
- (124.)
- Actor: *Interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie*

Handeling: Het adviseren van de Ministerraad of de betrokken Ministers over zaken betreffende ruimteonderzoek en ruimtetechnologie.
Periode: 1966 – 1994
Grondslag: Instelling interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie (*Stcrt.* 1987, 108), artikel 2.
Product: Advies

(125.)

Actor: *Interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie*
Handeling: Het stellen van nadere regels omtrent de eigen werkwijze.
Periode: 1987 – 1994
Grondslag: Instelling interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie (*Stcrt.* 1987, 108), artikel 6.
Product: Reglement

(126.)

Actor: *Interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie*
Handeling: Het instellen van werkgroepen voor de behandeling van bepaalde onderwerpen.
Periode: 1987 – 1994
Grondslag: Instelling interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetechnologie (*Stcrt.* 1987, 108), artikel 5.
Product: Besluit
Opmerking: De commissie kan de werkgroepen uit haar midden instellen.

(127.)

Actor: *Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR)*
Handeling: Het voorbereiden van diverse standpunten met betrekking tot de ruimtevaart.
Periode: 1994 –
Grondslag: Instellingsregeling Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR) (*Stcrt.* 1994, 84), artikel 3 lid 1 onder a en c.
Opmerking: Dit betreft:
- het regeringsbeleid;
- de standpunten van de Nederlandse delegaties naar ESA en EUMETSAT.

(128.)

Actor: ICR
Handeling: Het adviseren van de Ministerraad of de betrokken Ministers over voorstellen tot uitvoering van het ruimtevaartbeleid.
Periode: 1994 –
Grondslag: Instellingsregeling Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR) (*Stcrt.* 1994, 84), artikel 3 lid 1 onder b.

- Wijziging instellingsbesluit Interdepartementale commissie ruimtevaart (*Stcrt.* 1998, 75), artikel I onder B.
- Product: Advies
- (129.)
- Actor: ICR
- Handeling: Het aanwijzen van Nederlandse vertegenwoordigers in ESA-organen.
- Periode: 1994 –
- Grondslag: Instellingsregeling Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR) (*Stcrt.* 1994, 84), artikel 3 lid 3.
- Product: Besluit
- Opmerking: De voorzitter van de ICR is tevens de voorzitter van de Nederlandse ambtelijke delegatie in de ESA-raad.
- (130.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister
- Handeling: Het benoemen van de voorzitter of lid van de ICR.
- Periode: 1994 –
- Grondslag: Instellingsregeling Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR) (*Stcrt.* 1994, 84), artikel 4 lid 1.
- Product: Instellingsbesluit
- Opmerking:
  - De Minister van EZ wijst de voorzitter en één lid aan.
  - De overige leden worden aangewezen door:
    - de Minister van BuZa;
    - de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking;
    - de Minister van OC&W;
    - de Minister van Financiën;
    - de Minister van Defensie;
    - de Minister van V&W;
    - de Minister van VROM;
    - de Minister van LNV.
  - De bovengenoemde Ministers wijzen ieder één lid aan.
  - Tevens hebben in de ICR nog zitting als adviserend lid één vertegenwoordiger van het NIVR, één van de *Stichting Ruimteonderzoek Nederland* en één van de *Beleidscommissie Remote Sensing*.
- (131.)
- Actor: ICR
- Handeling: Het instellen van werkgroepen voor de behandeling van bepaalde onderwerpen.
- Periode: 1994 –

Grondslag: Instellingsregeling Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR) (*Stcrt.* 1994, 84), artikel 5.

Product: Besluit

Opmerking: De commissie kan de werkgroepen uit haar midden instellen.

(132.)

Actor: ICR

Handeling: Het stellen van nadere regels omtrent de eigen werkwijze.

Periode: 1994 –

Grondslag: Instellingsregeling Interdepartementale commissie ruimtevaart (ICR) (*Stcrt.* 1994, 84), artikel 6.

Product: Reglement

(133.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het leveren van bijdragen aan nationale ruimtevaartprojecten.

Periode: 1965 –

Bron: Uitvoering project Astronomische Nederlandse Satelliet (*Stcrt.* 1969, 248)
Telecommunicatie via satellieten. Steun voor de ontwikkeling van een grondstation (*Stcrt.* 1970, 86)

Opmerking:

- Een voorbeeld is de ontwikkeling van de Astronomische Nederlandse Satelliet (ANS) in de jaren zeventig. Tegenwoordig worden ruimtevaartprojecten meestal in internationaal verband opgezet en uitgevoerd.
- Het gaat hier om zowel inhoudelijke als financiële bijdragen.

(134.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister

Handeling: Het (mede) leveren van bijdragen aan ruimtevaartprojecten in het kader van internationale ruimtevaartprogramma's binnen het ESA-kader.

Periode: 1975 –

Bron: TK II 1999-2000, 26 800-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 2000*, nr. 2, p. 95-98.

Opmerking: Het gaat hier om zowel inhoudelijke als financiële bijdragen.

(135.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het leveren van bijdragen aan internationale ruimtevaartprojecten buiten het ESA-kader om.

Periode: 1965 –

Bron: Interview met materiedeskundige.

Opmerking: Het gaat hier om zowel inhoudelijke als financiële bijdragen.

(136.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het voorbereiden en bepalen van de Nederlandse standpunten tijdens de ESA Ministerconferentie.

Periode: 1985 –

Bron: TK II 1998-1999, 24 446, *Ruimtevaartbeleid*, nrs. 6 en 7.

TK II 2000-2001, 24 446, *Ruimtevaartbeleid*, nr. 11, p. 1.

5.4.3 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR VLIEGTUIGONTWIKKELING EN RUIMTEVAART (NIVR)

In 1946 werd het *Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling* (NIV) opgericht. In 1971 werd besloten om het scala van activiteiten te verruimen met ruimtevaart. De naam van het instituut werd zodoende gewijzigd in het *Nederlands Instituut voor Vliegontwikkeling en Ruimtevaart* (NIVR). Het Instituut is een semi-overheid non-profit instelling. Van 1955 tot 2000 was er sprake van een wettelijke overeenkomst. Vanaf 2001 is deze gewijzigd in een raamovereenkomst met de betrokkenen en het NIVR. Voor elke regeling is er nu een aparte uitvoeringsovereenkomst, zoals bijvoorbeeld het Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (CVO).

In de nieuwe raamovereenkomst van 2001 staat in artikel 2 lid 2 dat het NIVR jegens de Staat verantwoordelijk is voor:

- een correcte uitvoering van de door de Staat aan het NIVR verleende opdrachten;
- het aangaande die opdrachten tijdig adviseren van de Staat;
- het beheren van de door de Staat beschikbaar gestelde beleidsbudgetten en van de in dat kader bij het NIVR terugontvangen middelen.

Naast deze verantwoordelijkheden heeft het NIVR in relatie tot de Staat ook nog de volgende taken:

- het adviseren van de Staat;
- het uitvoeren van beleidsvoorbereidende taken;
- het in acht nemen van aanwijzingen van de Staat;
- het vertegenwoordigen van de Staat in een aantal nationale en internationale organisaties, waaronder ESA.

Het bestuur bestaat uit zes personen: één voorzitter en vijf andere leden. De Ministers van EZ, V&W, Defensie, Financiën en OC&W hebben elk de bevoegdheid om één bestuurslid te benoemen. De voorzitter wordt benoemd door de Minister van Economische Zaken (58).

Het NIVR kent sinds de statuutwijziging van 1999 ook een Raad van Advies. De leden van de Raad worden benoemd door het bestuur, nadat ze zijn voorgedragen door de Minister van Economische Zaken. De Raad heeft tot taak om (strategisch) advies te geven over de ontwikkeling en de activiteiten op het gebied van vliegtuigbouw, vliegtuiggebruik en ruimtevaart. Daarnaast is het de taak van de Raad om met enige regelmaat te adviseren over de wijze waarop het NIVR

gestalte geeft aan haar doelstelling. Deze luidt: “(...) het in een internationale context bevorderen van wetenschappelijke, industriële en dienstverlenende activiteiten in Nederland op het gebied van vliegtuigbouw, vliegtuiggebruik en ruimtevaart (59)”.

In haar rol van nationale ruimtevaartorganisatie heeft het NIVR veel contact met buitenlandse zusterorganisaties, zoals NASA (Verenigde Staten), CNES (Frankrijk), DARA (Duitsland), ASI (Italië) en andere instellingen.

Handelingen:

(137.)

Actor: Minister van Verkeer en Waterstaat
Minister van Financiën
Minister van Defensie
Minister van Economische Zaken
Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Handeling: Het (mede) oprichten van de stichting *Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling* (NIV).

Periode: 1947 –

Grondslag: Wet van 24 februari 1955 houdende bekrachtiging van de oprichting van de Stichting Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling, alsmede vaststelling van een regeling als bedoeld in artikel 89a van de Comptabiliteitswet 1927 (*Stb.* 259) ten aanzien van deze Stichting (*Stb.* 1955, 107), artikel 1.

Opmerking: In 1971 is ruimtevaart aan het programma van het NIV toegevoegd en is de naam gewijzigd in *Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart* (NIVR).

(138.)

Actor: Minister van Verkeer en Waterstaat (1955-)
Minister van Financiën (1955-)
Minister van Economische Zaken (1955-)
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2001-)
Minister van Defensie (2001-)

Handeling: Het (mede) aangaan van een overeenkomst met het NIV(R) waarin de verhouding tussen het Rijk en de Stichting wordt geregeld.

Periode: 1955 –

Grondslag: Wet van 24 februari 1955 houdende bekrachtiging van de oprichting van de Stichting Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling, alsmede vaststelling van een regeling als bedoeld in artikel 89a van de Comptabiliteitswet 1927 (*Stb.* 259) ten aanzien van deze Stichting (*Stb.* 1955, 107), artikel 2.

Product: Overeenkomst, zoals:

- Overeenkomst inzake de verhouding tussen het Rijk en het NIVR, d.d. 16 mei 1955;
  - Overeenkomst inzake de verhouding tussen het Rijk en het NIVR, d.d. 16 mei 1955, zoals gewijzigd op 19 februari 1975;
  - Raamovereenkomst Staat-NIVR, d.d. 25 april 2001.
- Opmerking:
- In 1971 is ruimtevaart aan het programma van het NIV toegevoegd en is de naam gewijzigd in *Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling en Ruimtevaart* (NIVR).
  - Hiermee wordt ook het wijzigen van de overeenkomst bedoeld.

(139.)

- Actor: Minister van Economische Zaken (1955-)
 Minister van Verkeer en Waterstaat (1955-)
 Minister van Defensie (1955-)
 Minister van Financiën (1955-)
 Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1971-)
 Minister van Buitenlandse Zaken (1971-1999)
- Handeling: Het (mede) benoemen van de voorzitter en de leden van het bestuur van de NIVR.
- Periode: 1955 –
- Bron: Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, artikel 5 lid 1.
 Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, zoals gewijzigd op 23 april 1971, artikel 5 lid 1.
 Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, zoals gewijzigd op 28 september 1999, artikel 4 leden 3 en 4.
- Product: Benoeming
- Opmerking:
- Alle Ministers wijzen elk één bestuurslid aan. Echter, tot de statuutwijziging van 1999 benoemde de Minister van Defensie twee bestuursleden.
  - Tot 1999 wordt de voorzitter door de Ministers gezamenlijk benoemd. Deze wordt sinds de statuutwijziging van 1999 benoemd door de Minister van Economische Zaken. Deze benoemt ook nog één bestuurslid.

(140.)

- Actor: Minister van Verkeer en Waterstaat (1955-1975)
 Minister van Economische Zaken (1975-)
- Handeling: Het jaarlijks (mede) toekennen van een toelage aan de voorzitter en/of een reis- en verblijfskostenvergoeding aan de bestuursleden van het NIVR.
- Periode: 1955 –
- Bron: Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, artikel 15.

Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, zoals gewijzigd op 17 mei 1976, artikel 15.

Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, zoals gewijzigd op 28 september 1999, artikel 5.

Product: Ministeriële beschikking

Opmerking:

- Tot de statuutwijziging in 1999 werd dit toegekend in overleg met andere de Ministers.
- Tussen 1955 en 1976 kreeg het Dagelijks Bestuur een jaarlijkse toelage. Na de wijzigingen in 1976 krijgt de voorzitter een jaarlijkse toelage en de bestuursleden een reis- en verblijfskostenvergoeding.
- Sinds de wijzigingen in 1999 krijgt alleen de voorzitter nog een jaarlijkse toelage. Aan de bestuursleden kan – bij besluit van het bestuur – een onkostenvergoeding worden toegekend.

(141.)

Actor: Minister van Verkeer en Waterstaat (1955-1975)
Minister van Economische Zaken (1975-)

Handeling: Het (mede) goedkeuren van de balans, de staat van baten en lasten, het werkplan en de begroting van het NIVR.

Periode: 1955 –

Bron: Overeenkomst inzake de verhouding tussen het Rijk en het NIVR, d.d. 16 mei 1955, artikel 3.
Overeenkomst inzake de verhouding tussen het Rijk en het NIVR, d.d. 16 mei 1955, zoals gewijzigd op 19 februari 1975, artikels 2 en 3.
Raamovereenkomst Staat-NIVR, d.d. 25 april 2001, artikels 3 en 8.

Product: Goedkeuring

(142.)

Actor: Minister van Economische Zaken (1955-)
Minister van Verkeer en Waterstaat (1955-)
Minister van Defensie (1955-)
Minister van Financiën (1955-)
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1971-)
Minister van Buitenlandse Zaken (1971-1999)

Handeling: Het (mede) wijzigen van de statuten van het NIVR.

Periode: 1955 –

Bron: Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, artikel 16.

Product: Besluit

Opmerking: Hiervoor moet wel het bestuur gehoord worden.

(143.)

Actor: Minister van Economische Zaken (1955-)
Minister van Verkeer en Waterstaat (1955-)
Minister van Defensie (1955-)
Minister van Financiën (1955-)
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1971-)
Minister van Buitenlandse Zaken (1971-1999)

Handeling: Het (mede) ontbinden van het NIVR.

Periode: 1955 –

Bron: Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, artikel 17.
Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955, zoals gewijzigd op 13 april 1984, artikel 15 lid 1.

Product: Besluit

Opmerking: Vanaf de statuutwijziging in 1984 moet het bestuur hierbij gehoord worden.

(144.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het verlenen van mandaat aan het NIVR om het Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling uit te voeren.

Periode: 2000 –

Grondslag: Verlening mandaat uitvoering Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 113).

Product: Beschikking

(145.)

Actor: Minister van Economische Zaken/NIVR

Handeling: Het leveren van bijdragen aan ontwikkelingsprojecten binnen de vliegtuigindustrie.

Periode: 1965 – 1999

Bron: Begrotingen EZ

Opmerking: Het gaat hier om zowel inhoudelijke als financiële bijdragen.

(146.)

Actor: Minister van Economische Zaken/NIVR

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie voor civiele vliegtuigontwikkeling.

Periode: 2000 –

Grondslag: Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stb.* 2000, 206), artikels 2 lid 1; 7 en 22.
Verlening mandaat uitvoering Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 113).

Product: Beschikking

- Opmerking: Subsidie kan verleend worden aan ondernemers, kennisinstituten en samenwerkingsverbanden.
- (147.)
- Actor: Minister van Economische Zaken/NIVR
- Handeling: Het vaststellen en toezeggen van kredieten voor civiele vliegtuigontwikkeling.
- Periode: 2000 –
- Grondslag: Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stb.* 2000, 206) artikel 2 lid 2 en artikel 24.
Verlening mandaat uitvoering Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 113).
- Product: Beschikking
- Opmerking: Hieronder valt ook de eventuele kwijtschelding van kredieten en rentevergoedingen.
- (148.)
- Actor: Minister van Economische Zaken/NIVR
- Handeling: Het sluiten van overeenkomsten met ondernemingen, samenwerkingsverbanden of kennisinstituten met betrekking tot civiele vliegtuigontwikkeling
- Periode: 1965 –
- Grondslag: Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stb.* 2000, 206), artikel 17.
Verlening mandaat uitvoering Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 113).
- (vanaf 2000)
- Product: Overeenkomst
- (149.)
- Actor: Minister van Economische Zaken/NIVR
- Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in het Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling.
- Periode: 2000 –
- Grondslag: Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stb.* 2000, 206) artikels 11; 14 en 15.
Verlening mandaat uitvoering Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (*Stcrt.* 2000, 113).
- Product: Beschikking (ontheffing)

5.4.4 STIMULERING MARITIEM ONDERZOEK

maritiem onderzoek =

het complex van wetenschappelijke en technische onderzoek dat gericht is op het, met behulp van kennis, verbeteren van activiteiten die geheel of in overwegende mate verband houden met:

1. de productie en exploitatie van schepen;
2. de interactie tussen offshore-installaties, en daarmee vergelijkbare vaste of drijvende installaties, en water;
3. het transport over water.

Bovengenoemde doelstelling wordt nagestreefd door:

- a) het verbeteren van de (kwaliteit van de) kennis over maritieme activiteiten bij de aanvrager (van de subsidie), de sector van het bedrijfsleven waarvan de aanvrager deel uitmaakt en de publieke onderzoeksinstituten;
- b) het streven naar een verbetering van de kwaliteit van (een onderdeel van) het product, de dienst of het productieproces in de maritieme sector;
- c) het vergroten van de vernieuwingskracht van de aanvrager of het deel van de maritieme sector waarvan de aanvrager deel uitmaakt;
- d) de samenwerking met betrekking tot maritieme activiteiten stimuleren tussen ondernemers onderling en tussen ondernemers en onderzoeksinstituten, die geen ondernemers zijn.

Twee Grote Technologische Instituten (GTI's), namelijk het *Maritiem Research Instituut Nederland* (MARIN) en het *Waterloopkundig Laboratorium* (WL/Delft Hydraulics), verrichten voornamelijk fundamenteel en verkennend maritiem onderzoek. Hiernaast wordt ook door andere instellingen aan maritiem onderzoek gedaan, waaronder TNO en de verschillende technische universiteiten.

Maritiem onderzoek wordt in Nederland voornamelijk uitgevoerd door twee Grote Technologische Instituten (GTI's), namelijk het *Maritiem Research Instituut Nederland* (MARIN) en het *Waterloopkundig Laboratorium* (WL/Delft Hydraulics).

Al in 1979 werd door de Minister voor Wetenschapsbeleid de *Interdepartementale Commissie voor het maritieme onderzoek* (ICOMAR) ingesteld. De Minister van Economische Zaken nam de commissie in 1984 over. Ze had als taak de voorbereiding van het kabinetsbeleid op het gebied van maritiem onderzoek te coördineren. Tevens moest zij zorg dragen voor het adviseren van de bij het maritiem onderzoek betrokken Ministers en de onderlinge afstemming tussen de verschillende Ministeries. De instelling van de commissie werd een aantal keren verlengd, omdat de Minister van Economische Zaken het van belang vond dat er interdepartementale coördinatie plaatsvond op het gebied van maritiem onderzoek. De commissie is per 1 januari 1997 opgeheven.

Op 5 april 1993 stelde de Minister van Economische Zaken, in overeenstemming met de Ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Financiën, Defensie en Verkeer en Waterstaat, de *Adviescommissie Maritieme Onderzoeksinfrastructuur* (de Commissie-Zandbergen) in. De commissie kreeg als opdracht voorstellen te doen omtrent de structuur en de strategie van het

Nederlands maritiem gerichte onderzoek, alsmede het ontwikkelen van een implementatieplan en draagvlak. Dit alles moest in overleg met het bedrijfsleven, de overheid en de onderzoeksinstituten. De commissie adviseerde tot een grondige vernieuwing van de overheidsstimulering van de vraag naar maritiem gericht onderzoek. Hoofdkenmerk van deze nieuwe aanpak was het benadrukken van de eigen verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven voor dit onderzoek.

Tot en met 1994 werd de bevordering van het maritiem onderzoek vormgegeven en uitgevoerd door de stichting *Coördinatie Maritiem Onderzoek* (CMO) te Rotterdam. De CMO was in 1980 opgericht door de toenmalige Minister voor Wetenschapsbeleid, dr.ir. A.A.Th.M. van Trier. De stichting was een onafhankelijke organisatie, die ten doel had onderzoek ten behoeve van de maritieme bedrijfstakken in Nederland te stimuleren en te coördineren. In de CMO waren het maritieme bedrijfsleven, maritiem betrokken Ministeries en maritiem georiënteerde researchinstituten vertegenwoordigd. De samenwerking met de CMO werd op 1 januari 1995 stopgezet. Het vertrouwen van het bedrijfsleven en de overheid in de structuur van het CMO waren niet meer aanwezig. Haar taken werden in gewijzigde vorm overgenomen door de stichting *Nederlands Instituut voor Maritiem onderzoek* (NIM). De bedoeling was dat het NIM zou optreden als katalysator in het vernieuwingsproces binnen de maritieme sector. Het moest denktanks stimuleren en bedrijven ondersteunen door het verstrekken van informatie. Tevens moest het een consulentenondersteuning beschikbaar stellen. Dit laatste was de bestlopende taak van het NIM. Daarnaast moest het NIM jaarlijks voorstellen doen aan de Minister van Economische Zaken die gericht waren op het vergroten van het kennisniveau van de maritieme sectoren.

Tijdens de evaluatie van het NIM in het voorjaar van 2000 kwam naar voren dat veel van de taken die het NIM uitoefende niet goed functioneerden: de denktanks functioneerden niet, er was sprake van onvoldoende visieontwikkeling en de kennisverspreiding verliep niet optimaal. Daarentegen functioneerden de consulenten wel goed. Zodoende is door de Ministers van Economische Zaken en Verkeer en Waterstaat besloten dat het NIM per 1 januari 2002 wordt opgeheven. De consulentenfunctie van het NIM blijft wel bestaan, maar zal worden ondergebracht in een ander bestaand instituut.

De Subsidieregeling maritiem onderzoek uit 1995 (*Stcrt.* 124) kwam in de plaats van het samenwerkingsverband met de CMO. De regeling moest echter al vrij snel vervangen worden, omdat het de grens van f 20 miljoen had bereikt. Hierboven was op grond van de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ een AMvB noodzakelijk. De Nederlandse maritieme bedrijvigheid ondervond nog steeds last van internationale concurrentie die in aanzienlijke mate overheidssteun genoot. Om die concurrentie het hoofd te bieden, moest er meer geïnvesteerd worden in kennisopbouw en -uitwisseling tussen de verschillende bedrijven in de maritieme sector. Het Besluit subsidies maritiem onderzoek (SMO) trad op 28 november 1997 (*Stb.* 555) in werking en had tot doel deze kennisuitwisseling tussen bedrijven die actief zijn in de maritieme sector en de (publieke) kennisinfrastructuur te bevorderen door middel van maritieme onderzoeksprojecten.

De subsidieregeling en het SMO werden namens de Minister van Economische Zaken uitgevoerd door het agentschap *Senter*.

Het SMO is in mei 2001 (*Stb.* 228) komen te vervallen en is opgegaan in het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (BTS). Dit besluit bestaat uit vier categorieën, waar het maritieme onderzoek er één van uit maakt (60). Zie voor de BTS § 7.1.5.

Het gesubsidieerde onderzoek vindt niet alleen plaats op het maritieme gebied, maar ook bedrijfseconomische, organisatorische en marktaspecten komen daarvoor in aanmerking. De nadruk ligt echter op collectief onderzoek gericht op de verbetering van de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse maritieme bedrijven. De subsidies hiervoor worden verstrekt door *Senter*.

Handelingen:

(150.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van de voorzitter van het bestuur van de stichting *Coördinatie Maritiem Onderzoek* (CMO).
Periode: 1980 – 1995
Product: Benoemingbesluit, zoals: Pieter van Vollenhoven voorzitter Stichting CMO (*Stcrt.* 1988, 250)

(151.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Verkeer en Waterstaat
Minister van Defensie
Handeling: Het (mede) verstrekken van subsidie aan het CMO.
Periode: 1980 – 1995
Bron: TK II 1995-1996, 24 400-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1996*, nr. 2, p. 85.
TK II 1995-1996, 24 400-XII, *Vaststelling van de begroting V&W voor het jaar 1996*, nr. 3, p. 51.
TK II 1995-1996, 24 400-X, *Vaststelling van de begroting Defensie voor het jaar 1996*, nr. 2, p. 140.
Product: Beschikking

(152.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Verkeer en Waterstaat
Minister van Defensie
Handeling: Het (mede) verstrekken van een vergoeding aan het *Nederlands Instituut voor Maritiem onderzoek* (NIM).

Periode: 1995 – 2002
Bron: TK II 1996-1997, 25 000-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1997*, nr. 2, p. 94 en 98.
TK II 1996-1997, 25 000-XII, *Vaststelling van de begroting V&W voor het jaar 1997*, nr. 2, p. 263.
TK II 1996-1997, 25 000-X, *Vaststelling van de begroting Defensie voor het jaar 1997*, nr. 2, p. 139-140.
Product: Beschikking

(153.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Minister van Financiën
Minister van Verkeer en Waterstaat
Minister van Defensie
Handeling: Het (mede) instellen van de *Adviescommissie Maritieme onderzoeksinfrastructuur*.
Periode: 1993 – 1994
Bron: TK II 1994-1995, 23 900-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1995*, nr. 34, p. 1.
Product: Instellingsbesluit
Opmerking: Deze commissie wordt ook wel de Commissie-Zandbergen genoemd.

(154.)

Actor: *Adviescommissie Maritieme onderzoeksinfrastructuur*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake de verbetering van de maritieme onderzoeksinfrastructuur.
Periode: 1993 – 1994
Bron/
Grondslag: Instelling Adviescommissie maritieme onderzoeksinfrastructuur (*Stcrt.* 1993, 67).
Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 124), toelichting (p. 10), vervallen bij Besluit van 14 november 1997 (*Stb.* 555 – SMO).
TK II 1994-1995, 23 900-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1995*, nr. 34, p. 1.
Product: Advies
Opmerking: Deze adviescommissie wordt ook wel de Commissie-Zandbergen genoemd.

(155.)

Actor: *Beoordelingscommissie Maritiem onderzoek*
Handeling: Het geven van advies aan de Minister van Economische Zaken inzake aanvragen voor subsidies voor maritiem onderzoek.

Periode: 1995 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 124), artikels 5 en 8 leden 1 en 2, vervallen bij Besluit van 14 november 1997 (*Stb.* 555 – SMO).
Product: Advies
Opmerking: De commissie verstrekt tevens desgevraagd aan de Minister de voor de uitoefening van zijn taak benodigde inlichtingen.

(156.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van de voorzitter en de leden van de *Beoordelingscommissie Maritiem onderzoek*.
Periode: 1995 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 124), artikel 5 lid 3, vervallen bij Besluit van 14 november 1997 (*Stb.* 555 – SMO).
Product: Benoemingsbesluit

(157.)

Actor: *Beoordelingscommissie Maritiem onderzoek*
Handeling: Het vaststellen van regels met betrekking tot de eigen werkwijze.
Periode: 1995 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 124), artikel 5 lid 4, vervallen bij Besluit van 14 november 1997 (*Stb.* 555 – SMO).
Product: Reglement

(158.)

Actor: *Adviescommissie Maritiem onderzoek*
Handeling: Het geven van advies aan de Minister van Economische Zaken inzake aanvragen voor subsidies voor maritiem onderzoek.
Periode: 1997 – 2001
Grondslag: Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555 – SMO), artikel 5 leden 1 en 8 en 10 lid 1, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).
Product: Advies
Opmerking: De commissie verstrekt tevens desgevraagd aan de Minister de voor de uitoefening van zijn taak benodigde inlichtingen.

(159.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van de voorzitter en de leden van de *Adviescommissie Maritiem onderzoek*.
Periode: 1997 – 2001
Grondslag: Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555 – SMO), artikel 5 lid 3, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).

Product: Beschikking (benoeming), zoals: Benoeming leden Adviescommissie SMO
(*Stcrt.* 2000, 230)

(160.)

Actor: *Adviescommissie Maritiem onderzoek*
Handeling: Het vaststellen van regels met betrekking tot de eigen werkwijze.
Periode: 1997 – 2001
Grondslag: Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555 – SMO), artikel 5 lid 4, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).
Product: Reglement

(161.)

Actor: *Adviescommissie Maritiem onderzoek*
Handeling: Het uitbrengen van jaarverslagen en evaluaties aan de Minister van Economische Zaken.
Periode: 1997 – 2001
Grondslag: Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555 – SMO), artikel 5 lid 9, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).
Product: Jaarverslagen, evaluaties

(162.)

Actor: Minister van Economische Zaken/Senter
Handeling: Het verstrekken van subsidie voor het uitvoeren van maritiem onderzoek.
Periode: 1995 – 2001
Grondslag: Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 124), artikels 2 leden 1 en 2; 9; 12 lid 1; 19; 21 lid 2; 22 en 23, vervallen bij Besluit van 14 november 1997 (*Stb.* 555 – SMO).
Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555 – SMO), artikels 2; 8; 11; 17; 20 en 21, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).
Product: Beschikking
Opmerking: De Minister kon voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.

(163.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Verkeer en Waterstaat
Minister van Defensie
Handeling: Het (mede) verstrekken van subsidie voor het uitvoeren van maritiem onderzoek buiten de Subsidieregeling Maritiem onderzoek en de SMO om.
Periode: 1945-
Bron: TK II 1994-1995, 23 900-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1995*, nr. 34, p. 4.

TK II 1999-2000, 26 800-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 2000*, nr. 2, p. 84.

Product: Beschikking
Opmerking: Naast de SMO-regeling werden op instigatie van onder andere het *Nederlands Instituut voor maritiem onderzoek* (NIM) onderzoeksprojecten gesubsidieerd.

(164.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Verkeer en Waterstaat
Handeling: Het (mede) verstrekken van missiesubsidie aan het *Maritiem Research Instituut Nederland* (MARIN) en het *Waterloopkundig Laboratorium* (WL/Delft Hydraulics).
Periode: 1945 –
Bron: TK II 1999-2000, 26 800-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 2000*, nr. 2, p. 92-95.
Product: Beschikking
Opmerking: Onder missiesubsidie wordt verstaan: een subsidie die verstrekt wordt om een bepaald programma uit te voeren.

(165.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen uit de Subsidieregeling maritiem onderzoek (1995-1997) en het Besluit subsidies maritiem onderzoek (1997-2001).
Periode: 1995 – 2001
Grondslag: Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 124), artikel 6 lid 3 en 7 lid 1, vervallen bij Besluit van 14 november 1997 (*Stb.* 555 – SMO).
Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555 – SMO), artikels 6 en 10 lid 3, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).
Product: Ministeriële regeling, zoals:

- Uitvoeringsregeling Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 231)
- Uitvoeringsregeling Subsidieregeling maritiem onderzoek 1996 (*Stcrt.* 1996, 68)
- Uitvoeringsregeling Subsidieregeling maritiem onderzoek 1996 II (*Stcrt.* 1996, 174)
- Uitvoeringsregeling Subsidieregeling maritiem onderzoek 1997 (*Stcrt.* 1997, 26)
- Uitvoeringsregeling SMO (*Stcrt.* 1997, 238)
- Vaststelling subsidieplafonds SMO in 1999 (*Stcrt.* 1998, 245)
- Vaststelling periode en subsidieplafond SMO 1999-IV (*Stcrt.* 1999, 232)

- Vaststelling subsidieplafond eerste en tweede tender SMO in 2000 (*Stcrt.* 2000, 15)
- Vaststelling aanvraagperiode en subsidieplafond SMO 2000-I (*Stcrt.* 2000, 242)

(166.)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het verlenen van ontheffingen voor bepalingen in het Besluit subsidies maritiem onderzoek.
 Periode: 1997 – 2001
 Grondslag: Besluit subsidies maritiem onderzoek (*Stb.* 1997, 555 – SMO), artikels 13; 16 en 17, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).
 Product: Beschikking (ontheffing)

(167.)

Actor: Minister voor Wetenschapsbeleid (1979-1984)
 Minister van Economische Zaken (1984-1997)
 Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1987-1997)
 Minister van Defensie (1990-1997)
 Minister van Financiën (1990-1997)
 Minister van Verkeer en Waterstaat (1990-1997)
 Handeling: Het (mede) instellen van de *Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (ICOMAR)*.
 Periode: 1979 – 1997
 Product: Instellingsbeschikking, zoals:

- Beschikking van de Minister voor Wetenschapsbeleid van 10 december 1979, nr. DGWB-13.838
- Beschikking van de Minister van Economische Zaken van 16 augustus 1984, nr. WJA 684/777 [wijziging van de beschikking van de Minister voor Wetenschapsbeleid]
- Instelling Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (*Stcrt.* 1990, 65)
- Verlening instellingstermijn Interdepartementale commissie maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1992, 248)

 Opmerking: Sinds 1987 functioneert de ICOMAR als zelfstandige subcommissie van het *Interdepartementaal overleg voor het technologiebeleid (IOT)* (*Stcrt.* 108).

(168.)

Actor: ICOMAR
 Handeling: Het coördineren van de voorbereiding en de uitvoering van het kabinetsbeleid op het gebied van het maritieme onderzoek.
 Periode: 1979 – 1997

- Grondslag: Instellingsbeschikking Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (*Stcrt.* 1990, 65), artikel 3.
- Opmerking:
- Het ICOMAR draagt in het bijzonder zorg voor:
    - het adviseren van de Minister van Economische Zaken of andere betrokken Ministers met betrekking tot het maritieme onderzoek;
    - het voorbereiden van beleidsbeslissingen van de Ministerraad inzake het maritieme onderzoek;
    - het tot stand brengen van onderlinge afstemming tussen de verschillende Ministeries van de onderzoeksplannen en -programma's alsmede de financiering en de organisatie hiervan;
    - het vaststellen van de standpunten van de overheidsvertegenwoordigers ter voorbereiding van vergaderingen van de stichting Coördinatie Maritiem Onderzoek, de stichting Maritime Research Institute Netherlands en de stichting Waterbouwkundig Laboratorium, voor zover het maritieme aangelegenheden betreft;
    - het behartigen van overige aangelegenheden die op het terrein van het maritieme onderzoek om interdepartementale coördinatie vragen.
  - De door het ICOMAR vastgestelde adviezen en voorstellen tot besluitvorming worden via het *Interdepartementaal overleg voor het technologiebeleid (IOT)* naar de betrokken Ministers dan wel naar de *Raad voor het Wetenschaps-, Technologie- en Informatiebeleid* of naar de Ministerraad geleid.

(169.)

- Actor: Minister voor Wetenschapsbeleid (1979-1984)
Minister van Economische Zaken (1984-1997)
- Handeling: Het benoemen van de voorzitter, tevens lid van de ICOMAR.
- Periode: 1979 – 1997
- Grondslag: Instellingsbeschikking Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (*Stcrt.* 1990, 65), artikel 4 lid 1.
- Product: Beschikking

(170.)

- Actor: Minister voor Wetenschapsbeleid
Minister van Economische Zaken
Minister van Financiën
Minister van Defensie
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Minister van Verkeer en Waterstaat
Handeling: Het (mede) benoemen van één ambtenaar als lid van de ICOMAR.
Periode: 1979 – 1997
Grondslag: Instellingsbeschikking Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (*Stcrt.* 1990, 65), artikel 4 lid 2.
Product: Beschikking (benoeming)

(171.)

Actor: ICOMAR
Handeling: Het instellen van werkgroepen ter behandeling van bepaalde onderwerpen.
Periode: 1990 – 1997
Grondslag: Instellingsbeschikking Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (*Stcrt.* 1990, 65), artikel 6 lid 1.
Product: Instellingsbesluit

(172.)

Actor: ICOMAR
Handeling: Het vaststellen van nadere regels met betrekking tot de eigen werkwijze.
Periode: 1979 – 1997
Grondslag: Instellingsbeschikking Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (*Stcrt.* 1990, 65), artikel 6 lid 2.
Product: Reglement
Opmerking: Dit geldt ook voor de eventueel in te stellen werkgroepen.

(173.)

Actor: ICOMAR
Handeling: Het jaarlijks verslag uitbrengen aan de Minister van Economische Zaken.
Periode: 1984 – 1997
Grondslag: Instellingsbeschikking Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (*Stcrt.* 1990, 65), artikel 8.
Product: Jaarverslag

6 INDIVIDUELE STEUNVERLENING

In de “Nota inzake de selectieve groei” (1976) werd er voor het eerst gesproken over speerpunten. Ter versterking van de economische structuur dienden nieuwe economische activiteiten met goede vooruitzichten op rentabiliteit en blijvende werkgelegenheid te worden gecreëerd. Voor die gevallen waarbij het bedrijfsleven dit niet alleen zou kunnen, is door de overheid het speerpuntenbeleid opgezet. Dit beleid moest het bedrijfsleven stimuleren bij het aanpakken van nieuwe uitdagingen. Als voorwaarde werd wel gesteld dat de speerpunten aansloten bij de al bestaande sterke punten van het Nederlandse bedrijfsleven. Bij volledig succes kon een speerpunt leiden tot een nieuwe (sub)bedrijfstaking.

speerpuntenbeleid = het versterken van de Nederlandse industrie door het bedrijfsleven (financieel) te stimuleren nieuwe uitdagingen aan te gaan die naar verwachting belangrijke uitstralingseffecten hebben, zich kenmerken door een hoge onzekerheidsfactor en een betrekkelijk lange terugverdienperiode hebben.

Bij het selecteren van de speerpunten speelden meerdere criteria een rol:

- a) de speerpunten moesten bijdragen aan een structurele versterking van de economie;
- b) De te ontwikkelen economische activiteiten dienden naar verwachting een redelijke bijdrage te leveren aan het creëren van hoogwaardige arbeidsplaatsen.
- c) na een zekere periode dienden de speerpunten rendabel te worden;
- d) In dit geval speelden marktverwachtingen en de technologische haalbaarheid van het
- e) project een doorslaggevende rol.
- f) de speerpunten dienden tevens niet strijdig te zijn met het nagestreefde selectieve groeibeleid.

Naast financiële steun was het voor de overheid ook mogelijk om in een aantal gevallen steun van niet (direct) financiële aard te verstrekken. Het ging hierbij bijvoorbeeld om het inbrengen van knowhow of het bepleiten van regelingen in internationaal verband. Het was wel de bedoeling dat het bedrijfsleven, in zowel financieel als leidinggevend opzicht, de grootste verantwoordelijkheid voor het speerpunt zou gaan dragen. Zo bleef ook het ondernemersrisico gehandhaafd.

In 1976 werd begonnen met een experimentele opzet van het speerpuntenbeleid. Hierdoor was het mogelijk om het beleid later aan te passen en te verbeteren. De eerste fase werd uitgevoerd door EZ in samenwerking met de Nationale Investeringsbank (NIB) (61). Na verloop van tijd is het speerpuntenbeleid stil gevallen.

In de “Voortgangsnota economisch structuurbeleid” (1979) werden de hoofdlijnen beschreven van een regeling voor individuele bedrijven in moeilijkheden. Op basis hiervan werd in de 1980 de Regeling Steun aan individuele bedrijven (SIB – *Stcrt.* 1980, 50) uitgevaardigd. Deze regeling bood de mogelijkheid om steun te bieden aan individuele bedrijven met continuïteitsproblemen, die niet op andere wijze in hun financiële middelen konden voorzien.

“Centrale doelstellingen van de steunregelingen waren (...) behoud van werkgelegenheid en rentabiliteitsherstel van bedrijven, die tijdelijk in moeilijkheden zijn geraakt. Die moeilijkheden dienen «een strikt individueel karakter te hebben» en niet structureel, maar tijdelijk te zijn, «uitsluitend een gevolg van tijdelijke ongelukkige samenloop van omstandigheden». De continuïteit van het bedrijf dient redelijk verzekerd te zijn en de steunoperatie eenmalig (geen repeteerprojecten): «na de hulp moet de operatie van het bedrijf weer op een zodanig gezonde basis mogelijk zijn dat het de concurrentiestrijd weer aankan». Bij de beoordeling spelen naast bedrijfseconomische (rentabiliteits-) vooruitzichten en de werkgelegenheidsaspecten ook de plaats van het bedrijf in de bedrijfstak en de kwaliteit van de leiding en de organisatie een rol (62).” Wel was het de bedoeling om het individuele steunbeleid geleidelijk aan terug te brengen ten gunste van een sectorale aanpak.

Het industriebeleid van de jaren zeventig werd desondanks gekenmerkt door omvangrijke overlevingssteun op ad hoc basis aan de bedrijven in moeilijkheden zonder dat er sprake was van voldoende regulering. Het initiatief lag veelal bij de bedrijven zelf die daarna de regering benaderden voor steun. Het meest sprekende voorbeeld is de steunverlening aan het Rijn-Schelde-Verolme-concern (RSV). Naar aanleiding van het faillissement van dit bedrijf werd in 1983-1984 door de Tweede Kamer een parlementaire enquête gehouden naar de gang van zaken rond het overheidsbeleid en RSV. Zie verder 6.1.

Na de parlementaire behandeling van deze enquête stelde de Minister van Economische Zaken de Regeling Herstelfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60) in. Deze regeling was bedoeld voor defensieve dienstverlening en kwam in de plaats van de SIB. De regeling werd in 1991 ingetrokken.

De uitgangspunten in de Nota 'Economie met open grenzen' uit 1990 lagen in het verlengde van de aanbevelingen van de RSV-enquêtecommissie. Als uitgangspunt van het beleid werd door de toenmalige Minister van Economische Zaken de clustergedachte geïntroduceerd. Dit zijn groepen van bedrijven die rond een kernbedrijf gegroepeerd zijn. Hierbij kan worden gedacht aan toeleveranciers en wetenschappelijke kenniscentra.

Eén van de vele conclusies die uit de RSV-enquête naar voren kwamen was dat EZ een eenduidiger beleid diende te ontwikkelen ten aanzien van steunverlening. Deze conclusie werd verder uitgewerkt en vastgelegd in de Industriebrief uit 1993. In deze brief benadrukte de Minister van Economische Zaken het streven naar bovengenoemde clustervorming (63).

clusterbeleid = het (financieel) stimuleren van de samenwerking tussen het bedrijfsleven en wetenschappelijke instellingen en tussen bedrijven onderling.

Dit beleid is vertaald in een aantal stimuleringsregelingen, waaronder voor de biotechnologie en de ICT. Hierdoor zou de beste technologische wisselwerking in gang gezet worden. Het beleid ging wel uit van een draagvlak in het bedrijfsleven.

Het clusterbeleid is uiteengevallen in operationele regelingen voor aparte clusters. Sindsdien is er niet echt meer sprake van een overkoepelend beleid. Met het algemenere clusterbeleid wordt weinig meer gedaan: er wordt niet gekeken of het beleid eventueel bijgesteld moet worden. Aanvragen voor subsidie worden nu per geval bekeken.

De Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ (*Stb.* 1991, 767) was een stap in de richting van het strakker reguleren van subsidies. Het vormde een concrete uitwerking van meer regulering in de financiële relaties tussen EZ en de bedrijven die financiële hulp ontvingen. Daarom kan de wet ook gezien worden als een logisch gevolg van de RSV-enquête. De wet bood echter nog wel mogelijkheden voor defensieve steun op ad hoc basis. Bij de inwerkingtreding van de Kaderwet EZ-subsidies op 1 januari 1998 werd de oude kaderwet ingetrokken.

In oktober 1996 werd door de Algemene Rekenkamer het rapport 'Financiële relaties met grote ondernemingen' aan de voorzitter van de Tweede Kamer aangeboden. Hierbij werden steunoperaties rond Fokker, NedCar en DAF onderzocht. Het was de aanbeveling van de

Rekenkamer om voor steunoperaties een standaardaanpak te ontwikkelen (64). De reactie van de toenmalige Minister van EZ kwam in november. Hij stelde vast dat de verantwoordelijkheid voor beslissingen over aard en richting van de bedrijfsinvesteringen en productie bij het bedrijfsleven berusten. De overheid zorgt primair voor een aantrekkelijk vestigings- en investeringsklimaat voor industriële en dienstverlenende bedrijven. Daarom stelt de overheid zich ook relatief terughoudend op bij het verlenen van subsidie aan het bedrijfsleven. Ondanks dit afwijzende principe kunnen er gevallen bestaan waarin de omstandigheden zo bijzonder zijn dat de overheid toch besluit om tot steunverlening over te gaan. Het gaat hier echter om uitzonderlijke gevallen, waarbij overigens wel moet worden voldaan aan een aantal essentiële voorwaarden, namelijk:

- de onderneming moet van grote betekenis zijn voor de Nederlandse economie;
- er moet concreet uitzicht zijn op continuïteit en rendementsherstel van de betrokken onderneming;
- de overheidsbijdrage aan de oplossing van de problemen moet een éénmalig karakter hebben;
- ook marktpartijen moeten bereid zijn om een substantiële bijdrage te leveren aan de oplossing van de problemen;
- de bijdrage van de overheid dient in relatie te staan tot het te bereiken economisch effect.

Deze voorwaarden zijn noodzakelijk, doch niet voldoende toereikend voor overheidssteun. Dit moet per geval bekeken worden. De Minister vond het hierdoor niet mogelijk om de voorwaarden in een allesomvattende regeling te gieten (65).

Bovengenoemde voorwaarden zijn ook tegenwoordig nog het uitgangspunt. Er is geen aparte financiële pot voor individuele bedrijven: het verlenen van financiële steun blijft een uitzondering en wordt per geval bekeken. Het blijft dus een incidenteel verschijnsel.

Handelingen:

(174.)

Actor: *Vaste Commissie voor Rijksuitgaven*

Handeling: Het instellen van een subcommissie om onderzoek te doen naar het beleid inzake het verlenen van steun en garanties aan individuele bedrijven met overheidsgelden.

Periode: 1978 – 1979

Grondslag: TK II 1978-1979, 15 306, *Steunverlening individuele bedrijven*, nr. 1.

Product: Instellingsbesluit

Opmerking: Het betreft hier de *Subcommissie Steunverlening individuele bedrijven*, oftewel de Commissie-van Dijk.

(175.)

Actor: *Subcommissie Steunverlening individuele bedrijven*

Handeling: Het instellen van een onderzoek naar het beleid inzake de steun en garanties aan individuele bedrijven met overheidsgelden.

Periode: 1978 – 1979

Grondslag: TK II 1978-1979, 15 306, *Steunverlening individuele bedrijven*, nr. 1.
Product: Onderzoeksrapport(en)
Opmerking: Het rapport is onder andere gepubliceerd in TK II 1979-1980, 15 306, *Steunverlening individuele bedrijven*, nr. 3.

(176.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Minister van Financiën

Handeling: Het (mede) bieden van financiële steun aan bedrijven die in moeilijkheden zijn geraakt.

Periode: 1980 – 1984

Grondslag: Regeling steun individuele bedrijven (*Stcrt.* 1980, 50), artikels 3 lid 1, 6 lid 1, 10 lid 1 en 21.

Product: Beschikking

Opmerking:

- Het gaat om bedrijven met ten minste 20 werknemers in vaste dienst, die gelegen zijn in een regio waar het werkloosheidspercentage gedurende zes maanden vooraf aan de aanvraag of waar het de verwachting is dat het werkloosheidspercentage binnen zes maanden na het indienen van de aanvraag zeven of meer zal bedragen.
- Bedrijven die behoren tot die sectoren van het bedrijfsleven waarvoor de Minister van LNV verantwoordelijk is, dienen hun aanvraag om financiële steun bij deze Minister in te dienen. Alle andere bedrijven dienen hun aanvraag in bij de Minister van EZ.
- De aanvraag dient vergezeld te gaan van een duidelijk en uitgewerkt ondernemingsplan waaruit blijkt dat het bedrijf voldoende continuïteitsperspectief heeft, uitgaande van normaal ondernemersgedrag en rekening houdende met de financiële steun.
- De betrokken bedrijfstak/ken mag/mogen zich niet tegen de steun verzetten.
- De financiële steun bestaat uit een rentedragende lening of een kredietgarantie.
- De Minister van Financiën kan de steun beëindigen en de reeds uitgekeerde bedragen terugvragen.
- De Minister van EZ kan, indien van toepassing in samenwerking met de Minister van SZW, aan de financiële steunverlening nadere voorwaarden verbinden.
- Het nemen van beslissingen aangaande deze regeling gebeurt door de Minister van EZ c.q. de Minister van LNV, in overeenstemming met de Ministers van SZW en Financiën

(177.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het ter beschikking stellen van overbruggingssteun.
Periode: 1980 – 1991
Grondslag: Regeling steun individuele bedrijven (*Stcrt.* 1980, 50), artikel 5.
Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60), artikel 22.
Product: Beschikking
Opmerking:

- Overbruggingssteun wordt toegekend voor een periode van hooguit zes maanden en in de vorm van een kredietgarantie.
- Overbruggingssteun kan worden verleend door de Minister, als hij een nader onderzoek wil instellen, voordat hij een beslissing neemt op de aanvraag voor financiële steun
- Door het ter beschikking stellen van overbruggingssteun wordt de Minister niet gebonden ten aanzien van de beslissing op de aanvraag van financiële steun.
- De Minister kan aan overbruggingssteun nadere voorwaarden verbinden.

(178.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het beslissen of de vorderingen van de Staat die uit de financiële steunverlening voortvloeien in het geheel of ten dele achterwege kunnen blijven.
Periode: 1980 – 1991
Grondslag: Regeling steun aan individuele bedrijven (*Stcrt.* 1980, 50), artikel 17.
Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60), artikel 21.
Product: Beschikking

(179.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het geven van richtlijnen waarnaar de administratie van het steunaanvragende bedrijf moet worden ingericht.
Periode: 1980 – 1991
Grondslag: Regeling steun aan individuele bedrijven (*Stcrt.* 1980, 50), artikel 20 lid 1 onder a.
Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60), artikel 18 lid 1 onder a.
Product: Beschikking

(180.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het jaarlijks bekend maken in de *Staatscourant* van het te besteden bedrag aangaande financiële steun (1980-1984) of herstellfinanciering (1984-1991).
Periode: 1980 – 1991

Grondslag: Regeling steun aan individuele bedrijven (*Stcrt.* 1980, 50), artikel 22 lid 1.
Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60), artikel 6 lid 3.
Product: Artikel in de *Staatscourant*, zoals:
- Beschikbare gelden (*Stcrt.* 1980, 50).
Opmerking: Dit geldt bij de Regeling herstellfinanciering zowel voor de bedragen bestemd voor kleine of middelgrote ondernemingen als die voor grote ondernemingen.

(181.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het bekend maken in de *Staatscourant* dat de Regeling steun aan individuele bedrijven (1980-1984) of de Regeling herstellfinanciering (1984-1991) niet meer van toepassing is op bedrijven die voornamelijk werkzaam zijn in een bij die beschikking aan te duiden bedrijfstak.
Periode: 1980 – 1991
Grondslag: Regeling steun aan individuele bedrijven (*Stcrt.* 1980, 50), artikel 23.
Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60), artikel 6 lid 1 onder a.
Product: Artikel in de *Staatscourant*, zoals:
- Uitsluiting bedrijfstakken (*Stcrt.* 1980, 50)
- Uitsluiting bedrijfstakken van de Regeling steun aan individuele bedrijven (*Stcrt.* 1983, 30)
- Uitsluiting bedrijfstakken [bijlage 1 bij de Regeling herstellfinanciering 1984] (*Stcrt.* 1984, 60)
Opmerking: De betreffende bedrijfstakken worden uitgesloten van deze vorm van steun, omdat er voor die bedrijfstakken een gericht sectorbeleid gevoerd wordt of gevoerd gaat worden.

(182.)

Actor: *College van Advies voor herstellfinanciering*
Handeling: Het uitbrengen van advies aan de Minister van Economische Zaken.
Periode: 1984 – 1991
Grondslag: Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60), artikels 2 lid 1; 3 lid 1; 8 lid 3 en 20 lid 2.
Product: Advies
Opmerking:

- Het gaat om advies dat de Minister van Economische Zaken vraagt als het gaat om de aanvraag van een grote onderneming (meer dan 500 werknemers).
- Het college kan alvorens advies uit te brengen, inlichtingen bij of advies van derden inwinnen.

(183.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het benoemen van de leden en de voorzitter van het *College van Advies voor herstellfinanciering*.
Periode: 1984 – 1991
Grondslag: Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60), artikel 2 lid 3.
Product: Beschikking (benoeming)

(184.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Minister van Verkeer en Waterstaat
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Minister van Financiën

Handeling: Het (mede) verlenen van herstellfinanciering aan een ondernemer.
Periode: 1984 – 1991
Grondslag: Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1980, 60), artikels 5 en 7.
Product: Beschikking

Opmerking:

- De onderneming moet in continuïteitsproblemen verkeren of daarin geraken.
- De aanvraag dient vergezeld te gaan van een duidelijk en uitgewerkt ondernemingsplan waaruit blijkt dat het bedrijf voldoende continuïteitsperspectief heeft, uitgaande van normaal ondernemersgedrag en rekening houdende met de financiële steun.
- Kleine of middelgrote ondernemingen komen alleen voor herstellfinanciering in aanmerking als zij gevestigd zijn in een regio waar het werkeloosheidspercentage gedurende zes maanden vooraf aan de aanvraag of waar het de verwachting is dat het werkeloosheidspercentage binnen zes maanden na het indienen van de aanvraag 18,5 zal bedragen.
- Grote ondernemingen komen alleen voor herstellfinanciering in aanmerking als de activiteiten van de onderneming:
- van betekenis zijn voor de Nederlandse economie,
- moeilijk of slechts op zeer kostbare wijze door een andere onderneming gereproduceerd kunnen worden.
- Maakt de onderneming deel uit van een groep, dan wordt bij de aanvraag de positie van de groep als geheel in beschouwing genomen.
- De aanvraag voor herstellfinanciering moet gezonden worden aan het Bureau Bijzondere Bedrijfsproblemen van EZ.
- Bedrijven die behoren tot die sectoren van het bedrijfsleven waarvoor de Minister van LNV of de Minister van V&W verantwoordelijk zijn, dienen hun aanvraag om financiële steun bij die betreffende Minister in te dienen.

- De herstelfinanciering bestaat uit een rentedragende lening of een kredietgarantie.
- De Minister van EZ kan aan de herstelfinanciering nadere voorwaarden verbinden.

(185.)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het bepalen dat de vorderingen van de Staat die voortvloeien uit de herstelfinanciering op een door de Minister te bepalen wijze zijn achtergesteld bij andere vorderingen op de ondernemer.
 Periode: 1984 – 1991
 Grondslag: Regeling herstelfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60), artikel 10 lid 2.
 Product: Beschikking

6.1 RIJN-SCHELDE-VEROLME-CONCERN (RSV-CONCERN)

In de jaren zestig verkeerde de Nederlandse grote scheepsnieuwbouw in ernstige problemen als gevolg van een wereldwijde overcapaciteit en de Japanse concurrentie. De overheid verstreekte subsidies onder de voorwaarden dat de sector geherstructureerd en gemoderniseerd werd, en dat er een nauwere samenwerking tussen de werven ontstond. Al in 1968 en 1969 werd door de overheid financiële steun aan het Rijn-Schelde-Verolme-concern (RSV) verleend om een andere scheepsbouwer over te nemen en om de verliezen op de bouw van mammoettankers te dekken. Tot 1976 zat de wereldeconomie mee. Het investeringsniveau bleef door de jaren heen te laag en innovaties en diepte-investeringen waren steeds uitgesteld. Vanaf 1976 kwam RSV in de rode cijfers. Een capaciteitsreductie was noodzakelijk, maar tot 1977 bleef de herstructurering zeer bescheiden. In 1973-1974 was besloten om voor eigen rekening te gaan bouwen. RSV werd toen namelijk geconfronteerd met een dreigende leegloop. De toekomst schatte men nog optimistisch in. Toen volgens de Raad van Commissarissen de grens in deze echter bereikt was, werd RSV gedwongen op deze weg verder te gaan door annuleringen en financiële moeilijkheden bij afnemers. Tevens werden contracten geaccepteerd waarbij de bouwkosten niet door de aanbestedingen gedekt werden. In 1975 kon RSV geen afnemers vinden voor de eigen schepen tegen een kostendekkende prijs. De staat verleende toen opnieuw financiële steun.

In 1977 stortte de zowel de scheepsbouwmarkt als de scheepsreparatiemarkt volledig in. Wederom werd er door de staat financiële hulp verleend. Echter, na vijf maanden was er geen geld meer voor een 30-50% capaciteitsreductie. Een saneringsplan werd opgesteld voor de periode 1978-1981. De saneringskosten en de verdere verliezen bleven desalniettemin steeds verder oplopen. Door kritiek van de PvdA en de CDA, en de grote maatschappelijke druk behoevde RSV voor een faillissement. Onder de druk van de Tweede Kamer werden de scheepsbouwactiviteiten van RSV ondergebracht in de Rotterdamse Offshore en Scheepsbouw Combinatie (ROS). Weer moest EZ financiële steun geven om sluiting van werven te voorkomen.

In 1979 stelde de staat voor een laatste reorganisatie opnieuw geld ter beschikking. Begin 1980 werd ingegaan op het voorstel van de toenmalige Minister van Economische Zaken, G.M.V. van Aardenne, om geen extra middelen meer beschikbaar te stellen. Met RSV werd een verdeelsleutel

afgesproken voor het dekken van de kosten van de sluiting. De Tweede Kamer wilde meer geld om de sluiting te voorkomen, maar Van Aardenne bleef bij zijn standpunt dat sluiten verstandiger was.

In 1982 vroeg de RSV opnieuw hulp aan de toenmalige Minister van Economische Zaken, J.C. Terlouw. Deze had al aangegeven dat het RSV-bestuur naar zijn mening de consequenties uit het eigen falend beleid moest trekken. Eind 1982 kwam RSV met een saneringsplan. Hierbij zouden 7200 arbeidsplaatsen verloren gaan en was een overbruggingskrediet van f 300 miljoen nodig. De regering was hiertoe niet bereid. Zij wilde slechts een overbruggingskrediet van f 100 miljoen verstrekken. Er werd aangestuurd op een surséance van betaling voor het gehele concern en boedelkredieten voor delen ervan (66). De surséance in februari 1983 betekende niet alleen de ondergang van het RSV-concern, maar ook het failliet van het scheepsbouwbeleid dat door opeenvolgende kabinetten vanaf het eind van de jaren zestig tot 1980 was gevoerd. Op 9 februari 1983 werd het faillissement voor het RSV-concern uitgesproken.

Tijdens de surséance van betaling van het RSV-concern stelde de Tweede Kamer een parlementaire enquêtecommissie in om het door de jaren heen gevoerde kabinetsbeleid ten aanzien van RSV te onderzoeken. De commissie kwam tot de volgende conclusies:

- “de rol van de overheid in het RSV-drama [is] zeer groot (...) geweest[:]
- zonder overheidshandelen was RSV niet ontstaan;
- zonder zulk handelen was RSV niet zolang blijven voortbestaan als het deed;
- (...) het tijdstip en de wijze waarop RSV onderging werden bepaald door beslissingen die de overheid nam” (67).
- een verkeerde – onvoldoende zakelijke – steunoperatie roept nieuwe steunverzoeken op en leidt tot een situatie waarin regering en onderneming elkaars gevangene worden;
- een fusie om de problemen van zwakke ondernemingen op te lossen leidt tot een situatie waarin geen wezenlijke technologische en capaciteitsaanpassingen kan plaatsvinden;
- het gevoerde beleid leed door de jaren heen onder meer aan de volgende zwaktes:
  - het ontbreken van toezicht en controle op de besteding van (financiële) middelen;
  - het onderschatten van de ernst van de structurele problemen van de Nederlandse scheepsbouw;
  - de ingeslagen wegen (fusies en tripartiete commissies) leidden niet naar een specifiek doel of konden daar zelfs vanaf wijken;
  - ontoereikende middelen;
  - het zaken doen met een bestuurlijke en organisatorisch zwakke onderneming.
- kritiek op het gevoerde beleid leidde er niet toe dat het beleid veranderd werd (68).

Zie voor het volledige rapport van de enquêtecommissie: TK II 1984-1985, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme* (RSV), nr. 16.

Handelingen:

(186.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van financiële steun aan het RSV-concern.
Periode: 1968 – 1983
Bron: TK II 1978-1979, 14 969, *Scheepsbouw en zware industrie in Nederland*, nr. 31, p. 1.
Product: Beschikking

(187.)

Actor: De Tweede Kamer der Staten-Generaal
Handeling: Het instellen van een enquêtecommissie inzake het gevoerde beleid ten aanzien van het RSV-concern.
Periode: 1983 – 1987
Grondslag: Wet op de Parlementaire Enquête (*Stb.* 1850, 45), zoals gewijzigd bij Wet van 1 juli 1991 (*Stb.* 1991, 415), artikel 1 leden 1 en 2.
Product: Instelling enquête inzake het Rijn-Schelde-Verolme-concern (*Stcrt.* 1983, 63)

(188.)

Actor: Enquêtecommissie RSV
Handeling: Het instellen van een onderzoek naar het door het door diverse kabinetten gevoerde beleid ten aanzien van het RSV-concern.
Periode: 1983 – 1984
Bron/ Grondslag: TK II 1982-1983, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme* (RSV), nr. 4 en 5.
Instelling enquête inzake het Rijn-Schelde-Verolme-concern (*Stcrt.* 1983, 63).
Product: Onderzoeksrapport(en)
Opmerking:

- Het onderzoek richtte zich op:
  - het door opeenvolgende kabinetten gevoerde beleid;
  - de besteding van overheidsmiddelen en de controle daarop;
  - de gang van zaken in en rond het RSV-concern.
- Het rapport is onder andere gepubliceerd in TK II 1984-1985, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme* (RSV), nr. 16.

6.2 KONINKLIJKE NEDERLANDSE VLIEGTUIGENFABRIEK FOKKER

Voor een kleine vliegtuigbouwindustrie als Fokker was samenwerking van essentieel belang. Op het nationale vlak kwam dit goed op gang. Dit was echter niet voldoende, dus werd er gezocht naar een internationale partner. Al in de jaren zestig en zeventig ondernam Fokker diverse pogingen om tot de noodzakelijke industriële versterking te komen. Deze pogingen mislukten echter allemaal. Ondanks de samenwerking in het Airbusprogramma bleef de concurrentie tussen de Europese vliegtuigbouwers onverminderd doorgaan. Zo bleven ook de financiële risico's bestaan. Deze risico's kwamen vooral naar voren op momenten dat de vliegtuigmarkt een neergang vertoonde of bij concurrerende programma's. Geleidelijk aan werd duidelijk dat verdergaande integratie noodzakelijk was.

In mei 1993 werd na een lange periode van onderhandelen een overeenkomst getekend tussen DASA, de Nederlandse Staat en Fokker. Dit impliceerde dat Fokker deel ging uitmaken van DASA, de vliegtuig- en ruimtevaartdivisie van Daimler-Benz. Hierdoor behoorde Fokker nu tot een technologisch en financieel krachtige onderneming. Hiermee had een einde moeten komen aan de steeds terugkerende steun van de overheid aan Fokker als het bedrijf in moeilijkheden verkeerde.

“De financiële betrokkenheid van de overheid bij Fokker kent een lange historie. Echter sinds de start van de vliegtuignieuwbouwprogramma’s Fokker 50 en 100 in het begin van de jaren tachtig, de steunoperatie van 1987 en de overname van Fokker door DASA enkele jaren geleden zijn de financiële banden intensiever geworden. Deze betrokkenheid kan in een drietal hoofdlijnen worden onderscheiden, te weten de ontwikkelingsfinanciering van vliegtuigbouwprojecten, financiering van aanvullende activiteiten en vermogensbijdragen” (69).

Door de blijvende slechte financiële situatie van Fokker en een ongunstige ontwikkeling in de mondiale vliegtuigmarkt besloot DASA echter op 22 januari 1996 Fokker niet langer financieel te steunen. Dit leidde uiteindelijk tot het faillissement van Fokker op 15 maart 1996. Het faillissement betekende het einde van een gezamenlijke poging van Fokker en de overheid om een oplossing te vinden voor een eventuele doorstart van het bedrijf. Een aantal onderdelen van Fokker zijn door Stork NV. uit dit faillissement gekocht, te weten Fokker Special Products, Elmo, Fokker Aircraft Services en Fokker Aviation BV (70).

Handelingen:

(189.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van financiële steun aan de NV. Koninklijke Nederlandse Vliegtuigenfabriek Fokker.
Periode: 1945 – 1996
Bron: Staat neemt voor 49 procent deel in aandelenkapitaal Fokker (*Stcrt.* 1987, 240)
Product: Beschikking

6.3 OVERIGE BEDRIJVEN

Naast Fokker en RSV is er ook nog steun verleend aan een aantal andere bedrijven, waaronder DAF, NedCar en Philips. In sommige gevallen was rendementsherstel één van de doelstellingen. In andere gevallen ging het om het behoud van een specifieke industrietak voor Nederland of om het behoud van arbeidsplaatsen. Deze steunverleningen zijn allemaal in een bepaalde mate van invloed geweest op het gevoerde beleid.

Handelingen:

(190.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het verlenen van (financiële) steun aan Van Doorne's Transmissie BV.
Periode: 1945 –
Bron: Op basis van een interview met een materiedeskundige.
Product: Beschikking

(191.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van (financiële) steun aan DAF NV.
Periode: 1945 –
Bron: TK II 1996-1997, *Financiële relaties met grote ondernemingen*, nr. 2, p. 7.
Product: Beschikking

(192.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van (financiële) steun aan NedCar NV.
Periode: 1945 –
Bron: TK II 1996-1997, *Financiële relaties met grote ondernemingen*, nr. 2, p. 7.
Product: Beschikking

(193.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van (financiële) steun aan Philips NV.
Periode: 1945 –
Bron: TK 2000-2001, 24 400-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 2001*, nr. 12.
Product: Beschikking

(194.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van (financiële) steun aan de Koninklijke Hoogovens NV.
Periode: 1945 – 1999
Bron: Op basis van een interview met een materiedeskundige.
Product: Beschikking

(195.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Handeling: Het (mede) verlenen van (financiële) steun aan de scheepsbouw- en zware metaalindustrie.
Periode: 1978 –
Bron: TK II 1977-1978, 14 969, *Scheepsbouw en zware metaalindustrie in Nederland*, nr. 1.

Product: Steunplan scheepsbouw en zware metaal: ruim f 800 miljoen (*Stcrt.* 1978, 59).
Beschikking
Opmerking: Het gaat hier onder andere om steun aan de Verenigde Machinefabrieken Stork NV., (VMF-Stork), de Industriële Handelscombinatie (IHC) en Van der Giessen-De Noord (GN).

(196.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van (tijdelijke en/of financiële) hulp aan individuele ondernemingen.
Periode: 1945 –
Bron: *Staatsalmanak* 1946, p. 469.
Product: Beschikking
Opmerking:

- Het gaat hier om (financiële) steun die voor of buiten de Regeling steun aan individuele bedrijven of de Regeling herstellfinanciering 1984 verleend werd.
- Met uitzondering van de steunverlening aan RSV, Fokker, NedCar, Philips, Koninklijke Hoogovens, Van Doorene's- Transmissie en DAF.

7 TECHNOLOGIE IN BEWEGING

In dit hoofdstuk komen de diverse regelingen op het gebied van technologie- en innovatiebeleid aan de orde. Zij zijn als volgt ingedeeld:

- in § 7.1 staan de TOK, de INSTIR en de TOP;
- § 7.2 geeft alle regelingen weer op het gebied van bedrijfsgerichte technologie stimulering;
- de regelingen met betrekking tot informatie en telematica staan in § 7.4;
- de overige regelingen zijn te vinden in § 7.5;
- tot slot worden in § 7.6 alle commissies op het gebied van technologie- en innovatiebeleid weergegeven.

7.1 PIJLERS VAN HET TECHNOLOGIEBELEID

Nu volgen de regelingen waarop het technologie- en innovatiebeleid van oorsprong zijn gebaseerd. De TOK en de INSTIR behoren tot de eerste generatie van op het innoverend vermogen van de marktsector gerichte instrumentarium. De TOP is de opvolger van TOK.

7.1.1 TECHNISCH ONTWIKKELINGSKREDIET (TOK)

Reeds in 1949 verschenen er ontwikkelingskredieten op de begroting van het Ministerie van Economische Zaken. Deze kredieten waren gericht op de technische ontwikkeling die zich afspeelde tussen research en commerciële ontwikkeling, en moesten het experimenteerstadium van technische, risicovolle producties mogelijk maken (71). In het voorjaar van 1953 werd er van

Amerikaanse zijde op aangedrongen om de ontwikkelingsgelden deels voor militaire productie te gebruiken. Een gewijzigd Amerikaans wetsartikel bepaalde dat de baten van de Marshallhulp – twintig miljoen gulden – teruggestort worden op de tegenwaarderekening van de hulp. Uiteindelijk werd bepaald dat de baten niet teruggestort hoefden te worden. De Amerikanen wilden de langdurige bemoeienis die dit inhield vermijden.

Eind 1953 werd het Technisch Ontwikkelingskrediet (TOK) door de Tweede Kamer aangenomen. Het TOK werd destijds niet in de Staatscourant gepubliceerd. Als adviescollege binnen de procedure van het TOK gold de Ontwikkelingsraad. Deze raad – bestaande uit deskundigen uit het bedrijfsleven – had als taak de Minister van Economische Zaken te adviseren omtrent aanvragen op basis van de TOK-regeling. De raad toetste elke aanvraag aan de voor het TOK-kredietinstrument geldende voorwaarden. De Stichting Centraal Instituut voor Industrieontwikkeling (CIVI) speelde een adviserende rol bij de besluitvorming van het TOK.

Het algemene doel van het TOK, zoals geformuleerd in het Besluit technische ontwikkelingskredieten 1997, was het bevorderen van de technische vernieuwing bij het Nederlandse bedrijfsleven. De regeling had een generiek karakter dat tot uitdrukking kwam in de kenmerken van de ondernemingen die van de regeling gebruik maken. Er is namelijk sprake van een grote verscheidenheid in bedrijfstak en in personeelsomvang, en de op basis van de regeling uitgevoerde projecten variëren wat betreft technologieveld, product, proces of ontwikkelingskosten (72).

Een ontwikkelingsproject waar het TOK betrekking op had, bevond zich in de fase van ‘industriële onderzoek’. Van alle onderzoeksfasen was dit het meest marktgericht. De te ontwikkelen producten, processen of diensten moesten in technisch opzicht nieuw zijn voor Nederland en er moesten substantiële technische en financiële risico’s aan verbonden zijn. De risico’s mochten echter niet zodanig zijn, dat getwijfeld kon worden aan de commerciële kans van slagen van het project. Afhankelijk van het soort project werd er vanuit gegaan dat na een periode van drie tot zeven jaar de ontwikkelingskosten en het krediet terugbetaald konden worden. Het ontwikkelingsproject moest voldoende nieuwe elementen bevatten en mocht geen geringe verbetering aan een bestaande generatie van producten of diensten inhouden.

Bij de verstrekking van het ontwikkelingskrediet gold de regel ‘die het eerst komt, het eerst maalt’. De Minister verleende subsidie beginnend met de eerste aanvraag tot het moment waarop het subsidieplafond werd bereikt. Senter reikte de aanvraagformulieren betreffende de verlening van ontwikkelingskrediet uit en hanteerde een modelovereenkomst, waarbij – na goedkeuring van de Minister – kon worden afgeweken van de geldende verplichtingen voor een ondernemer. Senter voerde sinds 1987 de TOK-regeling uit. De TOK is in 2001 vervangen door het Besluit subsidies technische ontwikkelingsprojecten (*Stb.* 2001, 203 – TOP). Zie hiervoor § 7.1.3.

Handelingen:

(197.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het benoemen van een voorzitter en leden van de Ontwikkelingsraad.

Periode: 1954 – 2001
Grondslag: Besluit benoeming leden Ontwikkelingsraad (*Stcrt.* 1972, 187);
Besluit TOK 1994 (*Stb.* 1994, 435), art. 5 leden 3 en 6, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 –TOP).
Product: Benoemingsbeschikking, zoals: Ministeriële beschikking 1954 (*Stcrt.* 1954, 142)
Opmerking: Hieronder valt ook het aanwijzen van waarnemers bij vergaderingen van de Ontwikkelingsraad.

(198.)

Actor: *Ontwikkelingsraad*
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
Periode: 1954 – 2001
Grondslag: Besluit technische ontwikkelingskredieten 1997 (*Stb.* 1996, 611), art. 5 lid 4, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 –TOP).
Product: Reglement

(199.)

Actor: *Ontwikkelingsraad*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake aanvragen voor technische ontwikkelingskredieten (TOK).
Periode: 1954 – 2001
Grondslag: Ministeriële beschikking 1954 (*Stcrt.* 1954, 142), art.2;
Besluit technische ontwikkelingskredieten (TOK) 1997 (*Stb.* 1996, 611), art. 5 lid 1 en art. 10 lid 1, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 –TOP).
Product: Advies

(200.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in de Regeling technische ontwikkelingskredieten (1991-1994) en het Besluit technische ontwikkelingskredieten (1994-2001).
Periode: 1991 – 2001
Grondslag: Regeling technische ontwikkelingskredieten 1991 (*Stcrt.* 1991, 146), art. 2;
Besluit technische ontwikkelingskredieten (*Stb.* 1994, 435), art.6 lid 1, vervallen bij Besluit van 4 december 1996 (*Stb.* 1996, 611);
Besluit technische ontwikkelingskredieten 1997 (*Stb.* 1996, 611), art. 7 lid 1, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 –TOP).
Product: Ministeriële regeling, zoals: Uitvoeringsregeling TOK 1997 (*Stcrt.* 1997, 248)
Opmerking: In de regelingen werd bijvoorbeeld het bedrag bepaald dat voor dat jaar voor krediettoezeggingen beschikbaar was (het budget of kredietplafond). Ook konden in de uitvoeringsregelingen (modellen voor) aanvraagformulieren worden vastgesteld.

(201.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van ontwikkelingskredieten aan ondernemers voor de uitvoering van projecten
Periode: 1954 – 2001
Grondslag: Ministeriële beschikking 1954 (*Stcrt.* 1954, 142);
Regeling technische ontwikkelingskredieten (TOK) 1987 (*Stcrt.* 1986, 241), art. 2 lid 1, art 3 lid 1 en art 4 ;
Regeling technische ontwikkelingskredieten 1991 (*Stcrt.* 1991, 146), art. 2;
Besluit technische ontwikkelingskredieten (*Stb.* 1994, 435), art. 2, vervallen bij Besluit van 4 december 1996 (*Stb.* 1996, 611);
Besluit technische ontwikkelingskredieten 1997 (*Stb.* 1996, 611), art. 2 lid 1, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 –TOP).
Product: Beschikking

(202.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in het Besluit technische ontwikkelingskredieten (TOK) 1997.
Periode: 1997 – 2001
Grondslag: Besluit technische ontwikkelingskredieten 1997 (*Stb.* 1996, 611), art.14 lid 2 en art. 15 lid 1, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 –TOP).
Product: Ontheffingbeschikking

7.1.2 INNOVATIESTIMULERINGSREGELING (INSTIR)

De Innovatiestimuleringsregeling (*Stcrt.* 1984, 140 – INSTIR) stimuleerde research & development (R&D) – onderzoek en ontwikkeling – in het bedrijfsleven door subsidiëring van de R&D-loonkosten. Zij richtte zich in eerste instantie op de aanbodzijde van de Nederlandse marktsector teneinde het innoverend vermogen – het bedrijfs-R&D – ervan te vergroten. De regeling werd in 1984 geïntroduceerd en is in 1989 (*Stcrt.* 183) in gewijzigde vorm voor een jaar verlengd. De regeling is in 1991 opgeheven.

Bij de introductie van de INSTIR werd de Subsidiëring Ontwikkelingscontracten (SOC) beëindigd. In zowel deze regeling als in de INSTIR werd financiële steun geboden in de advieskosten ten behoeve van een bedrijf. Voor de SOC wordt verwezen naar het nog te verschijnen RIO Stimulering MKB.

Wat het budget betreft, vormde de INSTIR samen met het Technisch Ontwikkelingskrediet (TOK) één van de pijlers van de Innovatienota uit 1979 (73). Zowel de INSTIR als het TOK zijn generieke stimuleringsinstrumenten in tegenstelling tot specifieke bedrijfsgerichte technologiestimulering, bijvoorbeeld gericht op informatietechnologie. Een voorbeeld hiervan is de Subsidieregeling bedrijfsvoorlichting informatietechnologie (SBI). Zie voor de SBI

§ 7.4.1

Het doel van de INSTIR was:

- het ondersteunen van de directe loonkosten van R&D in middelgrote en kleine bedrijven;
- het tegemoetkomen in de kosten van uitbesteed R&D werk;
- het verlenen van financiële steun bij het verwerven van knowhow, licenties of octrooien.

De uitvoering van de regeling was in handen van de Dienst Investeringsrekening (DIR) van het Ministerie van EZ. Door het grote beroep dat op de regeling werd gedaan, ontstonden budgettaire problemen. Daarom werd besloten om de regeling meer toe te passen op kleinere bedrijven, zodat deze zelf R&D-activiteiten konden ontplooiën gericht op toepassing van nieuwe, innovatieve technologieën.

Handelingen:

(203.)

Actor: Minister van Economische Zaken/DIR

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie ter tegemoetkoming van de gemaakte kosten voor R&D.

Periode: 1984 – 1991

Grondslag: Subsidieregeling innovatiestimulering 1984 (*Stcrt.* 1984, 140) art. 2, 10 lid 1;
Subsidieregeling innovatiestimulering 1989 (*Stcrt.* 1989, 183) art. 3, 10 lid 1.

Product: Beschikking

Opmerking:

- Aanvragen voor subsidie konden worden ingediend bij de DIR van het Ministerie van EZ. De DIR nam deze aanvragen in behandeling.
- Onder subsidiabele kosten werden verstaan:
  - de kosten die de ondernemer heeft betaald voor loon in de zin van de Wet op de loonbelasting;
  - de kosten voor werknemers die door een derde aan de ondernemer ter beschikking zijn gesteld, waaronder de BTW;
  - de kosten voor de door de ondernemer uitbesteede R&D.

7.1.3 Technische ontwikkelingsprojecten (TOP)

Met het Besluit subsidies technische ontwikkelingsprojecten (*Stb.* 2001, 203) is een einde gekomen aan drie kredietfaciliteiten die gericht waren op het ter beschikking stellen van risicodragend kapitaal ten behoeve van ontwikkelingsprojecten. Bedoeld hier zijn:

- Besluit technologische ontwikkelingskredieten (TOK);
- Besluit elektronische dienstenontwikkeling (KREDO);
- Kredietregeling milieugerichte kredietontwikkeling (MPO) (74) .

Het belangrijkste verschil met de drie vorige instrumenten is dat er bij het TOP geen sprake is van een kredietfaciliteit, maar van een subsidieverstreking waarbij de subsidie terugbetaald moet worden op basis van de uit het ontwikkelingsproject gemaakte omzet.

Naast het stroomlijnen en moderniseren van de bestaande kredietfaciliteiten speelde specifiek bij de opheffing van het KREDO de overweging een rol dat het opstellen van (juridische) randvoorwaarden voor de ontwikkeling en het marktrijp maken van elektronische diensten een centralere rol moest gaan spelen.

Het Besluit TOP is gebaseerd op de Kaderwet EZ-subsidies en wordt namens het Ministerie van Economische Zaken uitgevoerd door het agentschap Senter. Op basis van het genoemde besluit kan door ondernemers subsidie worden aangevraagd voor de uitvoering van een ontwikkelingsproject dat verkeert in de fase van pre-concurrentiële ontwikkeling. Een ontwikkelingsproject is een creatieve, systematische activiteit gericht op het omzetten van de resultaten van industrieel onderzoek in plannen of ontwerpen voor nieuwe of verbeterde producten, werkprocessen of diensten die nieuw zijn voor Nederland en waaraan aanzienlijke technische en financiële risico's aan verbonden zijn (75).

Handelingen:

(204.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en verstrekken van subsidie aan ondernemers voor de uitvoering van een ontwikkelingsproject.
Periode: 2001 –
Grondslag: Besluit subsidies technische ontwikkelingsprojecten (TOP) (*Stb.* 2001, 203), art. 2 lid 1 en art. 26.
Product: Beschikking
Opmerking: De Minister kan een voorschot verstrekken op de vastgestelde subsidie.

(205.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies TOP.
Periode: 2001 –
Grondslag: Besluit subsidies TOP (*Stb.* 2001, 203), art. 4 lid 3, art. 6, 7 lid 1, art. 9 lid 1 onder b, art. 17 lid 2 en art. 24 lid 2.
Product: Ministeriele regeling, zoals: Uitvoeringsregeling TOP (*Stcrt.* 2001, 85)
Opmerking: De Minister stelt ieder begrotingsjaar het subsidieplafond vast. De regeling voorziet verder in het verlenen van vrijstelling van het indienen van een vastgesteld formulier voor de aanvraag van subsidie.

(206.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in het Besluit subsidies TOP.
Periode: 2001 –
Grondslag: Besluit subsidies TOP (*Stb.* 2001, 203), art. 15, 19 lid 2.

Product: Ontheffingsbeschikking
Opmerking: Hiermee wordt bedoeld: het vertragen, essentieel wijzigen of stopzetten van een project. De Minister kan tevens toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland. Daarnaast gaat het hier om ontheffing inzake het ontbinden of vervreemden van de rechtspersoon van de subsidieontvanger, alsmede het verplaatsen van de statutaire zetel naar het buitenland.

(207.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van een voorzitter en leden van de *Adviescommissie Technische ontwikkelingsprojecten* (TOP).
Periode: 2001 –
Grondslag: Besluit subsidies TOP (*Stb.* 2001, 203), art. 5 lid 4.
Product: Benoemingsbeschikking
Opmerking: De Minister kan tevens waarnemers aanwijzen bij de vergaderingen van de adviescommissie.

(208.)

Actor: *Adviescommissie TOP*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidieaanvragen voor de uitvoering van een ontwikkelingsproject.
Periode: 2001 –
Grondslag: Besluit subsidies TOP (*Stb.* 2001, 203), art. 5 lid 1.
Product: Advies

(209.)

Actor: *Adviescommissie TOP*
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
Periode: 2001 –
Grondslag: Besluit subsidies TOP (*Stb.* 2001, 203), art. 5 lid 5.
Product: Reglement

7.2 INNOVATIEGERICHTE ONDERZOEKPROGRAMMA'S (IOP'S)

In de Innovatienota van 1979 opgesteld door de Minister voor Wetenschapsbeleid werden de Innovatiegerichte Onderzoekprogramma's (IOP's) geïntroduceerd (76). In tegenstelling tot instrumenten als de PBTS, de INSTIR en de TOK die zich op het bedrijfsleven concentreren, richten de IOP's zich op uitsluitend universiteiten en andere publieke en non-profitonderzoekinstellingen.

De subsidieregeling IOP is één van de subsidie-instrumenten van de Minister van Economische Zaken op het gebied van vernieuwend technologisch onderzoek. In de IOP's zijn verschillende Ministeries, het bedrijfsleven en onderzoekinstellingen vertegenwoordigd. De IOP's is als

subsidie-instrument dus gericht op de (semi)publieke kennisinfrastructuur waarin onderzoek en onderwijs centraal staan. In deze kennisinfrastructuur vormen de universiteiten een belangrijke speler naast de Stichting voor de Technische Wetenschappen (STW), als onderdeel van het Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), de Technologische Topinstituten (TTI's), de Grote Technische Instituten (GTI's en TNO. Voor verdere informatie over de TTI's wordt verwezen naar het RIO Wetenschapsbeleid (PIVOT-rapport nummer 96). Doel van subsidie-instrument is het wetenschappelijk en technologisch onderzoek bij universiteiten en andere non-profitonderzoekinstellingen via een programmatische aanpak meer te richten op de innovatiebehoefte van het Nederlandse bedrijfsleven op de middellange termijn. Voor 1979 was er van een aansluiting van bijvoorbeeld universiteiten en het bedrijfsleven nauwelijks sprake. Er waren wel enkele grote multinationals die contacten hadden met universiteiten: Shell had een nauwe band met de Technische Universiteit Delft en Philips onderhield al een langdurige relatie met de Technische Universiteit van Eindhoven. Dit waren echter uitzonderingen. Pas in de jaren tachtig is hier mede door de IOP's verandering in gekomen en zijn de contacten tussen bedrijfsleven en publieke kennisinstellingen toegenomen.

De IOP-regeling is gericht op kennisontwikkeling, zwaartepuntvorming en taakverdeling, netwerkvorming en kennisoverdracht op specifieke wetenschaps- en technologiegebieden, waarbij per gebied een programmacommissie (PC) van bedrijven en kennisinstellingen een samenhangend onderzoekprogramma opstelt. Deze PC's zorgen ervoor dat de ingediende projecten een samenhangend programma vormen. De PC schrijft de onderzoekers uit voor projecten die passen binnen een IOP-programma. Zo'n programma wordt aangewezen door de Minister van Economische Zaken, die zich daarbij laat adviseren door de Stuurgroep IOP's, waarin bedrijfsleven en kennisinfrastructuur op hoog niveau zijn vertegenwoordigd. De directeur Infrastructuur en Innovatie van EZ is voorzitter van deze stuurgroep.

Via de rijksbegroting wordt een maximumbedrag vastgesteld op grond waarvan men aanvragen kan indienen. Subsidie wordt uitgekeerd totdat de grens van het maximumbedrag is bereikt. Het IOP-budget bedraagt momenteel f 29,9 miljoen per jaar.

De IOP's zijn, zoals gezegd, een middel om veranderingen in de kennisinfrastructuur te bewerkstelligen op gebieden waar vraag en aanbod naar kennis onvoldoende tot elkaar komen. Zij concentreren zich op een betere verspreiding en/of toepassing van de resultaten van fundamenteel onderzoek ten behoeve van het bedrijfsleven. Gestreefd wordt hierbij naar kennisplatforms van netwerken die bijdragen tot een efficiënte onderzoeksstructuur. Op deze wijze zijn stichtingen als de Stichting Polymeertechnologie Nederland (PTN) en de Stichting Katalyse Nederland (SKN) ontstaan. Er is geen sprake van specifiek bedrijfsgericht onderzoek, zoals dat plaatsvond bij de PBTS en diens opvolger de BTS. Een overeenkomst tussen de IOP's en de (P)BTS is dat beide zijn gericht op precompetitief onderzoek. Concreet betekent dit voor de IOP's dat bedrijven niet meer dan 15 % van de projectkosten voor hun rekening mogen nemen als waarborg voor een onafhankelijk onderzoek waar bedrijven geen rechten aan kunnen ontfemen.

In het kader van de IOP's worden meerjarenplannen als onderzoekprogramma's aangewezen die betrekking hebben op een specifiek technologie- en of kennisgebied. De looptijd ervan kan

variëren van vier tot maximaal acht jaar. Naast specifieke doelstellingen bevatten zij tevens de voor de IOP's geldende algemene doelstellingen zoals de verbetering van de aansluiting tussen publieke kennisinfrastructuur en het bedrijfsleven. Onderzoekprogramma's vinden plaats op diverse technologiegebieden:

- Bouw (1983-1989);
- Hulpmiddelen gehandicapten (1983-1991);
- Membraamtechnologie (1984-1991);
- Koolhydraten (1985-1993);
- Technische Keramiek (1985-1993);
- Polymeren, Composieten en Bijzondere Polymeren (1985-1994);
- Integrated Circuits (IC) Technologie (1986-1992);
- Metalen (1988-2000);
- Katalyse (1989-2001);
- Biotechnologie (1989-);
- Verf (1991-1999);
- Milieutechnologie waarin 2 fasen te onderscheiden zijn:
  - 1e fase met de deelprogramma's recycling (1991-1994), preventie (1991-1994) en milieubiotechnologie (1991-1993);
  - 2e fase : milieutechnologie/zware metalen (1997-);
- Industriële Eiwitten (1992-);
- Oppervlaktetechnologie (1993-);
- Opto-Electronica (1994-);
- Beeldverwerking (1996-);
- Mens-machine-interfaces (MMI) (1998-);
- Precisietechnologie (1999-);
- Genomics (2000-);
- Electromagnetische vermogenstechniek (2001-).

Naast het Ministerie van Economische Zaken treden ook de Ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) – alleen inzake het IOP-milieutechnologie – en van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) – alleen inzake het IOP-industriële eiwitten – als financier op.

De onderzoekprogramma's worden opgesteld door programmavoorbereidingscommissies die overgaan in programmacommissies (PC's) als ze uiteindelijk vastgesteld zijn door de *Stuurgroep IOP's*. De stuurgroep stelt een programmavoorbereidingscommissie in na voorstudie op een onderwerp dat van belang is voor een IOP-programma. De ingestelde programmavoorbereidingscommissie heeft als taak het schrijven van een meerjarenprogramma IOP dat door de stuurgroep moet worden geaccordeerd. Nadat de stuurgroep het meerjarenprogramma heeft goedgekeurd en geld ter beschikking heeft gesteld, neemt de PC de plaats van de programmavoorbereidingscommissie in. Deze laatste twee kunnen wat omvang betreft met elkaar overeenkomen zoals bij het omvangrijke IOP-genomics het geval is.

De stuurgroep IOP adviseert de Minister van Economische Zaken verder over de invulling van het IOP-instrument. De bevoegdheden van de stuurgroep betreffen:

1. de selectie van de IOP-thema's;
2. het laten verrichten van voorstudies;
3. het benoemen van programmavoorbereidingscommissies;
4. het goedkeuren van een IOP-meerjarenprogramma, de jaarwerkplannen en de jaarverslagen;
5. het evalueren van een IOP-meerjarenprogramma, een jaarwerkplan of een jaarverslag.

De onderzoekers dienen bij de stuurgroep hun globale projectvoorstellen in ter verkrijging van een pre-advies. Na uitwerking van het globale projectvoorstel wordt dit samen met het preadvies ingediend bij de Minister van Economische Zaken. De uitvoering van de innovatieve onderzoekprogramma's en begeleiding van de onderzoekprojecten is opgedragen aan de PC's, die bestaan uit vertegenwoordigers van publieke kennisinstellingen en de bedrijven. De PC's hebben ook als taak om kennisplatforms op te zetten. PC's worden bijgestaan door programmabureaus die tevens als eerste aanspreekpunt fungeren voor de onderzoekinstellingen. De bureaus nemen tevens de organisatorische en administratieve uitvoering van de IOP's voor hun rekening. Sinds 1987 zijn de programmabureaus ondergebracht bij het EZ-agentschap Senter.

Voor 1987 was de uitvoering van de IOP's ondergebracht bij de Uitvoeringsorganisatie voor het technologiebeleid StiPT, instellingen als het CIVI, de NWO-stichting technische wetenschappen en verschillende (ingenieurs)bureaus. Het StiPT zorgde tevens voor de opzet en kwaliteitsbewaking van de jaarwerkplannen, waarvan de uitvoering door de stuurgroep IOP's werd goedgekeurd. Na 1995 zijn alle IOP-programma's ondergebracht bij Senter.

In 1999 is het IOP-instrument in zijn geheel geëvalueerd. Mede op grond van de positieve uitkomst van de evaluatie is het IOP-budget in 2001 verhoogd van f 18,9 miljoen naar f 29,9 miljoen per jaar.

Elk IOP wordt na vier jaar geëvalueerd. Bij een positieve uitslag volgt eenmalige verlenging van het programma met vier jaar. Sinds 1998 beginnen IOP's met een nulmeting teneinde de effecten van het IOP beter te kunnen meten.

Handelingen:

(210.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en verstrekken van subsidie aan onderzoeksinstituten en samenwerkingsverbanden voor de uitvoering van een onderzoeksproject in het kader van een onderzoeksprogramma
Periode: 1981 –
Grondslag: Subsidieregeling innovatiegerichte onderzoekprogramma's (IOP's) (Stcrt. 1997, 242) art 2 lid 1, art. 7 en art. 20.
Product: Beschikking

Opmerking: De Minister kan voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening

(211.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in de Subsidieregeling IOP's.

Periode: 1981 –

Grondslag: Subsidieregeling IOP's (*Stcrt.* 1997, 242) art. 12 leden 1 en 2; art. 14 leden 1, 2 en 3 en art. 15.

Product: Beschikking (ontheffing)

Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een onderzoeksproject. Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering van het project buiten Nederland. Ontheffing kan ook plaatsvinden met betrekking tot de rechten van intellectueel eigendom zoals het verspreiden van onderzoeksresultaten in pand aan derden (zekerheidsrecht).

(212.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in de Subsidieregeling IOP's.

Periode: 1981 –

Grondslag: Subsidieregeling IOP's (*Stcrt.* 1997, 242) art. 2 lid 2; art 5 en art. 6.

Product: Uitvoeringsregeling, zoals: Uitvoeringsregeling IOP's 1998

Opmerking: In de regelingen worden onder andere de tenderperioden vastgesteld waarbinnen subsidieaanvragen kunnen worden ingediend. Ook is in de regelingen vastgesteld dat een pre-advies van de Stuurgroep IOP's niet bij de subsidieaanvraag hoeft worden gevoegd.

7.2.1 STUURGROEP IOP'S

De coördinatie van de verschillende IOP's berust bij de ambtelijke, *Interdepartementale Stuurgroep IOP's*. In deze stuurgroep zijn de Minister voor Wetenschapsbeleid, de Minister van Economische Zaken en de Minister van Onderwijs en Wetenschappen vertegenwoordigd. De eerstgenoemde Minister benoemde en ontsloeg de leden en de voorzitter van de stuurgroep. In 1992 vond een hernieuwde instelling plaats van de *Stuurgroep IOP's*, waarbij het instellingsbesluit uit 1981 werd ingetrokken. Deze actualisering had tot gevolg dat de verantwoordelijkheid voor het technologiebeleid is overgegaan naar de Minister van Economische Zaken.

Handelingen:

(213.)

Actor: Minister voor Wetenschapsbeleid

- Minister van Economische zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Vakminister
- Handeling: Het (mede) instellen van de *Stuurgroep IOP's*.
Periode: 1981 – 1992
Grondslag: Besluit instelling Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1981, 150) art. 1.
Product: Instellingsbeschikking
- (214.)
Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Handeling: Het (mede) benoemen van een voorzitter en ambtelijke en niet-ambtelijke leden van de *Stuurgroep IOP's*.
Periode: 1992 –
Grondslag: Hernieuwde instelling stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1992, 129) art. 5 lid 1 en 2;
Instellingsbesluit stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1996, 243) art. 6 lid 2;
Instellingsbesluit stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 2000, 239) art. lid 2, 3, 4.
Product: Beschikking (benoeming)
- (215.)
Actor: *Stuurgroep IOP's*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidieaanvragen voor de uitvoering van een onderzoekproject in het kader van een onderzoekprogramma.
Periode: 1981 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1981, 150) art. 2.
Product: Advies
Opmerking: De Stuurgroep IOP's kan zich hierbij laten bijstaan door de per meerjarenplan ingestelde Programmacommissies (PC's) of een adviescollege bestaande uit vertegenwoordigers uit de onderzoekswereld en het bedrijfsleven.
- (216.)
Actor: *Stuurgroep IOP's*
Handeling: Het vaststellen en beoordelen van meerjarenplannen.
Periode: 1981 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1981, 150) art. 2.
Product: Meerjarenplan
- (217.)
Actor: *Stuurgroep IOP's*
Handeling: Het inventariseren van de behoeften aan IOP's bij het bedrijfsleven
Periode: 1981 -

Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1981, 150) art. 2.
Product: Secretariaatsnotities

(218.)

Actor: *Stuurgroep IOP's*
Handeling: Het jaarlijks in het Wetenschapsbudget uitbrengen van verslag over de IOP's aan de Ministers voor Wetenschapsbeleid, van Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
Periode: 1981 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1981, 150) art. 2.
Product: Jaarverslag

(219.)

Actor: *Stuurgroep IOP's*
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
Periode: 1981 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1981, 150) art. 3.
Product: Reglement

(220.)

Actor: *Stuurgroep IOP's*
Handeling: Het instellen van Programmavoorbereidingscommissies en Programmacommissies.
Periode: 1981 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1981, 150) art. 2;
Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1996, 243) art. 3 onder d en f.
Product: Instellingsbesluit

7.2.2 PROGRAMMACOMMISSIE IOP

Van 1981 tot 1985 viel de instelling van een *Programmacommissie IOP* onder de Minister voor Wetenschapsbeleid. Vanaf 1985 is de Minister van Economische Zaken hiervoor verantwoordelijk. Een Programmacommissie bestaat uit deskundigen uit het bedrijfsleven en de onderzoekswereld.

Handelingen:

(221.)

Actor: Minister voor Wetenschapsbeleid (1981-1985)
Minister van Economische Zaken (1985-1992)
Vakminister (1981-1992)
Handeling: Het (mede) instellen van een *Programmacommissie IOP*.
Periode: 1981 – 1992

Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1981, 150) art. 2.
Product: Instellingsbeschikking, zoals:
- Programmacommissie Biotechnologie (*Stcrt.* 1981, 178)
- Programmacommissie (tijdelijk) Industriële Biotechnologie (*Stcrt.* 1985, 101)

(222.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Handeling: Het (mede) instellen van een *Programmacommissie IOP*.
Periode: 1992 –
Grondslag: Hernieuwde Instelling Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1992, 129), art. 3 onder f;
Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's (*Stcrt.* 1996, 243) art. 3 onder f;
Instellingsbesluit Stuurgroep IOP's 2000 (*Stcrt.* 2000, 239) art. 3 onder f.
Product: Instellingsbeschikking, zoals:
- Programmacommissie IOP Katalyse (*Stcrt.* 1991, 253);
- Programmacommissie IOP Beeldverwerking (*Stcrt.* 1996, 34);
- Programmacommissie IOP Mens Machine (*Stcrt.* 1998, 198);
- Programmacommissie IOP Precisie technologie (*Stcrt.* 2000, 22);
- Programmacommissie IOP Genomics (*Stcrt.* 2000, 241).

(223.)

Actor: *Programmacommissie IOP*
Handeling: Het ontwikkelen en zorgdragen voor de uitvoering van een programma.
Periode: 1945 -
Product: Programma
Opmerking: Na vaststelling van het programma op hoofdlijnen delegeert de *Programmacommissie* de uitvoering ervan zoveel mogelijk aan TNO, ZWO en NRLO.

(224.)

Actor: *Programmacommissie IOP*
Handeling: Het adviseren van onderzoekers over de organisatie en toepassingsmogelijkheden van onderzoek in Nederland.
Periode: 1945 -
Product: Advies

(225.)

Actor: *Programmacommissie IOP*
Handeling: Het halfjaarlijks uitbrengen van verslag aan de Stuurgroep IOP's.
Periode: 1981 – 1985
Product: Halfjaarverslag

7.2.3 PROGRAMMACOMMISSIE BIOTECHNOLOGIE (PC-B) ALS VOORBEELD VAN EEN PC

Deze Programmacommissie diende na haar instellingsbeschikking een begroting in bij de afdeling Beheer Infrastructuur van de Hoofddirectie Wetenschapsbeleid. Genoemde commissie richtte zich op zowel fundamenteel als toepassingsgericht onderzoek. Bij het fundamenteel onderzoek speelden een aantal centra, waaronder TNO, een rol. Hier werd interdisciplinair biotechnologisch onderzoek uitgevoerd. Bij dit soort onderzoek speelde de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO) een belangrijke rol door een financieel en organisatorisch kader te scheppen op het prioriteitsgebied van biotechnologie.

Binnen het toepassingsgericht onderzoek werden drie gebieden (clusters) onderscheiden, die overigens duidelijk overlappingsen vertoonden: (1) landbouw; (2) milieuhygiëne en (3) industrie. Bij het opzetten en financieren van projecten op de bovengenoemde gebieden werkte de Minister voor Wetenschapsbeleid nauw samen met de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Handelingen:

(226.)

Actor: *Programmacommissie biotechnologie (PC-b)*
Handeling: Het ontwikkelen en zorgdragen voor de uitvoering van een programma dat valt binnen het kader van het IOP biotechnologie.
Periode: 1981 – 1985
Grondslag: Instellingsbeschikking programmacommissie biotechnologie (*Stcrt.* 1981, 178) art. 3 onder a, b en c.
Product: Programma
Opmerking: Na vaststelling van het programma op hoofdlijnen delegeert de *Programmacommissie* de uitvoering ervan zoveel mogelijk aan TNO, ZWO en NRLO.

(227.)

Actor: PC-b
Handeling: Het adviseren van onderzoekers over de organisatie en toepassingsmogelijkheden van biotechnologisch onderzoek in Nederland.
Periode: 1981 – 1985
Grondslag: Instellingsbeschikking programmacommissie biotechnologie (*Stcrt.* 1981, 178) art. 3 onder e.
Product: Advies

(228.)

Actor: PC-b
Handeling: Het halfjaarlijks uitbrengen van verslag aan de Stuurgroep IOP's.

Periode: 1981 – 1985
Grondslag: Instellingsbeschikking programmacommissie biotechnologie (*Stcrt.* 1981, 178)
art. 3 onder f.
Product: Halfjaarverslag

7.2.4 TIJDELIJKE PROGRAMMACOMMISSIE (TIJDELIJKE PC)

Over het algemeen wordt een *Tijdelijke Programmacommissie* (Tijdelijke PC) ingesteld als voorloper of opvolger van een PC.

Handelingen:

(229.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister
Handeling: Het (mede) benoemen van een secretaris en leden van een *Tijdelijke PC*.
Periode: 1945 -
Product: Beschikking (benoeming)
Opmerking: Hieronder valt tevens het aanwijzen van een adviseur.

(230.)

Actor: *Tijdelijke PC*
Handeling: Het jaarlijks actualiseren van meerjarenprogramma's.
Periode: 1945 -
Product: Geactualiseerd meerjarenprogramma

(231.)

Actor: *Tijdelijke PC*
Handeling: Het via de Stuurgroep IOP's indienen van een werkplan en bijbehorende begroting bij de Minister van Economische Zaken.
Periode: 1945 -
Product: Werkplan, begroting
Opmerking: Het werkplan en de begroting komen tot stand na overleg met onderzoekers en gebruikers van de onderzoeksresultaten.

(232.)

Actor: *Tijdelijke PC*
Handeling: Het verzorgen van voorlichting aan het bedrijfsleven.
Periode: 1945 -
Product: Voorlichting

(233.)

Actor: *Tijdelijke PC*

Handeling: Het via de *Stuurgroep IOP's* adviseren en van de Minister van Economische Zaken.
Periode: 1945 -
Product: Advies

(234.)

Actor: Tijdelijke PC
Handeling: Het via de *Stuurgroep IOP's* jaarlijks rapporteren aan de Minister van Economische Zaken.
Periode: 1945 -
Product: Jaarverslag
Opmerking: De rapportage betreft hier de taakuitoefening van de tijdelijke commissie alsmede de door de Minister van Economische Zaken ter beschikking gestelde financiële middelen.

7.2.5 TIJDELIJKE PROGRAMMACOMMISSIE INDUSTRIËLE BIOTECHNOLOGIE (PCIB) ALS VOORBEELD VAN EEN TIJDELIJKE PC

Nadat in 1985 de *Programmacommissie Biotechnologie* haar werkzaamheden beëindigde, werd besloten om de *Tijdelijke Programmacommissie Industriële Biotechnologie* (PcIB) in te stellen. Dit had als doel om de stimulering van biotechnologisch onderzoek in Nederland voort te zetten. De PcIB speelde een rol in het aandachtsgebiedenbeleid van EZ, dat poogde grotere delen van het bedrijfsleven bij de biotechnologie te betrekken. In de nota "Project Technologiebeleid" zijn de vier rollen van de overheid inzake het technologisch aandachtsgebiedenbeleid gedefinieerd:

1. het aanschaffen van producten en diensten (*launching customer*);
2. het opstellen van een voorwaardenstellende en voorwaardenstellende regelgeving;
3. het verschaffen van R&D-fondsen voor grote en risicovolle projecten;
4. het instandhouden van een goed functionerende technisch-wetenschappelijke infrastructuur (77).

Hierbij trad de Minister van Economische Zaken als coördinerend Minister op. Voorlichting door de PcIB vond onder andere plaats via de EZ-brochure *Biotechnologie*. De commissie richtte zich op het op de industrie gerichte deelprogramma van het IOP-b. Het industriegerichte programma was gericht op de volgende toepassingsgebieden:

- fijnchemische producten;
- voedings- en genotmiddelen;
- producten voor de humane en veterinaire gezondheidszorg;
- fermentatieproducten (gist, bacteriën)

De PcIB werd in de uitvoering van haar werkzaamheden bijgestaan door een programmabureau dat tevens het secretariaat van de PcIB verzorgde.

Handelingen:

(235.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Minister van Landbouw Natuurbeheer en Visserij

Handeling: Het (mede) benoemen van een secretaris en leden van de *Tijdelijke Programmacommissie Industriële Biotechnologie* (PcIB).

Periode: 1985 – 1990

Grondslag: Instelling tijdelijke PcIB (*Stcrt.* 1985, 101) art. 3 lid 1.

Product: Beschikking (benoeming)

Opmerking: Hieronder valt tevens het aanwijzen van een adviseur van de PcIB.

(236.)

Actor: PcIB

Handeling: Het jaarlijks actualiseren van meerjarenprogramma's zoals vastgesteld door de *Programmacommissie biotechnologie*.

Periode: 1985 – 1990

Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke PcIB (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder a.

Product: Geactualiseerd meerjarenprogramma

Opmerking: Het meerjarenprogramma is in 1982 vastgesteld door de programmacommissie biotechnologie.

(237.)

Actor: PcIB

Handeling: Het via de stuurgroep IOP's indienen van een werkplan en bijbehorende begroting bij de Minister van Economische Zaken.

Periode: 1985 – 1990

Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke PcIB (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder c.

Product: Werkplan, begroting

Opmerking: Het werkplan en de begroting komen tot stand na overleg met onderzoekers en gebruikers van de onderzoeksresultaten.

(238.)

Actor: PcIB

Handeling: Het verzorgen van voorlichting aan het bedrijfsleven over de mogelijkheden van biotechnologie

Periode: 1985 – 1990

Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke PcIB (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder g.

Product: Voorlichting

Opmerking: Hieronder valt tevens stimuleren van fundamenteel onderzoek op het terrein van biotechnologie.

(239.)

Actor: PcIB

Handeling: Het via de stuurgroep IOP's adviseren en van de Minister van Economische Zaken inzake de industriële biotechnologie in Nederland.
Periode: 1985 – 1990
Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke PcIB (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder l.
Product: Advies

(240.)

Actor: PcIB
Handeling: Het via de stuurgroep IOP's jaarlijks rapporteren aan de Minister van Economische Zaken.
Periode: 1985 – 1990
Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke PcIB (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder m.
Product: Jaarverslag
Opmerking: De rapportage betreft hier de taakuitoefening van de tijdelijke commissie alsmede de door de Minister van Economische Zaken ter beschikking gestelde financiële middelen.

7.2.6 TIJDELIJKE ADVIESCOMMISSIE IOP'S

Over het algemeen wordt een *Tijdelijke adviescommissie* ingesteld als voorloper of opvolger van een PC.

Handelingen:

(241.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister
Handeling: Het (mede) benoemen van de secretaris en de leden van de *Tijdelijke adviescommissie IOP's*.
Periode: 1945 -
Product: Beschikking (benoeming)

(242.)

Actor: *Tijdelijke adviescommissie IOP's*
Handeling: Het adviseren van commissies verantwoordelijk voor de verschillende deelprogramma's.
Periode: 1945 -
Product: Advies
Opmerking: Hieronder valt tevens het adviseren over de internationale aspecten. De adviescommissie stelt tevens de betrokken Ministers op de hoogte van de gedane adviezen met oog op terbeschikkingstelling van financiële middelen.

(243.)

Actor: *Tijdelijke adviescommissie IOP's*
Handeling: Het adviseren van de betrokken Ministers over het beschikbaar stellen van financiële middelen ter uitvoering van een innovatiegericht onderzoeksprogramma.
Periode: 1945 -
Product: Advies

(244.)

Actor: *Tijdelijke adviescommissie IOP's*
Handeling: Het adviseren van het *Interdepartementaal Overleg voor het Technologiebeleid* (IOT).
Periode: 1945 -
Product: Advies

(245.)

Actor: *Tijdelijke adviescommissie IOP's*
Handeling: Het opstellen van een jaarverslag.
Periode: 1945 -
Product: Jaarverslag

7.2.7 TIJDELIJKE ADVIESCOMMISSIE INNOVATIEGERICHT ONDERZOEKPROGRAMMA BIOTECHNOLOGIE (IOP-B) ALS VOORBEELD VAN EEN TIJDELIJKE ADVIESCOMMISSIE IOP'S

Als vervolg op de *Programmacommissie biotechnologie* (PC-b) is een *Tijdelijke adviescommissie IOP-biotechnologie* (IOP-b) ingesteld, die tot taak had voor een evenwichtige uitvoering van het totale IOP-biotechnologie te zorgen. De *Tijdelijke adviescommissie* omvatte naast industriegerichte deel ook een milieugericht, landbouwgericht en gezondheidsgericht deel. Voor het industriegerichte deel is de *Programmacommissie Industriële Biotechnologie* (PcIB) ingesteld (78). Zie voor de PcIB § 7.2.5.

Handelingen:

(246.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Handeling: Het (mede) benoemen van de secretaris en de leden van de *Tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie* (IOP-b).
Periode: 1985 – 1990

- Grondslag: Instelling tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b) (*Stcrt.* 1985, 101) art. 3 lid.
- Product: Beschikking (benoeming)
- (247.)
- Actor: IOP-b
- Handeling: Het adviseren van de commissies die verantwoordelijk zijn voor de verschillende deelprogramma's van het IOP-b.
- Periode: 1985 – 1990
- Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b) (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder a en d.
- Product: Advies
- Opmerking: Hieronder valt tevens het adviseren over de internationale aspecten van biotechnologie. De adviescommissie stelt tevens de betrokken Ministers op de hoogte van de gedane adviezen met oog op terbeschikkingstelling van financiële middelen.
- (248.)
- Actor: IOP-b
- Handeling: Het adviseren van de betrokken Ministers over het beschikbaar stellen van financiële middelen ter uitvoering van het innovatiegericht onderzoeksprogramma biotechnologie IOP-b.
- Periode: 1985 – 1990
- Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b) (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder b.
- Product: Advies
- (249.)
- Actor: IOP-b
- Handeling: Het adviseren van het *Interdepartementaal Overleg voor het Technologiebeleid* (IOT) over de ontwikkeling van de biotechnologie in Nederland.
- Periode: 1985 – 1990
- Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b) (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder c.
- Product: Advies
- (250.)
- Actor: IOP-b
- Handeling: Het opstellen van een jaarverslag.
- Periode: 1985 – 1990

Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke adviescommissie innovatiegericht
onderzoekprogramma biotechnologie (IOP-b) (*Stcrt.* 1985, 101) art. 2 onder e.
Product: Jaarverslag

7.2.8 PROGRAMMACOLLEGE IOP'S

Het Programmacollege IOP's functioneerde organisatorisch hetzelfde als een
programmacommissie. Door verschillende werkgroepen werden de deelprogramma's begeleid en
jaarwerkplannen opgesteld

Handelingen:

(251.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Vakminister
Handeling: Het (mede) benoemen van de voorzitter en de leden van een *Programmacollege
IOP's*.
Periode: 1945 -
Product: Beschikking (benoeming)
Opmerking: Hieronder valt tevens het aanwijzen van waarnemers bij de vergaderingen van
het programmacollege.

(252.)

Actor: *Programmacollege IOP's*
Handeling: Het opstellen van een concept-meerjarenplan met financiële raming die ter
vaststelling aan de *Stuurgroep IOP's* worden voorgelegd.
Periode: 1945 -
Product: Concept-meerjarenplan, financiële raming
Opmerking: Het programmacollege legt tevens een voorstel omtrent samenstelling van de in
te stellen werkgroepen bij de Stuurgroep IOP's neer.

(253.)

Actor: *Programmacollege IOP's*
Handeling: Het jaarlijks vaststellen van een werkplan met een gedetailleerde begroting
Periode: 1945 -
Product: Werkplan, begroting

(254.)

Actor: *Programmacollege IOP's*
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
Periode: 1945 -
Product: Reglement

Opmerking: Bovenstaande handeling geldt tevens voor de werkgroepen per deelgebied van het IOP.

7.2.9 PROGRAMMACOLLEGE IOP MILIEUTECHNOLOGIE ALS VOORBEELD VAN EEN PROGRAMMACOLLEGE IOP'S

Dit PC-IOP bestond uit drie deelprogramma's, namelijk (1) recycling, (2) preventie en (3) milieubiotechnologie (79).

Handelingen:

(255.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Handeling: Het (mede) benoemen van de voorzitter en de leden van *Programmacollege IOP milieutechnologie*.

Periode: 1991 – 1994

Grondslag: Instelling programmacollege IOP milieutechnologie (*Stcrt.* 1991, 253) art. 4 lid 1.

Product: Beschikking (benoeming)

Opmerking: Hieronder valt tevens het aanwijzen van waarnemers bij de vergaderingen van het programmacollege.

(256.)

Actor: *Programmacollege IOP milieutechnologie*

Handeling: Het opstellen van een concept-meerjarenplan met financiële raming die ter vaststelling aan de Stuurgroep IOP's worden voorgelegd.

Periode: 1991 – 1994

Grondslag: Instellingsbeschikking programmacollege IOP milieutechnologie (*Stcrt.* 1991, 253) art. 3 lid 2.

Product: Concept-meerjarenplan, financiële raming

Opmerking: Het Programmacollege legt tevens een voorstel omtrent samenstelling van de in te stellen werkgroepen bij de Stuurgroep IOP's neer.

(257.)

Actor: *Programmacollege IOP milieutechnologie*

Handeling: Het jaarlijks vaststellen van een werkplan met een gedetailleerde begroting

Periode: 1991 – 1994

Grondslag: Instellingsbeschikking Programmacollege IOP Milieutechnologie (*Stcrt.* 1991, 253) art. 3 lid 2 onder a en b.

Product: Werkplan, begroting

(258.)

Actor:	<i>Programmacollege IOP milieutechnologie</i>
Handeling:	Het vaststellen van de eigen werkwijze.
Periode:	1991 – 1994
Grondslag:	Instellingsbeschikking programmacollege IOP milieutechnologie (<i>Stcrt.</i> 1991, 253) art. 6.
Product:	Reglement
Opmerking:	Bovenstaande handeling geldt tevens voor de werkgroepen per deelgebied van het <i>IOP milieutechnologie</i> .

7.3 BEDRIJFSGERICHTE TECHNOLOGIESTIMULERING

In 1997 werden Bedrijfsgericht Onderzoek door Collectiviteiten (BTOC), Informatietechnologie (IT), Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering (PBTS), Toeleveren en Uitbesteden (T&U) door de Bedrijfsgerichte Technologische Samenwerkingsprojecten (BTS) vervangen. De BTOC, IT, (P)BTS, T&U zijn niet-generieke instrumenten binnen het gevoerde technologie- en innovatiebeleid. Op specifieke door de overheid aangewezen technologieterreinen, stimuleren zij de technologie-ontwikkeling. Als kansrijke gebieden werden er in 1987 een viertal vastgesteld: informatietechnologie, biotechnologie, materiaaltechnologie en medische technologie. Andere op een specifiek terrein gerichte instrumenten zijn in dit verband de Innovatieve Onderzoekprogramma's (IOP's), ontwikkeling van elektronische diensten), Milieugerichte Productontwikkeling (MPO) en BTIP als opvolger van de BIT (internationale technologieprogramma's bijvoorbeeld op het gebied van micro-electronica – MEDEA).

In deze paragraaf komen de volgende bedrijfsgerichte regelingen aan bod:

1. Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering (PBTS);
2. Bedrijfsgericht Technologisch Onderzoek door Collectiviteiten (BTOC);
3. Toeleveren en Uitbesteden (T&U);
4. Bedrijfsgerichte Technologiestimulering Internationale Programma's (BTIP);
5. Bedrijfsgerichte Internationale Technologieprogramma's (BIT).
6. Bedrijfsgerichte Technologische Samenwerkingsprojecten (BTS).

7.3.1 PROGRAMMATISCHE BEDRIJFSGERICHTE TECHNOLOGIESTIMULERING (PBTS)

Sinds 1987 is stimulering van technologie door het Ministerie van Economische Zaken voor een belangrijk deel in samenhangende nationale programma's ondergebracht. Voorheen was er minder sprake van een onderlinge samenhang in de technologiestimulering wat betreft subsidiering van onderzoek, uitwisseling van kennis door universiteiten, onderzoekinstellingen en bedrijven, gevolgd door verspreiding en toepassing van de onderzoekresultaten.

Er zijn technologieprogramma's geweest op de volgende gebieden:

- materiaaltechnologie;
- informatietechnologie;
- biotechnologie;

- medische technologie;
- milieutechnologie (80).

Het technologieprogramma *materiaaltechnologie* omvatte het toepassen van nieuwe of verbeterde materialen en het op nieuwe of verbeterde wijze verwerken of bewerken van materialen ter vervaardiging van kapitaal- of gebruiksgoederen of onderdelen daarvan in de industriële productie of andere vormen van nijverheid. Activiteiten op dit gebied vonden onder meer plaats op het terrein van de IOP's: IOP-Metalen, IOP-Technische Keramiek, IOP-Polymeer Composieten en Bijzondere Polymeren en het IOP-Membraantechnologie. Voor verdere informatie over IOP's wordt verwezen naar de § 7.2.

Onder *informatietechnologie* werd verstaan: Het complex van wetenschappelijke en technische kennis gericht op het verzamelen, opslaan, bewerken, toegankelijk maken en versturen van informatie. Hieronder vielen onder meer IT-activiteiten als Telematica Gidsprojecten (TGP), Micro-electronica Toepassing (MiToe), Branchegebijze Informaticastimulering (SBI) en het Stimuleringsprogramma Informatietechnologie en Overheidsaanschaffingen (SPIN-OV).

Het technologiegebied *biotechnologie* omvatte het toepassen van de mogelijkheden van micro-organismen, celculturen of delen daarvan om te komen tot industriële productie of andere vormen van nijverheid. Hieronder vielen onder meer activiteiten ten aanzien van het IOP-biotechnologie (IOP-b).

Het programma *medische technologie* had betrekking op goederen en diensten ten behoeve van de gezondheidszorg en omvatte daarmee een zeer breed terrein. Het productenspectrum varieerde van eenvoudige wegwerpproducten tot geavanceerde hoogtechnologische apparatuur als CT- en NMR-scanners.

Het technologiegebied *milieutechnologie* omvatte technologie of een combinatie van technologieën primair gericht op het voorkomen of beperken van verontreiniging van het milieu, het verwijderen van reeds opgetreden vervuiling en het meten en registreren van belasting van het milieu. Bij het uitvoeren van dit technologieprogramma vond afstemming plaats met het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). Een activiteit op dit gebied was onder meer het Project Industriële Successen Met Afvalpreventie (PRISMA).

Bovengenoemde programma's kan men aanduiden als 'basistechnologieën' waarvan de invloed dwars door bestaande sector- en branchegrenzen heenliep. Zodoende waren zij voor een groot deel van het bedrijfsleven van betekenis.

Vaste onderdelen van de technologieprogramma's waren de IOP's en de PBTS. Bedrijven konden binnen de technologiegebieden van de PBTS projectvoorstellen indienen. Het kon hierbij gaan om:

- onderzoeksprojecten, waarbij het gaat om een voor Nederland nieuwe planmatige onderzoeksactiviteit gericht op het vermeerderen van wetenschappelijk en technisch inzicht;

- haalbaarheidsprojecten, waarbij het gaat om een systematisch opgezette analyse van zowel de technische als economische mogelijkheden van een voor Nederland perspectiefvol onderzoeks-, ontwikkelings- of investeringsproject;
- demonstratieprojecten, waarbij het gaat om een activiteit gericht op een technisch en of economisch risicovolle toepassing van technologie.

Binnen de technologieprogramma's ging het naast bedrijfsgerichte stimulering met name om het geven van voorlichting, het versterken van de kennisinfrastructuur en het tot stand brengen van netwerken. Samenwerking met de IOP's zoals met het IOP-b op het gebied van de biotechnologie speelde tevens een rol (*Stcrt.* 1987, 45).

Om samenhang en overzicht in het gebruik van stimuleringsinstrumenten te vergroten, zijn er binnen de PBTS een beperkt aantal technologieprogramma's vastgesteld (zie hiervoor de opsomming aan het begin van deze paragraaf). Ieder technologieprogramma kende een doelstelling die vooraf in de Staatscourant werd gepubliceerd. Aanvragen tot deelname aan een technologieprogramma werden beoordeeld en gerangschikt door een college van externe deskundigen. Toetsing aan de gepubliceerde programmadoelstelling stond hierbij centraal. Voor de technologieprogramma's die binnen de PBTS vielen, golden globaal genomen de volgende doelstellingen:

- het tot stand brengen van een duurzame samenwerkingsrelatie tussen bedrijven en de kennisinfrastructuur die bestaat uit universiteiten en de met publieke middelen gefinancierde onderzoekinstellingen als TNO zodat de in Nederland aanwezige kennis ten behoeve van productontwikkelingstrajecten beter benut kon worden. Bij dit traject ging het uiteindelijk om het tot stand brengen van een 'technische innovativiteit', een technische doorbraak;
- het scheppen van gunstige randvoorwaarden voor de afzet van producten en diensten. Bij die randvoorwaarden ging het onder meer om de beschikbaarheid van relevante marktinformatie, kwaliteitszorg, normalisatie en harmonisatie van internationale regelgeving;
- het opbouwen van een positie van het Nederlandse bedrijfsleven inzake de realisatie van nieuwe producten op de Europese markt en wereldmarkt. Het ging hierbij om het creëren van een voedingsbodemp in de Nederlandse markt voor de opstap naar internationale activiteiten.

Tot 1995 was de uitvoering van een aantal IOP's en de PBTS ondergebracht bij StiPT, de uitvoeringsorganisatie voor het technologiebeleid. Hierna was het EZ-agentschap Senter hiervoor verantwoordelijk.

Handelingen:

(259.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en verstrekken van subsidie aan ondernemers voor de uitvoering van haalbaarheids-, onderzoeks-, of demonstratieprojecten in het kader van een Technologieprogramma.

Periode: 1987 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stcrt.* 1988, 42) art. 3, 18 lid 1.
Besluit subsidies programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stb.* 1994, 436) art. 1, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS)
Product: Beschikking
Opmerking: De Minister kan een voorschot verstrekken voor de gemaakte projectkosten. Hij kan tevens een beschikking inzake subsidietoekenning intrekken. Een college van externe deskundigen met een niet-ambtelijke status adviseert de Minister inzake de subsidieaanvraag.

(260.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en bekendmaken van technologieprogramma's.
Periode: 1988 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stcrt.* 1988, 42) art. 2, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS)
Product: Beschikking (bekendmaking), zoals:
- Programma's bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stcrt.* 1988, 42);
- Biotechnologie (*Stcrt.* 1992, 6);
- Milieutechnologie (*Stcrt.* 1992, 6);
- Materiaaltechnologie (*Stcrt.* 1992, 6);
- Informatietechnologie (*Stcrt.* 1992, 6).
Opmerking: Een technologieprogramma bevat een beschrijving van technologiegebieden als informatietechnologie, biotechnologie, materiaaltechnologie, medische technologie. Het programma geeft doelstellingen aan en noemt soorten projecten die voor subsidie in aanmerking komen.

(261.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen aangaande de uitvoering van haalbaarheids-, onderzoeks-, of demonstratieprojecten in het kader van een technologieprogramma.
Periode: 1987 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stcrt.* 1988, 42) art. 15 lid 3;
Besluit subsidies programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stb.* 1994, 436) art. 14 lid 1 en 2, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS)
Product: Beschikking (ontheffing)

Opmerking: Het gaat hier om ontheffing van bepalingen aangaande tijdsduur, verslaglegging omtrent voortgang van het project en octrooistelling onder eigen naam. Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering van een project buiten Nederland.

(262.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering.
Periode: 1994 – 1997
Grondslag: Besluit subsidies programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stb.* 1994, 436) art. 2 lid 2, art. 3 lid 1, art.6 , art. 7 lid 1 en 2, art. 10 lid 1 onder b, art. 15 lid 2, art. 18, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS)
Product: Ministeriële regeling, zoals:
- Uitvoeringsregeling PBTS 1994 (*Stcrt.* 1994, 114);
- Uitvoeringsregeling PBTS 1995 (*Stcrt.* 1995, 30);
- Uitvoeringsregeling PBTS 1995 (*Stcrt.* 1996, 21).

(263.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van de voorzitter en de leden van *Tijdelijke adviescolleges programmatische stimulering* op basis van de Subsidieregeling programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stcrt.* 1988, 42)
Periode: 1988 – 1989
Grondslag: Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie (*Stcrt.* 1988, 134) art.4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS);
Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering medische technologie (*Stcrt.* 1988, 134) art. 4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS);
Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering micro-electronica, (*Stcrt.* 1988, 134) art. 4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS);
Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering productvernieuwing (*Stcrt.* 1988, 134) art. 4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Beschikking (benoeming)

(264.)

Actor: *Tijdelijke adviescolleges programmatische stimulering*

Handeling:	Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake aanvragen tot deelname aan een technologieprogramma of deelprogramma op basis van de Subsidieregeling PBTS (<i>Stcrt.</i> 1988, 42).
Periode:	1988 – 1989
Grondslag:	Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie (<i>Stcrt.</i> 1988, 134) art. 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS); Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering medische technologie (<i>Stcrt.</i> 1988, 134) art. 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS); Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering micro-electronica, (<i>Stcrt.</i> 1988, 134) art. 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS); Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering productvernieuwing (<i>Stcrt.</i> 1988, 134) art. 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS).
Product:	Advies
(265.)	
Actor:	Minister van Economische Zaken
Handeling:	Het benoemen van de voorzitter en de leden van <i>Adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering</i> op basis van de Subsidieregeling PBTS (<i>Stcrt.</i> 1988, 42).
Periode:	1991 – 1994
Grondslag:	Instelling Adviescolleges programmatische stimulering informatietechnologie 1991 (<i>Stcrt.</i> 1991, 149) art. 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS); Instelling Adviescolleges 1992 (<i>Stcrt.</i> 1992, 54) art. 4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS); Instelling vijf adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering voor 1993 (<i>Stcrt.</i> 1993, 110) art. 4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS).
Product:	Beschikking (benoeming)
Opmerking:	<ul style="list-style-type: none"> • Het Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie 1991 bestond uit de volgende adviescolleges: <ul style="list-style-type: none"> - Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie, onderdeel in- en externe integratie; - Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie, onderdeel micro-electronica; - Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie, onderdeel gedistribueerde multimediasystemen.

- Met de Instelling adviescolleges PBTS 1992 zijn de volgende adviescolleges ingesteld:
  - Adviescollege programmatische stimulering biotechnologie 1992;
  - Adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie 1992;
  - Adviescollege programmatische stimulering milieutechnologie 1992.
- Met de Instelling vijf adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering voor 1993 zijn de volgende adviescolleges ingesteld:
  - Adviescollege programmatische stimulering biotechnologie 1993;
  - Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie 1993 onderdeel geavanceerde IT-systemen;
  - Adviescollege programmatische stimulering informatietechnologie 1993, onderdeel mechatronica;
  - Adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie 1993;
  - Adviescollege programmatische stimulering milieutechnologie 1993.

(266.)

Actor: *Adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering*
 Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake aanvragen tot deelname aan een technologieprogramma of een onderdeel daarvan op basis van de Subsidieregeling PBTS (*Stcrt.* 1988, 42).
 Periode: 1991-1994
 Grondslag: Instelling Adviescolleges programmatische stimulering informatietechnologie 1991 (*Stcrt.* 1991, 149) art. 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS);
 Instelling Adviescolleges 1992 (*Stcrt.* 1992, 54) art. 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS);
 Instelling vijf adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering voor 1993 (*Stcrt.* 1993, 110) art. 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
 Product: Advies

(267.)

Actor: *Adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering*
 Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.

Periode:	1991 – 1994
Grondslag:	Instelling Adviescolleges programmatische stimulering informatietechnologie 1991 (<i>Stcrt.</i> 1991, 149) art. 5, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS); Instelling Adviescolleges 1992 (<i>Stcrt.</i> 1992, 54) art. 5, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS); Instelling vijf adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering voor 1993 (<i>Stcrt.</i> 1993, 110) art. 5, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (<i>Stb.</i> 638 – BTS).
Product:	Reglement

7.3.2 BEDRIJFSGERICHT TECHNOLOGISCH ONDERZOEK DOOR COLLECTIVITEITEN (BTOC)

De Subsidieregeling Bedrijfsgericht Onderzoek door Collectiviteiten dateert uit 1987 en werd ingesteld voor de duur van steeds twee jaar. Het doel van de regeling was tweeledig:

- het stimuleren van onderzoek doorsamenwerkingsverbanden (verenigingen, stichtingen) van tenminste zes ondernemingen;
- het verspreiden van de door het onderzoek opgedane kennis zodat kennisvergroting, procesverbetering, omzetverbetering en het voldoen aan de overheidsvoorschriften werden geïntensiveerd.

Het BTOC-instrument en het Overheidsaanschaffingenbeleid waren initiatieven op het gebied van het ondersteunende, flankerende technologiebeleid, waarmee op indirecte wijze de toepassing van bedrijfsmatige technologie werd gestimuleerd (81). Tot 1997 vielen onder de Overheidsaanschaffingen onder andere de Codema-regeling en het Innovatief Overheidsaanschaffingenbeleid. Bij Codema ging het om het bevorderen van deelname van het Nederlandse bedrijfsleven aan onderzoek en ontwikkeling op militair gebied. Voor verdere informatie inzake CODEMA wordt verwezen naar het RIO *Roeien met de riemen* (nr. 20) p. 85. Het Innovatief Overheidsaanschaffingenbeleid stimuleerde de eerste toepassing van een innovatief product via de overheidsmarkt. De innovatieve overheidsaanschaffingen werden na 1997 ondergebracht bij de BTS.

Projecten die door de BTOC gehonoreerd werden, lagen onder andere op de terreinen van de informatietechnologie, metaalbewerking en baggeren. Er was een externe commissie, de Beoordelingscommissie collectief onderzoek, die de subsidieaanvragen rangschikte op basis van kwaliteit, slaagkans en belang voor de desbetreffende branche. De BTOC bood vooral middelgrote en kleinere ondernemingen de mogelijkheid om tegen aanvaardbare kosten nieuwe technologische inzichten te verwerven. Door het bijeenbrengen van reeds aanwezige kennis bij ondernemingen die deel uit maakten van een collectiviteit kon dit proces van kennisverwerving versneld worden. Met collectiviteit werd in deze regeling bedoeld:

‘Een in Nederland gevestigde stichting of vereniging met volledige rechtsbevoegdheid die volgens haar statuten mede als doel heeft onderzoek uit te voeren of te laten uitvoeren.’ Een coöperatie of een onderlinge waarborgmaatschappij viel buiten de BTOC.

In 1991 werd de BTOC opnieuw vastgesteld om deze te laten harmoniseren met andere regelingen op het gebied van het door het Ministerie van Economische Zaken gevoerde technologiebeleid. Tevens werd de BTOC aan de Algemene wet bestuursrecht (Awb) aangepast.

De BTOC-regeling is per 1 januari 1997 opgeheven. Als de opvolger ervan kan de BTS beschouwd worden (82).

De regeling werd namens het Ministerie van Economische Zaken uitgevoerd door het EZ-agentschap Senter.

Handelingen:

(268.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie aan collectiviteiten voor de uitvoering van een technologisch onderzoeksproject.
Periode: 1987 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten (*Stcrt.* 1991, 147) art. 3 lid 1, art. 23 lid 2;
Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 (*Stc.* 1994, 114) art. 2, art 5 lid 1, art 24 lid 1, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Beschikking
Opmerking: De Minister kan tevens een voorschot op de toegezegde subsidie verstrekken. Met collectiviteit is hier bedoeld: ‘een rechtspersoon zonder winst oogmerk die tot doel heeft om ten behoeve van de aangesloten ondernemers onderzoek- dan wel haalbaarheidsprojecten te (laten) verrichten.’

(269.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in de Subsidieregeling Bedrijfsgericht onderzoek door collectiviteiten
Periode: 1987-1997
Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgericht onderzoek door collectiviteiten (*Stcrt.* 1994, 114) art. 5 onder 1, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Ministeriële regelingen, zoals:
- Wijziging Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 en vaststelling van het voor 1995 beschikbare budget (*Stcrt.* 1995, 23);
- Wijziging Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 en vaststelling van het voor 1996 beschikbare budget (*Stcrt.* 1996, 12).

(270.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in de Subsidieregeling bedrijfsgericht onderzoek door collectiviteiten.
Periode: 1987 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten (*Stcrt.* 1991, 147) art. 15 lid 1, 2, 3;
Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 (*Stcrt.* 1994, 114) art. 14 lid 1, 2, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Beschikking
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een onderzoekproject. Ontheffing kan tevens worden verleend voor een gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland. Verder kan de Minister ontheffing verlenen voor de tenaamstelling op de naam van een derde bij de octrooi-aanvragen die voortvloeien uit het project.

(271.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van een voorzitter en de leden van de *Beoordelingscommissie collectief onderzoek*.
Periode: 1987 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten (*Stcrt.* 1991, 147) art. 5 lid 3;
Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 (*Stcrt.* 1994, 114) art. 6 lid 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Beschikking (benoeming)
Opmerking: De Minister kan tevens waarnemers aanwijzen bij de vergaderingen van de commissie.

(272.)

Actor: *Beoordelingscommissie collectief onderzoek*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidieaanvragen voor de uitvoering van een collectief technologisch onderzoeksproject.
Periode: 1987 – 1997
Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten (*Stcrt.* 1991, 147) art. 5 lid 1;

Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 (Stcr. 1994, 114) art. 6 lid 1, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (Stb. 638 – BTS).

Product: Advies

(273.)

Actor: *Beoordelingscommissie collectief onderzoek*

Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze

Periode: 1987 – 1997

Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 (Stcr. 1994, 114) art. 6 lid 4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (Stb. 638 – BTS).

Product: Reglement

7.3.3 TOELEVEREN & UITBESTEDEN (T&U)

De T&U die in 1988 van start ging, had als doel de samenwerking tussen toeleveranciers en uitbesteders een hechtere basis te geven, vooral op het vlak van technologie en productontwikkeling. Hierbij ging het uitsluitend om hoogwaardige toeleveranciers die complete systemen konden leveren in plaats van losse onderdelen hetgeen de kennisintensiteit vergroete. Aanleiding was de korter wordende ‘time to market’ waardoor nieuwe producten en processen eerder op de markt kwamen. Ook door de toenemende ontwikkelingskosten van producten en systemen werd een intensieve samenwerking op het gebied van R&D noodzakelijker. Op basis van de T&U konden projecten worden uitgevoerd binnen zeven product-markt-combinaties:

- automobielindustrie;
- telecommunicatie- en kantoormachine-industrie;
- IC-industrie;
- defensie-industrie;
- energie- en offshore-industrie;
- apparatenbouw voor procesindustrie;
- audiovisuele productie.

In de nota *Economie met Open Grenzen* (83) onderstreepte de toenmalig Minister van Economische Zaken Wijers het belang van een goede toeleveringsstructuur voor Nederland. Het gevolg was een intensivering van de T&U die op twee manieren tot uitdrukking kwam: Ten eerste werd ruimte gecreëerd voor de ondersteuning van technologische samenwerkingsprojecten van een uitbesteder en zijn toeleveranciers of van meerdere toeleveranciers gezamenlijk. Ten tweede werden in het kader van verbeteringsprojecten ook projecten ondersteund van een toeleverancier die op zijn beurt weer toeleveranciers had.

In de T&U werden, zoals hierboven beschreven, twee projectvormen onderscheiden, namelijk de verbeteringsprojecten en de technologische samenwerkingsprojecten.

Onder de eerste projectvorm vielen projecten die al voor de intensivering van de T&U mogelijk waren. Het ging hierbij om onder andere kortdurende bedrijfsdoorlichtingen, haalbaarheidsstudies naar samenwerking tussen toeleveranciers en bedrijfsverbeteringsprojecten op gebieden als doorlooptijd, kwaliteit, logistiek, leverbetrouwbaarheid en product vernieuwing. De externe kosten – advies, begeleiding – die een ondernemer of een samenwerkingsverband van ondernemers maakten om een verbeteringsvoorstel te realiseren, vielen binnen de T&U.

Bij de tweede projectvorm ging het om samenwerkingsvormen als co-makership. De technologische samenwerkingsprojecten hadden als doel om enerzijds de samenwerking te bevorderen tussen uitbesteder en toeleverancier en anderzijds tussen verschillende toeleveranciers onderling. De samenwerking had betrekking op gezamenlijke R&D gericht op productonderdelen of productiesystemen kenmerkend voor de desbetreffende product-markt-combinatie.

Initiatieven op het gebied van T&U gingen in eerste instantie uit van de ondernemer die deze ontplooid in het belang van zijn onderneming. Niet-ondernemers zoals universiteiten konden wel bij een project worden betrokken, echter uitsluitend op verzoek van de ondernemer.

Sinds de invoering per 1 april 1992 van de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ Economische Zaken, werd subsidie uitsluitend verstrekt krachtens een AMvB in plaats van op basis van beleidsregels zoals de Subsidieregeling T&U 1992. Dit omdat de financiële middelen die aan ondernemers werden verstrekt, de gestelde grens van F. 20 miljoen overschreden.

De T&U is in 1997 door de Bedrijfsgerichte technologiestimuleringen (BTS) vervangen.

Handelingen:

(274.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie aan ondernemers voor de uitvoering van technologische samenwerkingsprojecten of verbeteringsprojecten binnen een aangewezen product-markt-combinatie.

Periode: 1992 – 1997

Grondslag: Subsidieregeling-T&U 1992 (*Stcrt.* 1991, 252) art. 2 lid 1 en 2, art. 10, 23 lid 2, art. 24 lid 1;
Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden (*Stb.* 1994, 433) art 2 lid 1, art 5 lid 1, 2, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).

Product: Beschikking

(275.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden.

Periode: 1992 – 1997

Grondslag: Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden (*Stb.* 1994, 433) art. 2 lid 1, art. 5, art. 6 lid 2, art. 13 lid 2, art. 16 lid 2, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).

Product: Ministeriële regeling, zoals: Uitvoeringsregeling T&U (*Stcrt.* 1994, 114).
Opmerking: In de regeling werden de product-markt-combinaties aangewezen, zoals bedoeld in artikel 2 van het Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden (*Stb.* 1994, 433). Het totaal beschikbare bedrag voor subsidietoezeggingen werd ieder kalenderjaar vastgesteld en de regeling voorzag in de vaststelling van een model-aanvraagformulier.

(276.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en uitvoeren van demonstratieprogramma's.
Periode: 1992 – 1997
Grondslag: Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden (*Stb.* 1994, 433) art. 14 lid 4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Demonstratieprogramma
Opmerking: Het demonstratieprogramma richt zich onder meer op het overdragen van kennis – kennisdiffusie – die betrekking heeft op de uitvoering van technologische samenwerkingsprojecten, alsmede het onder de aandacht brengen van ontwikkelingen op het gebied van toeleveren en uitbesteden.

(277.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het aanwijzen van derden die bevoegd zijn demonstratieprogramma's op te stellen en uitvoeren.
Periode: 1992 – 1997
Grondslag: Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden (*Stb.* 1994, 433) art. 14 lid 4, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Demonstratieprogramma

(278.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in het Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden.
Periode: 1992 – 1997
Grondslag: Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden (*Stb.* 1994, 433) art. 12 lid 1 en 2, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Beschikking (ontheffing)
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een project. Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland.

7.3.4 BEDRIJFSGERICHTE TECHNOLOGIESTIMULERING INTERNATIONALE PROGRAMMA'S (BTIP) EN BEDRIJFSGERICHTE INTERNATIONALE TECHNOLOGIEPROGRAMMA'S (BIT)

De BIT als voortzetting van de BTIP vormde een kader waarbinnen internationale samenwerking op het gebied van technologisch onderzoek werd gestimuleerd. Met het BIT-Besluit uit 1997 (*Stb.* 1997, 331) werden de BTIP en de Subsidieregeling technologische samenwerkingsprojecten met Indonesië ingetrokken. Aanleiding voor de vaststelling van het BIT-Besluit waren wijzigingen in de Algemene wet bestuursrecht en de Kaderwet EZ-subsidies uit 1996 waarmee een wettelijke grondslag aan alle door EZ verstrekte subsidies werd gegeven (*Stb.* 1996, 180). De BIT kwam echter wel in belangrijke mate overeen met de BTIP.

Het doel van de BIT was het bevorderen van deelname van Nederlandse bedrijven aan internationale technologieprogramma's. Die deelname was noodzakelijk geworden door de aan technologisch onderzoek verbonden risico's, hoge kosten, een toenemende complexiteit van de verschillende technologiegebieden en door de internationalisering vervagende landsgrenzen. De onderzoeksprojecten die onder de BIT vielen, betroffen het Nederlandse aandeel van een internationaal project. De eisen die aan het Nederlandse aandeel werden gesteld, konden afwijken van die van een internationaal project.

In de BIT was sprake van een samenwerkingsverband waarmee werd bedoeld dat naast ten minste één ondernemer ook technologische instituten of universiteiten konden deelnemen. Die instituten of universiteiten konden als volwaardige partner onderzoekswerkzaamheden uitvoeren voor een ondernemer.

De Prestatie-Indicatoren Innovatie-Instrumenten van 2000 wijst drie internationale technologieprogramma's aan (84):

- Programma Eureka, waarbij het gaat om technologische samenwerking met Eureka-landen als België, Denemarken, Finland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Britannië, Ierland, Duitsland en Zwitserland;
- Programma technologische samenwerking met geïndustrialiseerde landen als Israël in de vorm van het Memorandum of Understanding, de Verenigde Staten, Japan of Singapore;
- Programma technologische samenwerking met opkomende markten – *emerging markets* – als Indonesië, India of Zuid-Afrika.

Bij de internationale technologieprogramma's gaat het om samenwerking waarbij geavanceerde technologieën ten behoeve van een product, proces of dienst worden ontwikkeld. Haalbaarheids- en onderzoeksprojecten vallen eveneens onder de BIT-regeling die verder als voorwaarde hanteert dat de projecten een voor Nederland nieuwe activiteit moeten opleveren.

Via de BIT, voorheen de BTIP, ondersteunde het Ministerie van Economische Zaken het Eureka-programma dat de internationale samenwerking op technologiegebied stimuleert. Eureka is een in 1985 door Frankrijk gelanceerd initiatief om samenwerking tussen onderzoekcentra in Europa te bevorderen en zodoende de technologische ontwikkeling in Europa een breder draagvlak te geven. Op het gebied van Micro-electronica stimulering is als voorbeeld het MEDEA-project te noemen dat als zwaartepunt 'multimedia' heeft. MEDEA is de opvolger van het in 1996 beëindigde Eureka-project JESSI. Het Ministerie van Economische Zaken speelt bij de ondersteuning van het Eureka-programma een faciliterende rol die in handen is van het agentschap Senter.

Het internationale technologieprogramma Cooperation Européenne dans le domaine de la Recherche Scientifique et Technique (COST) is het oudste forum voor technologische samenwerking in Europa. Aangesloten zijn 12 landen van de Europese Gemeenschap, alsmede Finland, Oostenrijk, Zwitserland, Zweden, Noorwegen en Turkije. COST heeft als doelstelling het bevorderen van fundamenteel technologisch en wetenschappelijk onderzoek. Onderzoeksterreinen die door COST bestreken worden zijn: telecommunicatie, vervoer, milieu, landbouw, levensmiddelentechnologie en medische technologie.

Bij besluit van 4 mei 2001 is de BIT samen met het Besluit subsidies maritiem onderzoek (SMO) ingetrokken (*Stb.* 2001, 228). De subsidie-instrumenten BIT en SMO zijn nu geïntegreerd in het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten BTS. Aanleiding voor deze integratie is de behoefte om het subsidie-instrumentarium van het Ministerie van Economische Zaken verder te moderniseren en te stroomlijnen. In het kader van deze stroomlijning is door EZ een nieuwe bepaling inzake de projectkosten opgesteld en is binnen de BTS de verplichting opgenomen om een sluitende tijdschrijving bij te houden. De bepalingen rond de Adviescommissie technologische samenwerkingsprojecten zijn eveneens uitgebreid met nadere regels die zorgvuldige advisering door de commissie moeten waarborgen.

Handelingen:

(279.)

Actor: *Adviescollege internationale technologieprogramma's*

Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidieaanvragen voor samenwerkingsprojecten in het kader van internationale technologieprogramma's.

Periode: 1989 – 2001

Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgerichte technologiestimulering in internationale programma's (*Stcrt.* 1989, 110) art. 8 lid 1.

Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologiestimulering internationale programma's (*Stb.* 1994, 434) art. 5 lid 1, vervallen bij Besluit van 5 juli 1997 (*Stb.* 331 – BIT)

Besluit subsidies bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (*Stb.* 1997, 331) art. 5 lid 1, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).

Product: Advies

(280.)

Actor: *Adviescollege internationale technologieprogramma's*

Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze

Periode: 1994 – 2001

Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologiestimulering internationale programma's (*Stb.* 1994, 434) art. 5 lid 4, vervallen bij Besluit van 5 juli 1997 (*Stb.* 331 – BIT);

Product: Besluit subsidies bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (*Stb.* 1997, 331) art. 4, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).
Opmerking: Reglement
De raad is bevoegd om het advies van gespecialiseerde deskundigen in te roepen.

(281.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verstrekken van subsidie aan ondernemers die gezamenlijk met niet in Nederland gevestigde natuurlijke personen of rechtspersonen deelnemen in een internationaal technologieprogramma.
Periode: 1989 – 2001
Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgerichte technologiestimulering in internationale programma's (*Stcrt.* 1989, 110) art. 3, art. 18 lid 1; Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologiestimulering internationale programma's (*Stb.* 1994, 434) art. 2 lid 1, vervallen bij Besluit van 5 juli 1997 (*Stb.* 331 – BIT); Besluit subsidies bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (*Stb.* 1997, 331) art. 2 lid 1, vervallen bij Besluit BTS (*Stb.* 2001, 228).
Product: Beschikking
Opmerking: De Minister kan een voorschot verstrekken voor de gemaakte projectkosten. Hij kan tevens een beschikking inzake subsidietoekenning intrekken. Een college van externe deskundigen met een niet-ambtelijke status adviseert de Minister inzake de subsidieaanvraag.

(282.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het aanwijzen en bekendmaken van internationale technologieprogramma's.
Periode: 1989 – 1994
Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgerichte technologiestimulering in internationale programma's (*Stcrt.* 1989, 110) art. 2, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).
Product: Internationale technologieprogramma's zoals:
- *Memorandum of Understanding* inzake bilaterale technologische samenwerking Nederland/Israel (*Stcrt.* 1986, 235);
- Eureka-initiatief (*Stcrt.* 1989, 110);
- Coopération Européenne dans le domaine des Sciences et des Techniques (COST) (*Stcrt.* 1989, 110).

(283.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologiestimulering internationale programma's 1994 (BTIP).

Periode: 1994 – 1996

Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologiestimulering internationale programma's 1994 (*Stb.* 1994, 434) art. 2 lid 2, art. 7 lid 1, art 15 lid 2, vervallen bij Besluit van 5 juli 1997 (*Stb.* 331 – BIT).

Product: Ministeriële regeling, zoals: Uitvoeringsregeling BTIP (*Stcrt.* 1994, 114).

Opmerking: In de regeling werden internationale technologieprogramma's aangewezen en werd bijvoorbeeld het toegezegde maximale subsidiebedrag of het kredietplafond vastgesteld. Daarnaast konden (modellen voor) aanvraagformulieren worden vastgesteld.

(284.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (BIT).

Periode: 1997 –

Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (*Stb.* 1997, 331) art. 2 lid 2, art. 3 lid 1, art. 4 onder a, art. 6 lid 1, art. 7 lid 1, art 9 onder b, art. 14 lid 3, art. 18 lid 2, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).

Product: Ministeriële regeling, zoals:

- Uitvoeringsregeling BIT (*Stcrt.* 1997, 139);
- Vaststelling subsidieplafonds bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (*Stcrt.* 1998, 240);
- Wijziging uitvoeringsregeling en vaststelling subsidieplafond 2000 (*Stcrt.* 1999, 244);
- Vaststelling aanvraagperiode en subsidieplafond BIT 2001 (*Stcrt.* 2000, 241).

Opmerking: In de regelingen worden de internationale technologieprogramma's aangewezen en wordt bijvoorbeeld het toegezegde maximale subsidiebedrag of het kredietplafond vastgesteld. Daarnaast kunnen (modellen voor) aanvraagformulieren worden vastgesteld.

(285.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen aangaande de uitvoering van een project in het kader van een internationaal technologieprogramma.

Periode: 1989-1994

Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsgerichte technologiestimulering in internationale programma's (*Stcrt.* 1989, 110) art. 13 lid 1, 2;

Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologiestimulering internationale programma's (*Stb.* 1994, 434) art. 7 lid 1, art. 14 lid 1 en 2, art 15 lid 2, vervallen bij Besluit van 5 juli 1997 (*Stb.* 331 – BIT);

Besluit subsidies bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (*Stb.* 1997, 331) art. 12 lid 1, 2, vervallen bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 228 – BTS).

Product: Beschikking (onthefving)

Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een project
Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland.

7.3.5 BEDRIJFSGERICHTE TECHNOLOGISCHE SAMENWERKINGSPROJECTEN (BTS)

De BTS is een generieke subsidieregeling – niet gericht op een specifieke branche – en is ingesteld in 1997 als opvolger van de PBTS, de BTOC, de T&U-regeling en de IT-regeling. Het BTS-instrument is ingesteld om het beleid inzake de strategische samenwerkingsprojecten te verbreden en vast te leggen. In de nota Kennis in beweging werd de voorgenomen instelling van het instrument al bekend gemaakt (85).

Doel van dit nationaal gerichte subsidie-instrument is het rendement van investeringen in onderzoek en ontwikkeling (O&O) bij Nederlandse bedrijven te vergroten. Hierbij wordt de technologische samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen en tussen bedrijven onderling gestimuleerd hetgeen belangrijk is voor de publiek gefinancierde kennisinfrastructuur. Van belang hierbij zijn de technologische samenwerking, de technische innovativiteit en het economisch perspectief. Tot de kennisinfrastructuur horen niet alleen universiteiten maar ook onderzoeksinstituten als TNO en de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO).

De samenwerking die door de BTS wordt gestimuleerd heeft betrekking op fundamenteel, industrieel-basis en toegepast onderzoek. Kernpunten hierbij zijn de mate van uitwisseling van kennis en ervaring door de betrokken partijen en tenslotte het toewerken naar een gemeenschappelijk onderzoeksdoel. Een intensievere samenwerking is tevens van belang om het zelfvernieuwend vermogen van het bedrijfsleven te vergroten.

In de BTS zijn de technologiegebieden – materiaaltechnologie, biotechnologie, informatietechnologie en milieutechnologie – uit de PBTS losgelaten om ruimte te creëren voor multidisciplinair onderzoek.

Bij Besluit van 4 mei 2001 (*Stb.* 2001, 228) zijn de subsidie-instrumenten Bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (BIT) en Subsidies maritiem onderzoek (SMO) opgegaan in de hier beschreven BTS. Voor verdere informatie wordt verwezen naar § 7.1.6 (BIT) en § 5.4.4 (SMO).

De uitvoerder van de BTS is het EZ-agentschap Senter.

Handelingen:

(286.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het benoemen van de voorzitter en leden van de *Adviescommissie technologische samenwerking*.
Periode: 1997 –
Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (*Stb.* 1996, 638) art. 5 lid 3.
Product: Beschikking (benoeming)
Opmerking: Het adviescollege is ingesteld met het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten. Hieronder valt ook het aanwijzen van waarnemers bij de vergaderingen van het adviescollege.

(287.)

Actor: *Adviescollege technologische samenwerkingsprojecten*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidieaanvragen voor bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten.
Periode: 1997 –
Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (*Stb.* 1996, 638) art. 5 lid 1.
Product: Advies

(288.)

Actor: *Adviescollege technologische samenwerkingsprojecten*
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze
Periode: 1997 –
Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (*Stb.* 1996, 638) art. 5 lid 4.
Product: Reglement

(289.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie aan ondernemers of samenwerkingsverbanden voor de uitvoering van een samenwerkingsproject.
Periode: 1997 –
Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (*Stb.* 1996, 638) art. 2 lid 1.
Product: Beschikking
Opmerking: Met een samenwerkingsverband wordt hier bedoeld: 'een geen rechtspersoonlijkheid bezittend verband, bestaande uit minstens twee, niet in een groep verbonden ondernemers.' De subsidie wordt ook verleend aan ondernemers buiten een dergelijk samenwerkingsverband, maar alleen als ze een deel van de activiteiten uitbesteden aan andere natuurlijke personen of

rechtspersonen, die niet met hem in een groep, commanditaire vennootschap, vennootschap onder firma of een maatschap zijn verbonden.

(290.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten
Periode: 1997 –
Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (*Stb.*1996, 638) art. 13 en art. 16.
Product: Beschikking (ontheffing)
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een project. Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering ervan buiten Nederland. Ontheffing kan ook plaatsvinden met betrekking tot de rechten van intellectueel eigendom.

(291.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten.
Periode: 1997 –
Grondslag: Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (*Stb.*1996, 638) art. 1 lid 2, art. 3 lid 1, art. 6, art. 7 lid 1, art. 9 lid onder c, art. 10 lid 3, art. 15 lid 3 en art. 19 lid 2.
Product: Ministeriële regeling, zoals: Uitvoeringsregeling BTS (*Stcrt.* 1996, 250).
Opmerking: In de regelingen worden onder meer de perioden vastgesteld na afloop waarvan de ontvangen subsidieaanvragen worden behandeld. Ook vindt er vaststelling plaats van het subsidieplafond voor het verlenen van subsidies en is de vaststelling van een aanvraagformulier voor subsidie er ondergebracht.

7.4 INFORMATIE & TELEMATICA

Op het gebied van de informatietechnologie kunnen de volgende regelingen, besluiten en programma's onderscheiden worden:

- Subsidieregeling Bedrijfsvoorlichting Informatietechnologie (SBI);
- Branchegebonden informaticastimulering (BIS);
- Subsidieregeling telematica gidsprojecten (TGP);
- Besluit subsidies Informatietechnologie (IT);
- Stimuleringsprogramma informatietechnologie overheidsaanschaffingen (SPIN-OV).

7.4.1 BEDRIJFSVOORLICHTING INFORMATIETECHNOLOGIE (SBI)

In het informaticastimuleringsplan (INSP) uit 1984 werd het belang van informaticabeoefening voor Nederland vastgesteld die moest resulteren in een verbetering van administratieve en productieprocessen. Als voorwaarde hiervoor werd een adequate bedrijfsgerichte voorlichting gezien die informatie verschaft over toepassingsmogelijkheden van technieken en systemen die gebaseerd zijn op informatietechnologie. Het Informaticastimuleringsplan omvatte de onderdelen: voorlichting en bewustwording, onderwijs, onderzoek, marktsector, overheid en landbouw. De Subsidieregeling bedrijfsvoorlichting informatietechnologie (*Stcrt.* 1984, 242 – SBI) was uitsluitend bestemd voor ondernemers uit branche-organisaties met uitzondering van de primaire landbouw en visserij. De SBI is in 1989 opgevolgd door de Subsidieregeling branchegewijze informaticastimulering (BIS). Deze BIS is in 1994 opgegaan in het Besluit subsidies IT dat een bundeling vormde van regelingen op het gebied van informatietechnologie.

Handelingen:

(292.)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie aan een organisatie voor de uitvoering van een voorlichtingsplan inzake informatietechnologie door een extern bureau.
 Periode: 1984 – 1988
 Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsvoorlichting informatietechnologie (*Stcrt.* 1984, 242) art. 2 lid 1, art. 8 lid 2.
 Product: Beschikking
 Opmerking: De Minister kan eenmaal een voorschot verstrekken op de vastgestelde subsidie.

(293.)

Actor: *Commissie informaticastimulering bedrijfsleven (CISB).*
 Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidieaanvragen op grond van de Subsidieregeling bedrijfsvoorlichting informatietechnologie.
 Periode: 1984 – 1988
 Grondslag: Subsidieregeling bedrijfsvoorlichting informatietechnologie (*Stcrt.* 1984, 242) art. 4 lid 1.
 Product: Advies

7.4.2 BRANCHEGEWIJZE INFORMATICASTIMULERING (BIS)

De Subsidieregeling branchegewijze informaticastimulering (*Stcrt.* 1989, 53 – BIS) heeft als doel het stimuleren van de toepassing van informatietechnologie in ondernemingen door financiële ondersteuning van gemeenschappelijke branchegewijze informatietechnologieprojecten. Zij is ondermeer ingesteld nadat is gebleken dat de behoefte aan basisvoorlichting op het gebied van informatietechnologie is afgenomen. De in 1988 beëindigde Subsidieregeling bedrijfsvoorlichting

informatietechnologie voorzag in een dergelijke voorlichting waarin met name technische aspecten centraal stonden.

Met de BIS-regeling is de aandacht meer verschoven naar de organisatorische problematiek rond een optimaal gebruik van informatietechnologie in een (bedrijfs)organisatie. Belangrijk hierbij is een goed inzicht in de informatiebehoefte van de desbetreffende organisaties.

Projecten die binnen de BIS vallen, hebben als belangrijk kenmerk dat zij de positie van de gebruiker van informatietechnologie versterken en uitstijgen boven de grenzen van een individuele onderneming.

In 1991 is de Subsidieregeling BIS gewijzigd. Zo is het opstellen van een plan als projectonderdeel aan de regeling toegevoegd. Met een dergelijk plan kunnen knelpunten en mogelijkheden inzake branchegewijze informaticastimulering beter in kaart worden gebracht. Verder is de doelgroep van de regeling uitgebreid. Naast branche-organisaties kunnen nu ook samenwerkingsverbanden binnen een branche subsidie aanvragen.

Onder **informatietechnologie** in deze regeling wordt verstaan, het geheel van wetenschappelijke en technische kennis gericht op onder meer het verzamelen, bewerken en versturen van informatie. Met een stimuleringsproject is hier bedoeld het geven van voorlichting, het opstellen van plannen voor toepassing van informatietechnologie binnen een branche en het opstellen van een branche-informatie-raamwerk waarin een analyse plaatsvindt van de interne en externe informatiebehoefte inzake branchespecifieke bedrijfsprocessen. Verder valt onder een project ook het verrichten van onderzoek naar standaardisatie op gebruiksniveau en het maken van een informatie-systeembeoordeling. Door verregaande samenwerking van bedrijven op het gebied van informatietechnologie en onder invloed van een toenemende globalisering van de markt zijn standaarden en normen steeds belangrijker geworden. Omdat standaardisatie en normalisatie in eerste instantie verantwoordelijkheden van de bedrijven zelf zijn, speelt het Ministerie van EZ hierbij slechts een ondersteunende rol. Verder ondersteunt EZ het Nederlands Normalisatie Instituut (NNI) dat actief is bij het vaststellen en voorstellen van normen. EZ probeerde daarnaast via een stimuleringsinstrument als Toeleveren en Uitbesteden (T&U) waar standaardisatie voorwaarde voor deelname was, bedrijven tot het hanteren van standaarden te bewegen.

Handelingen:

(294.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en verstrekken van subsidie aan branche-organisaties voor de uitvoering van een stimuleringsproject inzake informatietechnologie door een extern bureau.

Periode: 1989 –

Grondslag: Subsidieregeling branchegewijze informaticastimulering (BIS) (*Stcrt.*1989, 53) art. 2 lid 1, art. 8 lid 2

Product: Beschikking

Opmerking: De Minister kan eenmaal een voorschot verstrekken op de vastgestelde subsidie.

(295.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in de Subsidieregeling
branchegebonden informaticastimulering.
Periode: 1989 –
Grondslag: Subsidieregeling branchegebonden informaticastimulering 1991 (*Stcrt.* 1991, 22)
art. 15 lid 1
Product: Beschikking (ontheffing)
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een
stimuleringsproject.

(296.)

Actor: *Commissie informaticastimulering bedrijfsleven (CISB).*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidie-
aanvragen op grond van de Subsidieregeling branchegebonden
informaticastimulering.
Periode: 1989 –
Grondslag: Instellingsbeschikking van de Commissie informaticastimulering bedrijfsleven
(CISB) (*Stcrt.* 1989, 53) art. 2 onder a.
Product: Advies

(297.)

Actor: CISB
Handeling: Het begeleiden van branche-organisaties bij het opstellen van projectvoorstellen.
Periode: 1989 –
Grondslag: Instellingsbeschikking van de Commissie informaticastimulering bedrijfsleven
(CISB) (*Stcrt.* 1989, 53) art. 2 onder b

(298.)

Actor: CISB
Handeling: Het stimuleren van de totstandkoming van nieuwe projecten door het geven van
publiciteit aan reeds door de Subsidieregeling (BIS) ondersteunde projecten.
Periode: 1989 –
Grondslag: Instellingsbeschikking van de Commissie informaticastimulering bedrijfsleven
(CISB) (*Stcrt.* 1989, 53) art. 2 onder c.
Product: Voorlichting

(299.)

Actor: CISB
Handeling: Het opstellen van een jaarverslag.
Periode: 1989 –

Grondslag: Instellingsbeschikking van de Commissie informaticastimulering bedrijfsleven (CISB) (*Stcrt.* 1989, 53) art. 7

Product: Jaarverslag

7.4.3 STIMULERINGSPROGRAMMA INFORMATIETECHNOLOGIE OVERHEIDSAANSCHAFFINGEN (SPIN-OV)

Aanleiding voor het instellen van deze regeling is het advies van de *Commissie Overheidsbestedingen op het gebied van de informatietechnologie - de Commissie Pannenburg* – om een aantal geavanceerde informatieprojecten bij de overheid versneld te realiseren. De inhoud van de regeling komt praktisch overeen met de beleidsregels die sinds medio 1986 bij de ondersteuning van informatieprojecten zijn gehanteerd.

De Subsidieregeling stimuleringsprogramma informatietechnologie overheidsaanschaffingen maakt deel uit van het Stimuleringsprogramma informatietechnologie. Hierbij was tevens het *Stimuleringsprojectteam Informatica-Onderzoek bij de Overheid* betrokken.

Door het ontwikkelen van informaticasystemen die een geautomatiseerde gegevensverwerking mogelijk maken, wil men enerzijds kwaliteit en doelmatigheid van de overheidsdienstverlening bevorderen en anderzijds wilde men hiermee de informatica-ontwikkeling bij het bedrijfsleven stimuleren. Bij de kwaliteit van de overheidsdienstverlening ging het met name over een verbetering van doelmatigheid en uitvoering van de administratieve organisatie. Onder de eerst genoemde doelstelling valt ook het stimuleren van een op internationale normen en standaarden gebaseerde gegevensuitwisseling tussen overheidsinstellingen.

Een belangrijk criterium is dat het te ontwikkelen informatiesysteem een innovatief karakter heeft en nieuw voor Nederland is. Met de behoeften van de overheidsinstellingen als uitgangspunt, is het aan het bedrijfsleven om hier een aanzienlijke ontwikkelingsinspanning te leveren.

In 1992 is het stimuleringsprogramma SPIN-OV beëindigd.

Handelingen:

(300.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en verstrekken van subsidie aan een overheidsinstelling voor de ontwikkeling van informaticasystemen.

Periode: 1987 – 1992

Grondslag: Subsidieregeling stimuleringsprogramma informatietechnologie overheidsaanschaffingen (*Stcrt.* 1987, 115) art. 2, 12, art. 6 lid 2

Product: Beschikking

Opmerking: De subsidie is uitsluitend bedoeld voor pilotprojecten in de ontwikkelings- en demonstratiefase van een representatief deel van een informaticasysteem. De Minister kan voorschotten verstrekken op de vastgestelde subsidie.

(301.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling:	Het verlenen van ontheffing van bepalingen in de Subsidieregeling stimuleringsprogramma informatietechnologie overheidsaanschaffingen.
Periode:	1987 – 1992
Grondslag:	Subsidieregeling stimuleringsprogramma informatietechnologie overheidsaanschaffingen (<i>Stcrt.</i> 1987, 115) art. 8 onder a, b en d
Product:	Beschikking (ontheffing)
Opmerking:	Bedoeld is hier het vertragen, stopzetten of wijzigen van een pilotproject. Tevens kan de Minister uitstel geven van de uitvoering van het hele informaticasysteem nadat het pilotproject succesvol is gebleken. Hij kan ook inzake de schriftelijke verslaglegging over de projectvoortgang afwijkend beschikken.

7.4.4 TELEMATICA GIDSPROJECTEN (TGP)

Onder telematica in deze regeling verstaat men de toepassingen van informatietechnologie ten behoeve van primaire, bedrijfsmatige, bestuurlijke of maatschappelijke processen waarbij elektronische of optische overbrugging van fysieke en organisatorische afstanden een rol speelt. Onder een telematica gidsproject (TGP) vallen activiteiten die nodig zijn voor de toepassing van informatietechnologische producten die in de marktintroductiefase verkeren en uitmonden in telematica-systemen. De gidsprojecten hebben een pilotkarakter en verkeren niet in de onderzoeks- en haalbaarheidsfase, zoals bij het Programma informatietechnologie van de Programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (PBTS-IT). De samenhang tussen TGP en PBTS-IT is wel vergroot door het onderdeel 'externe integratie' niet meer in de PBTS-IT 1992 op te nemen, maar binnen de TGP aandacht aan dit onderdeel te schenken voor zover het Product Data Interchange (PDI) betreft. Met PDI zijn uitdrukkelijk geen activiteiten bedoeld die zich richten op elektronische berichtenuitwisseling (EDI) binnen een administratieve of handelsomgeving. Gidsprojecten concentreren zich op de invoering van technologieën als chipcard- multimedia- en informatiebeveiligingstechnologie.

Naast subsidieverlening aan samenwerkingsverbanden van minimaal drie bedrijven of instellingen, is er een begeleidend onderzoeksprogramma waarvan het Telematica Research Centrum (TRC) de uitvoerder is. Het programma is richtinggevend voor de gidsprojecten en richt zich onder andere op de gebruikservaringen en de juridische aspecten van informatietechnologie. Sinds 1995 is er een programma Informatietechnologie en Recht (ITeR) dat ingaat op knelpunten inzake wet- en regelgeving betreffende informatietechnologie. Vanuit Europese regelgeving maakt het ITeR een vertaalslag naar een nationaal juridisch kader voor informatietechnologie.

Vooraf in de distributieve en toeleverende dienstverlening is telematica een belangrijke basistechnologie geworden. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is een adequate infrastructurele voorziening, een aspect dat centraal staat in deze subsidieregeling.

Om tot een grootschalige infrastructuur te komen is gekozen voor een 'bouwstenen'- benadering waarbij verschillende marktpartijen werken aan deelinfrastructuren. Standaardisatie, ook in internationaal opzicht, is hierbij essentieel om later tot een eenheidsinfrastructuur op het gebied van de telematica te komen. De telematica-infrastructuur is een belangrijk onderdeel van de IT-infrastructuur. Bij de telematica-infrastructuur gaat het om voorzieningen, nodig voor op informatie- en communicatietechnologie gebaseerde toepassingen. Concreet is hiermee bedoeld,

een combinatie van telecommunicatie-infrastructuur, telematica-diensten – bijvoorbeeld EDI – en afspraken over de structurering van informatie zoals de wijze van opslag van informatie op een chipcard.

Handelingen:

(302.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en verstrekken van subsidie aan een samenwerkingsverband dat in Nederland een telematica gidsproject uitvoert dat past in het Programma telematica gidsprojecten.
Periode: 1991 – 1994
Grondslag: Subsidieregeling telematica gidsprojecten (*Stcrt.* 1991, 96) art. 2, 19 lid 3, 4
Product: Beschikking
Opmerking: In 1991 was het Programma telematica gidsprojecten gericht op chipcardtechnologie, multimediatechnologie en informatiebeveiligingstechnologie. In 1992 is daar Product Data Interchange (PDI) aan toegevoegd.

(303.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in de Subsidieregeling telematica gidsprojecten.
Periode: 1991 – 1994
Grondslag: Subsidieregeling telematica gidsprojecten (*Stcrt.* 1991, 96) art. 15
Product: Beschikking (ontheffing)
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een project.

(304.)

Actor: Minister van Economische zaken
Handeling: Het benoemen van de leden van de *Beoordelingscommissie TGP*.
Periode: 1991 – 1994
Grondslag: Subsidieregeling telematica gidsprojecten (*Stcrt.* 1991, 96) art. 5 lid 3
Product: Beschikking (benoeming)
Opmerking: De Beoordelingscommissie is ingesteld met de subsidieregeling telematica gidsprojecten.

(305.)

Actor: *Beoordelingscommissie telematica gidsprojecten (TGP)*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake aanvragen voor subsidie voor de uitvoering van projecten in het kader van het Programma telematica gidsprojecten.

Periode: 1991 – 1994
Grondslag: Subsidieregeling telematica gidsprojecten (*Stcrt.* 1991, 96) art. 5 lid 1
Product: Advies

(306.)

Actor: *Beoordelingscommissie telematica gidsprojecten (TGP)*
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze
Periode: 1991 – 1994
Grondslag: Subsidieregeling telematica gidsprojecten (*Stcrt.* 1991, 96) art. 5 lid 4
Product: Reglement

7.4.5 INFORMATIETECHNOLOGIE (IT)

Vanaf 1984 kent het Ministerie van Economische Zaken een beleid gericht op informatietechnologie. Van 1984 tot en met 1988 werd dit vormgegeven via het Informatica-Stimuleringsplan (INSP), een interdepartementaal programma waarbij naast EZ de Ministeries van OC&W en LNV betrokken waren. Vanaf 1988 besloten de deelnemende Ministeries, mede op advies van de *Commissie Zegveld*, geen nieuw interdepartementaal programma te maken, maar afzonderlijk per Ministerie aandacht te besteden aan informatietechnologie.

In de notitie Informatietechnologiebeleid in de jaren negentig uit het vergaderjaar 1992-1993 werd het belang van informatietechnologie binnen de totale technologische vernieuwing opnieuw onderstreept (86). R&D-activiteiten op het gebied van informatietechnologie vonden en vinden plaats binnen alle bedrijfstakken. In de Nederlandse dienstenintensieve economie, met name in sectoren als logistiek, bank- en verzekeringswezen en andere zakelijke dienstverlening, is informatietechnologie tot een belangrijke productiefactor geworden.

Het Ministerie van EZ voerde in de jaren negentig een generiek beleid dat onderzoek en ontwikkeling gericht op IT door bedrijven bevorderde (87). Ook OC&W voerde eveneens voor de publiek wetenschappelijke instituten een generiek beleid wat IT betreft. Dit in tegenstelling tot een meer sectorgericht telematica- of IT-beleid waarbij overheidsdoelstellingen binnen een bepaalde sector worden gerealiseerd, dat onder andere door V&W werd gevoerd.

Het Besluit IT hield een bundeling in van de Subsidieregeling Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering (PBTS) voor zover die betrekking had op informatietechnologie, de Subsidieregeling Telematica Gidsprojecten (TGP) en de Subsidieregeling Branchegebonden Informaticastimulering 1991 (BIS). Deze bundeling hing samen met de invoering van de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ in 1992. De Kaderwet hanteert een AMvB als uitgangspunt in plaats van de beleidsregels waarop de PBTS zich baseerde bij de subsidieverstrekking. Een verandering als gevolg van de Kaderwet was verder dat beroep tegen beschikkingen op basis van dit nieuwe besluit moesten worden ingediend bij het *College van Beroep van het Bedrijfsleven*.

Het Besluit subsidies IT was gericht op de ontwikkeling en toepassing van informatietechnologie, met name in de sectoren handel, transport en financiële- en zakelijke dienstverlening. In deze sectoren is informatietechnologie een belangrijke productiefactor geworden. Het ging hierbij tevens om de versterking van het technologische draagvlak in de Nederlandse economie waarbij projecten van ondernemers werden gesteund. Bij projecten ging het om onderzoeksprojecten,

pilotprojecten en brancheprojecten. Zij waren respectievelijk gericht op het vermeerderen van wetenschappelijk en technisch inzicht, het toepassen van markttechnologische producten en het ontwikkelen van informatiesystemen en het verspreiden van kennis hieromtrent.

De projecten die werden uitgevoerd in het kader van het Besluit Subsidies IT doorliepen een onderzoek- en ontwikkelingstraject waarin de volgende fasen konden worden onderscheiden: (1) fundamenteel onderzoek, (2) industrieel (basis) onderzoek, (3) toegepast onderzoek, (4) ontwikkeling en (5) implementatie.

Bij Ministeriële regeling werden drie informatietechnologieprogramma's vastgesteld:

1. uitbesteding aan onderzoekinstellingen;
2. branchetoepassingen;
3. telematica.

Doelstelling van het *eerste programma* was het stimuleren van projecten met een grote technische innovativiteit en goede economische perspectieven. Daarnaast ging het om het bevorderen van de uitwisseling van technologische kennis tussen ondernemers en de kennisinfrastructuur: universiteiten, met publieke middelen gefinancierde onderzoeksinstituten als TNO of het Centrum voor Wiskunde en Informatica (CWI). Projecten konden op grond van de Uitvoeringsregeling IT 1995 (*Stcrt.* 1995, 30) worden ingediend op het brede terrein van de informatietechnologie. Projecten op het gebied van geavanceerde IT-systemen als mechatronica, software-generatie en traceren & volgen (tracking and tracing) vielen nu onder het programma.

Doelstelling van het *tweede programma* was het verbeteren van het rendement gericht op informatietechnologie van ondernemingen in de betrokken branche. Daarnaast speelde het verspreiden van de in projecten opgedane kennis binnen de betrokken bedrijfstak of beroepsgroep een belangrijke rol.

Doelstelling van het *derde programma* gericht op de telematica was, naast het stimuleren van projecten met een grote technische innovativiteit en goede economische perspectieven, het bevorderen van de uitwisseling van technologische kennis tussen gebruikers, leveranciers van informatietechnologische producten en de kennisinfrastructuur. Van belang was verder het realiseren van algemeen geldende technische, juridische en organisatorische afspraken en voorzieningen voor toepassingen gericht op een geavanceerde telematica-infrastructuur. Het ging hierbij onder meer om te komen tot standaardisatie van telematica-toepassingen en het opzetten van gebruikersgroepen/ telematicaplatforms als het Nationaal Chipcard Platform.

Met de Uitvoeringsregeling IT 1995 werden de informatietechnologieprogramma's opnieuw vastgesteld. Het *programma geavanceerde IT-systemen* dat zich richtte op de onderwerpen multimediasystemen, traceren en volgen en software-generatie is met de genoemde regeling komen te vervallen. Het programma geavanceerde IT-systemen viel onder het deel van de Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering (PBTS) dat betrekking had op informatietechnologie.

Naast de programma's informatietechnologie die vielen binnen de subsidieregeling voor IT-projecten, waren en zijn er nog een aantal actieprogramma's voor de stimulering van informatietechnologie. Voorbeelden hiervan zijn het Nationaal Actieplan Electronische Snelwegen (NAP) dat eind 1994 door het Ministerie van Economische Zaken is opgesteld en het Software Actieplan 1996-2000 (SWAP 2000). Tevens zijn hier het Demonstratieprogramma

informatietechnologie in Nederland (DIiN) en het Demonstratieprogramma Organisatievermogen en IT (DO-IT) als verdere voorbeelden te noemen.

Binnen het NAP kunnen de volgende actielijnen worden onderscheiden:

- liberalisering telecommunicatie-infrastructuur;
- liberalisering Mediawet;
- afbakening van het publieke domein;
- juridische randvoorwaarden waarin de volgende vijf rechtsgebieden kunnen worden onderscheiden: 1. bescherming persoonsgegevens, 2. cryptografie, 3. strafrechtelijke aansprakelijkheid voor vastgelegde informatie van anonieme herkomst, 4. het intellectuele eigendomsrecht en 5. consumentenbescherming;
- voorbeeldprojecten in de openbare sector waaronder onder meer verbetering van de kwaliteit van de overheidsdienstverlening valt;
- initiatieven in de marktsector om bedrijven bij de ontwikkeling van elektronische snelwegen te betrekken.

Het SWAP 2000 is gezamenlijk opgesteld door de Minister van EZ en de Minister van OC&W om de Nederlandse positie op het gebied van software te versterken. In dit plan zijn de volgende drie actielijnen te onderscheiden: 1. kennisontwikkeling en opleiding, 2. projecten met en in de markt, en 3. bewustwording en uitstraling.

Het programma DIiN had als doel het verspreiden van de resultaten van IT-projecten naar het Nederlandse bedrijfsleven zodat daar IT op bredere schaal kon worden toegepast.

Het Demonstratieprogramma DO-IT had als doel om het Nederlandse bedrijfsleven door middel van aansprekende voorbeeldprojecten erop te wijzen dat organisatievernieuwing en toepassing van IT elkaar kunnen vernieuwen (88).

Naast deze actieprogramma's vinden er activiteiten plaats op het gebied van voorlichting, scholing en de wisselwerking tussen bedrijven en kennisinfrastructuur.

Het Besluit IT is in 1997 opgegaan in het Besluit Bedrijfsgerichte Technologische Samenwerkingsprojecten (BTS).

Handelingen:

(307.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie aan ondernemers, samenwerkingsverbanden of brancheorganisaties voor de uitvoering van onderzoeks-, pilot- of brancheprojecten in het kader van een informatietechnologieprogramma.

Periode: 1994 – 1997

Grondslag: Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432) art.2 lid 1, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).

Product: Beschikking

- Opmerking: Het vaststellen en toezeggen van voorschotten kan tevens deel uit maken van bovenstaande beschikking.
- (308.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het benoemen van voorzitters en leden van *Adviescolleges voor informatietechnologieprogramma's*.
- Periode: 1994 – 1997
- Grondslag: Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432) art. 5 lid 3, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
- Product: Beschikking (benoeming)
- Opmerking: Hieronder valt ook het aanwijzen van waarnemers bij vergaderingen van het adviescollege. De adviescolleges werden voorheen steeds bij afzonderlijke Ministeriële regeling ingesteld. Er is een apart adviescollege voor ieder informatietechnologieprogramma op de gebieden van onder meer:
- uitbesteding aan onderzoekinstellingen;
  - branchetoepassingen;
  - telematica.
- (309.)
- Actor: *Adviescolleges voor de informatietechnologieprogramma's*:
- *uitbesteding aan onderzoekinstellingen*;
  - *branchetoepassingen*;
  - *telematica*.
- Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake aanvragen voor subsidie voor de uitvoering van onderzoeks-, pilot- of brancheprojecten in het kader van een informatietechnologieprogramma.
- Periode: 1994 – 1997
- Grondslag: Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432) art. 5 lid 1, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
- Product: Advies
- (310.)
- Actor: *Adviescolleges voor de informatietechnologieprogramma's*:
- *uitbesteding aan onderzoekinstellingen*;
  - *branchetoepassingen*;
  - *telematica*.
- Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
- Periode: 1994 – 1997
- Grondslag: Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432) art. 6 lid 1, art. 7 lid 1, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
- Product: Reglement

(311.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in het Besluit subsidies informatietechnologie.
Periode: 1994 – 1997
Grondslag: Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432) art. 14 lid 1 en 2, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Beschikking (ontheffing)
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een project. Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland.

(312.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies informatietechnologie
Periode: 1994 – 1997
Grondslag: Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432) art. 2 lid 2, art 3 lid 1, art. 6, 7 lid 1 en 2, art 10 lid 1 onder b. art. 15 lid 2 en art. 18 lid 2, vervallen bij Besluit van 10 december 1996 (*Stb.* 638 – BTS).
Product: Ministeriële regelingen, zoals:

- Uitvoeringsregeling IT (*Stcrt.* 1994, 114);
- Uitvoeringsregeling IT (*Stcrt.* 1995, 30);
- Wijziging uitvoeringsregeling IT 1995 (*Stcrt.* 1995, 234);
- Wijziging uitvoeringsregels Besluit subsidies IT en Uitvoeringsregeling IT 1995 (*Stcrt.* 1996, 21).

Opmerking: In de regelingen worden onder meer informatietechnologieprogramma's vastgesteld, zoals bedoeld in art. 2 van het Besluit subsidies informatietechnologie (*Stb.* 1994, 432). Ook wordt onder andere het maximale bedrag beschikbaar voor subsidietoezeggingen vermeld.

7.4.6 INFORMATIETECHNOLOGIE EN RECHT (ITeR)

Het Nationaal Programma Informatietechnologie en Recht (ITeR) is een stimuleringsprogramma dat wetenschappelijk onderzoek naar actuele juridische vraagstukken op het gebied van de informatietechnologie stimuleert en financiert. Het Programma is een samenwerkingsverband tussen de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Ministeries van Economische Zaken, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Justitie, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en Verkeer en Waterstaat.

Het eerste ITeR programma liep van 1995 tot en met 1998. In die periode is aan ruim 70 onderzoeksprojecten een subsidie toegekend. De resultaten van de nu nog lopende onderzoeken worden tot en met volgend jaar verwacht. De bij ITeR betrokken Ministeries hebben besloten om

aan het ITeR programma een vervolg te geven. Vanuit het Nationaal Actieplan Elektronische Snelwegen (NAP) zijn financiële middelen aan het ITeR toegekend (89).

Het vervolgprogramma, dat zal lopen van 1999 tot en met 2002, richt zich met name op verankering van het IT en recht onderzoek in de faculteiten en onderzoeksinstituten in Nederland. Internationalisering en de vorming van internationale netwerken vormen een ander aandachtspunt. Daarbij wordt getracht een antwoord te geven op vragen die samenhangen met de positie van de informatiesamenleving in relatie tot de territoriale werking van het recht. De zes hoofdthema's van het onderzoeksprogramma zijn: de gevolgen van ICT voor anonimiteit, privacy, traceerbaarheid en niet traceerbaarheid; de betrouwbaarheid van het handelsverkeer (e-commerce); ICT en exclusiviteit en toegankelijkheid van informatie (waaronder intellectuele eigendom); ICT en infra-structuur; ICT en rechtspraak; horizontalisering, gezagsvormen en rechtsmacht van Staten (90).

Het ITeR heeft tot taak om het systematisch theoretische, rechtswetenschappelijke onderzoek op het gebied van informatietechnologie te bevorderen en te coördineren. Aangezien het recht in een wisselwerking moet worden gezien met economische en maatschappelijke ontwikkelingen speelt de maatschappelijke werkelijkheid die onder invloed van IT verandert, een belangrijke rol binnen het programma (91).

Binnen het programma van het ITeR speelt kennisoverdracht in de vorm van workshops en congressen een belangrijke rol.

Binnen de organisatie van het ITeR staan de stuurgroep, de programmacommissie en het programmabureau centraal:

De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de deelnemende Ministeries en het NWO. Zij keurt de jaarwerkplannen met bijbehorende begroting jaarlijks vast en neemt besluiten inzake de door de programmacommissie gedane projectvoorstellen.

De programmacommissie die bestaat uit vertegenwoordigers van het werkgebied ITeR, werkt het programma Informatietechnologie en Recht uit en bewaakt de voortgang ervan. Verder behandelt zij ingediende subsidieaanvragen voor projecten.

Het programmabureau is belast met de praktische uitvoering van het programma ITeR. Het gaat hierbij ondermeer om het organiseren van congressen en studiebijeenkomsten in het kader van kennisoverdracht.

Handelingen:

(313.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Minister van Verkeer en Waterstaat
Minister van Justitie
Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties

Handeling: Het (mede) benoemen van voorzitter en leden van de Stuurgroep ITeR.

Periode: 1995 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (*Stcrt.* 1995, 248) art. 5 lid 1 onder a t/m f.
Product: Beschikking (benoeming)
Opmerking:

- De Ministers van EZ en OC&W wijzen elk twee leden aan; de overigen wijzen één lid aan.
- De secretaris en tevens lid wordt aangewezen door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
- De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) is tevens vertegenwoordigd in de Stuurgroep ITeR.

(314.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie voor de uitvoering van projecten in het kader van het programma informatietechnologie en recht.
Periode: 1995 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (*Stcrt.* 1995, 248) art. 4 lid 1 onder d.
Product: Beschikking
Opmerking: Dit wordt namens de Minister uitgevoerd door de Programmacommissie ITeR.

(315.)

Actor: *Stuurgroep IteR*
Handeling: Het vaststellen van de door de programmacommissie opgestelde jaarwerkplannen met bijbehorende begroting.
Periode: 1995 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (*Stcrt.* 1995, 248) art. 3 onder a.
Product: Jaarwerkplan/ Begroting

(316.)

Actor: *Stuurgroep IteR*
Handeling: Het beslissen over onderzoeksvoorstellen van de programmacommissie ITeR inzake het programma informatietechnologie en recht.
Periode: 1995 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (*Stcrt.* 1995, 248) art. 3 onder b.
Product: Besluitvorming inzake onderzoeksvoorstellen van de programmacommissie ITeR

(317.)

Actor: *Programmacommissie ITeR*

Handeling: Het uitwerken van het het programma informatietechnologie en recht in concrete onderzoeksprojecten die deel uitmaken van een jaarwerkplan.
Periode: 1995 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (*Stcrt.* 1995, 248) art. 4 leden 1 en 2.
Product: Jaarwerkplan

(318.)

Actor: *Programmacommissie ITeR*
Handeling: Het opstellen van een jaarverslag.
Periode: 1995 –
Grondslag: Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (*Stcrt.* 1995, 248) art. 4 lid 1 onder f.
Product: Jaarverslag

7.4.7 KREDIETEN ELECTRONISCHE DIENSTVERLENING (KREDO)

De KREDO-regeling, effectief sinds 1996, betekent de uitvoering van een onderdeel van het Nationaal Actieprogramma Electronische Snelwegen (NAP), namelijk *Van Metafoor naar Actie*. De kredietregeling is tot stand gekomen naast de bestaande mogelijkheid van kredietverstrekking op basis van het Besluit technische ontwikkelingskredieten (TOK). De reden hiervoor is dat de TOK geen tenderprocedure kent waarbij aanvragen in een bepaalde periode worden ingediend en vervolgens worden gerangschikt naar de mate waarin zij bijdragen aan de doelstelling van de betreffende regeling. Een tenderprocedure is meer geschikt bij het versneld tot stand brengen van elektronische snelwegen en de ontwikkeling van nieuwe elektronische diensten waarvoor gedurende een vrij korte periode geld ter beschikking wordt gesteld.

De introductie van nieuwe commercieel haalbare elektronische diensten wordt gestimuleerd door op basis van KREDO ondernemers krediet te verstrekken. Terugbetaling ervan is expliciet gekoppeld aan de mate van commercieel succes van het project waardoor de overheid mede risicodragend is en er dus sprake van risicodragend krediet is.

Met het Besluit subsidies technische ontwikkelingskredieten TOP (*Stb.* 2001, 203) zijn de drie kredietfaciliteiten KREDO, Technische Ontwikkelingskrediet (TOK), Milieugerichte Productontwikkeling (MPO) komen te vervallen (92). Bij de intrekking van de KREDO speelde de gedachte een rol om voortaan de (juridische) randvoorwaarden voor de ontwikkeling van elektronische diensten zwaarder te laten wegen. Op basis van marktontwikkelingen is gebleken dat het niet meer zinvol is om van overheidswege uitsluitend financiële prikkels te geven gericht op de ontwikkeling van elektronische diensten.

Handelingen:

(319.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het vaststellen en verstrekken van krediet aan ondernemers die een ontwikkelingsproject uitvoeren.
Periode: 1996 – 2001
Grondslag: Kredietregeling elektronische-ontwikkeling 1996 (KREDO) (*Stcrt.* 1996, 112) art. 2, 12, 23;
Besluit kredieten elektronische-dienstenontwikkeling (KREDO) (*Stb.* 1997, 554) art. 2, 12, 23, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 – TOP).
Product: Beschikking (overeenkomst tot kredietverlening)
Opmerking: De Minister kan een voorschot verstrekken op een vastgesteld krediet.

(320.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van het Besluit KREDO
Periode: 1996 – 2001
Grondslag: Besluit KREDO (*Stb.* 1997, 554) art. 3, lid 1, art. 6, 7 lid 1, art. 9 onder b, art. 10 lid 2 onder f, art. 10 lid 3, art. 12 lid 2 onder h, art. 16 lid 2 en art. 19 lid 2, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 – TOP).
Product: Ministeriële regeling, zoals bijvoorbeeld: Uitvoeringsregeling KREDO (*Stcrt.* 1997, 235)
Opmerking: In de regelingen worden o.a. de perioden vastgesteld na afloop waarvan de ontvangen aanvragen worden behandeld. Ook vindt er vaststelling plaats van een subsidieplafond voor het verlenen van kredieten en is er vaststelling van een aanvraagformulier voor krediet. Vaststelling vindt tevens plaats van het tarief voor vergoeding van rente over de verstrekte kredietbedragen.

(321.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in het Besluit KREDO
Periode: 1996 – 2001
Grondslag: Kredietregeling elektronische-ontwikkeling 1996 (KREDO) (*Stcrt.* 1996, 112) art. 14 lid 1, 2, art. 15;
Besluit KREDO (*Stb.* 1997, 554) art. 14 lid 1 en 2, art. 15, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 – TOP).
Product: Beschikking (ontheffing)
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een project. Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland.

(322.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het kwijtschelden van verleende kredieten bijbehorende rentevergoedingen
Periode: 1996 – 2001

Grondslag: Kredietregeling elektronische-ontwikkeling 1996 (KREDO) (*Stcrt.* 1996, 112) art. 25;
Besluit KREDO (*Stb.* 1997, 554) art. 22, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 – TOP).

Product: Beschikking

(323.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het benoemen van een voorzitter en leden van de *Adviescommissie elektronische diensten*.

Periode: 1996 – 2001

Grondslag: Kredietregeling elektronische-ontwikkeling 1996 (KREDO) (*Stcrt.* 1996, 112) art. 5 lid 3;
Besluit KREDO (*Stb.* 1997, 554) art. 5 lid 3, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 – TOP).

Product: Beschikking (benoeming)

Opmerking: Hieronder valt ook het aanwijzen van waarnemers bij de vergaderingen van de adviescommissie.

(324.)

Actor: *Adviescommissie elektronische diensten*

Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake kredietaanvragen.

Periode: 1996 – 2001

Grondslag: Kredietregeling elektronische-ontwikkeling 1996 (KREDO) (*Stcrt.* 1996, 112) art. 5 lid 1;
Besluit KREDO (*Stb.* 1997, 554) art. 5 lid 1, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 – TOP).

Product: Advies

(325.)

Actor: *Adviescommissie elektronische diensten*

Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.

Periode: 1996 – 2001

Grondslag: Kredietregeling elektronische-ontwikkeling 1996 (KREDO) (*Stcrt.* 1996, 112) art. 5 lid 4;
Besluit KREDO (*Stb.* 1997, 554) art. 5 lid 4, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (*Stb.* 203 – TOP).

Product: Reglement

(326.)

Actor: *Adviescommissie elektronische diensten*

Handeling: Het opstellen van een jaarverslag en evaluatieverslag

Periode:	1996 – 2001
Grondslag:	Besluit KREDO (<i>Stb.</i> 1997, 554) art. 5 lid 9, vervallen bij Besluit van 20 april 2001 (<i>Stb.</i> 203 – TOP).
Product:	Jaarverslag, evaluatieverslag

7.5 OVERIGE REGELINGEN

In deze paragraaf worden de volgende regelingen behandeld:

- Economie, Ecologie en Technologie;
- ICES-KIS-2;
- Life Sciences;
- Technologie en Samenleving.

7.5.1 ECONOMIE, ECOLOGIE EN TECHNOLOGIE (E.E.T.)

Het Besluit subsidies economie, ecologie en technologie (*Stb.* 1997, 13 – E.E.T.) heeft net als de Subsidieregeling referentieprojecten milieutechnologie en de Kredietregeling milieugerichte productontwikkeling (MPO) betrekking op milieutechnologie die een rol speelt bij de realisatie van een duurzame economische ontwikkeling.

Binnen het onderzoek- en ontwikkelingsprogramma E.E.T. speelt het E.E.T.-project een belangrijke rol. Het gaat hierbij om een samenhangend geheel van voor Nederland nieuwe activiteiten, bestaande uit fundamenteel onderzoek, industrieel onderzoek, pre-concurrentiële ontwikkeling of een combinatie van deze taken. Het project is bedoeld voor de middellange termijn en is gericht op het bereiken van een of meer van de volgende doelstellingen:

- substantiële vermindering van de milieubelasting door proceswater in de Nederlandse industrie;
- substantiële vermindering van het afvalprobleem van de Nederlandse industrie;
- volledige integratie van het milieu in het productontwikkelingsproces;
- substantiële beperking van schadelijke uitstoot en energieverbruik in de sector verkeer;
- substantieel gebruik van hernieuwbare grondstoffen;
- substantieel gebruik van duurzame energiebronnen.

Het E.E.T.-programma is aangekondigd in de nota ‘ Kennis in beweging’ (93). Het programma vloeit voort uit de gedachte dat economische en ecologische duurzaamheid in elkaars verlengde behoren te liggen. Het stimuleert hierbij technologieën die zowel een hoog milieurendement als marktkansen hebben. Het E.E.T.-programma richt zich bij de realisatie van de boven genoemde zes doelstellingen meestal op strategische samenwerkingsverbanden van bedrijven onderling en tussen bedrijven en deels publiek gefinancierde kennisinstellingen als TNO en ECN. Deze samenwerking betekent tevens een versterking van de kennisinfrastructuur. Op grond van zogenaamde horizon-verkenningen wordt nagegaan of de bovengenoemde doelstellingen aanpassing behoeven.

Uitvoering van het E.E.T.-programma, namens de Ministers van EZ en OC&W, is in handen van het Programmabureau E.E.T. In dit samenwerkingsverband zijn EZ-agentschap Senter en de

Nederlandse Onderneming voor Energie en Milieu b.v. (Novem) vertegenwoordigd. Voor uitgebreide informatie over energiebesparing en duurzame energie wordt verwezen naar het RIO *Energiebeleid*.

Er is een Adviescommissie E.E.T. die de Minister van EZ van een pre-advies over de globale opzet van het ingediende E.E.T.-project voorziet. De pre-adviezen van de commissie hebben als functie om de projectvoorstellen te selecteren die een serieuze kans op subsidie maken.

Het Besluit subsidies E.E.T (*Stb.*1997, 13) is de opvolger van de Subsidieregeling E.E.T. (*Stcrt* 1996, 91) omdat het subsidieplafond van de regeling van fl. 20 miljoen niet toereikend is gebleken.

Handelingen:

(327.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Handeling: Het (mede) vaststellen en verstrekken van subsidie aan een samenwerkingsverband voor de uitvoering van een E.E.T.-project.

Periode: 1996 –

Grondslag: Subsidieregeling E.E.T. (*Stcrt.* 1996, 91) art. 2, art. 23.
Besluit subsidies E.E.T. (*Stb.* 1997, 13) art. 2, 22.

Product: Beschikking

Opmerking: De Minister kan tevens een voorschot op de toegezegde subsidie verstrekken. De beschikking tot subsidieverlening gaat vergezeld van het aanbod van de staat tot het sluiten van een overeenkomst.

(328.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Handeling: Het (mede) vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in het Besluit subsidies E.E.T.

Periode: 1997 –

Grondslag: Besluit subsidies E.E.T. (*Stb.* 1997, 13) art. 1,2 lid 1, art. 3 lid 1, art. 6, 7 lid 2, art. 8 lid 3, art. 14 lid 3, art. 19 lid 2.

Product: Ministeriële regeling, zoals bijvoorbeeld:

- Uitvoeringsregeling E.E.T. 1998 (*Stcrt* 1997, 240);
- Regeling vaststelling subsidieplafonds eerste tender E.E.T.-projecten 1999 (*Stcrt.* 1998, 244);
- Vaststelling perioden en subsidieplafonds EET 2000-I (*Stcrt.* 2000, 242)
- Vaststelling perioden en subsidieplafonds EET 2001/2002 (*Stcrt.* 2001, 176)

Opmerking: In de uitvoeringsregelingen worden de doelstellingen gericht op ecologische en economische duurzaamheid vastgesteld. De regeling voorziet tevens in de vaststelling van de minimale omvang van de projectkosten waarin de deelnemer

van een samenwerkingsverband voorziet. Verder gaat het hier om vaststelling van perioden na afloop waarvan de ontvangen aanvragen worden behandeld, vaststelling van een subsidieplafond, en het aanvraagformulier in combinatie van een pre-advies van de *Adviescommissie E.E.T.* waarvan door de Minister eventueel vrijstelling kan worden verleend.

(329.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Handeling: Het (mede) verlenen van ontheffing van bepalingen inzake de uitvoering van een E.E.T-project.

Periode: 1996 –

Grondslag: Subsidieregeling E.E.T. (*Stcrt.* 1996, 91) art. 15 lid 1 en 2.
Besluit subsidies E.E.T. (*Stb.* 1997,13) art. 13 lid 1 en 2.

Product: Beschikking (ontheffing)

Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een E.E.T.-project. Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland.

(330.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Handeling: Het (mede) benoemen van de voorzitter en leden van de Adviescommissie E.E.T.

Periode: 1996 –

Grondslag: Subsidieregeling E.E.T. (*Stcrt.* 1996, 91) art. 5 lid 3.
Besluit subsidies E.E.T. (*Stb.* 1997) art. 5 lid 3.
Besluit (Her)benoeming leden en wijziging samenstelling Adviescommissie E.E.T. (*Stcrt.* 2000, 118).

Product: Beschikking (benoeming)

Opmerking: Hieronder valt tevens het aanwijzen van waarnemers bij vergaderingen van de commissie.

(331.)

Actor: *Adviescommissie E.E.T.*

Handeling: Het adviseren van de Ministers van Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen inzake aanvragen voor subsidie ter uitvoering van E.E.T.-projecten.

Periode: 1996 –

Grondslag: Subsidieregeling E.E.T. (*Stcrt.* 1996, 91) art. 5 lid 1.
Besluit subsidies E.E.T. (*Stcrt.* 1997, 13) art. 5 lid 1.

Product: Advies

(332.)

Actor: *Adviescommissie E.E.T.*
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
Periode: 1996 –
Grondslag: Subsidieregeling E.E.T. (*Stcrt.* 1996, 91) art. 5 lid 4.
Besluit subsidies E.E.T. (*Stb.* 1997, 13) art. 5 lid 4.
Product: Reglement

7.5.2 KENNISINFRASTRUCTUUR (ICES-KIS-2)

De Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (*Stcrt.* 2001, 79) is één van de maatregelen uit de zogenaamde ‘Drempelbrief’, die een versterking van de ruimtelijk-economische structuur als uitgangspunt heeft (94). Het gaat hierbij om het wegnemen van spanningen tussen verschillende beleidsdoelstellingen op het gebied van de ruimtelijke, economische en sociale infrastructuur. Kennis en technologieontwikkeling moeten hierbij behulpzaam zijn.

De subsidieregeling maakt deel uit van het investeringsprogramma De Nederlandse kennisinfrastructuur dat een doorlooptijd kent tot 2010. Dit investeringsprogramma is vermeld in het Regeerakkoord uit 1998 (95). Met de subsidieregeling worden constructiefaciliteiten voor fundamenteel en toepassingsgericht onderzoek in de publieke kennisinstellingen gefinancierd, waarbij het gaat om:

- het investeren in unieke onderzoeksapparatuur of programmatuur bij publieke kennisinstellingen;
- het oplossen van knelpunten op het terrein van het project van een ICES-KIS-2-kennisinstelling;
- het bevorderen van samenwerking tussen publieke kennisinstellingen en het bedrijfsleven.

De regeling subsidieert het aanschaffen en installeren van een toepassingsgerichte experimentele faciliteit, echter niet de ontwikkeling ervan. Experimenteel betekent hier dus dat de faciliteiten gebruikt worden om experimenten uit te voeren en niet dat de faciliteiten zich nog in de experimentele fase bevinden. Een voorbeeld van een experimentele faciliteit is een testfaciliteit voor grote windturbinebladen. In het belang van de uitvoering van een experimentele faciliteit is de ICES-KIS-verklaring noodzakelijk. In deze verklaring is een motivering te vinden voor de inzet van de experimentele faciliteit ten behoeve van een ICES-KIS-2-project. In de motivering wordt vermeld welke knelpunten de experimentele faciliteit kan oplossen binnen het project van de ICES-KIS-2-instelling.

De experimentele faciliteiten worden mede gefinancierd vanuit het bedrijfsleven zodat er een grotere marktgerichtheid bereikt wordt. Financiering vanuit de overheid vindt plaats vanuit het Fonds Economische Structuurversterking (FES). De Interdepartementale Commissie inzake het Economisch Structuurbeleid (ICES) – een ambtelijke stuurgroep – adviseert over de besteding van de vanuit de FES ter beschikking gestelde middelen.

De onderzoeksterreinen waarop door ICES-KIS-2-instellingen onderzoek wordt uitgevoerd zijn:

1. ondergrondse logistieke systemen en verkeer en vervoer;
2. duurzame ontwikkeling, nanotechnologie en bodemsanering;

3. meervoudig ruimtegebruik, en grond-, weg- en waterbouw;
4. ketennetwerken in logistiek en ICT.

Als ICES-KIS-2-kennisinstellingen zijn de volgende stichtingen aangemerkt: (1) Biomade, (2) Connekt, (3) Delft Cluster, (4) Habiforum, (5) Kennisontwikkeling Kennisoverdracht Bodem, (6) Ketennetwerken, clusters en ICT, (7) Nationaal Initiatief Duurzame Ontwikkeling en (8) Surf en het Wetenschaps- en Technologiecentrum Watergraafsmeer.

Handelingen:

(333.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het vaststellen en toezeggen van subsidie aan kennisinstellingen ten behoeve van de aanschaf of installatie van een experimentele faciliteit.
Periode: 2001 –
Grondslag: Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (Stcrt. 2001, 79), art. 2 lid 1 en art. 22 lid 1.
Product: Beschikking
Opmerking: De Minister kan eenmaal een voorschot verstrekken op de vastgestelde subsidie.

(334.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in de subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2.
Periode: 2001 –
Grondslag: Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (Stcrt. 2001, 79), art. 2 lid 1 en art. 14 lid 1 en 2.
Product: Beschikking (ontheffing)
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel afwijken van de gestelde termijn van 18 maanden waarbinnen de experimentele faciliteit in gebruik moet worden genomen. Tevens kan de Minister ontheffing verlenen voor de installatie van de faciliteit buiten Nederland.

(335.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van de voorzitter en leden van de *Adviescommissie experimentele faciliteiten*.
Periode: 2001 –
Grondslag: Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (Stcrt. 2001, 79), art. 2 lid 1 en art. 5 lid 4.
Product: Beschikking (benoeming), zoals: Benoemingen Adviescommissie experimentele faciliteiten (Stcrt. 2001, 127)

Opmerking: Hieronder valt tevens het aanwijzen van waarnemers bij de vergaderingen van de commissie.

(336.)

Actor: *Adviescommissie experimentele faciliteiten*

Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidieaanvragen op basis van de Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2.

Periode: 2001 –

Grondslag: Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (*Stcrt.* 2001, 79), art. 5 lid 1.

Product: Advies

(337.)

Actor: *Adviescommissie experimentele faciliteiten*

Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.

Periode: 2001 –

Grondslag: Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (*Stcrt.* 2001, 79), art. 5 lid 5.

Product: Reglement

(338.)

Actor: *Adviescommissie experimentele faciliteiten*

Handeling: Het opstellen van een jaarverslag en evaluatieverslag.

Periode: 2001-

Grondslag: Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (*Stcrt.* 2001, 79), art. 5 lid 11.

Product: Jaarverslag, evaluatieverslag.

7.5.3 LIFE SCIENCES (LS)

De moderne biotechnologie is vanaf het midden van de jaren '80 een specifiek aandachtsgebied geweest in het technologiebeleid van de Minister van Economisch. Dit heeft in de periode 1986-1987 vooral gestalte gekregen in het PBTS-programma Biotechnologie. Hierin werd gericht steun gegeven voor biotechnologisch onderzoek in de industrie. In een latere fase van deze regeling participeerden ook veel life sciences bedrijven. Ook na de vervanging van de PBTS door de BTS bleef de cluster life sciences (LS) goed vertegenwoordigd. Hierbij moet echter wel opgemerkt worden dat startende bedrijven nauwelijks deelnemen. Zie voor de PBTS § 7.3.1 en voor de BTS § 7.3.6.

Met het Actieplan Life Sciences wil EZ een stimulans geven aan de cluster LS in Nederland en meer specifiek aan de groei van het aantal LS-starters. Dit actieplan heeft de volgende vijf actielijnen:

1. platform life sciences;
2. zaaifonds;
3. incubators;
4. apparatenfonds
5. start-up participatiefonds

De specifieke doelstelling van de Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences is te bevorderen dat onderzoekers, die in dienst zijn van een Nederlandse universiteit of van mede met publieke middelen gefinancierde onderzoeksinstituten, nieuwe ondernemingen op het gebied van LS in Nederland starten. De regeling maakt dus deel uit van de tweede actielijn. Als de onderneming daadwerkelijk wordt opgestart, kan de onderzoeker – mits hij voldoet aan de gestelde voorwaarden – gebruik maken van de overige faciliteiten van het Actieplan Life Sciences (96).

Onder LS en zaaiproject verstaat de subsidieregeling:

life sciences (LS) = het op innovatieve wijze toepassen van de mogelijkheden van organismen, celculturen, delen van cellen of delen van organismen ten behoeve van industriële productie en daarmee verband houdende diensten, alsmede de productie van daarop betrekking hebbende hard- en software.

zaaiproject = een samenhangend geheel van activiteiten, bestaande uit een analyse en een beoordeling van de technische en economische mogelijkheden voor het door een onderzoeker met behulp van resultaten van een reeds eerder verricht fundamenteel onderzoek voor eigen rekening en risico opzetten van een onderneming op het terrein van life sciences, met inbegrip van het eventueel daarvoor benodigde industrieel onderzoek, resulterend in een ondernemingsplan (97).

Handelingen:

(339.)

Actor: Minister van Economische Zaken
 Handeling: Het vaststellen en verstrekken van subsidie aan een universiteit of onderzoeksinstituten die door een onderzoeker een zaaiproject laat uitvoeren.
 Periode: 2000 –
 Grondslag: Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175), artikel 2 en 22.
 Product: Beschikking
 Opmerking:

- De Minister kan voorschotten verstrekken op een beschikking tot subsidieverlening.
- De Minister kan de verleende subsidie verhogen.
- De regeling wordt namens EZ uitgevoerd door het NWO.

(340.)

Actor: *Adviescommissie zaaiprojecten life sciences*

- Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken omtrent subsidieaanvragen om een zaaiproject te laten uitvoeren.
- Periode: 2000 –
- Grondslag: Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175), artikel 5 lid 1.
- Product: Advies
- (341.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het benoemen van de voorzitter en leden van de *Adviescommissie zaaiprojecten life sciences*.
- Periode: 2000 –
- Grondslag: Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175), artikel 5 lid 3.
- Product: Benoemingsbeschikking, zoals: Benoeming leden Adviescommissie zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 241)
- Opmerking: De Minister kan ook waarnemers benoemen die het recht hebben om de vergaderingen van de commissie bij te wonen.
- (342.)
- Actor: *Adviescommissie zaaiprojecten life sciences*
- Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
- Periode: 2000 –
- Grondslag: Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175), artikel 5 lid 4.
- Product: Reglement
- (343.)
- Actor: *Adviescommissie zaaiprojecten life sciences*
- Handeling: Het opstellen van een jaarverslag en/of een evaluatieverslag.
- Periode: 2000 –
- Grondslag: Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175), artikel 5 lid 10.
- Product: Verslag
- Opmerking:
  - Het jaarverslag wordt jaarlijks opgesteld.
  - Het evaluatieverslag wordt op verzoek van de Minister, maar ten minste elk tweede jaar opgesteld.
- (344.)
- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het jaarlijks vaststellen van een subsidieplafond voor de in dat jaar te verlenen subsidies.
- Periode: 2000 –
- Grondslag: Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175), artikel 5 lid 1.
- Product: Beschikking

(345.)

- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen in de Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences.
- Periode: 2000 –
- Grondslag: Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175), artikels 13, 16 en 17.
- Product: Beschikking (ontheffing)
- Opmerking:
- Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen, of stopzetten van het zaaiproject. Tevens kan de Minister ontheffing verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering van het project buiten Nederland.
  - De Minister kan aan deze ontheffing voorschriften verbinden.

(346.)

- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het verlenen van een mandaat aan de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek (NWO).
- Periode: 2000 –
- Product: Beschikking (mandaatverlening), zoals:
- Mandaatverlening voor uitvoering Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175)
- Opmerking:
- Dit mandaat houdt in:
    - het nemen van besluiten ter uitvoering van de Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences en het afdoen van alle daarop betrekking hebbende stukken;
    - het nemen van beslissingen op bezwaar tegen besluiten en het afdoen van alle daarop betrekking hebbende stukken;
    - het voeren van verweer bij de behandeling van de bestuursrechter van beroepsschriften ter zake van besluiten.
  - Het mandaat is verleend aan het gebiedsbestuur Aard- en Levenswetenschappen, aan het gebiedsbestuur Medische Wetenschappen en aan het algemeen bestuur van de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek (NWO).

7.5.4 TECHNOLOGIE & SAMENLEVING (T&S)

Het doel van de Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S) is het stimuleren van projecten die leiden tot een betere benutting van technologische mogelijkheden bij het aanpakken van maatschappelijke vraagstukken. Daartoe zijn deelprogramma's vastgesteld die gericht zijn op:

- de brede inzetbaarheid van werknemers (*employability*);
- criminaliteitspreventie;

- transmuralisering van de zorg, waardoor patiënten langer thuis kunnen blijven alvorens naar een ziekenhuis of verpleeginstelling te gaan;
- de reïntegratie van gehandicapten of beroepszieken.

Op basis van bovenstaande deelprogramma's probeert men door een innovatief gebruik van technologie bestaande problemen in de samenleving op te lossen. Projecten vallen binnen een dergelijk programma wanneer zij kunnen rekenen op een maatschappelijk draagvlak, herkenbaar zijn voor de burger en een brede uitstraling hebben naar andere partijen en sectoren. Projecten komen voor subsidie op basis van de T&S-regeling in aanmerking wanneer zij door een innovatieve inzet van technologie zowel een economisch als een maatschappelijk voordeel opleveren.

Handelingen:

(347.)

- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het vaststellen en verstrekken van subsidie aan onder andere deelnemers in een samenwerkingsverband voor de uitvoering van een deelprogramma.
- Periode: 1998 –
- Grondslag: Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S) art. 2 lid 1, art. 8 en art. 20.
- Product: Beschikking
- Opmerking:
  - Een deelprogramma bevat een beschrijving van een aandachtsgebied met de bijbehorende doelstelling. In 1998 werden vier deelprogramma's aangewezen:
    - Leren in de werkomgeving;
    - Criminaliteitspreventie;
    - Transmurale zorg;
    - Reïntegratie in arbeid.
  - De Minister kan voorschotten verstrekken op de vastgestelde subsidie.

(348.)

- Actor: Minister van Economische Zaken
- Handeling: Het vaststellen van regels ter uitvoering van bepalingen in de Subsidieregeling programma technologie en samenleving (T&S)
- Periode: 1998 –
- Grondslag: Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S) art. 2 lid 2 en art. 6 leden 1 en 3.
- Product: Ministeriële regeling, zoals: Wijziging en uitvoering Subsidieregeling programma T&S (*Stcrt.* 2000, 49)
- Opmerking: In de regelingen worden onder andere de deelprogramma's en het subsidieplafond voor iedere tenderperiode vastgesteld. Ook vindt vaststelling

plaats van de perioden na afloop waarvan de ontvangen subsidieaanvragen in het kader van het desbetreffende deelprogramma worden behandeld.

(349.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffing van bepalingen aangaande de uitvoering van Subsidieregeling programma technologie en samenleving.
Periode: 1998 –
Grondslag: Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S) art. 13 leden 1 en 2.
Product: Beschikking (ontheffing)
Opmerking: Bedoeld is hier het essentieel wijzigen, vertragen of stopzetten van een project. Tevens kan de Minister toestemming verlenen voor een gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland.

(350.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van een voorzitter en leden van de *Stuurgroep technologie en samenwerking* (T&S).
Periode: 1998 –
Grondslag: Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S) art. 5 lid 3.
Product: Beschikking (benoeming)
Opmerking: Hieronder valt ook het aanwijzen van waarnemers bij vergaderingen van de Stuurgroep.

(351.)

Actor: *Stuurgroep T&S*
Handeling: Het adviseren van de Minister van Economische Zaken inzake subsidieaanvragen op grond van de Subsidieregeling programma T&S.
Periode: 1998 –
Grondslag: Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S) art. 5 lid 1.
Product: Advies

(352.)

Actor: *Stuurgroep T&S*
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
Periode: 1998 –
Grondslag: Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S) art. 5 lid 4.
Product: Reglement

(353.)

Actor: *Stuurgroep T&S*
Handeling: Het opstellen van een jaarverslag.
Periode: 1998 –
Grondslag: Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S) art. 5 lid 9.
Product: Jaarverslag

(354.)

Actor: *Stuurgroep T&S*
Handeling: Het instellen van interdepartementale projectgroepen die deelprogramma's begeleiden en de ingediende subsidieaanvragen beoordelen.
Periode: 1998 –
Bron: Algemene toelichting bij Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168 – T&S)
Product: Instellingsbeschikking

7.6 COMMISSIES

In het volgende hoofdstuk worden de commissies behandeld die actief zijn (geweest) op het gebied van het technologie- en innovatiebeleid.

7.6.1 INTERDEPARTEMENTALE OVERLEGGROEP VOOR TECHNOLOGIEBELEID (IOT)

Het *Interdepartementale overleggroep voor technologiebeleid* (IOT) functioneert in het kader van het *Interdepartementaal Overleg voor het Wetenschapsbeleid* (IOW). In het rapport 'Naar een op de marktsector gericht technologiebeleid' dat deel uitmaakt van het Project Technologiebeleid (98) is de instelling van het IOT aangekondigd waarbij een afbakening van de werkzaamheden van het IOT en het IOW is omschreven: "Het IOW beperkt zich tot de procedurele aspecten ten opzichte van de onderraad van de Ministerraad terwijl het IOT als ambtelijk voorportaal voor de Ministeriële Raad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid (RWT) fungeert" (99). Dit laatste betekent dat het IOT belast is met de ambtelijke voorbereiding van besluitvorming op het gebied van het technologiebeleid.

In het IOT vindt op interdepartementaal niveau afstemmingsoverleg en de ambtelijke voorbereiding plaats ten behoeve van de RWT. De voorzitter van het IOT maakt feitelijk deel uit van de RWT. Voor 1983 heette de RWT de *Raad voor het Wetenschapsbeleid*. Deze wijziging had te maken met het besluit van het kabinet om de technologische ontwikkelingen zwaarder in het kabinetsberaad te laten wegen (*Stcrt.* 1983, 234).

Gezien het feit dat het technologiebeleid zich uitstrekt over de beleidsterreinen van andere departementen is het noodzakelijk dat hiertussen afstemming en coördinatie plaatsvindt. Het IOT draagt hier zorg voor.

In het IOT zijn ambtenaren vertegenwoordigd van EZ, Algemene Zaken, OC&W, Defensie, V&W, LNV, V&W, VWS, OC&W, Financiën, SZW, BuZa, BZK. Voorzitter van het IOT is de Secretaris-Generaal van het Ministerie van Economische Zaken (*Stcrt.* 1984, 37).

Handelingen:

(355.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Handeling: Het (mede) instellen van het *Interdepartementaal Overleg voor het Technologiebeleid* (IOT)
Periode: 1984 –
Product: Instellingsbeschikking IOT (*Stcrt.* 1984, 53)

(356.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Handeling: Het (mede) benoemen van voorzitters en leden van het IOT.
Periode: 1984 –
Grondslag: Instellingsbeschikking IOT (*Stcrt.* 1984, 53) art. 3.
Product: Beschikking (benoeming)

(357.)

Actor: *Interdepartementaal Overleg voor het Technologiebeleid* (IOT)
Handeling: Het op het gebied van het technologiebeleid voorbereiden van besluitvorming in de *Raad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid*.
Periode: 1984 –
Grondslag: Instellingsbeschikking IOT (*Stcrt.* 1984, 53) art. 2.
Product: Besluitvorming

(358.)

Actor: IOT
Handeling: Het vaststellen van de eigen werkwijze.
Periode: 1984 –
Grondslag: Instellingsbeschikking IOT (*Stcrt.* 1984, 53) art. 6.
Product: Reglement

7.6.2 TIJDELIJKE ADVIESCOMMISSIE VOOR DE UITBOUW VAN HET TECHNOLOGIEBELEID (COMMISSIE-DEKKER):

De Tijdelijke Adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid is werd in 1986 (*Stcrt.* 1986, 212) ingesteld om het technologiebeleid te intensiveren en daarmee de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven te versterken. De commissie stond ook

bekend als de Commissie-Dekker. Vanuit het Ministerie van Economische Zaken en Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen was er een ministeriële vertegenwoordiging die een bijdrage leverden aan de activiteiten van de Commissie Dekker. Doel van de Commissie was het weergeven van de inhoudelijke en organisatorische hoofdlijnen van het technologiebeleid zoals zich dat in de komende 5 vijf tot 10 tien jaar zou ontwikkelen. De Commissie- Dekker heeft het technologiebeleid als volgt omschreven: “Het geheel van initiatieven en maatregelen dat ertoe bijdraagt dat nieuwe technische kennis wordt ontwikkeld, vergaard, verspreid en zo breed en snel mogelijk wordt toegepast in de economische activiteiten in ons land. Technologiebeleid staat niet op zichzelf maar is nauw verweven met andere onderdelen van het overheidsbeleid, die bijdragen aan technologische vernieuwing’ “(100). Het zogenaamde kennis-potentieel – human capital – werd hierbij als essentiële productiefactor (*Stert.* 1986, 212) en voorwaarde voor technologische vernieuwing beschouwd. De factor ‘kennis’ werd hier omschreven als de grondstof van devoor een kennisintensieve maatschappij die via kennisomzetting moest leiden tot rendabele producten en diensten. Schakels in dit proces van kennisomzetting zijn waren de het producerentie van kennis, het verspreiden (diffusie) en het uiteindelijk toepassen van die kennis.

Naast de factor kennis is werd gewezen op het grote belang van het maatschappelijke draagvlak voor technologische vernieuwing. Men heeft ingezien zag in dat veranderingen van technologische aard vaak ingrijpende gevolgen met zich mee konden meebrengen. Op het gebied van de werkgelegenheid heeft voltrok zich bijvoorbeeld een verschuiving voltrokken ten gunste van de dienstensector. De Commissie heeft gewezen wees op het belang van voorlichting en scholing om een dergelijke verandering te ondersteunen.

In deze context is werd tevens gewezen op de wisselwerking van tussen collectieve en, publieke kenniscentra (universiteiten, technologische instituten), zodat de verspreiding van die hun de resultaten van hun strategisch en fundamenteel onderzoek naar het bedrijfsleven beter verloopt laten uitstralen. Gebleken iwas dat de hoeveelheid aanwezige kennis in Nederland behoorlijk is, . Echter, dit kennisaanbod is werd onvoldoende benut door onder andere door een gebrekkige kennisverspreiding of een haperende netwerkvorming. Belangrijke publieke spelers op het gebied van onderzoek en ontwikkeling (O&O) waren volgens de Commissie- Dekker: het ZWO – Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO)– , het KNAW – Koninklijke Nederlandse Akcademie van Wetenschappen (KNAW) en de STW – Stichting voor de Technische Wetenschappen (STW),- die alle belast zijn met fundamenteel-strategisch onderzoek.

Op het terrein van strategisch en toegepast onderzoek heeft noemde de Commissie vooral de technologische instituten genoemd als het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM) en TNO, met daarnaast de grote technologische instituten (GTI’s) als het Energie-onderzoek Centrum Nederland (ECN), het Maritiem Research Instituut Nederland (MARIN), het Nationaal Lucht- en Ruimtevaart Laboratorium (NLR) en het Waterloopkundig Laboratorium (WL/Delft Hydraulics)WL/GD.

De boven genoemde verschuiving ontwikkelingen is waren mede door het tempo van de technologische vernieuwing zo ingrijpend te noemen door het tempo van de technologische vernieuwing. Er wais geen sprake van een geleidelijk ontwikkeling zoals in de jaren vijftig of

zestig, maar van een transformatie. In de jaren zeventig heeft deed zich een explosie-explosieve groei voorgedaan op terreinen van informatica, micro-electronica, biotechnologie en nieuwe materialen. Zo Hierdoor zijn wijzigden productieprocessen ingrijpend gewijzigd door automatisering en robotisering.

De Commissie- Dekker concentreerde heeft zich bij het opstellen van haar rapport geconcentreerd op de volgende facetten van het technologiebeleid:

- R&D-stimulering bij het bedrijfsleven, en dan vooral in het midden- en kleinbedrijfMKB. : hiermee werd Bedoeld is hier met name dede generieke ondersteuning door het TOK en de INSTIR bedoeld;
- R&D-stimulering in de (semi-)collectieve sector, bijvoorbeeld bij defensie of in de gezondheidszorg;
- de relatie tussen innovatie in het bedrijfsleven enerzijds en onderwijs en scholing anderzijds;
- Overheidsaankopenbeleid: het ging hier om het beter dienstbaar maken van de technologische vernieuwing aan het bedrijfslevenHet gaat hier vooral om een versterking van de wisselwerking tussen beiden;
- internationale samenwerking. : hierbij doelde men op Genoemd zijn hier de Europese samenwerking op technologiegebied, vooral uitgevoerd in Eureka-verband;
- Organisatie en bestuur van het technologiebeleid. : De Commissie wilde het tot dusver gevoerde beleid niet zozeer radicaal omvormen, maar eerder doeltreffender maken door accenten te verleggen binnen het bestaande instrumentarium. Hierbij Gedacht moet gedacht hierbij worden aan een verruiming van bijvoorbeeld het IOP-instrument, waardoor ondernemers uit het bedrijfsleven meer profiteren van de in de publieke onderzoekssector ontstane kennis (101).

In zijn toespraak naar aanleiding van de installatie instelling van de Commissie- Dekker signaleerde de Minister de Korte van Economische zaken, de Korte, dat het technologiebeleid in het verleden zich kenmerkte door een beperkte stimulering van een aantal ontwikkelingsprojecten van bedrijven (*Stcrt.* 1986, 212) (102). Dit beleid is werd nu verbreed door de toenemende aandacht voor onderzoek en ontwikkeling, niet alleen in bedrijven, maar ook in de collectieve sector. Vanuit het Ministerie van Economische Zaken en Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen was er zodoende zodoende een Ministeriële vertegenwoordiging die een bijdrage leverde aan de activiteiten van de commissie.

Het adviesrapport van de Commissie- Dekker, 'Wissel tussen kennis en markt', gaat uit van een overheid die voorwaardenscheppend optreedt op bestuurlijk, financieel en institutioneel terrein (103). Op uitvoerend vlak is de overheid inderdaad teruggetreden en heeft delen van de praktische uitvoering grotendeels overgelaten aan het aAgentschap Stipt StiPT, dat eind jaren tachtig is vervangen door Senter. Het Agentschap StiPT is stond onder bestuurlijke verantwoordelijkheid van de Minister van Economische Zaken gesteld. Met praktische uitvoering is wordt bedoeld,; het

uitwerken van technologieprogramma's van – bijvoorbeeld de PBTS – , het selecteren en contracteren van uitvoerders van dergelijke programma's en het bewaken van het uitvoeringsproces.

Handelingen:

(359.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van een voorzitter en leden van de *Tijdelijke Adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid*.
Periode: 1986 – 1987
Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid (*Stcrt.* 1986, ...)212) art. 5 lid 2 en 3.
Product: Beschikking (benoeming)
Opmerking: De commissie was ook bekend als de Commissie-Dekker.

(360.)

Actor: Tijdelijke adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid
Handeling: Het op hoofdlijnen adviseren van de Minister van Economische Zaken over de inhoud en organisatie van het technologiebeleid alsmede over de opzet van een instituut dat belast is met de praktische uitvoering van dit beleid.
Periode: 1986 – 1987
Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid (*Stcrt.* 1986, 212...) art. 3.
Product: Advies
Opmerking: Het gaat hier om het technologiebeleid in al zijn facetten, zoals onderwijs, internationale samenwerking en overheidsaankoopbeleid waarbij een stimulering van innovatiegerichte Research & Development van groot belang zijn.

(361.)

Actor: Tijdelijke adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid
Handeling: Het instellen van werkgroepen.
Periode: 1986 – 1987
Grondslag: Instellingsbeschikking tijdelijke adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid (*Stcrt.* 1986, 212...) art. 7 lid 1.
Product: Instellingsbeschikking

7.6.3 TIJDELIJKE VERVOLGCOMMISSIE TECHNOLOGIEBELEID (VCT)

Voorafgaand aan de instelling van een geïntegreerde adviesraad voor het wetenschaps-en technologiebeleid is een *Tijdelijke Vervolgcommissie Technologiebeleid* ingesteld. De instelling

van de VCT ligt in de lijn van het rapport *Wissel tussen kennis en markt* van de *Tijdelijke Commissie voor de uitbouw van het Technologiebeleid (Commissie Dekker)*. Voor verdere informatie over de Commissie Dekker wordt verwezen naar de § 7.6.3 in het RIO over adviescommissies. De VCT, die per 1 juli 1992 is vervallen, had tot taak de praktische uitwerking van het technologiebeleid te ondersteunen.

Handelingen:

(362.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het instellen van de *Tijdelijke Vervolgcommissie Technologiebeleid (VCT)*
Periode: 1988 – 1992

(363.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het benoemen van de voorzitter en leden van de VCT.
Periode: 1988 – 1992
Grondslag: Instellingsbeschikking VCT (*Stcrt.* 1988, 99) art. 5.
Product: Beschikking (benoeming)

(364.)

Actor: VCT
Handeling: Het toetsen en ondersteunen van de uitwerking van het technologiebeleid op basis van het rapport van de *Adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid*
Periode: 1988 – 1992
Grondslag: Instellingsbeschikking VCT (*Stcrt.* 1988, 99)
Product: Ondersteuning, advies
Opmerking: Hieronder valt tevens het via de Minister van Economische Zaken aan de Ministerraad rapporteren over de voor het technologiebeleid relevante onderwerpen.

8 INDUSTRIE EN TECHNOLOGIE OVER DE GRENZEN

Naast een nationaal beleid wordt er op het beleidstrein industrie- en technologiebeleid ook een internationaal beleid gevoerd. Dit heeft betrekking op de Nederlandse inbreng in internationale organisaties, zoals de Europese Unie (EU), de Verenigde Naties (VN) en de Organisatie voor Europese Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

De handelingen met betrekking tot de Nederlandse inbreng in de ESA staan in § 5.4.2.

Voor handelingen met betrekking tot EUMETSTAT wordt verwezen naar het RIO *Tussen waarneming en neerslag. Een institutioneel onderzoek naar het takenpakket van het Koninklijk Meteorologisch Instituut* (PIVOT-rapport nummer 27), p. 70-71.

De handelingen met betrekking tot de Wereld Handelsorganisatie (World Trade Organisation – WTO) komen in het nog te verschijnen RIO *Wereldhandel*.

8.1 DE EUROPESE UNIE (EU)

De Europese Unie (EU) is het resultaat van een samenwerkings- en integratieproces dat in 1951 is gestart tussen zes landen, namelijk België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland. Bijna vijftig jaar en vier toetredingsrondes later – 1973: Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk; 1981: Griekenland; 1986: Spanje en Portugal; 1995: Oostenrijk, Finland en Zweden – telt de EU vijftien lidstaten en bereidt ze zich voor op een vijfde uitbreiding, ditmaal richting Oost- en Zuid-Europa.

Het is de taak van de Europese Unie de betrekkingen tussen de lidstaten en hun bevolking op coherente en solidaire wijze te organiseren. Grote doelstellingen hierbij zijn:

- het bevorderen van de economische en sociale vooruitgang;
- de bevestiging van de Europese identiteit op de internationale scène;
- de instelling van een Europees burgerschap die het nationale burgerschap aanvult;
- de creatie van een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid;
- het behoud en de ontwikkeling van het communautaire acquis.

De werking van de Europese Unie berust op vijf instellingen:

1. het Europees Parlement: verkozen door de bevolking van de lidstaten;
2. de Raad: die de regeringen van de lidstaten vertegenwoordigt;
3. de Commissie: uitvoeringsorgaan dat het initiatiefrecht op wetgevend vlak heeft;
4. het Hof van Justitie: dat de eerbiediging van het recht garandeert;
5. de Rekenkamer: die de rekeningen controleert.

Deze instellingen worden geflankeerd door verschillende organen:

- het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de regio's: raadgevende organen die ervoor zorgen dat gemakkelijker rekening kan worden gehouden met de belangen van de verschillende economische en sociale groeperingen en met de standpunten van de regio's van de EU;
- de Europese ombudsman: die de klachten van burgers onderzoekt over wanbeheer op Europees niveau;
- de Europese investeringsbank: de financieringsinstelling van de EU;
- de Europese Centrale Bank: die verantwoordelijk is voor het monetair beleid van de eurozone (104).

Handelingen:

(365.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en inbrengen van Nederlandse bijdragen en standpunten in begeleidingswerkgroepen voor de implementatie van Europese richtlijnen, het oprichten van communautaire instellingen en de uitvoering van communautaire actieprogramma's op het gebied van industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1958 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(366.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de commissies van de EU ter voorbereiding van richtlijnen, verordeningen en andere communautaire beleidsdocumenten op het gebied van industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1958 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(367.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de ad hoc werkgroepen van de commissies van de EU ter voorbereiding van richtlijnen, verordeningen en andere communautaire beleidsdocumenten op het gebied van industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1958 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(368.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de Industrieraad van de EU op het gebied van industriebeleid.
Periode: 1958 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten
Opmerking: Twee veel besproken onderwerpen waren: staal en scheepsbouw.

(369.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de (ad hoc) commissies ressorterende onder de Industrieraad op het gebied van industriebeleid.
Periode: 1958 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(370.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de Onderzoeksraad van de EU op het gebied van technologiebeleid.

Periode: 1958 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(371.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de (ad hoc) commissies ressorterende onder de Onderzoeksraad op het gebied van technologiebeleid.

Periode: 1958 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(372.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Minister van Financiën

Handeling: Het (mede) voorbereiden van deskundige bijdragen en standpunten in de ECOFIN van de EU op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1958 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(373.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Minister van Financiën

Handeling: Het (mede) voorbereiden van deskundige bijdragen en standpunten in de (ad hoc) commissies ressorterende onder de ECOFIN op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1958 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(374.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen in de ad hoc werkgroepen van de commissies van de Europese Unie ter voorbereiding van richtlijnen, verordeningen en andere communautaire beleidsdocumenten op het gebied van lucht- en ruimtevaart.

Periode: 1958 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(375.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het verzoeken om goedkeuring van een subsidieregeling aan de Europese Commissie op het gebied van industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1958 –
Product: Verzoek

8.2 DE VERENIGDE NATIES (VN)

Al tijdens de Tweede Wereldoorlog begonnen de geallieerden met besprekingen die uiteindelijk zouden leiden tot het ontstaan van de Verenigde Naties (VN). De basis werd gelegd in 1941 met de ondertekening van het Atlantisch Handvest door Roosevelt (Verenigde Staten) en Churchill (Groot-Brittannië) met als voornaamste doelstelling: vrede en veiligheid voor alle landen. De principes van dit Handvest werden op 1 januari 1942 onderschreven door 26 landen (waaronder Nederland) in de 'Declaratie van Verenigde Naties'. In 1943 vonden tijdens een bijeenkomst van de drie geallieerde leiders Stalin (Sovjet-Unie), Roosevelt (Verenigde Staten) en Churchill (Groot-Brittannië) in Teheran onderhandelingen plaats tot de oprichting van een nieuwe wereldorganisatie. Tijdens de voorbereidende werkzaamheden in 1944 werd op het landgoed Dumbarton Oaks in de Verenigde Staten besloten tot een verdeling van de bevoegdheden van de nieuwe wereldorganisatie over een Algemene Vergadering en een Veiligheidsraad. Alle landen moesten lid kunnen worden van de Algemene Vergadering. De Veiligheidsraad zou een beperkt aantal leden hebben en zou zich in het bijzonder met vraagstukken van vrede en veiligheid gaan bezighouden. Tijdens een conferentie op Jalta (Sovjet-Unie), in februari 1945, besloten de drie leiders dat de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad een vetorecht zouden krijgen. In april van datzelfde jaar kwamen in San Francisco vertegenwoordigers uit 50 landen, waaronder Nederland, bijeen om hun positie binnen de VN te bespreken. Het lukte de aanwezige landen om meer bevoegdheden aan de Algemene Vergadering te geven, maar niet om het vetorecht van de grote mogendheden ongedaan te maken. Op 25 juni 1945 werd het Handvest aangenomen dat de volgende dag door vertegenwoordigers van de 50 landen werd ondertekend. In het Handvest werden de doelstellingen, taken en de organisatie van de VN vastgelegd. Het Handvest van de VN trad op 24 oktober 1945 in werking.

Na het einde van de 'Koude Oorlog' hebben ingrijpende wijzigingen in de politieke verhoudingen de mogelijkheden van de VN vergroot. Ook de eisen die aan de handhaving van de internationale rechtsorde worden gesteld, veranderen. Vrede, veiligheid, economie, mensenrechten, democratie, ontwikkeling en de bescherming van het milieu zijn sindsdien onlosmakelijk met elkaar verbonden (105).

Handelingen:

(376.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de VN ter voorbereiding van richtlijnen en andere communautaire beleidsdocumenten op het gebied van industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1945 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(377.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de commissies en ad hoc werkgroepen van de VN ter voorbereiding van richtlijnen en andere communautaire beleidsdocumenten op het gebied van industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1945 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(378.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de VN/ECE op het gebied van industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1947 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(379.)

Actor: Minister van Economische Zaken
Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de (ad hoc) commissies van de VN/ECE op het gebied van industrie- en technologiebeleid.
Periode: 1947 –
Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

8.3 ORGANISATIE VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING EN ONTWIKKELING (OESO)

Rond 1960 had de Marshall-hulp haar doel, namelijk het bevorderen van de wederopbouw van Europa, verwezenlijkt. De noodzaak voor een organisatie die een coördinerende rol vervulde in de wederopbouw van de West-Europese economieën, was hiermee verdwenen. Economisch gezien was Europa echter nog geen eenheid. Onder verantwoordelijkheid van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEES) verscheen hierover in 1957 een rapport van de toenmalige Belgische Minister van Buitenlandse Zaken, Paul Henri Spaak. Het rapport handelde over de totstandkoming van een gemeenschappelijke Europese markt. Ideeën hierover leidden binnen de OEES tot hevige discussie tussen voor- en tegenstanders van een Europese vrijhandelszone. De lidstaten van de OEES besloten daarop de organisatie om te vormen tot een organisatie die het financieel-economische beleid van de geïndustrialiseerde landen breder zou

moeten gaan coördineren. Hiertoe traden ook de Verenigde Staten en Canada toe tot de organisatie toe. De naam van de organisatie werd veranderd in de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO – Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD). De OESO kreeg haar hoofdkantoor in Parijs.

In de loop van de tijd traden steeds weer nieuwe staten toe tot de OESO toe, zoals bijvoorbeeld Japan en Australië. In 1996 werden ook de voormalige Oostbloklanden Hongarije en Polen lid van de OESO en in 2000 werd Slovenië hier aan toegevoegd. Op dit moment telt de OESO 30 lidstaten.

De basisdoelstellingen, zoals die zijn vastgelegd in de oprichtingsconventie van de OESO, zijn de volgende:

- het bevorderen van de grootst mogelijke duurzame economische groei, werkgelegenheid en welvaart in haar lidstaten. Om dit te bereiken stimuleert de OESO een stabiel financieel-economisch beleid van de lidstaten;
- het bijdragen aan economische groei in landen buiten de OESO die zich in een proces van economische ontwikkeling bevinden;
- het bijdragen aan de uitbreiding van een open wereldhandel.

De doelstellingen van de OESO vinden hun oorsprong in de sterke verbondenheid tussen de economieën van de meeste geïndustrialiseerde landen. Handel in goederen en producten, nieuwe technologieën en maatregelen ter bescherming van het milieu zijn voorbeelden van zaken die niet slechts op de staten afzonderlijk invloed hebben, maar landen van elkaar afhankelijk maken. Bovendien zijn deze beleidsterreinen onderling verbonden met elkaar. Als gevolg hiervan is het in het belang van de regeringen van hoog ontwikkelde economieën dat zij op de hoogte zijn van de gevolgen van elkaars beleid op de open wereldeconomie, waarvan zij alle afhankelijk zijn voor hun economische groei. De OESO verricht studie naar mondiale economische problemen en verschaft informatie over het financieel-economisch beleid van de lidstaten. Ook geeft zij beleidsadviezen aan haar lidstaten.

Nederland heeft als vooraanstaand exportland in de wereld belang bij een open wereldeconomie, goede investeringsmogelijkheden en internationale spelregels die gericht zijn op het terugdringen van oneerlijke concurrentie in de wereldhandel. De OESO speelt, naast andere internationale organisaties zoals de Wereld Handelsorganisatie (World Trade Organisation – WTO), een rol bij de totstandkoming van afspraken en regels die hiervoor moeten zorgen (106).

Handelingen:

(380.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de OESO ter voorbereiding van richtlijnen en andere communautaire beleidsdocumenten op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1957 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(381.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de commissies en ad hoc werkgroepen van de OESO ter voorbereiding van richtlijnen en andere communautaire beleidsdocumenten op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1957 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(382.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in het *Industry Committee* van de OESO op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1957 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(383.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de (ad hoc) commissies ressorterende onder het *Industry Committee* op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1958 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(384.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in het *Committee on Science and Technology Policy* van de OESO op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1958 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(385.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het opstellen en inbrengen van deskundige bijdragen en standpunten in de (ad hoc) commissies ressorterende onder het *Committee on Science and Technology Policy* op het gebied van industrie- en technologiebeleid.

Periode: 1958 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

8.4 OVERIGE

Tot slot zijn er nog enkele handelingen welke niet in bovenstaande categorieën passen:

Handelingen:

(386.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het voorbereiden van het vaststellen, wijzigen en intrekken van internationale regelingen inzake het industrie- en technologiebeleid en het presenteren van Nederlandse standpunten in intergouvernementele organisaties, anders dan de VN, de EU en de OESO.

Periode: 1945 –

Product: Internationale regelingen, nota's, notities en rapporten

(387.)

Actor: Minister van Economische Zaken

Handeling: Het voeren van internationaal overleg op het gebied van lucht- en ruimtevaart.

Periode: 1945-

Product: Nota's, notities en rapporten

9 WET- EN REGELGEVING

Uit oogpunt van overzichtelijkheid is er in dit RIO voor gekozen om de wijzingen in de wet- en regelgeving niet op te nemen.

Wetten

Wet van 5 augustus 1850 tot regeling van het recht van onderzoek (enquête) [Wet op de Parlementaire Enquête] (*Stb.* 1850, 45)

Wet van 29 juni 1978, houdende regelen ter stimulering en sturing van de investeringen [Wet Investeringsrekening] (*Stb.* 1978, 368)

Wet van 3 juli 1991, houdende temporisering van de uitbetaling van investeringsbijdragen en beëindiging op termijn van de verrekening van die bijdragen [WIR-knip] (*Stb.* 1991, 356)

Wet van 4 december 1991, houdende regels betreffende de verstrekking van financiële middelen aan ondernemers ten laste van de begroting van het Ministerie van Economische Zaken [Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ] (*Stb.* 1991, 767)

Wet van 29 februari 1996, houdende vaststelling regels inzake de verstrekking van subsidies door de Minister van Economische Zaken [Kaderwet EZ-subsidies] (*Stb.* 1996, 180)

Koninklijke Besluiten

Besluit van 13 augustus 1980, houdende uitvoering van artikel 12 van de Wet Investeringsrekening [Besluit voorschotten grote projecten WIR] (*Stb.* 1980, 442)

Besluit van 19 augustus 1992, houdende regels omtrent het register, bedoeld in artikel 11 van de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ [Besluit ex artikel 11 van de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ] (*Stb.* 1992, 453)

Besluit van 2 juni 1994, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies ter stimulering van informatietechnologie [Besluit subsidies informatietechnologie] (*Stb.* 1994, 432)

Besluit van 2 juni 1994, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies ter bevordering van technologische samenwerkingsprojecten op het gebied van toeleveren en uitbesteden [Besluit subsidies toeleveren en uitbesteden] (*Stb.* 1994, 433)

Besluit van 2 juni 1994, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies ter stimulering van bedrijfsgerichte technologie in internationale programma's [Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologiestimulering internationale programma's] (*Stb.* 1994, 434)

Besluit van 2 juni 1994, houdende regels inzake de verstrekking van technische ontwikkelingskredieten [Besluit technische ontwikkelingskredieten] (*Stb.* 1994, 435)

Besluit van 2 juni 1994, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies ter stimulering van programmatische bedrijfsgerichte technologie [Besluit subsidies programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering] (*Stb.* 1994, 436)

Besluit van 7 juni 1994, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies ter ondersteuning van de zeescheepsnieuwbouw in 1994 [Besluit subsidies zeescheepsnieuwbouw 1994] (*Stb.* 1994, 437)

Besluit van 4 december 1996, houdende regels inzake de verstrekking van technische ontwikkelingskredieten [Besluit technische ontwikkelingskredieten 1997] (*Stb.* 1996, 611)

Besluit van 10 december 1996, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies ter bevordering van bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten [Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten] (*Stb.* 1996, 638)

Besluit van 18 december 1996, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies voor technologische projecten in het belang van economische ontwikkeling en ecologische duurzaamheid [Besluit subsidies economie, ecologie en technologie] (*Stb.* 1997, 13)

Besluit van 5 juli 1997, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies in het kader van bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's [Besluit subsidies bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's] (*Stb.* 1997, 331)

Besluit van 14 november 1997, houdende regels inzake de verstrekking van kredieten voor de ontwikkeling van elektronische diensten [Besluit kredieten elektronische-dienstenontwikkeling] (*Stb.* 1997, 554)

Besluit van 14 november 1997, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies ter bevordering van maritiem onderzoek [Besluit subsidies maritiem onderzoek] (*Stb.* 1997, 555)

Besluit van 2 maart 2000, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies voor de civiele vliegtuigontwikkeling [Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling] (*Stb.* 2000, 206)

Besluit van 20 april 2001, houdende regels inzake de verstrekking van subsidies voor technische ontwikkelingsprojecten [Besluit subsidies technische ontwikkelingsprojecten] (*Stb.* 2001, 203)

(Subsidie-)Regelingen

Regeling steun individuele bedrijven (*Stcrt.* 1980, 50)

Aanwijzingsbeschikking milieutoeslag WIR (*Stcrt.* 1980, 135)
 Aanwijzingsbeschikking energietoeslag WIR (*Stcrt.* 1980, 136)
 Subsidieregeling procesbeheersingapparatuur papier- en kartonindustrie (*Stcrt.* 1981, 130)
 Tweede regeling investeringsbijdrage klompenindustrie (*Stcrt.* 1981, 159)
 Subsidieregeling upgradingapparatuur papier- en kartonindustrie (*Stcrt.* 1982, 198)
 Subsidieregeling ontwerpbeleid meubelindustrie 1982 (*Stcrt.* 1983, 83)
 Stimuleringsregeling demonstratieprojecten flexibele productie-automatisering (*Stcrt.* 1983, 89)
 Subsidieregeling advieskosten in de houthandel 1983 (*Stcrt.* 1983, 136)
 Subsidieregeling verdampingskoelapparatuur pluimveeslachterijen 1983 (*Stcrt.* 1983, 203)
 Subsidieregeling landbouwmachine-industrie 1983 (*Stcrt.* 1983, 240)
 Regeling herstellfinanciering 1984 (*Stcrt.* 1984, 60)
 Subsidieregeling structuurversterking houthandel 1984 (*Stcrt.* 1984, 108)
 Subsidieregeling innovatiestimulering 1984 (*Stcrt.* 1984, 140)
 Subsidieregeling bedrijfsvoorlichting informatietechnologie (*Stcrt.* 1984, 242)
 Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1985 (*Stcrt.* 1986, 80)
 Subsidieregeling stimuleringsprogramma informatietechnologie overheidsaanschaffingen (*Stcrt.* 1987, 115)
 Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1987 (*Stcrt.* 1987, 231)
 Regeling technische ontwikkelingskredieten 1987 (*Stcrt.* 1987, 241)
 Subsidieregeling programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering (*Stcrt.* 1988, 42)
 Regeling generieke steun zeescheepsbouw 1988 (*Stcrt.* 1988, 215)
 Subsidieregeling branchegewijze informaticastimulering (*Stcrt.* 1989, 53)
 Subsidieregeling innovatiestimulering 1989 (*Stcrt.* 1989, 183)
 Subsidieregeling bedrijfsgerichte technologiestimulering in internationale programma's (*Stcrt.* 1989, 110)
 Subsidieregeling branchegewijze informaticastimulering 1991 (*Stcrt.* 1991, 22)
 Subsidieregeling zeescheepsnieuwbouw 1991 (*Stcrt.* 1991, 68)
 Subsidieregeling telematica gidsprojecten (*Stcrt.* 1991, 96)
 Regeling vaststelling formulier melding WIR-aanspraken (*Stcrt.* 1991, 135)
 Regeling technische ontwikkelingskredieten 1991 (*Stcrt.* 1991, 146)
 Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten (*Stcrt.* 1991, 147)
 Subsidieregeling toeleveren en uitbesteden 1992 (*Stcrt.* 1991, 252)
 Subsidieregeling bedrijfsgericht technologisch onderzoek door collectiviteiten 1994 (*Stcrt.* 1994, 114)
 Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 124)
 Subsidieregeling economie, ecologie en technologie (*Stcrt.* 1996, 91)
 Kredietregeling elektronische-ontwikkeling 1996 (*Stcrt.* 1996, 112)
 Subsidieregeling innovatiegerichte onderzoekprogramma's (*Stcrt.* 1997, 242)
 Subsidieregeling programma technologie en samenleving (*Stcrt.* 1998, 168)
 Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175)
 Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 (*Stcrt.* 2001, 79)

Kaderregelingen

- Richtlijnen kaderregeling herstructurering Nederlandse ijzergieterijen (*Stcrt.* 1977, 83)
- Kaderregeling chemische apparatenbouw (*Stcrt.* 1980, 73)
- Kaderregeling voor de katoen-, rayon-, linnen- en jute-industrie (*Stcrt.* 1981, 179)
- Kaderregeling voor de wolindustrie (*Stcrt.* 1981, 179)
- Kaderregeling voor de schoenindustrie 1982 (*Stcrt.* 1982, 80)
- Kaderregeling confectie- en tricotage-industrie 1983 (*Stcrt.* 1984, 38)
- Kaderregeling textielindustrie 1983 (*Stcrt.* 1984, 38)

Uitvoeringsregelingen

- Uitvoeringsregeling BIT (*Stcrt.* 1997, 139)
- Uitvoeringsregeling BSZ 1995 (*Stcrt.* 1995, 117)
- Uitvoeringsregeling BSZ 1996 (*Stcrt.* 1996, 112)
- Uitvoeringsregeling BSZ 1997 (*Stcrt.* 1997, 128)
- Uitvoeringsregeling BSZ 1998 (*Stcrt.* 1998, 118)
- Uitvoeringsregeling BSZ 1999 (*Stcrt.* 1999, 126)
- Uitvoeringsregeling BSZ 2000 (*Stcrt.* 2000, 65)
- Uitvoeringsregeling BTIP (*Stcrt.* 1994, 114)
- Uitvoeringsregeling BTS (*Stcrt.* 1996, 250)
- Uitvoeringsregeling CVO (*Stcrt.* 2000, 96)
- Uitvoeringsregeling EET 1998 (*Stcrt.* 1997, 240)
- Uitvoeringsregeling IT (*Stcrt.* 1994, 114)
- Uitvoeringsregeling IT (*Stcrt.* 1995, 30)
- Uitvoeringsregeling KREDO (*Stcrt.* 1997, 235)
- Uitvoeringsregeling PBTS 1994 (*Stcrt.* 1994, 114)
- Uitvoeringsregeling PBTS 1995 (*Stcrt.* 1995, 30)
- Uitvoeringsregeling PBTS 1995 (*Stcrt.* 1996, 21)
- Uitvoeringsregeling SMO (*Stcrt.* 1997, 238)
- Uitvoeringsregeling Subsidieregeling maritiem onderzoek (*Stcrt.* 1995, 231)
- Uitvoeringsregeling Subsidieregeling maritiem onderzoek 1996 (*Stcrt.* 1996, 68)
- Uitvoeringsregeling Subsidieregeling maritiem onderzoek 1996 II (*Stcrt.* 1996, 174)
- Uitvoeringsregeling Subsidieregeling maritiem onderzoek 1997 (*Stcrt.* 1997, 26)
- Uitvoeringsregeling T&U (*Stcrt.* 1994, 114).
- Uitvoeringsregeling TOK 1997 (*Stcrt.* 1997, 248)
- Uitvoeringsregeling WIR-temporisering (*Stcrt.* 1991, 204)

Instellen van commissies

- Werkcommissies textiel-, kleding- en schoenindustrie, papierindustrie, voedingsmiddelenindustrie, chemische nijverheid en metaalverwerkende nijverheid (*Stcrt.* 1968, 93)
- Instelling Begeleidingscommissie Massiefkartonindustrie (*Stcrt.* 1975, 247)
- Instelling adviescommissie inzake het industriebeleid (*Stcrt.* 1981, 97)
- Besluit instelling Stuurgroep Innovatiegerichte Onderzoekprogramma's (*Stcrt.* 1981, 150)

Instellingsbeschikking programmacommissie biotechnologie (*Stcrt.* 1981, 178)
 Instelling adviescommissie flexibele productie-automatisering (*Stcrt.* 1983, 89)
 Instelling Interdepartementaal Overleg voor het Technologiebeleid (*Stcrt.* 1984, 53)
 Instelling tijdelijke adviescommissie innovatiegericht onderzoekprogramma biotechnologie (*Stcrt.* 1985, 101)
 Instelling tijdelijke Programmacommissie Industriële Biotechnologie (*Stcrt.* 1985, 101)
 Opheffing adviescommissie flexibele productie-automatisering (*Stcrt.* 1986, 165)
 Instellingsbeschikking tijdelijke adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid (*Stcrt.* 1986, 212)
 Instelling interdepartementale commissie ruimteonderzoek en ruimtetehnologie (*Stcrt.* 1987, 108)
 Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering materiaaltechnologie (*Stcrt.* 1988, 134)
 Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering medische technologie (*Stcrt.* 1988, 134)
 Instelling tijdelijk adviescollege programmatische stimulering productvernieuwing (*Stcrt.* 1988, 134)
 Instellingsbeschikking Tijdelijke Vervolgcommissie Technologiebeleid (*Stcrt.* 1988, 99)
 Instellingsbeschikking van de Commissie informaticastimulering bedrijfsleven (*Stcrt.* 1989, 53)
 Instelling Interdepartementale commissie voor het maritieme onderzoek (*Stcrt.* 1990, 65)
 Instelling adviescolleges programmatische stimulering informatietechnologie 1991 (*Stcrt.* 1991, 149)
 Instelling programmacollege IOP milieutechnologie (*Stcrt.* 1991, 253)
 Instelling adviescolleges 1992 (*Stcrt.* 1992, 54)
 Opheffing Interdepartementale Adviescommissie WIR (*Stcrt.* 1992, 98)
 Instelling Adviescommissie maritieme onderzoeksinfrastructuur (*Stcrt.* 1993, 67)
 Instelling vijf adviescolleges programmatische bedrijfsgerichte technologiestimulering voor 1993 (*Stcrt.* 1993, 110)
 Instellingsregeling Interdepartementale commissie ruimtevaart (*Stcrt.* 1994, 84)
 Instellingsbesluit Stuurgroep en Programmacommissie informatietechnologie en recht (*Stcrt.* 1995, 248)
 Instellingsbesluit Stuurgroep Innovatiegerichte Onderzoekprogramma's (*Stcrt.* 1996, 243)
 Instellingsbesluit Stuurgroep Innovatiegerichte Onderzoekprogramma's 2000 (*Stcrt.* 2000, 239)

Programmacommissies

Programmacommissie Biotechnologie (*Stcrt.* 1981, 178)
 Programmacommissie (tijdelijk) Industriële Biotechnologie (*Stcrt.* 1985, 101)
 Programmacommissie IOP Katalyse (*Stcrt.* 1991, 253)
 Programmacommissie IOP Mens Machine (*Stcrt.* 1998, 198)
 Programmacommissie IOP Beeldverwerking (*Stcrt.* 1996, 34)
 Programmacommissie IOP Precisie-technologie (*Stcrt.* 2000, 22)
 Programmacommissie IOP Genomics (*Stcrt.* 2000, 241)

Vaststellen van het subsidieplafond

Vaststelling subsidieplafonds bedrijfsgerichte internationale technologieprogramma's (*Stcrt.* 1998, 240);

Regeling vaststelling subsidieplafonds eerste tender E.E.T.-projecten 1999 (*Stcrt.* 1998, 244)

Vaststelling subsidieplafonds SMO in 1999 (*Stcrt.* 1998, 245)

Vaststelling periode en subsidieplafond SMO 1999-IV (*Stcrt.* 1999, 232)

Vaststelling subsidieplafond eerste en tweede tender SMO in 2000 (*Stcrt.* 2000, 15)

Vaststelling aanvraagperiode en subsidieplafond BIT 2001 (*Stcrt.* 2000, 241).

Vaststelling aanvraagperiode en subsidieplafond SMO 2000-I (*Stcrt.* 2000, 242)

Vaststelling perioden en subsidieplafonds EET 2000-I (*Stcrt.* 2000, 242)

Vaststelling perioden en subsidieplafonds EET 2001/2002 (*Stcrt.* 2001, 176)

Overig

Ministeriële beschikking 1954 (*Stcrt.* 1954, 142)

Ministerraadbesluit van 4 maart 1966 [met betrekking tot de Interdepartementale Commissie voor ruimteonderzoek en ruimtetechnologie]

Besluit van de Minister van Economische Zaken van 7 april 1978, nr. WJA 678/248

Beschikking van de Minister voor Wetenschapsbeleid van 10 december 1979, nr. DGWB-13.838

Beschikking van de Minister van Economische Zaken van 16 augustus 1984, nr. WJA 684/777
[wijziging van de beschikking van de Minister voor Wetenschapsbeleid]

Statuten van en overeenkomsten met het NIVR

Statuten NIVR, d.d. 29 maart 1955

Overeenkomst inzake de verhouding tussen het Rijk en het NIVR, d.d. 16 mei 1955

Raamovereenkomst Staat-NIVR, d.d. 25 april 2001

10 LITERATUURLIJST

Aalders, M.J.A.M. [e.a.], *Overheid en industrie. In vijftig jaar van industrialisatie naar kenniseconomie* (Den Haag 1999)

Bartels, C.P.A. [red.], *Technologiebeleid in Nederland. Instrumenten en effecten* (Assen 1995)

Berg, P.G.I. van den en R.C.J. van Hoof, *Prestatie-indicatoren innovatieinstrumenten 2000* (Den Haag 2000)

Dekker, W., *Wissel tussen kennis en markt* (Den Haag 1972)

Dercksen, W.J., *Industrialisatiepolitiek rondom de jaren vijftig* (Assen 1986)

Diederiks, H.A. [e.a.], *Van agrarische samenleving naar verzorgingsstaat. De modernisering van Europa sinds de vijftiende eeuw* (Groningen 1994)

Dijk, J.W.A. van, *Innovatie en overheidsbeleid: duwen en trekken in de industriepolitiek* (Amsterdam 1986)

Dijk, J.W.A. van en L.G. Soete, *Technologie in een economie met open grenzen* (Alphen aan de Rijn 1992)

Harst, M.C. van der, "Ontwikkelingen in het industriebeleid", in: J. van Sinderen [red.], *Het sociaal-economisch beleid in de tweede helft van de twintigste eeuw. Opstellen aangeboden aan prof.dr. F.W. Rutten* (Groningen 1990)

Hogenboom, R. en M. van Vliet, *Uitgepolderd? Over het welvaartscheppende vermogen van Nederland anno 2000* (Den Haag 2000)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Fact Sheet B2. Nederland en de Verenigde Naties* (Den Haag 1999)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Fact Sheet. Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)* (Den Haag 2001)

Ministerie van Economische Zaken (CBIN), *Innovatie en inkomende investeringen. Een notitie over de bijdrage van buitenlandse bedrijven aan de Nederlandse kenniseconomie* (Den Haag 2001)

Ministerie van Economische Zaken (CBIN), *Werving voor werk en welvaart. Motieven en middelen voor het Nederlandse acquisitiebeleid* (Den Haag 1999)

Ministerie van Economische Zaken, *Nota inzake de groei en structuur van onze economie* (Den Haag 1966)

Ministerie van Economische Zaken, *Ruimte voor industriële vernieuwing. Agenda voor het industrie- en dienstenbeleid* (Den Haag 1999)

NIVR, *50 years NIVR 1947-1997* (1997)

Ruiten, L. van, *De IOP's op een rijtje. Stuurgroepverslagen en gegevens per IOP* (Den Haag 1993)

Senter, *Beleidsinteractierapport* (Den Haag 2001)

Senter, *Handleiding Besluit Subsidies Maritiem Onderzoek*

Tellegen, J.W. en M. Brouwer, *Industriebeleid* (1998)

Uitzetter, J.H.A.A. [red.], *I&D-bundel Technologiestimuleringen 1998* (Den Haag 1998)

Wijers, G.J., *Industriepolitiek. Een onderzoek naar de vormgeving van het overheidsbeleid gericht op de industriële sectoren* (Leiden 1982)

Jaarverslag Nationaal Programma Informatietechnologie en Recht (Den Haag 1999)

Kamerstukken der Tweede Kamer:

TK II 13 955, *Nota inzake de selectieve groei [Economische structuurnota]*

TK II 14 969, *Scheepsbouw en zware industrie in Nederland*

TK II 15 306, *Steunverlening individuele bedrijven*

TK II 15 818, *Voortgangsnota Economisch Structuurbeleid [Sectornota]*

TK II 15 855, *Technologische innovatie*

TK II 16 419, *Vestigingsplaats NEHEM*

TK II 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*

TK II 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme (RSV)*

TK II 17 973, *Project technologiebeleid*

TK II 19 203, *Beleidsoverzicht Technologie 1985-1986*

TK II 20 492, *Financieel-Sociaal-Economisch beleid 1988-1990*

TK II 21 501-12, *Industrieraad*
TK II 21 670, *Economie met open grenzen*
TK II 21 804, *Beleidsoverzicht technologie*
TK II 22 895, *Fokker/DASA*
TK II 22 995, *Informatietechnologie in de jaren negentig*
TK II 23 031, *Industriebeleid in de jaren negentig*
TK II 24 229, *Beleidsinitiatieven ter verhoging van de kennisintensiteit van de Nederlandse economie*
TK II 24 416, *Regels inzake de verstrekking van subsidies door de Minister van Economische Zaken. Kaderwet EZ-subsidies*
TK II 24 446, *Ruimtevaartbeleid*
TK II 25 080, *Financiële relaties met grote ondernemingen*
TK II 25 820, *Nederlandse luchtvaartcluster*
TK II 27 252, *Intrekking van de Wet tot regeling van de verhouding van de Staat tot De Nationale Investeringsbank (Herstelbank) NV*

Begrotingen:

TK II 14 800-XIII, *Rijksbegroting voor het dienstjaar 1978*
TK II 15 300-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1979*
TK II 17 100-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1982*
TK II 20 800-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1989*
TK II 22 300-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1992*
TK II 23 900-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1995*
TK II 24 400-X, *Vaststelling van de begroting Defensie voor het jaar 1996*
TK II 24 400-XII, *Vaststelling van de begroting V&W voor het jaar 1996*
TK II 24 400-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1996*
TK II 25 000-X, *Vaststelling van de begroting Defensie voor het jaar 1997*
TK II 25 000-XII, *Vaststelling van de begroting V&W voor het jaar 1997*
TK II 25 000-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1997*
TK II 26 800-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 2000*
TK II 27 400-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 2001*

Staatsalmanak:

Staatsalmanak 1946
Staatsalmanak 1953
Staatsalmanak 1954
Staatsalmanak 1975
Staatsalmanak 1976
Staatsalmanak 1978
Staatsalmanak 1988

Artikels in de Staatscourant:

“Toespraak Minister De Korte (EZ) bij installatie van de Adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid (Commissie-Dekker), 31-10-1986”, in: *Staatscourant* 1986, 212
“Pieter van Vollenhoven voorzitter Stichting CMO”, in: *Staatscourant* 1988, 50
“NEHEM krijgt signaalfunctie voor bedrijfsleven en overheid”, in: *Staatscourant* 1989, 100
“Ir. J.P. Hanse nieuwe commissaris buitenlandse investeringen”, in: *Staatscourant* 1994, 76
“Minister Andriessen blijft bij stopzetting subsidie CMO”, in *Staatscourant* 1994, 146
“J. Kieboom industrieel attaché in Singapore”, in: *Staatscourant* 1995, 191

Websites:

- ESA: www.esrin.esa.it
- EU: www.europa.eu.int
- MARIN: www.marin.nl
- NIM: www.waterland.net/nim/index.html
- NIVR: www.nivr.nl
- NWO: www.nwo.nl
- Senter: www.senter.nl
- TWA: www.technieuws.org
- VN: www.un.org

- ¹ M.J.A.M. Aalders [e.a.], *Overheid en industrie. In vijftig jaar van industrialisatie naar kenniseconomie* (Den Haag 1999) p. 11
- ² Zie voor handelingen met betrekking tot de Marshallhulp het RIO Internationale monetaire aangelegenheden en het RIO Buitenlandse handel.
- ³ H.A. Diederiks [e.a.], *Van agrarische samenleving naar verzorgingsstaat. De modernisering van Europa sinds de vijftiende eeuw* (Groningen 1994) p.254-260, 272-273, 276-280
- ⁴ Zie voor de handelingen van de overheid op het gebied van prijsvorming binnen de Nederlandse economische markt het RIO *Prijsbeleid en economische controle* (PIVOT-rapport nummer 108).
- ⁵ J.W. Tellegen en M. Brouwer, *Industriebeleid* (1998) p. 51-60
- ⁶ R. Hogenboom en M. van Vliet, *Uitgepolderd? Over het welvaartscheppende vermogen van Nederland anno 2000* (Den Haag 2000) p. 30-31
- ⁷ Ministerie van Economische Zaken, *Ruimte voor industriële vernieuwing. Agenda voor het industrie- en dienstenbeleid* (Den Haag 1999)
- ⁸ Aalders, *Overheid en Industrie*, p. 22-
- ⁹ [TK II 1979-1980, 15 855](#), *Innovatienota*, ~~TK II 1979-1980, 15 855~~, nrs. 1-2, p. 34-35-
- ¹⁰ J.W.A. van Dijk, *Innovatie en overheidsbeleid. Duwen en trekken in de industriepolitiek* (Amsterdam 1986) p. 50-
- ¹¹ [TK II 1990-1991, 21 804](#), *Beleidsverzicht Technologie 1990-1991*, ~~TK II 1990-1991, 21 804~~, nrs. 1-2, p. 11-
- ¹² J.W.A. van Dijk en L.G. Soete [red.], *Technologie in een economie met open grenzen (Alphen aan den Rijn/Zaventem 1992)*, p. 11-18
- ¹³ [De WBSO zal worden opgenomen in de herziene versie van het RIO Belastingen.](#)
- ¹⁴ [De volgende kennisinstellingen zijn bij de Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 \(Stcrt. 201, 79\), bijlage 1, aangewezen: \(1\) de Stichting Energieonderzoek Centrum Nederland \(ECN\); \(2\) de Stichting Grondmechanica Delft; \(3\) de Stichting Maritiem Research Instituut Nederland \(MARIN\); \(4\) de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaart Laboratorium \(NLR\); \(5\) de Nederlandse organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek \(TNO\); \(6\) de Stichting Waterloopkundig Laboratorium \(WL\); \(7\) de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijke onderzoek; \(8\) de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen \(KNAW\); \(9\) de Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek; \(10\) de Stichting Dutch Polymer Institute; \(11\) de Stichting Netherlands Institute for Metals Research; \(12\) de Stichting Top-Instituut Voedselwetenschappen; \(13\) de Stichting Telematica Instituut; \(14\) de Stichting Nederlands Instituut voor Zuivel Onderzoek; \(15\) de Stichting Hout Reseach te Wageningen en \(16\) het Nederlands Kanker Instituut.](#)
- [De volgende ICES-KIS-2-instellingen zijn bij de Subsidieregeling experimentele faciliteiten ICES-KIS-2 \(Stcrt. 201, 79\), artikel 1 onder k, aangewezen: \(1\) de Stichting Biomade; \(2\) de Stichting Connekt; \(3\) de Stichting Delft Cluster; \(4\) de Stichting Habiforum; \(5\) de Stichting Kennisontwikkeling Kennisoverdracht Bodem; \(6\) Stichting Ketennetwerken; \(7\) Clusters en ICT; \(8\) Stichting Nationaal Initiatief Duurzame Ontwikkeling; \(9\) Stichting Surf, penvoerder voor Gigaport en \(10\) de NV. Wetenschaps- en Technologiecentrum Watergraafsmeer.](#)
- ¹⁵ Tellegen, *Industriebeleid*, p. 9-10
- Aalders, *Overheid en industrie*, p. 7
- ¹⁶ De Herstelbank werd later de Nationale Investeringsbank NV. (NIB).
Zie voor de handelingen van de NIB het RIO *Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven* (PIVOT-rapport nummer 57).
- ¹⁷ TK II 1999-2000, 27 252, *Intrekking van de Wet tot regeling van de verhouding van de Staat tot De Nationale Investeringsbank (Herstelbank) NV.*, nr. 3, p. 1
- ¹⁸ Tellegen, p. 17-18 en 23

¹⁹ WIR-knip is de gehanteerde benaming voor de Wet temporisering van de uitbetaling van investeringsbijdragen en beëindiging op termijn van de verrekening van die bijdragen (wet van 3 juli 1991, *Stb.* 356).

²⁰ “Investeringsregelingen”, in: *Fiscale encyclopedie De Vakstudie* (Deventer), supplement 86 (1987) p. 23-30

²¹ Tellegen, p. 58

²² W.J. Dercksen, *Industrialisatiepolitiek rondom de jaren vijftig* (Maastricht 1986), p.205-206

²³ *Staatsalmanak* 1976, p. O6

²⁴ *Staatsalmanak* 1978, p. O5

TK II 1977-1978, 14 800-XIII, *Rijksbegroting voor het dienstjaar 1978*, nr. 2, p. 37

TK II 1978-1979, 15 300-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1979*, nr. 2, p. 46-48

²⁵ Minister van Economische Zaken (CBIN), *Innovatie en inkomende investeringen. Een notitie over de bijdrage van buitenlandse bedrijven aan de Nederlandse kenniseconomie* (Den Haag 2001), p. 4

²⁶ Minister van Economische Zaken (CBIN), *Innovatie en inkomende investeringen*, p. 3-7

²⁷ NOM = Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (omvat de provincies Friesland, Groningen en Drenthe; 1974)

OOM = Overijsselse Ontwikkelingsmaatschappij (1975)

GOM= Gelderse Ontwikkelingsmaatschappij (1978)

BOM = Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (1983)

LIOF = Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering (1975)

Voor handelingen met betrekking tot het regionaal industrie- en technologiebeleid wordt verwezen naar het nog te verschijnen RIO Regionaal Economisch Beleid.

²⁸ Ministerie van Economische Zaken (CBIN), *Werving voor werk en welvaart. Motieven en middelen voor het Nederlandse acquisitiebeleid* (Den Haag 1999) p. 3-4, 32-33.

²⁹ Dercksen, *Industrialisatiepolitiek*, p. 205-206

Zie hiervoor ook: www.technieuws.org

³⁰ TK II 1979-1980, 15 818, *Voortgangsnota Economisch Structuurbeleid [Sectornota]*, nr. 2, p. 23

³¹ G.J. Wijers, *Industriepolitiek. Een onderzoek naar de vormgeving van het overheidsbeleid gericht op industriële sectoren* (Leiden 1982), p. 17-18

³² Ministerie van Economische Zaken, *Nota inzake groei en structuur van onze economie* (Den Haag 1966), p. 154

³³ Ministerie van Economische Zaken, *Nota inzake groei en structuur van onze economie* (Den Haag 1966), p. 154-155

³⁴ TK II 1975-1976, 13 955, *Nota inzake de selectieve groei [Economische structuurnota]*, nrs. 1-3, p. 43-45

³⁵ Wijers, *Industriepolitiek*, p. 25-27

³⁶ Wijers, *Industriepolitiek*, p. 70, 76-77, 247-250 en 264-265

Tellegen, *Industriebeleid*, p. 31-34

³⁷ TK II 1988-1989, 20 800-XIII, *Rijksbegroting voor het jaar 1989*, nr. 83

TK II 1989-1990, 21 300-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1990*, nr. 2, p. 20-21

TK II 1990-1991, 21 800-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1991*, nr. 2, p. 30-31

TK II 1991-1992, 22 300-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1992*, nr. 44

“NEHEM krijgt signaalfunctie voor bedrijfsleven en overheid”, in: *Staatscourant* 1989, 100

³⁸ Tellegen, p. 24-25

³⁹ M.C. van der Harst, ‘Ontwikkelingen in het industriebeleid’, in: J. van Sinderen, [red.], *Het sociaal-economische beleid in de tweede helft van de twintigste eeuw. Opstellen aangeboden aan prof. dr. F.W. Rutten* (Groningen 1990), p. 237-238

- ⁴⁰ TK II 1979-1980, 15 818, *Voortgangsnota economisch structuurbeleid [Sectornota]*, nr. 2, p. 23-24
Tellegen, p. 23-24
- ⁴¹ Wijers, p. 278
- ⁴² TK II 1996-1997, 25 080, *Financiële relaties met grote ondernemingen*, nrs. 1-2, p. 54
- ⁴³ Wijers, p. 234
- ⁴⁴ TK II 1995-1996, 24 416, *Regels inzake de verstrekking van subsidies door de Minister van Economische Zaken. Kaderwet EZ-subsidies*, nr. 3, p. 1
- ⁴⁵ TK II 1980-1981, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 1, p. 4
- TK II 1984-1985, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme (RSV)*, nr. 16, p. 212-213, [en](#) 219
- ⁴⁶ TK II 1985-1986, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 15
- ⁴⁷ TK II 1990-1991, 16 431, *Zeescheepsnieuwbouw*, nr. 36, p. 2
- TK II 2000-2001, 27 400-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 2001*, nr. 6, p. 1
- ⁴⁸ TK II 2000-2001, 21 501-12, *Industrieraad*, nr. 65, [pagina](#), 1 en 3
- ⁴⁹ Kaderregeling voor de katoen-, rayon-, linnen- en jute-industrie (Stcrt. 1981, 179)
Kaderregeling voor de wolindustrie (Stcrt. 1981, 189)
Kaderregeling textielindustrie 1983 (Stcrt. 1984, 38)
Kaderregeling confectie- en tricotage-industrie (Stcrt. 38, 1984)
- ⁵⁰ TK II 1990-1991, 21 804, *Beleidsverzicht technologie*, nr. 2, p. 27
- ⁵¹ NIVR, *50 years NIVR 1947-1997* (1997), p. 12, 14 en 20
- ⁵² Regeringsstandpunt luchtvaartcluster: TK II 1999-2000, 25 820, *Nederlandse Luchtvaartcluster*, nr. 9
De luchtvaartcluster bestaat uit: vliegtuiggebruikers, maakindustrie, onderhoudsbedrijven en kennisinfrastructuur.
- ⁵³ *Nota van toelichting* bij Besluit civiele vliegtuigontwikkeling (Stb. 2000, 206)
TK II 1997-1998, 25 820, *Nederlandse luchtvaartcluster*, nr. 1
“Herbenoeming voorzitter tevens bestuurslid Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium,” in: *Staatscourant* 2000, 105
- ⁵⁴ TK II 2000-2001, 24 446, *Ruimtevaartbeleid*, nr. 11
- ⁵⁵ TK II 1995-1996, 24 446, *Ruimtevaartbeleid*, nr. 1, p. 4, 6-7
- TK II 1998-1999, 24 446, *Ruimtevaartbeleid*, nr. 9, p. 1-2
- ⁵⁶ TK II 1995-1996, 24 446, *Ruimtevaartbeleid*, nr. 1, p. 8
- ⁵⁷ Zie hiervoor de website van ESA: www.esrin.esa.it onder ‘national news’, ‘The Netherlands’.
- ⁵⁸ Raamovereenkomst Staat-NIVR, d.d. 25 april 2001
- ⁵⁹ Statuten NIVR, d.d. 28 september 1999, artikel 2 lid 1 en artikel 11
- ⁶⁰ *Nota van toelichting* bij de SMO (Stb. 1997, 555)
Nota van toelichting bij het Besluit van 4 mei 2001, houdende wijziging van het Besluit subsidies bedrijfsgerichte technologische samenwerkingsprojecten (Stb. 2001, 228), p. 6
Toelichting op de Subsidieregeling maritiem onderzoek (Stcrt. 1995, 124), p. 10
- TK II 1994-1995, 23 900-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1995*, nr. 34
- TK II 1996-1997, 25 000-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 1997*, nr. 47, p. 1
- TK II 2000-2001, 27 400-XIII, *Vaststelling van de begroting EZ voor het jaar 2001*, nr. 10, p. 3-4
“Pieter van Vollenhoven voorzitter Stichting CMO”, in: *Staatscourant* 1988, 250
“Minister Andriessen blijft bij stopzetting subsidie CMO”, in: *Staatscourant* 1994, 146
Senter, *Handleiding Besluit Subsidies Maritiem Onderzoek*, op: www.senter.nl
Zie hiervoor: www.waterland.net/nim/index.html
Zie hiervoor ook: www.senter.nl, onder: technologie, maritieme sector.
- ⁶¹ TK II 1975-1976, 13 955, *Nota inzake de selectieve groei [Economische Structuurnota]*, nr. 1, p. 46, 247-249
- ⁶² TK II 1979-1980, 15 306, *Steunverlening individuele bedrijven*, nr. 3, p. 15
- ⁶³ TK II 1992-1993, 23 031, *Industriebeleid in de jaren negentig*, nr. 1

- ⁶⁴ TK II 1996-1997, 25 080, *Financiële relaties met grote ondernemingen*, nr. 2, p. 7, 11, 13-15
- ⁶⁵ TK II 1997-1998, 25 080, *Financiële relaties met grote ondernemingen*, nr. 26
- ⁶⁶ Aalders, *Overheid en industrie*, p. 20-21
- ⁶⁷ TK II 1984-1985, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme (RSV)*, nr. 16, p. 452
- ⁶⁸ TK II 1984-1985, 17 817, *Enquête Rijn-Schelde-Verolme (RSV)*, nr. 16, p. 451-468
- ⁶⁹ TK II 1995-1996, 22 895, *Fokker/DASA*, nr. 18, p.12
- ⁷⁰ TK II 1995-1996, 22 895, *Fokker/DASA*, nr. 12, 16 en 18.
- ⁷¹ Dercksen, *Industrialisatiepolitiek*, p. 203-205
- ⁷² C.P.A. Bartels [red.], *Technologiebeleid in Nederland. Instrumenten en effecten* (Assen 1995), p. 14-15
- ⁷³ J.W.A. van Dijk, *Innovatie en overheidsbeleid: duwen en trekken in de industriepolitiek* (Amsterdam 1986) p. 86.
- ⁷⁴ De MPO wordt behandeld in het nog te verschijnen RIO Stimulering MKB.
- ⁷⁵ *Toelichting* bij het Besluit subsidies technische ontwikkelingsprojecten (TOP) (*Stb.* 2001, 203)
- ⁷⁶ TK II 1979-1980, 15 855, *Technologische innovatie*, nr. 1, p. 109 e.v.
- ⁷⁷ TK II 1982-1983, 17 973, *Project Technologiebeleid*, nr. 1, p. 8
- ⁷⁸ TK II 1984-1985, 19 203, *Beleidsverzicht Technologie 1985-1986*, nrs. 1-2, p. 46
- ⁷⁹ L. van Ruiten, *De IOP's op een rijtje. Stuurgroepverslagen en gegevens per IOP* (Den Haag 1993) p. 1
- ⁸⁰ Beleidsverzicht Technologie 1990-1991, TK II 1990-1991, 21 804, nr. 1-2, p. 34
- ⁸¹ Rijksbegroting 1997, TK II 1996-1997, 25 000 XIII, nr. 2, p.90.
- ⁸² J.H.A.A. Uitzetter [red.], *I&D-Bundel Technologiestimuleringen 1998* (Den Haag 1998) p. 2
- ⁸³ TK II 1989-1990, 21 670, *Economie met open grenzen*, nrs.1-2
- ⁸⁴ P.G.I. van den Berg en R.C.J. van Hoof, *Prestatie-indicatoren innovatieinstrumenten 2000. Beleidsinteractierapport 01-04 van Senter* (Den Haag 2001) Bijlage, p. 1
- ⁸⁵ TK II 1994-1995, 24 229, *Kennis in beweging*, nr. 1
- ⁸⁶ TK II 1992-1993, 22 995, *Informatietechnologie in de jaren negentig*, nr. 1, p. 3
- ⁸⁷ Informatietechnologiebeleid in de jaren negentig, TK II 1992-1993, 22 995, nr.1, p. 9
- ⁸⁸ Beleidsinitiatieven ter verhoging van de kennisintensiteit van de Nederlandse economie, TK II 1995-1996, 24 229, *Beleidsinitiatieven ter verhoging van de kennisintensiteit van de Nederlandse economie*, nr. 10, p. 5
- ⁸⁹ Zie hiervoor: www.nwo.nl/iter/welkom.html
- ⁹⁰ *Jaarverslag Nationaal Programma Informatietechnologie en Recht* (Den Haag 1999) p. 4
- ⁹¹ *Jaarverslag Nationaal Programma Informatietechnologie en Recht*, p. 7
- ⁹² De MPO valt overigens buiten het bestek van dit onderzoek daar zij het MKB als doelgroep beschouwt. Verwezen wordt naar het nog te verschijnen RIO Stimulering MKB.
- ⁹³ TK II 1994-1995, 24 229, *Beleidsinitiatieven ter verhoging van de kennisintensiteit van de Nederlandse economie*, nr. 1, p. 45
- ⁹⁴ TK II 1998-1999, 25 017, *Versterking ruimtelijk-economische structuur*, nr. 11, p. 15
- ⁹⁵ TK II 1997-1998, 26 024, *Regeerakkoord 1998*, nr. 10
- ⁹⁶ TK II 1998-1999, 25 518, *Op innovatie gerichte clustervorming in de marktsector*, nr. 17, p. 1, 6 en 9
- Toelichting* bij Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175)
- ⁹⁷ Subsidieregeling zaaiprojecten life sciences (*Stcrt.* 2000, 175) artikel 1, lid c en d.
- ⁹⁸ TK II 1983-1984, 17973, *Project Technologiebeleid*, nrs. 5-6, p. 91
- ⁹⁹ TK II 1983-1984, 17973, *Project Technologiebeleid*, nrs. 5-6 p. 91
- ¹⁰⁰ W. Dekker, W., *Wissel tussen kennis en markt*. (Den Haag 1972) p. 20-21
- ¹⁰¹ Dekker, p. 98
- ¹⁰² “Toespraak Minister De Korte (EZ) bij installatie van de Adviescommissie voor de Uitbouw van het Technologiebeleid (Commissie-Dekker), 31-10-1986”. in: *Staatscourant* 1986. 212
- ¹⁰³ Dekker, W., *Wissel tussen kennis en markt*. (Den Haag 1987) p.2

¹⁰⁴ Zie hiervoor de website van de EU: www.europa.eu.int onder ABC, Overzicht

¹⁰⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Fact sheet B2. Nederland en de Verenigde Naties* (Den Haag 1999) p. 1-2

¹⁰⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Fact Sheet. Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)* (Den Haag 2001) p. 1-2